

PETER MATTHIESSEN

DE ZONEN VAN NOPOE

EEN KRONIEK
UIT HET STEENTJDPERK

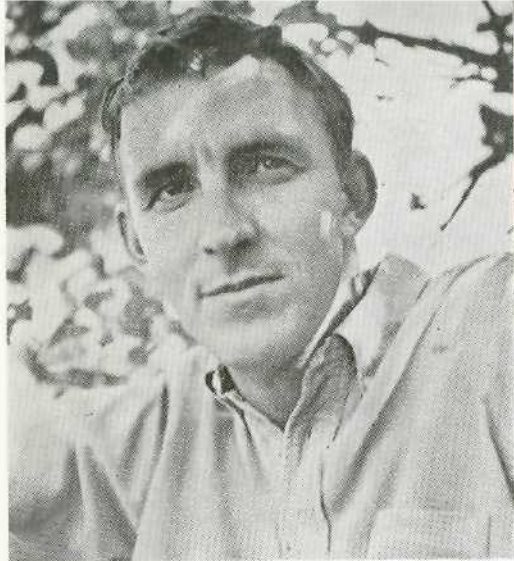

Foto: Mary Gimbel

de zonen van nopoe

een kroniek uit het steentijdperk

door Peter Matthiessen
vertaald door Beb Vuyk

Dit is geen gewoon boek: de vreemde en meeslepende inhoud speelt zich af in de Baliem-vallei op het toenmalige Nieuw-Guinea, in de dagen dat de oude geschiedenis van de Koereloes en de Wittai's afgesloten werd.

Diep verborgen in een vallei aan het einde der wereld leeft temidden van de wilde pracht van een tropische natuur een volk, dat de steentijd tot in onze dagen rekte. Een volk, dat eeuwenlang in een tijdloos ritme zijn dagelijks bestaan volbracht, want de voorbije dingen daar verschillen niet met

het heden. Totdat in de vorm van een witte vogel onze civilisatie over de bergwand kwam aangevlogen. De ban van hun tijdeloosheid werd verbroken, de tijd deed zijn intrede in hun vallei.

De gemengd Amerikaans-Nederlandse Peabody Harvard-expeditie, die in 1961 met de schrijver van dit boek en voorts o.a. met Michael Rockefeller, de onfortuinlijke Amerikaan, de Baliem-vallei binnentrok, vond er de primitieve cultuur van een taai en krachtig volk. Onderling oorlogvoeren schijnt er de voornaamste reden van bestaan. De krijger Weaklekek, Toekoem, het zwijnehoedertje, Oe-moe en zijn familie, hun vrienden en vijanden, — zij allen spelen hun rol in dit oude spel, deze oervorm van het leven op aarde. De schrijver heeft dit leven op de voet gevolgd, hij zag deze mensen oorlogvoeren, om hun doden rouwen, hij zag hun etai, de felle overwinningdans; hun intrigues, het spel van hun kinderen, dat later ernst zal worden, zijn kroniek van heel hun dagelijks doen en laten maakt dit door Beb Vuyk vertaalde boek tot veel meer dan een gewone geschiedenis: tot een fascinerend document humain.

de zonen
van
nopoe

Copyright © 1964 by J. A. Boom en Zoon, The Netherlands

Het Film Study Center, Peabody Museum, Harvard University, in de Verenigde Staten van Amerika stelde welwillend het fotomateriaal in deze uitgave ter beschikking

De oorspronkelijke Amerikaanse uitgave 'Under the Mountain Wall, A Chronicle of Two Seasons in the Stone Age' verscheen bij de Viking Press te New York

Niets in deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

VOORWOORD

Op heldere morgens doorbreken de pieken van het Sneeuwgebergte de dichte bewolking en verheffen zich tegen de hemel van Oceania. Beneden de wolken liggen als een bedolven wereld de donkere rotsstenen die het grote eiland Nieuw Guinea vormen. Steil oprijzend uit Straat Dampier in Oost-Indonesië strekt de bergreeks zich vijftienhonderd mijl oostwaarts uit om aan de uiterste punt van Papoea weer opnieuw in de oceaan weg te zinken. Het Sneeuwgebergte vormt het hoogste gedeelte van West-Nieuw Guinea. Op een hoge flank van het centrale bergland ligt onverwacht een vallei. Hier barst de Baliemrivier die twintig mijl hoger onder de grond was verdwenen, uit de bergwand te voorschijn in een grote groene vlakte, die een mijl boven zeepeil ligt. Vijftig mijl ten zuidwesten van het bovineinde der vallei valt de rivier in een kloof en wendt zich van de bergen af om tenslotte weg te zinken in de uitgestrekte moerassen vol zon, modder en sagopalmen, die zich zuidwaarts uitstrekken tot aan de Arafoerazee.

De Baliemvallei werd in 1938 vanuit de lucht ontdekt, maar geen blanke kwam er wonen, tot in 1954 een bestuurspost werd opgericht op de door de Woekahoepistammen verlaten gronden. Nederlandse patrouilles verkenden grote gedeelten van de val-

lei, waar meer dan veertigduizend mensen woonden. Op de huidige kaarten is de laatste grote witte plek de streek van ongeveer dertig mijl in het vierkant onder de noordoostwand. In deze afgelegen hoek leven de Ndani- of Dani-sprekende volken die als de Koereloes bekend staan. De Danitaal wordt met kleine afwijkingen door alle stammen in de vallei en het achterland gesproken en is toch maar een der vele verschillende talen van het centrale hoogland. De oorsprong van die talen is evenals de oorsprong van de volken die haar spreken, praktisch onbekend. Verondersteld mag worden dat de bergpapoea's lang voor de Polynesiërs, in het kielzog van de Australische inboorlingen, uit Azië zijn gekomen en dat zij door volkeren die na hen kwamen in de bergen werden teruggedrongen. Maar de vrijwel totale afwezigheid van archeologische bewijzen maakt elke poging tot tijdsberekening onmogelijk. De streek wordt in het zuiden begrensd door de Aikerivier en in het westen, aan de kant van de Baliem, door het gebied van de Wittaiavijanden. In het noorden en oosten houdt zij ineens bij de bergwand op. De bergwand stijgt in een serie van steile kammen naar de uiterste rand die de vallei omringt en tot hoogten van tien en twaalfduizend voet stijgt, waarvan het bovenste gedeelte zelden zichtbaar is. Alle dagen van alle jaren balanceren de wolken op de bergwand, alsof zij op het punt staan erin te tuimelen. Ze zijn donker en rustig, maar allesbehalve bestendig, en beschermen de grote vallei tegen besmettende winden.

De Koereloes heten naar hun stamkain of leider en hun land is Koereloes' land. De stam wordt in vier grote groepen verdeeld. De Loro-Mebel in het noorden, de Kosi Aloea's op de westelijke graslanden, de Haiman-Haloeks tussen de Kosi Aloea en de bergen in en de Wilihiman-Walaloea's in het zuiden. Wilihiman-Walaloea's is de samentrekking van vier clannamen (Wilil, Haiman, Walilo, Aloea) en vertegenwoordigt politiek een unie van verbonden dorpen. Verscheidene van zulke unies die door hun clans verbonden zijn of waartussen een meer of minder goede verstandhouding bestaat, kunnen onder de leiding

van de krachtigste kain een losse federatie vormen. Dat was hier het geval met Koereloe, de kain van de Loro-Mebel. De grenzen van een dergelijk gebied zijn beweeglijk en niet formeel vastgesteld, afhankelijk van de clan die de boven-
toon voert, hoewel de clanleden in alle dorpen verspreid wonen. De Aloeaclan bijvoorbeeld is niet alleen goed vertegenwoordigd in de Wilihiman-Walaloea maar ook in de Kosi Aloea. De laatste groepen delen een gemeenschappelijke grens met de vijand en kunnen de Zuid-Koereloes genoemd worden.

Daar deze Zuid-Koereloes nog in het geheel niet met de beschaving in aanraking waren geweest, werd hun cultuur door de Harvard-Peabody expeditie van 1961 ter bestudering gekozen. Gedeeltelijk gesteund door het Nederlandse gouvernement kwam de expeditie eind maart in de vallei aan en bleef daar tot eind september. Ze werkte samen en kreeg veel hulp van de Nederlandse ambtenaren, in het bijzonder van Dr. Victor de Bruyn van het Kantoor voor Inlandse Zaken. Het was de bedoeling van de expeditie zo onopvallend mogelijk onder het volk daar te wonen en hun oorlogen, plechtigheden en dagelijks leven met een minimum aan inmenging te filmen en op te nemen om een getrouw beeld van een cultuur uit het steentijdperk, — een van de weinige, waarin zowel de oorlog als de landbouw belangrijk was, — vast te leggen.

Dit boek is een kroniek van twee seizoenen in het steentijdperk. Van enkele details en episoden waarvan de schrijver zelf geen getuige was, kreeg hij het materiaal van de andere leden. Het waren Robert Gardner, cameraman en leider van de expeditie, wiens film *Dead Birds* zich ook met de Koereloes bezig houdt, en de antropologen Carl G. Heider en Jan Broekhuysen en Michael Rockefeller, de fotograaf en geluidstechnicus. In mei voegde zich nog de fotograaf Eliot Elisofon bij de expeditie en gedurende twee weken in juni de botanicus Chris Versteegh. In juli en augustus kwam de medische student Samuel Putnam erbij. Ze hadden onnoemelijke hulp van de Dani-tolk Aboetoeti, zijn vrouw Wamoko en hun kok Joesip, die hun gezelschap waard waren. Al deze mensen heb-

ben belangrijk bijgedragen tot het ontstaan van dit boek. Vooral aan Jan Broekhuysen ben ik zeer veel verschuldigd. Hij had een jaar eerder al tussen de Baliemstammen geleefd en zijn ervaringen bij het verzamelen en beoordelen van inlichtingen waren voor mij onschatbaar, evenals die van Karl Heider, die na het vertrek van de expeditie nog bij de Koereloes bleef en mij sindsdien uitgebreid aan data en verbeteringen hielp. Heider, Broekhuysen en Gardner zijn zo vriendelijk geweest mijn manuscript na te zien op vergissingen en misvattingen. Ik heb getracht binnen de grenzen van onze huidige kennis van hun cultuur een eerlijk beeld van de Koereloes te geven.

Dit is het verhaal van de grote krijger Weaklekek en het varkenshoedertje Toekoem, van Oemoecë en zijn familie, hun vrienden en vijanden.

Zinspelingen over de wijze waarop de stam zich tegenover de expeditie bloot gaf, zijn niet opgenomen. Niet alleen, omdat de eerste reacties van een primitief volk op de blanke, aandoenlijk, treurig en grappig als ze zijn, al heel veel zijn beschreven, maar omdat de Koereloes een unieke kans, en misschien wel de laatste, boden een verloren cultuur in de verschrikkelijke schoonheid van haar pure staat te beschrijven. Gewapende patrouilles en missionarissen trokken op de hiel der expeditie hun land binnen en tegen de tijd dat dit relaas over hen wordt gepubliceerd, zullen de trotse en oorlogslievende Koereloes niets meer zijn, dan een ander achterlijk volk, gebukt in de lange schaduw van de blanke.

Op een morgen in april van het jaar waarin aan de oude geschiedenis der Koereloes een einde kwam, daalde een man die Weaklekek heette, af uit het bergdorp Lokoparek. Hij nam niet de kortste weg die door een wirwar van pandanus en bamboes naar de open zijde van de heuvels naar beneden gaat, maar in plaats daarvan ging hij westelijker door het bos onder langs de rotswand. De rotswand was een loodrecht vlak van gele kalksteen, donker gevlekt door groene algen, en met op haar top een rij bomen die in de wind wuifden. Daarachter kwam de zon op, waardoor het leek alsof de mist van binnenuit verlicht werd.

De aprilregens waren hevig geweest en het pad was een glibberige derrie, pokdalig door de hoeven der varkens. Hij liep vlug, met zijn blote voeten handig tastend naar de wortel of steen die hem een steunpunt kon geven. De rivier stak hij langs een boomstam over. Het pad ging daarna steil omhoog naar een groep tropische kastanjes, hoge bomen met kleine bronsgroene bladeren. Daar bleef hij een ogenblik staan om de schaduwen in het bos te bespieden. Hoewel hij haar niet kon zien, was de zon al van achter de rotswand opgestegen. Beneden hem lagen de bodem van de vallei en haar verre wand reeds te dampen in het eerste licht, maar het bos zou

somber en vochtig blijven, totdat de wolk boven zijn hoofd zou zijn weggebrand.

Weaklekek ging verder tot aan de plaats waar het bos overging in een open plek tussen grote stenen. De bosrand schoot uit in lichte en donkere planten. Het meest opvallend was een grote rododendron met bloemen, breder dan zijn hand. In de schaduwen en spleten van de stenen sprongen in een wilde verscheidenheid de bosvarens los uit hun krullen, temidden van levermos en korstmossen en zilveren paddestoelelen. De varens waren de alles dominerende planten van het oerwoud, hun soorten liepen in de honderden. Maar Weaklekek lette niet op varens en andere kleinigheden van zijn wereld die hij niet dadelijk gebruiken kon. De varens die net als de mist over de rotsen hingen, het geschreeuw van de papegaaien dat tussen de wanden weerkaatste, de zon en de rivier in de verte maakten een deel uit van hem zelf, zoals hij zelf een deel van al die dingen was. Ze waren binnen in hem, achter de schaduwen van zijn bruine ogen, en niet voor hem uit. Een bepaalde varen kon hij herkennen, als hij haar nodig had om een varken te bereiden en ook een andere waarvan de vezel gebruikt werd om tot draden te worden gerold, maar de rest verloor zich in het landschap. De kennis die zijn ogen van dit alles bezat, was niet van hem zelf. Ze was duizenden jaren oud en onveranderd doorgegeven en even zeker en onontkoombaar als zijn donkere huid en de uitdrukking van zijn beweeglijk gezicht. Deze kenmerken waren veranderlijker dan zijn ervaringen, want ervaring was iets statisch in de vallei en ouder dan de tijd. De tijd was daar iets van slechts twee generaties, gedateerd door de manen en eindigend met de dag waarin hij zichzelf vond. Vóór de vader van Weaklekek's vader leefde de oervader van zijn volk. Zijn naam was Nopoe en hij kwam met een vrouw en een grote bundel vol levende dingen van achter de hoge bergen. De kinderen van Nopoe werden de stichters van de verschillende stammen die namen hadden als Haiman, Aloea, Kosi, Wilil. Zij hadden de bundel tegen Nopoe's wil in open-

gemaakt en de muskieten en slangen losgelaten op alle mensen die later kwamen, de *akoeni's*.

Nopoe was de gemeenschappelijke voorvader, maar misschien was hij ook de eerste Papoea die één uur in de lange on-eindigheid der dagen vanuit de bossen op de bergpassen de groene vallei van de Baliemrivier in de zonnige nevel beneden zich had zien liggen. Hoeveel jaren of honderden van jaren deze man vanuit Afrika of Azië had rondgedoold, zal wel nooit bekend worden, want hij reisde zonder bagage en liet geen sporen na.

Voor de komst van Nopoe, in de duizendjarige rijken der stilten, was het voornaamste schepsel een vogel geweest, de kasuaris. Paradijsvogels rood, emerald, goud en nachtblauw fladderden, tierden en krijsten tussen de varens en orchideeëntuinen in de hogere takken. Haviken en gierzwaluwen brachten beweging in de trage lucht en de gewone oeverloper van Afrika en Eurazië vloog als de boodschapper van een andere wereld naar het zuiden, om daar aan de oevers van de rivieren te wippen. In de groepen altijd groene araucaria's, in de eike- en kastanjabossen en in de rivierwildernis gedijde een primitieve fauna van kleine buideldieren met enkele vleermuizen en knaagdieren in een habitat die overal elders op aarde reeds lang door katten, wezels, honden, beren, hoefdieren en apen zich was toegeëigend. Door het rijzen en terugvallen van de zeeën in de ijstijdperken strandden de buideldieren op deze buitenposten van het gebergte aan de rand van het Australisch continentaal plateau. Ze werden vleeseters en insecteneters en de kleinere en grotere kangoeroes werden de zonderlinge planteneters van de hooggelegen savannes.

Toen bereikte die eerste man — misschien Nopoe, misschien een ander — de kust en tenslotte het gebergte van het binnenland. Met zijn vrouwen en kinderen, zijn boog, zijn bamboemes en zijn stenen hakbijl nam hij de vallei in bezit. Net als de bergkangoeroe, de koeskoes en de vliegende eekhoorn had hij zichzelf afgesneden van een wereld die zonder hem verder wentelde. Er was volop voedsel in de bossen van de

vallei en zelf had hij de zoete aardappel, de hond en het varken meegebracht, of mogelijk kwamen die kort na hem. De wildernis en het gebergte, de bewolking en de eeuwen beveiligden hem tegen de zeevaarders en ontdekkingsreizigers die de kust aandeden en weer weg gingen; hij bleef in zijn steencultuur. In de uiterste hoeken der vallei onder de bergwand is hij daar nog steeds in gebleven. Hij heet geen Nopoe, want hij is de zoon van Nopoe's zoon, maar hij is dezelfde man.

Zo stond hij nu stil om zijn omgeving op te nemen. Hij had een sierlijke houding, zoals hij daar stond, balancerend op het rechterbeen en de opgerichte speer. Zijn rechterhand hield ter hoogte van zijn kin de speer vast en de speer zelf, zestien voet lang, stak omhoog tot een punt waar rondomheen de stilte werd samengetrokken. De speer was uit het rode hout van de yolimirte gesneden en een bleke yoli met zijn zachte bast, schilferig als de huid van een reptiel, stond achter hem als de poot van een machtige dinosaurus. Weaklekek was donkerder dan de meeste Dani's, een donkerbruin dat zwart leek, en de zwartheid van zijn naakte lichaam werd nog versterkt door de witte symmetrie van zijn slabbetjesachtige halsversiering, van schelpen en horentjes gemaakt.

Hij leek groter dan zijn vijfeneenhalve voet, mager en gespierd als een kat, met smalle schouders en platte, smalle heupen. Zo rustend tegen de hoge speer maakte hij een indruk van indolente bevalligheid, een bevalligheid die in geen enkel opzicht iets zachts had, maar die eerder de gespannenheid van een veer bezat en hem in staat zou stellen vanuit deze rust snel in een beweging over te gaan.

Hij stond daar en keek uit, keek naar alle kanten uit. Hij keek niet zonder meer naar het landschap, maar naar het begin van een verandering, naar iets dat niet op zijn plaats was, dat was waar hij naar speurde. Een beweging in de verte, een zich verspreidende rook, een stilte waarin een honingzuigertje zong, een waarschuwend schreeuw. Aan de

andere kant van de vallei stonden op dit zelfde moment andere mannen, op hun lange speren geleund, op dezelfde manier te spieden, want vandaag zou er oorlog zijn.

Vanaf het punt waar hij zo stil als een slang stond, strekte het zuidelijke gebied van Koereloeland zich voor hem uit. Het nauwe ravijn van de boven-Aike verdween aan zijn linkerhand, omdat het lage struikgewas langs zijn oevers daar waar het land vlakker werd, overging in het soort bos dat men veel langs rivieren aantreft en waarin de casuarina's domineerden. Voor hem uit rees de rook van de morgenvuurtjes omhoog, hoewel de dorpen zelf — Aboekoemo, Homaklep, en Woepereinma, — niet zichtbaar waren. Rechts van hem boog de rotswand van de vallei naar buiten. Ze ging snel over in een rotsachtige heuvel, om tenslotte te eindigen in een steile, met gras begroeide helling met wuivende pluimen, die na enkele honderden voetlengten overging in de groep reuzen araucaria's aan haar voet. De drie dorpen lagen in een soort inzinking in de zijde van de bergwand, tussen de steile heuvels en de Aike.

De araucaria's waren recht en hoog, wel meer dan honderd voet, en hadden rijen omhoog gebogen takken met naalden die tot grote ballen samengegroeid waren, als ornamenten. De araucaria was een oude boomsoort die bezig was uit de vallei en van de wereld te verdwijnen. Iedere naald van deze boom werd heel erg oud en weerkaatste meer dan veertig jaar lang de glinstering van de dauw.

Onmiddellijk onder Woepereinma omzoomde een klein bosje een laag gebied met veel water. Vanwaar hij stond kon hij het verste gedeelte van dit bos overzien en aan de andere kant ervan glooide de franje van met hoog gras begroeide savannes met daarin verspreide bosschages naar het vlakke land en de bevoeiingsgootjes van de aanplantingen van zoete aardappelen. Hun bed van purper, dooraderd met zilver, spreidde zich een mijl ver uit en eindigde bij een rij bomen in de verte. Achter de bomen gaf een moerassige laagte de grens aan. Deze zette zich voort in het niemandsland en om-

singelde een lage rotsige hoogte, de Waraba en de schrale oppervlakte van een piramidevormige heuvel, de Siobara. De Siobara lag in het gebied van de Wittai's en de velden en dorpen van de Wittai's lagen aan weerskanten ervan. Achter de Siobara gaf een harige graat van casuarina's de loop van de Baliem over de dalbodem aan. Aan de andere kant van de rivier klom een zijvallei steil omhoog naar de nevelbossen onder de bergwanden in het westen.

Het spoor slingerde zich door lage bossen en open vlakten langs de hellingen naar Woeperrainma. Blote voeten hadden vele jaren lang het gras en de dunne bovenlaag van de aarde weggetrapt, zodat het kalkachtige wit van een fijn soort kwartszand was komen bloot te liggen. Als het droog was, was dit zand zo fijn als poeder, maar als het regende, verglaasde het en werd hard en glad. Het witte zand had zich in grote plekken over de vallei uitgestort en vanwaar Weaklekek liep, waren drie ervan als sneeuwvelden zichtbaar, een aan de voet van de Siobara en de andere tegen de verder naar het westen gelegen heuvels. De kalkhoudende bodem voedde een menigte van planten in een grote verscheidenheid van nieuwe bloei. Bloeien en verwelken had tegelijkertijd in dezelfde plant plaats. Bloesems en verkleurend blad gingen samen, want de vallei kende geen herfsttijd. De bladeren stierven één voor één en werden vervangen door jonge waardoor het lover van elke plant helderrood en groen tegen de hellingen afstak. De tropische moessons die aan de kusten een regentijd brachten, hadden hier in het gebergte weinig uitwerking. Van maan tot maan verschilde de regenval maar weinig. Winter, zomer, herfst en lente gingen binnen een langzame tijdswenteling in elkaar over.

Weaklekek daalde vlug de berg af. Op een bepaald punt bleef hij staan en schreeuwde *We-ak-le-kek!* in de richting van de rotswand. En toen de stem als *Ak-le-kek-le-kek* terugkeerde, grijnsde hij onbehaaglijk, want dit was de stem van zijn eigen geest. Op de lagere hellingen riep de duif *lorowik* zijn eigen naam, op sombere wijze en van ver beneden, waar de zon

scheen, werd die roep beantwoord met de hoge stem van een jongen.

Die morgen was de vijand bij het aanbreken van de dag gaan zingen. Het gezang *hoo, hoo, hoo, wa, oea, oea* rolde over de velden naar de bergen toe. De velden waren nog vol flarden mist en een wolk hing tot aan de bodem van de vallei en hield de bomen langs de grens in zijn nevels ondergedompeld. Een man liep langs de achterkant van het araucariabos dat Homoeak heette, naar het beekje dat tussen de beenderachtige wortels ontsprong en in de savanne doodliep. Het dorp Homoeak ligt aan de voet van de steile heuvel dicht bij Woeperainma. Hij schreeuwde en zijn stem leek een eenzame echo van het gejammer achter de mist. De roep werd overgenomen aan de overkant van de heuvel en stierf weg in het noorden, waar de dorpen van de Koereloes lagen. Het Homoeakse bos was vreemd leeg. Het zwarte roodborstje snaterde en een gele fluitser zong in de naaldbomen met het volle geluid van een vogel die een nieuw nest bouwt. De regen van die nacht viel in zachte druppels van de naalden. Hoog achter het stille dorp Woeperainma rolde de zon over de bergwand heen en de mist die nog op de bodem rondkroop, verdween langzaam. Nog altijd zongen de Wittai's hun krijgszang en in alle heuvels groeide het antwoord erop.

Een hagedis van twee voet lengte, maar met de forse kop en ruggegraat van een dinosaur, kroop langs een tak van een araucaria op zoek naar zon. De lange zweep van zijn staart die hij achter zich aan moest slepen, schoof zachtjes over de ruwe bast.

Enkele kleine groepen krijgers begaven zich naar de grens. De mannen waren met pijl en boog en speren gewapend en de jongens renden achter hen aan. Een gestalte klom lang-

zaam naar de top van een *kaio*, een van de uitkijkposten die vanuit het bos zichtbaar waren. De *kaio* wordt gebouwd van sterke jonge dennebomen die met rotantouwen tot een soort zuil bijeen worden gebonden. Ze zijn wel vijftientig voet hoog en bovenaan is een platvorm van stokken gemaakt. De *kaio*'s dienen om uit te kijken en de tuinen tegen aanvallers te verdedigen. Ze zien er op een afstand uit als zwarte eenzame bomen. Aan de voet van iedere *kaio* is een met riet bedekt afdak en hier verzamelden de krijgers zich.

Achter de *kaio*'s en tuinen ligt een strook schraal bos en daarachter een laagte begroeid met rotan en zegge. Aan de uiterste rand van de laagte staat een eenzame den. De boom geeft de grenslijn van de Tokolik aan, een met gras begroeid begaanbaar gedeelte, bijna twee mijlen lang die parallel met de grens loopt. De Tokolik is het hoogste gedeelte van het moeras dat het niemandsland vormt. Aan de overkant ligt een met kleine bosschages begroeid stuk veen. Plassen zo donker als looizuur en begroeid met riet en veenmos liggen erin verspreid. Het veengebied strekt zich uit tot aan de voet van een lage rug, de Waraba. Achter die rug rijst plotseling de piramide van de Siobara, als een enorm, vooruit geschoven bolwerk van de vijand. In het midden van de Tokolik, ten zuiden van de boom, ligt een ondiepe met gras begroeide poel. Smalle watertjes werden ingedijkt om de verschillende plassen in het grensgebied te krijgen. Zwarte eenden met kaneelkleurige gestreepte koppen gebruiken deze plassen, en de mensen weten dat het lawaai waarmee ze opvliegen, een aansluitende troep vijanden kan verraden.

Van de lage heuvels aan het zuidelijke einde van het begaanbare gedeelte krulde de rook van een Wittaiia-vuurtje omhoog en ging verloren tegen de opgerolde wolkenmassa die de bodem van de vallei afsnijdt van de donkere rand. Naast het vuur stonden de Wittaiia-krijgers opgesteld, hun speerpunten blinkend in de lucht. Een grotere troep die aan de Tokolik bijeen was gekomen, zond opnieuw een gehuil op dat afbrak in een ritmisch geblaf. Voordat de zon de lucht had verwarmd, waren

al meer dan driehonderd Wittai'a's verschenen .

Aan het noordeinde van de Tokolik ligt een open weide. Hier verzamelde zich de hoofdtroep van de Koereloes. Er waren er nu al meer dan honderd en op een signaal ging een groep van hen het veld in op weg naar de rietpoel. Aan de andere oever stond een stel Wittai'a's te dansen en te schreeuwen. De vijanden riepen elkaar beledigingen toe en zwaaiden met hun speren. Maar pijlen werden niet afgeschoten en kort daarop trokken beide partijen zich naar achteren terug.

Omdat de oorlog op de gewone plaats uitgevochten zou worden, bestond het merendeel van de Koereloes uit Kosi-Aloea's en Witihi-man-Walaloea's, de Koereloes uit het zuiden. De krijgers uit het noorden waren niet verplicht om te vechten, maar toch zouden de beste mannen, zelfs die uit de meest afgelegen dorpen verschijnen.

De zon was opgeklimmen boven de vallei en haar licht flitste op de borstplaten van witte schelpen, op de ivoren varkensslagstanden, die in de neusgaten waren geplant en op de stokjes met witte reigerveren die rondzwaaiden als dirigeerstokken. Het lawaai en de bewegingen fladderden rond en stierven weg, toen de krijgers over de velden optrokken. De verbale oorlog nam toe in kwaadaardigheid. Aan beide zijden kwamen verscheidene mannen aandansen om een aanval te veinzen, terwijl ze alleen maar de bedoeling hadden om wervelend en steigerend hun pracht te laten zien.

Door beide zijden werden ze toegejuicht en bewonderd en niemand schoot op hen. Deze vertoning in volle wapenrusting maakte deel uit van de oorlog die niet zo zeer een oorlog was, maar meer een ceremoniële sport, een wild en hevig feest. Verovering van grondgebied kennen de akoeni's niet. Er was land genoeg voor iedereen. Tegen het einde van de dag zouden de krijgers over de velden naar huis gaan voor het avondeten. Ging het regenen waardoor ze het koud zouden krijgen en hun veren nat zouden worden, dan trokken de beide partijen zich eerder terug. Een dagje oorlog was gevaarlijk en verrukkelijk, ongeacht de uitslag. Het was een oorlog van een-

lingen met grote moed, heel onschuldig van tactiek en zonder koelbloedige slachtpartijen. Een enkele dode aan een van beide kanten betekende de overwinning of nederlaag. En toch was die dode — of twee of drie doden — het einddoel van de oorlog. De Koereloes waren in april in woede ontstoken. Twee manen eerder waren drie vrouwen van *kain* Maitmo van de Haimans met nog een andere man en vrouw naar een varkensfeest gegaan dat door stamgenoten in een nabij gelegen dorp werd gegeven. Op weg erheen werden ze door Wittai'a's vermoord. Hoewel de Koereloes er sindsdien in de oorlog goed van af waren gekomen, was het aantal doden nog niet ver-effend.

Tegen het midden van de morgen werd een zwerm pijlen uit-gewisseld, daarna trokken de legers — elk zo'n drie à vierhonderd man sterk — zich opnieuw terug. Maar spoedig daarop steeg uit de verte een groot geschreeuw op dat door de Koereloes opgetogen beantwoord werd, *hao-ah-h, hoo-ah, hoea, hoea, hoea*, als de gezamenlijke kreet van een troep wil-de honden. Van de voet van de boom rende de voorhoede naar het heuveltje aan de rand van de rietpoel. Ze liepen zo dicht op elkaar gedrongen dat de speren tegen elkaar botsten. Nog meer compagnieën kwamen uit de achterhoede naar voren en sloegen met hun blote voeten een snelle roffel op de grond. Hier en daar flikkerden de stokjes met witte reigerveren en de ceremoniële kwasten. Die kwasten waren gemaakt van de luchtige veren van de kasuaris, stevig bij elkaar gebonden met de gele vezels van een orchideeënsoort. De staafjes en de kwast-en zwaaiden in de linkerhand, terwijl de speren op schouder-hoogte in de rechterhand gedragen werden. Vier mannen had-den de veren van de paradijsvogel-met-de-sabelstaart twee of drie voet boven hun hoofd uitgekruild. Aan de onderzijde van deze pluimen blonken veren van papegaaien en andere kleurige vogels, karmijnrood en emerald en goudgeel, te zamen met dierenhuiden en vezels geschikt tot een hoge kroon.

Alle krijgers droegen de oorlogshoofdtooi. Er waren smalle hoofdbanden van witte vezels en brede banden van pandanus-

blad en de vachten van koeskoes, opossums en boomkangeroes. Er waren kronen van bloemen en kronen gemaakt van de veren van haviken, reigers, papegaaien, parkieten en loeries. De veren banden waren op het voorhoofd bevestigd dat glimmend zwart was van roet en vet. Het stond heel goed bij de lange zwarte of witte veren, die vlak boven de oren omhoog schoten. Het meest nog kwam een enkele witte veer voor die met zijn schacht op het voorhoofd was gebonden. Over de zwarte borsten hingen slabbetjes, die gemaakt waren van de witte voorkant van uiterst kleine slakkehuisjes, de grootste slabbetjes bestonden uit honderden van die slakkehuisjes. Ze waren meestal met een ketting van witte kaurischelpen rond de hals bevestigd. Bij enkele mannen zat er ook nog een gedeelte van de grote cymbiumschelp aan vast die *mikak* genoemd wordt. Dit lepelvormige stuk, twintig centimeter en langer, werd net onder de kin gedragen met het witte concave oppervlak naar boven. Door de eeuwen heen waren langs een onduidelijke handelsroute deze schelpen van de kust hierheen gekomen. Ze vormden het meest voorkomende betalingsmiddel van de vallei. Een enkele mikak had de waarde van een groot varken.

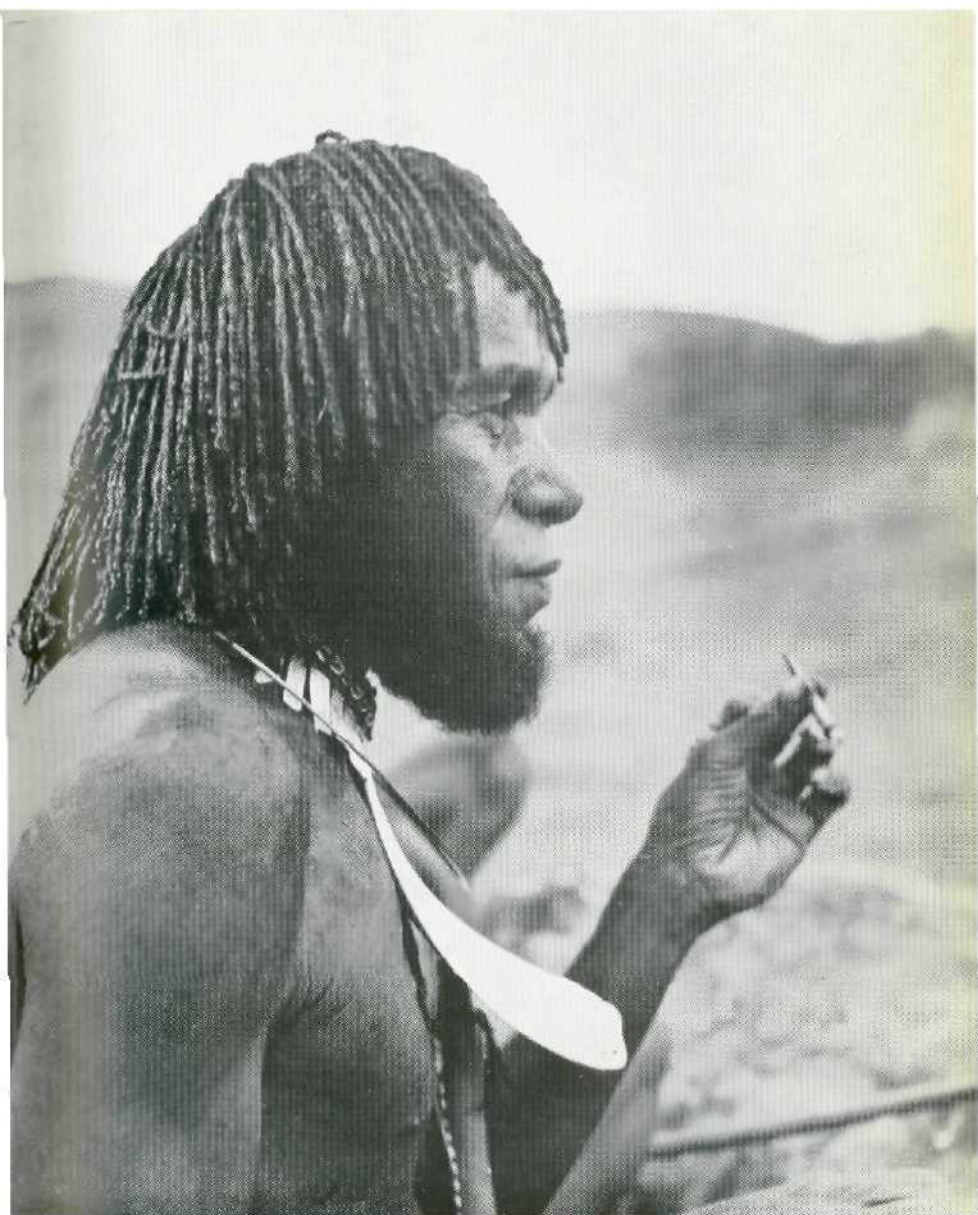
Slechts enkele mannen waren geheel zonder versierselen. Zelfs de jongste krijgers, de langbenige *elege*, van tussen de veertien en achttien jaar oud, droegen nog strengen slakkehuisjes of een lange veer in de dichte wol van hun haren. Maar hier en daar waren enkele mannen die geheel naakt waren. Naakt op de basiskleding van iedere dag na, die door alle krijgers gedragen wordt, bij de schelpen, dierenhuiden en veren. Deze basiskledij bestaat uit de nauwsluitende armbanden gemaakt van de gebraakte vezels van bepaalde varensoorten, die prachtig rondom de pols worden gevlochten of net boven de elleboog. Een of meer zwarte vezelstrengen rondom de hals horen er ook toe, evenals de *horim*, een lange koker die door iedereen, met uitzondering van de kleine jongens, rondom de penis wordt gedragen. De *horim* wordt in een rechtstandige positie gehouden door een dunne vezeldraad die vastgemaakt

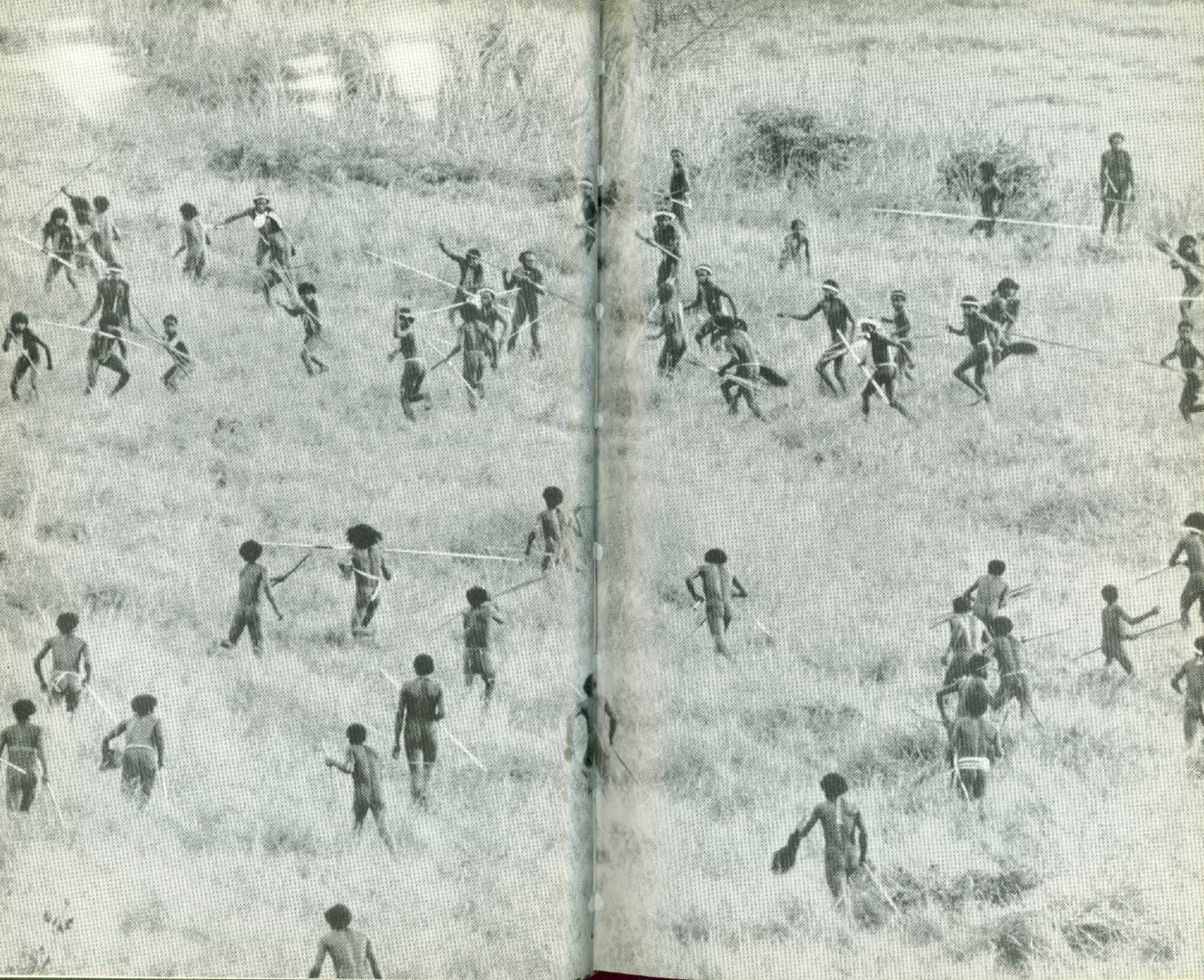
is rondom de borst. Een tweede draad is door een smalle opening in de horim getrokken en naar beneden rond het scrotum. De horim is meestal lang genoeg om tot de tepels te reiken en is dikwijls aan het einde keurig omgekruld. Men ziet ze ook veel met een bengelend stuk vacht versierd. De voorhoede der krijgers zwenkte vooruit van achter de poel waarin hun spiegelbeelden zich op het windloze water verdraaiden. Het geschreeuw nam toe, toen de Wittaias te voorschijn kwamen om hen te ontmoeten. Ze werden aangevoerd door een gestalte aan wiens hoofd witte veren ontsproten, waarboven de pluimen van een paradijsvogel hevig heen en weer bewogen. Uit zijn neusgaten hingen de slagstanden van een varken als een witte snor naar beneden. Zijn mikak en schelpenlab glinsterden op zijn borst en rondom zijn ogen waren witte cirkels geschilderd.

Twee legers elk van vier tot vijfhonderd man stonden nu tegenover elkaar. Van de voorste krijgers waren de meesten bewapend met pijl en boog en enkelen met speren. In gebukte houding maakten zij een schijnbeweging. De eerste pijlen zeilden hoog en langzaam de lucht in en namen in vaart toe, als zij naar beneden suisden en in de grond sloegen. Kreten barstten los bij de Wittaias en een gewonde Koereloe werd met een pijl in zijn dij naar achteren gedragen. Hij staarde vol angst voor zich uit en klemde zich met beide handen aan een jonge boom vast, toen twee oudere mannen de pijl begonnen los te snijden. Kort erop werd een tweede man aangedragen, schrijlings op de schouders van een vriend gezeten, want dit is de manier waarop de ernstig gewonden worden vervoerd. Het gevecht nam in hevigheid af, begon opnieuw en nam weer af, het werd een vechten zonder methode. De dag was warm en dampig en daar een oorlog heel veel aan heldhaftig springen en rennen vergt, hebben de krijgers een hekel aan de hitte. Maar al heel gauw zetten de Wittaias een krijgszang in die hoog opliep met schrille jammertonen, die door de Koereloes slechts weinig gebruikt worden,

... Maar Koereloes vriendelijke gelaat heeft iets heimelijks

Het vechten was nu heviger en vernijger dan in de eerste schermutelingen (ommezijde)

*dtchoeh, dtchoeh, dtchoeh-woe-ap, woeap
woo-r-d-a, woo-r-d-a-*

en de Koereloes renden als een snelle lawine langs de Tokolik naar beneden, de speer in balans op de rechterschouder met de punt naar beneden. In de moerassige bosjes dicht bij de Waraba brak het gevecht uit. Terwijl de gevechtlinie voor- en achteruit zwaaide, bleven de krijgers die zich in de bosjes verborgen hadden, gebukt in hinderlaag liggen. Een Wittaiä die meende dat hij diep weggedoken in zijn bosje niet te zien was, sprong met een schreeuw op, toen een lange speer met een hoog door het struikgewas sloeg. Hij ging er als een haas van door, te veel geschokt om de speer terug te werpen. Nu barstten de Koereloes in een spottend hoongelach uit. Op de top van de Waraba, tweehonderd yards boven het slagveld, tekenden zich de silhouetten af van een dertigtal krijgers. Het waren mannen van de Hoewikiak-clan, uit een streek die op twee uur afstand aan de andere zijde van de rivier ligt. Het grondgebied van de Wittaiä's grenst daar aan de rivier en de Hoewikiaks zijn hun bondgenoten. De mannen hadden een heel eind moeten lopen om aan het gevecht te kunnen deelnemen. Zij daalden van de hoogte af en gingen het moeras in om mee te vechten.

Vroeg in de namiddag ontstond een lange rustperiode. Aan beide zijden nam het aantal krijgers nog steeds toe. De oopen gehoopte legioenen namen langs de Tokolik een ruimte in van meer dan twee mijl in beide richtingen. Regenstormen vulden als een vuile rook de hoge bergpassen, maar de wolken bleven boven de bergwand hangen. Aan de rand van het veld zuchtte een jonge krijger van pijn toen met behulp van een bamboe splinter een pijl met getande punt uit zijn arm werd gehaald. Een wind stak op uit het oosten en de lucht werd donkerder. Alsof de onzekerheid die altijd ontstaat voor het gaat regenen, hen te pakken had gekregen, groeide de spanning onder de krijgers. Een kreet van de Wittaiä's, die de stilte doorbrak, werd in geluidsgolven teruggekaatst. Een kiekendief met zwarte

Natorek spelend op het erf van sili

Met korte tussenpozen werden gewonden naar achteren gedragen

kop, die boven het slagveld jaagde, fladderde af en aan. De mannen verzamelden zich in oorlogsgroepen en de achterhoede sloot zich daarachter aan. Een krijger, die voorbij de gewonde jongen kwam, pakte de bloedige pijl die net uit de wond was getrokken, en nam die mee. Gewoonlijk wordt de pijl door de gewonde zelf bewaard en de oude man die haar eruit gehaald had, schudde het hoofd, alsof hij geschokt was door deze inbreuk op de gewoonte en verdween toen naar de achterhoede. De jongen die hij in de steek liet, stond beverig op en keek naar het bloed dat tussen zijn vingers weg liep. Tegelijkertijd voelde hij zich er heel trots op en dat was hem aan te zien.

Een man zonder moed is *kepoe*, — een waardeloos mens, een man-die-niet-gedood-heeft. De *kepoe*-mannen gaan met de anderen naar het oorlogsveld, maar zij blijven in de achterhoede. Sommigen schreeuwen beledigingen en werpen hun wapens van uit de verte naar de vijand, maar de meesten houden zich rustig en dringen zich niet op, al tevreden het dorre hout van hun wapens aan de gelederen te kunnen lenen.

De *kepoe*-mannen worden nooit bespot of gedwongen om mee te vechten. Niemand die er geen zin in heeft, hoeft te vechten, maar in de stam wordt de positie van een man bepaald door zijn gedrag op het slagveld. Tenzij hij op de kracht van vrienden of familieleden kan rekenen, worden hem de vrouwen of varkens die hij zich zou verwerven, door andere mannen afgenomen, in het vertrouwen dat hij toch niets terug zal doen. Slechts weinig *kepoe*-mannen hebben meer dan een vrouw en de meesten hebben er geen.

Een *kain* met lange tot koorden gevlochten haren stapte naar voren. Hij werd gevolgd door een andere wiens schouders met gele klei waren bekladderd. Oemoeë verscheen in zijn enorme *mikak* en hoge haardracht van paradijsvogelveren, terwijl het zwarte vet in de holten van zijn sleutelbeenderen glom. Dit wonderbaarlijke varkensvet dat zwart gemaakt wordt met de as van verbrand gras, wordt door alle krijgers gebruikt, telkens als het verkrijgbaar is. Want het wordt ceremonieel

geheiligd, en draagt zowel tot de moraal en de gezondheid als tot een goed uiterlijk bij. Het wordt door de meeste mannen in het haar en op hun voorhoofd gesmeerd en soms als een brede forse streep over de jukbeenderen en de neus getrokken, maar Oemoeë smeert er zijn gehele gezicht en schouders mee in, wat hem een zwarte demonische luister geeft. Hij hield zich afgescheiden van de rest, want hij gaat er prat op altijd in zijn eentje te vechten en heeft een speciale voorliefde voor de verraderlijke oorlogsvoering in het kreupelhout. In werkelijkheid wordt hij slechts zelden tijdens de strijd gezien en zijn aanspraak op vijf doden wordt dan ook met meer beleefdheid dan respect behandeld. Onder de krijgers wordt het aantal der doden dat elke man op zijn naam heeft staan, altijd goed aan de hand van bewijzen vastgesteld en ze vormen een belangrijke maatstaf voor de rangorde van een kainschap.

Ondanks zijn aanspraken wordt Oemoeë niet als een oorlogskain beschouwd. Hij is de dorpskain van Woepereinma en de politieke kain van de Wililclan in Zuid-Koereloe. De posities van oorlogs-, dorps- en politieke kain zijn geheel gescheiden, hoewel ze in één man verenigd kunnen zijn. Zo is Wereklowe, de dorpskain van Aboelopak ook de politieke kain en de oorlogskain van de Aloea-clan en een van de machtigste mannen van zijn stam. Boven de kains van alle clans staat de grote kain Koereloe, en onder hen staan de mindere en jongere kains in verschillende rangen van een kainschap dat gebaseerd is zowel op bezit als op dapperheid, op familie zowel als op verdienste. Oemoeë is met zijn vier vrouwen en elf varkens een rijk man en zijn rijkdom, samen met zijn ambitie en een zeldzame begaafdheid voor intrige, hebben hem macht verschaft. Het vechten was nu heviger en venijniger dan in de eerste schermutselingen. Meer dan honderd man namen er daadwerkelijk aan deel in tegenstelling tot de twintig of dertig die te voren enkele korte uitvallen hadden gedaan. De linies bleven op vijftig voet afstand van elkaar, maar enkele krijgers slopen met de speer in de hand zo diep mogelijk gebukt naar

het midden van het met laag hout begroeide moeras. Dit is de gevaarlijkste manier van vechten, want slechts weinig mannen sneuvelen door de dunne bamboepijlen. Enkelen mogen daarna doodgaan, maar in de zeldzame gevallen, waarbij op het slagveld zelf doden vallen, komen die voor rekening van de speer. De vechters met hun speren in het lage kreupelhout aan de voet van de Waraba bukten zich zo diep mogelijk, want op ieder opgericht hoofd zeilde een pijl af. Aan de Tokolik wankelde de gevechtlinie achterwaarts en voorwaarts. Op een punt werden de Koereloes naar de plas terug geslagen. Toen trad Koereloe zelf voorwaarts en zijn mannen juichten hem toe. Nadat de vroegere linie weer hersteld was keerde de oude man weer terug naar de troepen in de achterhoede. Als hij daar zo tussen de veel langere kains in zit, lijkt Koereloe verschrompeld en obscuur. De littekens van een oude brandwond hebben het vel van zijn borst samengeknepen en wat hij aan heeft, is oud en donker en eenvoudig. Hij heeft een intelligent en bewegelijk gezicht, bijna verlegen, en zijn macht is niet zo dadelijk waarneembaar. Maar Koereloes vriendelijke lach heeft iets heimelijks en zijn ogen zijn koud en diep als smalle openingen die naar de oneindigheid voeren.

Met korte tussenpozen werd een gewonde naar achteren gedragen en onder hen was Ekitamalek van de Kosi-Aloea. Hij had een pijl in de borst. Ekitamalek zou sterven. Het gevecht vloog voor- en achterwaarts tot er in de namiddag weer een pauze gehouden werd. Een uur ging voorbij en de krijgers uit de verre dorpen vertrokken in een lange rij huiswaarts. Maar op een bepaald moment brak het gevecht toch weer uit. Het werd deze keer geleid door Weaklekek, de oorlogskain van de Aloea-clan en een van hun grootste krijgers.

Weaklekek, met zijn brede voorhoofd en machtige grijs had in de laatste oorlog de prachtige kans gemist een Wittaiia met zijn speer te doden en was daardoor een beetje uit de gratie geraakt. Toch al afgesneden van de anderen, was hij pas op het laatste ogenblik gered door een wilde overval en een wolk van pijlen afgeschoten door twee van zijn mannen.

Een aantal krijgers was nu gewond, maar aan geen van beide zijden was nog een dode gevallen. Er werd door gevochten tot het begon te schemeren; de krijgers schreeuwden en bukten zich en kwamen grijzend op in een vlaag van nerveuze woestheid, net als de jongens met hun grassperen op weg naar huis langs de schemerige paden.

De vier vrouwen die aan Oemoë behoren, wonen niet alle vier in Woepereinma. Gedeeltelijk komt dit, omdat een of twee van hen altijd zijn varkens in de bergen moeten verzorgen en gedeeltelijk omdat Hoegoenaro en Ekapoewe die zwanger is, het dorp van hun vechtpartijen doen daveren. Als gevolg daarvan heeft hij de zwangere Ekapoewe naar Lokoparek gestuurd waar zijn varkens zijn, terwijl de drie anderen hier zijn grond bewerken.

Oemoë's vrouwen en hun kleine kinderen delen twee kegelvormige hutten, die *ebeais* genoemd worden. De *ebeai*, het ronde vrouwenhuis, is ongeveer tien voet in diameter en acht voet hoog. De benedenvloer ligt een voet of wat boven de grond en de slaapzolder is daar weer een voet of vier boven. Door een vierkant gat in de zoldering komt men er binnen. De beide vloeren zijn bedekt met stro, maar er zijn verder geen meubelen. In het midden van de benedenvloer is een stookplaats die door vier rechtopstaande houten balken afgebakend wordt. Die stijlen die ook het dak helpen schragen, voorkomen dat men in het vuur zou kunnen vallen. Het is een ongeluk dat de jongere kinderen nogal eens overkomt en heel wat akoeni's dragen er de littekens van. Koereloe is er een van. De rook van het vuur kan door een smalle opening ontsnappen. Naast de ingang is onder de overhangende franje van het strodak een ruimte waar twee mensen, aan iedere kant een, in hurkende houding als het regent, droog kunnen blijven.

Twee van de vijf hutten op het grote erf zijn van Oemoë's vrouwen, twee andere behoren aan Loliloek en een is er van Ekali. Tegenover deze rij huizen ligt het gemeenschappelijke kookhuis met een puntig strodak, waarin zich verscheidene openingen bevinden. Hoewel slechts zes voet breed, is het meer dan zestig voet lang. Het wordt door palen gesteund. De rook ontsnapt door de openingen in muren en dak en stijgt met de damp van het natte stro omhoog, om zich met de laag hangende wolken van de vroege morgen te vermengen.

Bij het aanbreken van de dag stak Hoegoenaro over uit haar hut om voor het vuur te gaan zorgen. De morgen-hiperi, — de hiperi of zoete aardappel is het basisvoedsel, zelfs zo dat hiperi nan, het eten van hiperi het synoniem voor maaltijd is, — worden aan de rand van het vuur in de as geroosterd en soms brengen de kinderen ze dan naar de mannenhut, de pilai, die er als een heel grote ebeai uitziet en voor op het erf staat, tegenover de ingang. De mannen staan gewoonlijk later op dan de vrouwen en blijven in de pilai bij het haardvuur zitten, tot de zon helemaal boven de rotswand is gestegen en de vochtige morgenkoude verdwenen is.

Na het maal stuurde Hoegoenaro haar dochter weg om met de andere kinderen de varkens te verzorgen die in een lage stal zijn opgesloten, die weer in hokken is onderverdeeld. Soms komen de varkensstallen uit in de achterwand van een vrouwenhut. Het hok dat het dichtst bij de tussenwand ligt, wordt dan gebruikt voor zieke dieren of dieren die een speciale verzorging nodig hebben, maar op Oemoë's erf staan de stallen apart en komen direct op het erf uit. De meeste erven bevatten gewoonlijk één pilai en één kookhut en vijf of zes ebeais en een of meer varkensstallen. Het hangt af van de welstand van de bewoners. Al deze hutten komen gewoonlijk uit op een stuk gemeenschappelijke grond, dat door een omheining is omgeven. De omheiningen van het dorp, ook die van de buiten het dorp gelegen tuinen, hebben zonder uitzondering afdakjes van stro die dienen om het rotten van de ruwhouten afrastering tegen te gaan. Kleine stukjes grond

of bedden beplant met tabak, suikerriet, kalebassen of gember en andere speciale planten, worden binnen de dorpsomheining aangelegd, waar ze beter beschermd zijn. Dit gehele ingesloten stuk met zijn eigen ingang wordt *sili* genoemd. Soms wordt de ingang dicht gemaakt en de afscheiding tussen twee *sili's* afgebroken, waardoor een gemeenschappelijk erf ontstaat. In zo'n geval zijn er gewoonlijk twee pilais en twee kookhutten, met een overeenkomstig groter aantal woonplaatsen voor varkens en vrouwen. Een dorp kan samengesteld zijn uit een of meer *sili's*, dat hangt van haar ouderdom en belangrijkheid af, hoewel ze haast nooit uit drie of meer *sili's* bestaan. Woepereinma is een belangrijk dorp en kan trots zijn dat het vier *sili's* heeft, maar een ervan is momenteel verlaten. Zoals gewoonlijk het geval is, is de afrastering van de verlaten *sili* blijven staan, van haar gronden zijn kleine tuintjes gemaakt en ook nog een bananenaanplant. Bananen groeien soms ook samen met pandanus in de met onkruid overwoekerde stukken grond tussen de *sili's* en zorgen ervoor dat de rooilijn grillig blijft. Het warme groen van de grote bananenbladeren dat tegen het andere groen dat daar in het middengebergte altijd koeler van tint is, afsteekt, kan al de aanwezigheid van een dorp aanduiden, zelfs als het goud van haar strodaken nog onduidelijk is.

De zon had de nevels weggebrand en de mannen waren vertrokken om de wacht in de uitkijktoren te betrekken. Hoegenaroe ging samen met de andere vrouwen van haar *sili* naar de aanplantingen. Aneake, de oude moeder van Oemoë en Jeko Asoek die er als een vogel uitziet, gaat gewoonlijk ook mee, maar vandaag bleef ze in de buurt van de kookhut om voor de biggen en de kleine kinderen te zorgen. Dikwijls gaan de kleintjes met hun moeder mee. Ze zitten dan schrijlings op haar schouder en houden zich vast aan haar haar. Kleuters worden altijd op die manier gedragen, terwijl pasgeboren baby's in het draagnet worden meegenomen dat van hun moeders rug neerhangt. Behalve wanneer ze de borst krijgen, kunnen ze daar dan in de donkere vou-

wen de gehele dag nadenken. De netten bestaan uit een serie van over elkaar heen vallende zakken die geknoopt zijn van de bruine vezel van een aguiliariastruik. Gewoonlijk, — maar niet altijd, — zijn ze versierd met V-vormige patronen in donkerrode en purperen kleuren. Ze worden met een band aan het voorhoofd bevestigd en schommelen heen en weer langs rug en heupen. De hele last kan, — en meestal is dat het geval, — bestaan uit een vracht groenten ter hoogte van de schouderbladen, een biggetje ondersteboven midden op de rug en een baby'tje in het laagste net, dat op het achterste van de vrouw heen en weer slingert. Leeg of vol, altijd dragen de vrouwen die netten, hoewel ze geen kledingstukken zijn. De kledij der vrouwen bestaat uit een soort rokje van gedraaide vezels, die onder het middel stijf om het lichaam zijn gewonden. De strengen lopen onder de naakte billen door en zwenken omhoog om de heupbeenderen te kruisen, daarna duiken ze weer naar beneden om onder de buik in een soort van karig toegemeten bekkenschortje af te hangen. Behalve rond de heupen waaromheen ze strak zijn aangetrokken slingeren de strengen losjes heen en weer. Door de stijve winding rond de heupen blijft de hachelijke schikking in stand. Als de strengen nieuw zijn staat het heel mooi, want een grijze onderlaag van palmvezels wordt met de harde glimmende binnenbast van twee houtachtige aardorchideeën bedekt. De ene heeft rode bloemen en rode vezels en de andere purperen bloemen en een helder gele vezel. De vrouwenrokjes worden door de mannen gemaakt, want die zijn de kunstenaars van de akoeni's. 's Morgens zijn de netten altijd leeg en zwaaien sierlijk op de ruggen der vrouwen.

Hoegoenaro en de anderen gingen in een rij achter elkaar door een bos met laag geboomte, staken de beek over en daarna een stuk grasland, tot aan de greppels van de zoete aardappelaanplant. Een winterkoninkje, als een dunne snipper zwart met heldere witte schouders, zat een andere achterna tussen de gele pasteltinten van de rododendrons. De vrouwen droegen haar graafstok over schouder en nek en klem-

den die met hun handen vast. De graafstok — de grote roeispaanvormige van de mannen en de smalle gepunte die de vrouwen gebruiken — is het enige tuingereedschap van de akoeni's.

Oemoeë's velden liggen een heel eind uit de buurt dicht bij de Tokolik. De rij vrouwen slingerde zich langs het zigzagpad dat met allerlei hoeken tenslotte bij de greppels uitkomt. Deze draineringsgoten waarover van stokken gemaakte bruggetjes zijn gelegd, dienen ook om de varkens te verhinderen de tuinen om te woelen. Hoegoenaro droeg een bundel grasstro waarin ze het vuur meenam. Overdag dienen die vuurtjes voor het verbranden van tuinafval. Ze legde de bundel op de grond en wakkerde het vuur aan door er droge afval en onkruid op te gooien. Alle vrouwen kwamen bij haar wat vuur halen voor ze zich over de velden verspreidden.

Hoegoenaro ging onmiddellijk aan het werk. Ze hanteerde haar graafstok om het onkruid uit te trekken met scherpe achterwaartse slagen, alsof ze roeide. Later zou ze op dezelfde manier de grond openbreken. Haar graafstok is ongeveer vijf voet lang en heeft een scherpe punt aan beide uiteinden. Zo'n stok wordt hiperispeer genoemd, want als de vrouwen worden aangevallen, dient ze tot wapen. Hoewel deze speren niet met die van de Wittaiakrijgers te vergelijken zijn, kunnen de vrouwen er zich toch lang genoeg mee verdedigen tot de kaio's hen te hulp kunnen snellen.

De rook steeg langzaam uit alle tuinen omhoog en brak met zijn smalle witte pluimen het donkere patroon van de aanplant. Het was nu halverwege de morgen. Halverwege de middag zouden de mannen hun speren grijpen en naar de dorpen terugkeren en dan zouden ook de vrouwen teruggaan. Ze kenden slechts twee maaltijden per dag, 's morgens een en 's avonds een. De hiperi moest dan gekookt worden want binnen enkele uren zou het donker zijn. De vrouwen zouden dan de groenten die ze die morgen geplukt hadden, in hun netten laden, waardoor ze, terwijl ze zich met moeite naar huis sleepten, tweemaal meer omvang hadden dan de dunne schep-

sels die die morgen erop uitgetrokken waren.

Hoegoenaro's figuur is typisch voor de vrouwen van haar volk die, behalve als ze zwanger zijn, slechts een beetje dikker zijn dan de mannen. Ze is ongeveer vijf voet lang, met tenger schouders en volle borsten, smalle heupen en dunne kinderlijke benen. Het zijn vooral de benen die karakteristiek voor de vrouwen zijn, ze passen op een vreemde manier niet bij hun overigens welgeschapen vrouwelijk lichaam. Ze is een knappe vrouw met heldere bruine ogen en een beweeglijke mond. Ze heeft een zure luidruchtige manier van doen en lijkt hierin veel op de zwangere Ekapoewe, wat althans gedeeltelijk hun wederzijdse afkeer verklaart.

Koalaro is ouder dan de andere vrouwen en heeft haar vrugheid al verloren. Ze heeft het humeur en de kleur van onvruchtbare aarde. Het jonge vrouwtje Joeli heeft tot nog toe geen kinderen, hoewel ze er sterk en willig uitziet. Ze is groter dan de rest, met hoge borsten en zware heupen en benen. Het kinderen krijgen heeft haar nog niet tot alleen maar spieren doen slinken. Joeri heeft starre kleine ogen in een groot dom gezicht en een dartele loszinnige lach. Ze ziet er uit of ze een geheim verbergt en dat kon wel eens zo zijn. Toen ze nog niet zo lang geleden alleen op het veld werkte, is ze door een paar mannen van de Kosi-Aloea gegrepen en meegenomen naar hun dorp. Na drie dagen kwam ze uit eigen beweging terug en hoewel aangenomen wordt dat zij niet verkracht werd en dat er zelfs geen geslachtsgemeenschap plaats had, is Oemoeë ondanks dit alles heel erg boos op de Kosi-Aloea en zint op wraak.

Achter het araucariabos jaagde een man met een zwarte hond in de avondlijke velden op een kwartel. De hond had spitse oren en een pluimstaart en was klein en vlug. Lang geleden is hij met de akoeni's mee gekomen en zijn soort komt daar in het gebergte veel voor.

De man liep achter de hond aan, zijn arm opgeheven en in zijn hand een werpspies. Er waren vier jongens bij hem, snelle

jegereks tussen zeven en veertien jaar, nog geen krijgers maar ook geen kinderen meer, verkenners en koeriers, varkenshoedertjes en wapendragers. Deze *jegereks* hadden hun eigen bewapening van korte stokken. De hond deed een aanval en de kwartel vloog omhoog. Ze omsingelden de plek en er vlogen nog twee kwartels op, de lage zon glom in hun veren toen ze op de savanne neerstreken. Ze konden ze niet te pakken krijgen en daarom trok de kleine troep maar verder. De jongens werden al gauw de jacht moe. Van stevig gras maakten ze speren en begonnen oorlogje te spelen. Ze dansten en maakten schijnbewegingen met hun speren en schreeuwden, om dan ineens een paar stappen naar voren te doen en de speer te werpen, met polsen zo lenig als slangen.

De krijger Jeko Asoek van Woepereinma heeft die naam gekregen toen hij nog een jongen was. Jeko Asoek dat Hondeoor betekent, slaat op zijn begaafdheid elk woord over bedrijvigheden die tot moeilijkheden kunnen leiden, zoals varkenskudstallen en overvallen, op te vangen en er zich mee te bemoeien. Jeko Asoek is wuft en opvliegend en een mokker. Hij heeft zijn aanleg om moeilijkheden te veroorzaken nog niet verloren en is er nog dikwijls de oorzaak van. Maar als de jongere broer van Oemoëë heeft hij invloed en ook is hij heel dapper.

Twee dagen eerder had Jeko Asoek aan de Tokolik een pijlwond aan het hoofd opgelopen. De wond was slechts oppervlakkig en hij had er weinig hinder van. Hij zat met de andere mannen van Oemoëë's pilai rond het vuur, tot de zon hoog boven de rotswand achter het dorp stond. Oemoëë zelf was er niet, de avond te voren was hij zijn zwangere vrouw in de bergen gaan opzoeken.

Iedere morgen nadat ze hun zoete aardappelen hadden ge-

geten, zaten de mannen zo rokend en pratend in de intense warmte van de hut, bezig met langzame, vredige werkjes, nieuwe dingen maken of oude repareren. Een heel stel was met elkaar bezig een schelpenslabbetje te verstellen. De strengen schelpen lagen opgerold op een groot blad en naast het blad lag behalve een voorraad vezels van de gedoornde bamboe ook wat zachte aquilaria. De aquilaria werd om de bamboestrengen gevlochten om zo de sterke banden te krijgen waarop de rijen schelpen genaaid worden.

Boven op de slaapzolder draaide Ekali zich voorzichtig om. De dunne bamboe latten van de zoldering die door gekruiste balken werden gesteund, kraakten zachtjes, toen hij zich bewoog. Kort daarop verscheen een been in de opening van de zolder dat blindelings naar de houten tree zocht die gepolijst door het lange gebruik van veel eeltige voeten in het bleke licht van de opening glom.

Ekali nam plaats achter de andere mannen die bij de open deur hurkten, waar het meeste licht was. Aan de haard zowel als op de slaapzolder heeft iedereen zijn vaste plaats, volgens de status die hij bezit. Als er veel mensen in de hut zijn, schuiven de kepoe-mannen en de jonge jongens naar achteren. Ekali is een lange lachende man met een betrouwbaar gezicht. Hij is kepoe, maar toch groetten de anderen hem beleefd, hun zachte stemmen gingen de hele cirkel rond. *Ekali, narak-a-laok*, zeiden ze en namen zijn hand. *Narak narak*. Uit de aangrenzende stal kwam het stampen van Oemoeë's varkens, die iedere morgen weer opnieuw opgewonden zijn als de kinderen bij hen komen.

Jonokma is één van de oudere jongens, een elege van zestien, zeventien jaar. Hij nam een pijlschacht van de wand en voorzag die van een nieuwe punt en bracht daaromheen een nieuwe wikkeling aan. Met de behendigheid van zijn leeftijd bracht hij zonder er werkelijk op te werken de pijl weer in orde. Als het broertje van Koalaro, Oemoeë's vrouw, verblijft Jonokma dikwijls in deze pilai. Zijn naam betekent De Zwerver — hij is nogal ongedurig in het verhuizen, hij woont

ook nog in de pilai van zijn vader in Aboelopak.

Jonokma's vriend Siloba begon te zingen. Siloba komt uit het dorp Mapiatma aan de andere kant van het bos, maar meestal slaapt hij hier in Woepereinma, omdat Oemoë zijn *nami* is. Alle akoeni's hebben *nami*'s, mannen die hen op een beschermende en milde wijze gunstig gezind zijn. De *nami* is meestal een oom van moeders zijde, hoewel de bloedverwantschap niet automatisch is en een jongen meer dan één *nami* kan hebben. De verhouding tot de *nami* is de hartelijkste van alle familiebanden. Een kind heeft ook nog aangenomen vaders, dikwijls de broers van zijn echte vader. Zo'n vader kan ook aanspraak maken op Siloba. 'An-meke, van mij' zegt hij dan en grijpt naar zijn *horim* met net zo veel gezag als Siloba's echte vader. In feite wordt het verschil tussen de echte en de aangenomen verwantschap onbelangrijk geacht, want in zekere zin is het hoofd van de clan de vader van allen. De aangenomen vader is net als de echte vader ertoe geneigd om streng te zijn en om afstand te bewaren, terwijl de *nami* toegeeflijk is.

Dit is een huis waar krijgers wonen, — behalve Jeko Asoek wonen Hanoemoak en Lolilok er en hoewel Jonokma nog maar een jongen is, is hij al een verwoed vechter, — daarom is er in de pilai een grote hoeveelheid pijlen en bogen en een arsenaal aan reserveboogpezen en pijlpunten. De laatste zijn in stro en bladeren verpakt en als nette pakjes tussen de daksparren geschoven of aan de wanden opgehangen. Bundels veren, pakjes met vezels, een kruik gemaakt van een uitgeholde kalebas die kleine voorwerpen bevat die fetisch zijn, een geknoopte zak met tabak, enkele stenen bijlen, een hoofdtooi gemaakt van paradijsvogelveren die aan Hanoemoak toebehoort, enkele reservehorims en een mannengraafstok zijn tussen de wanden gestoken of eraan opgehangen. Een stel varkensslagtanden om in de neusgaten te dragen is aan de stijlen van de vuurplaats dicht bij de zoldering bevestigd en daar hangen ook een mes van varkensivoor, een rieten mondharp en Jeko Asoeks armbanden van

bruin hondevel. Aan de zijkant van het vuur dat nu nog maar uit wat sintels bestond, lagen de bamboekokers waarin de tabak wordt bewaard en een smalle houten tang. De tabak, in een grof blad gerold en zo gerookt, wordt *hanoem* genoemd. Hanoemoak, letterlijk Tabaksbeen, is naar de koker genoemd. Eindelijk had de zon de mist doorboord en glom in de plassen op het erf. Een voor een verlieten de mannen de warme hut. Ze namen hun speren op, — die te lang zijn om mee naar binnen genomen te worden en daarom altijd buiten worden bewaard, — en gingen naar de ingang van de sili.

Hoegoenaro, de vrouw van Oemoë, zat in de opening van de kookhut gehurkt en zag hen zonder belangstelling vertrekken. Ze had dat alle morgens van haar leven gezien. Toen Siloba haar passeerde siste ze naar hem. 'Siloba,' zei ze zachtjes. Ze wenkte hem met het karakteristieke gebaar, de arm uitgestrekt, de palm van de hand naar beneden, terwijl ze haar vingers op en neer bewoog, op en neer. 'E-me, eme', kom hier! Ze gaf hem een zwart berookte hiperi. Siloba bedankte haar met een vlugge, verlegen glimlach. De krijgers gingen door het bos naar beneden en staken daarna de velden over naar de Kaio van Oemoë. Het pad slingerde zich zigzag door de donkergroene bladeren en de lila bloemkelken van de zoete aardappelaanplant. Telkens kruiste het een afvoergoot, waaruit een grove callalelie zijn lange stengel opstak. De knol van deze lelie levert de groente van Oceanië die als taro bekend staat. Naast de taro-plant dreven de bladeren van zijn wilde familie, een kleine waterlelie. Oranje libellen zweefden op en neer boven de goten en botsten in de lucht tegen elkaar met een droog scherp elektrisch geluid, en rustten dan plotseling uit op een blad, met hun lange transparante vleugels naar voren opgetrokken. Zij waren insectenvangers, net als de grauwe berggierzwaluw die boven hen jaagde.

Oemoë was terug uit de bergen en was al in de hut. Hij had een nieuwe veren hoofdtooi op, gemaakt van de witte randveertjes, waarmee de vlerken van de zwarte eend zijn afge-

zet. De krans was gemaakt door de schachten in een stuk papierachtig pandanblad te steken. Gewoonlijk dragen de mannen dit soort versieringen niet, als ze wacht hebben in de kaio, maar het was een nieuwe tooi en Oemoë is een ijdel man. Passend bij de krans van veren waren ook zijn grootste mikak en mooiste schelpenslabbetje waaraan van achteren een streng kaurischelpen afhing. Een verse streep zwart vet was over zijn gezicht getrokken en ook zijn glimmend voorhoofd was nog maar pas in het vet gezet. Zijn donkere huid was helemaal schoon. Hij ziet er altijd veel zindelijker uit dan de andere mannen die niet altijd de dunne grauwe laag van de door hen aangebrachte grimering, noch de modderplekken van hun benen verwijderen. Oemoë was samen met Apeore van Lokoparek, een krijger met een strak gezicht en koude ogen zonder wenkbrauwen.

De mannen kropen onder het afdak en hurkten bij het vuur. Op andere dagen zouden ze hier de hele morgen zijn gebleven, maar vandaag moest er in de tuinen gewerkt worden. Hoewel de vrouwen de tuinen verzorgen, doen de mannen al het zware werk, zoals de aanleg van nieuwe velden en goten. Al spoedig hadden allen met uitzondering van Oemoë de schuilplaats verlaten. Ze hadden allen korte horims aan die altijd bij het werk gedragen worden en de enkele die een schelpenslabbetje aan had, draaide dat om, zodat het op de rug hing. In een goot die een honderd yards verder op lag hadden zich al verscheidene andere mannen verzameld. Ze bukten zich en dolven met beide handen de modder op en gooiden die langs de kant, en de oudere mannen die daar werkten, aardden er de hiperi mee aan. Al heel gauw plasten er een twintigtal rond in de goot en dolven onder hevig zweeten de aarde op. Hanoemoak die erg vlug is en er goed uitziet, hield even op om wat grijze klei op zijn schouder te plakken. Hij rekte zijn hals uit en had duidelijk plezier in zijn eigen verschijning. Na een poosje verscheen de kreupele Aloro. Hij stak zijn speer met het ondereinde in de grond en begon onhandig schuivend de anderen in de goot te hel-

pen. Aloro werd met respect gegroet, want ondanks zijn manke been is hij een fanatiek krijger. Het was Aloro die samen met Jeke Asoek het leven van de oorlogskain Weaklekek redde, toen die door de vijand was afgesneden van zijn eigen mensen. Aloro en Jeke Asoek zijn beiden nog jonge krijgers, maar ze hebben elk al twee maal een vijand gedood.

Achter de mannen vlamden de vuurtjes van de vrouwen. Zij hadden vanmorgen de tuinen waar de mannen gingen werken, vermeden. Hoewel een man wel eens met zijn vrouwen samen zijn velden bewerkt, mengen de seksen zich nooit in grote groepen. Nu en dan steeg tussen de vrouwen een vrolijk lachen op, in duidelijke waardering voor wat daar in de goot te zien was, — want op die manier zijn zij één in hun verbond tegen de mannen.

Oemoeë krom langzaam en rustig naar de top van de kaiotoren en ging op het platform zitten. Als hij zijn hoofd bewoog, glommen de veren. Oemoeë dacht met bezorgdheid aan zijn nieuwe hoofdtooi. Hoewel heel wat mensen deze taboe breken, wordt het gebruik van de wilde eend op welke manier ook als *wisa* beschouwd. Bepaalde planten, dieren, daden, plaatsen en verschijnselen zijn *wisa*, geladen met bovennatuurlijke krachten. Iets dat *wisa* is, hoeft niet noodzakelijk goed of kwaad te zijn, maar men kan er nu eenmaal niet zonder het nodige ceremonieel mee spotten. Oemoeë wist dat de grote kain Wereklowe een van de mensen was die boos was geworden, omdat hij voor die hoofdtooi eendeveren had gebruikt. Volgens Wereklowe verloor een man die die vogel aanraakte, een deel van zijn gezichtsscherpte en zou dus niet meer in staat kunnen zijn een troep vijanden te bespieden.

Precies ten zuiden van het dorp Homaklep glooit een uitloper van het gebergte, die de vorm heeft van een lage, beboste kam, naar de vallei om daar te verdwijnen. Op deze kam

ligt het half verlaten dorpje Aboekoemo. Iets lager ligt een klein bos. Aan de andere zijde van dat bos ligt een met gras begroeid heuveltje waarop in de schaduw van een groepje bomen enkele grijze stenen verspreid liggen. Dat heuveltje heet de Anelarok. Beneden, aan de zuidelijke flank van de Anelarok vloeit een klein stroompje tussen oevers met veel struikgewas. Dat is de Tabara. In het westen liggen de wijde savannes en de tuinen.

De Anelarok ligt op een kruispunt van paden en omdat men vandaar een prachtig uitzicht over de vallei heeft, zijn er dikwijls mensen en brandt er een vuur. De paden voeren van de dorpen naar de Aike en van de aanplantingen naar de bergen. Een ervan wordt weinig gebruikt. Het stort zich neer in de ondergroei langs de Tabara, steekt op grote platte stenen de stroom over en klimt daarna weer omhoog tegen de steile helling die naar het land van de Siep-Kosi voert. Dit pad werd op een middag gebruikt om een gewonde Siep-Kosi naar zijn eigen land terug te brengen.

In vroeger tijd vochten de Siep-mensen zowel met de Wittai'a's als met de Koereloes. Die gewoonte kwam wat te kostbaar uit, maar nog steeds houden hun krijgers ervan om ten strijde te trekken. De stam deelde zich in twee takken, een ervan — De Siep-Elor-tak — vocht voortaan aan de kant van de Wittai'a's en de andere — de Siep-Kosi — aan de zijde der Koereloes. De krijger was boven in de borst getroffen toen hij aan de Tokolik vocht. Hij was te zwaar gewond om over de heuvels naar huis gedragen te worden en had verscheidene dagen in Mapiatma gelegen. Maar op een dag kwamen zijn eigen mensen hem halen om hem naar huis te brengen. Twee dunne paaltjes werden met lianen evenwijdig aan elkaar vast gebonden. Daartussenin hing de man, gesteund onder de armen en knieën. Zijn lichaam werd met bladeren omwikkeld en zorgvuldig vast gebonden. Zelfs zijn hoofd was bedekt, hij kreeg nog net genoeg lucht om adem te halen. Door zeven man werd hij langs de velden rondom Homoeak en door de bossen het heuveltje Anelarok op gedragen. Het was een verre

tocht naar huis, maar zelfs op de top van de Anelarok hielden zij niet even op om wat te roken, er waren daar een paar Koereloes en er brandde een vuurtje, maar de Siep-Kosi gingen zo vlug mogelijk verder. De Koereloes en de Siep-Kosi die in het verleden vijanden waren, kunnen gemakkelijk opnieuw vijanden worden. De draagbaar stak hortend de Tabara over en klom weer tegen de oever op. De paden waren steil en vol stenen en glibberig door de regen en de zeven dragers worstelden met hun last. De man zat zo stil als een groene mummie, alsof hij al lang dood was. Alleen één keer, toen de stoet hoog op een verre heuvel wankelde, ging een hand langzaam omhoog naar het groene hoofd, aarzelde een ogenblik en viel toen weer terug. De dragers gingen verder en zochten hun weg onder een hemel die grauw was door een opkomende bui, tot hun gestalten zo klein waren als mieren die een dode krekkel wegslepen.

Vanuit de kaio's van de Koereloes sloeg men de tocht gade. De mensen in de kaio's waren van de reis op de hoogte, want de akoeni's weten alles wat er in hun wereld gebeurt. Als er bij de Koereloes iets gebeurt, wordt dat met dezelfde snelheid bekend als waarmee een jongen met het nieuws over de stammetjes van de goten rent. Maar men stuurt nooit zo'n jongen. De woorden springen over de velden als een vlucht bruine vinken van het dorp naar het pad, naar de tuinen — de hoofden van de mannen in de schaduw van de schuilplaatsen, draaien zich om, de vrouwen strekken de ruggen en rusten even leunend op hun plantstokken — in een serie kleine kreetjes, zo zuiver en onmiskienbaar als de fluitsignalen van de vogels. De mensen kennen de loop der dingen, want de loop der dingen kan duizend jaren oud zijn en alles wat zij werkelijk moeten horen, is het ene woord dat verandert; maar het geval verandert niet. De naam van de man wordt geroepen met een hoge kreet die haar verder draagt.

De gewonde man was vrijwillig gekomen, omdat hij zin in vechten had. Hij werd gewond omdat hij te dapper of te

zorgeloos was, of omdat de kracht die in de heilige stenen van zijn volk wordt vastgehouden, niet voor hem had gewerkt. Dat zat ook in de loop der dingen. De Koereloes zouden het zeker jammer vinden als hij stierf en hem bewenen omdat bewenen van hen verwacht werd. Maar het grootste deel van hun smart zou voortkomen uit het besef van de voldoening die het de Wittai'a's zou geven. De Wittai'a's wisten alles van deze krijger af, zoals zij van iedere vijand die ze geraakt hadden, alles wisten. Zij kenden zijn naam en uit welk dorp hij kwam en van welke clan hij was en zij hoopten dat hij zou sterven, maar nu leek het erop dat hij in leven zou blijven en binnenkort zouden zij dat ook weten.

's Morgens toen de zon boven de vallei verschenen was, gingen de krijgers onder langs de berg op weg naar de oorlogen in het noorden. Tot hen die niet mee gingen, behoorde Jeké Asoek. Hij was nog niet helemaal genezen van een hoofdwond die hij aan de Tokolik had opgelopen, en ook hielden zijn eigen zaken hem bezig. Een poos geleden had een man uit een dorp in Noord-Koereloe zonder toestemming zijn tuin betreden. Dat is een zeer ernstige overtreding en om genoegdoening te krijgen had Jeké Asoek drie van 's mans varkens gestolen. Twee van de dieren waren zo snel mogelijk opgegeten, maar de derde was kort geleden door de eigenaar teruggestolen.

Om dit vergrijp weer te verhelpen ging Jeké Asoek naar het dorp om het varken terug te vragen. Hij werd vergezeld door zijn vriend Tegearek, een geweldenaar die met de kreupele man Aloro de oorlogsleiding van de Wilil-clan deelt. Zowel Jeké Asoek als Tegearek hebben een goudbruine huidskleur, opvallend veel lichter dan de gemiddelde, hoewel dit geen zeldzaamheid is. Beiden zijn kort en krachtig van lichaamsbouw en vormen als zij er samen op uittrekken, een opvallend paar. Jeké Asoek is minder dan vijf voet hoog en is misschien de kleinste mannelijke akoeni. Limo, een kain van de Kosi-Aloea's, behoort tot de grootsten. Limo is misschien

vijf voet negen, maar zijn smalle schouders en lenig lichaam zijn typerender dan de gedrongen vorm van Jeke Asoek en Tegearek en doen hem langer dan zes voet lijken. Heel wat krijgers lijken langer dan ze eigenlijk zijn, in het bijzonder wanneer zij, wat dikwijls het geval is, speren dragen die drie-maal langer zijn dan zichzelf.

Jeke Asoek kreeg zijn varken niet terug en daar de omstandigheden noch de inbeslagneming noch het terugstelen aanmoedigden, gingen Tegearek en hij maar weer naar huis terug. De klacht was ingeschreven om reeds bij voorbaat iedere actie die later ondernomen zou worden, te kunnen rechtvaardigen. In de vallei heeft men alle tijd van de wereld.

Oewar en Akoe kwamen langs de beboste kammen naar beneden met bossen sprokkelhout op hun hoofd voor de vuurtjes in de sili's. Toen ze bij de steile helling boven Woeperrainma kwamen, lieten zij het sprokkelhout de heuvel afrollen. De bossen sprongen en doken door het groene struikgewas en verjoegen de gele witoogjes en vlugge winterkoninkjes uit de diepe schaduw.

De kinderen, zwarte stofjes tegen de witte cumuluswolkjes, dwaalden langs de hoge horizon van de middag zonder veel zin te hebben uit de wolken af te dalen. Daar waar zij stonden, lag hun ganse wereld en hun ganse leven voor hen, de gehele noordoosthoek van de vallei. De Elokera gleed onder hun voeten weg. Dicht bij het dorp Tokoelofok dat onzichtbaar onder de top lag, liet zij de berg in de steek om de albizziabossen binnen te gaan. Ze kwam er als een trage, bruine stroom weer uit te voorschijn om verder langs de bergwand te kronkelen. Daarna maakte zij een lus in westelijke richting door Kosi-Aloea en Wittaiia om in de Baliem te eindigen. De Baliem lag in het vijandelijke gebied en hoewel de afstand tot de overkant van de Siobara minder dan vier mijl was, zouden de kinderen nooit meer van haar zien dan de franje van de casuarina's die het water voor hun blik verborg. Boven de hoofden van de kinderen cirkelden drie bruine ha-

viken die hun ergernis uitkretten. Andere vogels kwamen bijna nooit op de top die niets meer was dan een puntige uitwas van kalk, karst, in vroegere eeuwen opgeheven uit zee. Korstmossen en moerasvarens klemden zich aan de schaarse aarde vast en ook groeide er wat laag struikgewas in de spleten. Zangvogels streken hier zelden neer, insecten kwamen er weinig en de landhagedissen bleven er weg. Slechts haviken kwamen er, zij zweefden omhoog met de uit de vallei opstijgende warme lucht en ook de edelvalk, die vurige, blauwgrijze jager van alle vastelanden, kwam er. De valk dook vanaf de steile heuvel, als een scherf uit de lucht vallend, om een halve mijl verder weer omhoog te stijgen. Beneden, aan de zuidzijde van de heuvel, lag hun eigen dorp, Woeperrainma. Oewar is de zoon van Loliloeck en Akoe de dochter van Oemoeë. De kinderen konden de sili's zien liggen en ook hoe Akoe's grootmoeder, Aneake, langs de kookhut liep. Het was nu middag, de tijd dat alle mensen op de velden waren. Aneake was te oud om daar nog geregeld te werken en kwam nog maar zelden buiten het dorp, hoogstens om wat twijgen te verzamelen of onkruid uit te trekken.

De kinderen kwamen langzaam naar beneden, gevangen als zij waren in de diepe onbeweeglijkheid van tijd, gras en zon. De toppen der araucaria's die het stroompje Homoeak overschaduwden, waren ver beneden hun voeten. Nu konden zij Aboelopak zien waarvan de kale erven tussen het bleke groen der bananenbladeren, die tegen de noordwestelijke flank van de heuvel steunden doorschemerden. Tussen de kinderen en de dorpen was de kalkbodem op verscheidene plaatsen langs de helling komvormig ingezonken. In de wand van een van die kommen was een grot verborgen. Er was ook een stookplaats en lang geleden, voordat de kinderen daar voor het eerst waren geweest, hadden akoeni's daar op de wand tekeningen gemaakt. Bijna overal waar mensen een schuilplaats onder een rots hadden gezocht en een vuur aangelegd, hadden zij met houtskool op de wanden getekend. Zij deden dat nog altijd, omdat de kunstenaar in hen er plezier in had. Op

de zachtbleke stenen waren mannen en vrouwen getekend, een grote rivierkreeft en een paar hagedissen.

De kinderen huppelden langs de met gras begroeide heuvelkant als vlugge zwarte dansers. Hun stemmen riepen naar de mensen die daar beneden over de paden gingen, maar hun stemmen kwamen uit een andere wereld en werden niet beantwoord. Oewar zong zachtjes, droevig zonder dat hij bedroefd was en het liedje zwierf rond in de middaglucht.

's Morgens vroeg, als de varkens van Oemoeë's sili naar de velden worden gedreven, hebben ze de neiging om een eindje met de kudde van de aangrenzende sili samen op te lopen. De varkens van Oemoeë's sili worden in toerbeurt door de talloze kinderen verzorgd, terwijl die van de sili van Asokmeke onveranderlijk door Toekoem, de stiefzoon van Asokmeke, worden gehoed. Net als alle andere varkenshoedertjes in Koereloe gaat Toekoem iedere morgen met zijn varkens mee naar een daartoe uitgekozen stuk weidegrond, meestal een afgeogst veld van zoete aardappelen. Hier vreten de varkens de bladeren en groenteresten die aan de oogst zijn ontkomen, en woelen de grond om op zoek naar larven, muizen en kikvorsen. 's Middags brengt hij ze terug naar hun hokken in het dorp, waar ze hiperischillen en allerlei ander afval krijgen. Ieder varken heeft al bijna vanaf zijn geboorte een zekere bestemming, — een plechtigheid, een huwelijks-gift, de betaling van een schuld, — maar tot aan de dag van zijn overlijden lijdt het een ordelijk en aangenaam leven, van alle zijden geprezen en geëerd. Ondanks de grote waarde, die de varkens hebben en het prestige dat ze verschaffen worden de dieren huishoudelijk slechts weinig verzorgd, hoewel de kleine en zwakke biggetjes gewoonlijk door de vrouwen in hun netten worden meege dragen en speciale zorg genieten. Mocht een zeug de leeftijd voor de fok bereiken, dan kan ze misschien wel naar een befaamde beer geleid worden, maar dat is meer om te voorkomen dat haar eigen scharminkels hun gang met haar zullen gaan. Iedereen in

het dorp weet waar deze illustere beren zich overdag ophouden, en hoewel soms de toestemming van de eigenaar wordt gevraagd, wordt de beslissing meestal aan het barse dier zelf overgelaten.

Hoewel Toekoem al zeven jaar is wordt hij hiervoor toch nog onbekwaam geacht en de delicate zaak van varkensfokken wordt aan zijn moeder overgelaten. Toekoems moeder is een schrille vrolijke vrouw en de vloek van haar zoontjes bestaan die met haar duivelse varkens en doordringend geschreeuw Toekoem bijna dagelijks tot bittere tranen verlaagt. Toekoem is niet alleen veel kleiner dan de kinderen van Oemoeë's sili, maar zijn varkens zijn ook veel groter. De varkens maken gebruik van Toekoems vergeetachtige natuur en verdwalen in het kreupelhout of dringen tuinen binnen waar ze niet thuis horen. Ze zijn veel sterker, veel talrijker veel ijveriger en werken altijd samen en maken zo van zijn dagen een serie kleine ongelukken. Zijn enige wapen is een buitengewone stem, tegelijk luid en bars en schor door het vele gebruik, die de aanwezigheid van Toekoem en zijn pupillen reeds op grote afstand aankondigt.

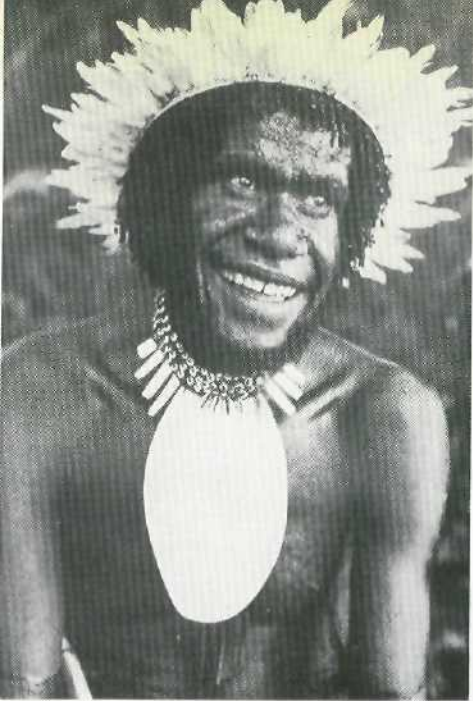
Ekapoewe woont tegenwoordig in het bergdorp Lokoparek omdat ze Hoegoenaro niet kan uitstaan. Volgens Ekapoewe komt de rivaliteit tussen haar en Hoegoenaro en hun wederzijdse afkeer van elkaar enerzijds voort uit Oemoeë's ongezonde liefde voor Ekapoewe en Hoegoenaro's walgelijke jaloezie anderzijds. Ekapoewe is een Wittaiavrouw en was formeel gehuwd met een Wittaiavrouw. In die tijd, misschien zeven jaar geleden, waren de Koereloes niet alleen in oorlog met de Wittaiavrouwen, maar ook met hun zuidoostelijke burens, de Siep-Kosi. De hoge helling waartegen Lokoparek nu ligt, was toen nog wild bos en een deel van het niemandsland aan de grens.

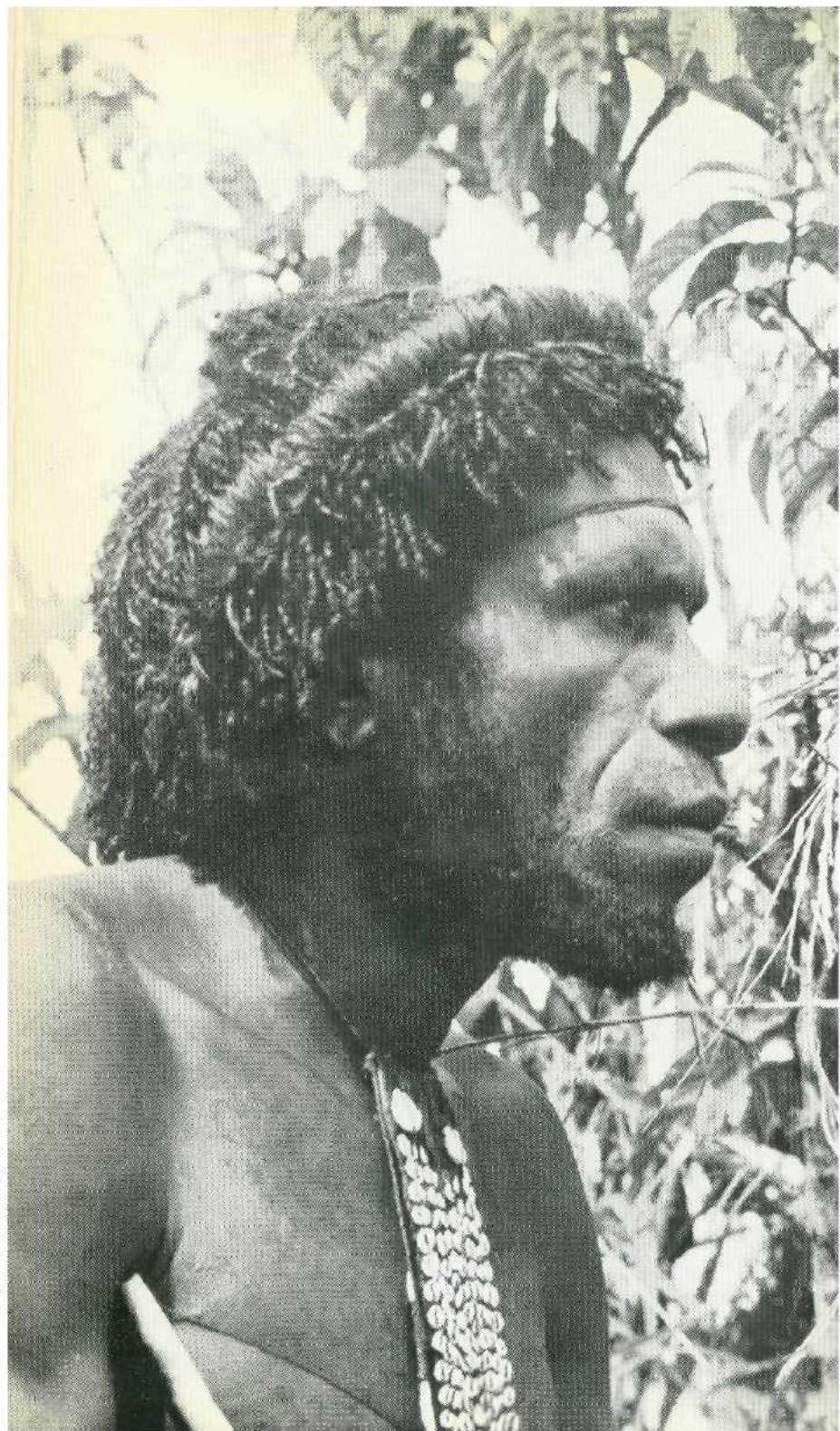
Op een dag kwamen Ekapoewe en haar man in het bos om vezels te verzamelen en daar bespiedde Oemoeë de schone Ekapoewe. Op dat moment kwam het over Oemoeë: ten koste van alle andere dingen in het leven moest hij deze vrouw

hebben. Helaas was hij er niet op voorbereid om in zijn eentje haar man te overvallen. De door liefde verslagene rende de berg af om versterkingen te gaan ontbieden en keerde niet lang daarna terug met een goed gewapende bende. Ekapoewes man werd op de vlucht gedreven en Ekapoewe kwam als prijs in Oemoeë's bezit. Dit romantische verhaal van Ekapoewe en Oemoeë is de vloek van Hoegoenaro. Haar — volgens Ekapoewe — verschrikkelijke jaloersheid maakte de gedachte dat Oemoeë met andere vrouwen zou slapen, voor haar ondraaglijk en dat is de reden waarom ze afdrijfmiddelen gebruikt. Oemoeë zou haar tijdens een zwangerschap kunnen verwaarlozen. Hoegoenaro maakt er een gewoonte van, zo wordt er gezegd, al vier of vijf maal heeft ze zich laten afdrijven. De abortus wordt door middel van stampen en masseren door bepaalde daarin bekwame vrouwen uitgevoerd. De foetus wordt daarna in een bepaalde poel van het riviertje de Tabara weggegooid. Tot de bekwame afdrijfsters behoort ook Asokmekes vrouw, de moeder van het varkenshoedertje Toekoem. Terwijl het afdrijven van ongetrouwde vrouwen min of meer gebruikelijk is, — de meeste meisjes worden nog binnen het jaar na het intreden der puberteit uitgehuwelijkt, zodat het zelden voorkomt, — wordt het als het met een getrouwde vrouw gebeurt, afgekeurd. Waarschijnlijk hebben Oemoeë en Hoegoenaro er al woorden over gehad. Aan de andere kant zijn de mannen wat het afdrijven betreft, tamelijk onwetend. De akoe-ni's hebben een lied waarin de vrouwen zich verkneukelen over de argeloosheid van hun mannen, — 'maar wij, de vrouwen, weten de waarheid'. Heel wat vrouwen hebben er een hekel aan kinderen te krijgen en afdrijven is heel gewoon. Het was de hartstochtelijke Hoegoenaro die haar man de goedig spottende naam gaf die hij nu draagt. Oemoeë betekent 'De Bezorgde'. Met zijn intriges en manoeuvres heeft Oemoeë alle reden om bezorgd te zijn en zijn troep vrouwen, waartoe behalve beide rivalen ook nog het dikke slaperige meisje Joeli behoort, zal niet veel bijdragen tot de gemoedsrust van De Bezorgde.

Oemoeë had een nieuwe veren hoofdtol op

Tegearek, de jonge oorlogskain van de Wilils, een onschuldige geweldenaar

Een man die een andermans sili betreedt laat zijn speer buiten achter, overigens ziet men hem zelden zonder. De opgewektheid, de vrolijkheid zelfs van deze mensen is des te opmerkelijker, daar zij eigenlijk gedurende hun hele leven nooit zeker zijn dat de dood hen niet beneden aan het pad opwacht. Na elk gevaar gaan zij, — net als de muisjes die heen en weer rennen of zich plat in het gras neerdrukken als een havik overvliegt, — weer verder alsof er niets gebeurd was. Maar ondanks dat gaat een man altijd gewapend, niet alleen in de buurt van de grensgebieden, maar ook op het pad dicht bij huis. Nog afgezien van de vijand kan hij zijn speer ook nodig hebben om een van de twisten te beslechten die elk ogenblik in de eigen clan uitbreken.

Op een mooie dag werd een Kosi Aloea dicht bij de rivier ernstig gewond. Gedeeltelijk kwam dat, omdat hij zijn speer had thuis gelaten. De vrouw van die man had hem voor een Siep-Kosi verlaten en hij had alle reden om te vermoeden dat Tegearek van Woeperainma haar bij haar vlucht geholpen had. Hij vroeg er Tegearek naar, maar die ontkende er iets mee te maken te hebben. Toen hij hem er daarna nog verscheidene keren opnieuw naar vroeg, — en door zijn vasthoudendheid liet blijken dat hij aannam dat Tegearek hem niet de waarheid verteld had, — werd de laatste pijnlijk geïrriteerd. Of de man reden tot verdenking had of niet, Tegearek voelde zich beledigd. Op een morgen was de man in gezelschap van een aantal stamgenoten aan de Aike. Ze waren niet op weg naar Woeperainma, maar naar het gebied van de Siep-Kosi om een onderzoek in te stellen naar de verdwenen vrouw. De man, dwaas genoeg ongewapend, was van zijn vrienden afgedwaald en ontmoette Tegearek dicht bij de rivier.

Tegearek is de jonge oorlogskain van de Wilil, een onschuldige geweldenaar. Zijn naam is afkomstig van *tege warek* of Speerdood. Hij is sterk en bottig, heeft twee zwarte voortanden en de peinzende uitdrukking van een man die snel

in verwarring raakt. Hij is licht geraakt als verwarde mensen dikwijls zijn. Jeko Asoek was bij hem en diens lichtgeeraaktheid is nog ingewikkelder. Deze factoren in combinatie met het feit dat zijn kweller alleen en ongewapend was, overtuigde Tegearek ervan dat een aanval nu goed uitkwam, en na een korte hevige woordenwisseling zette hij hem in. Lafheid van Tegeareks kant kwam er niet bij te pas, want volgens de Danicode verdient een man die zichzelf zo vergeet, dat hij alleen en ongewapend tegen een tegenstander oploopt, geen medelijden en krijgt dat ook niet.

Tegearek was niet van plan om de man te doden, hij wilde hem alleen maar een kleine afstraffing geven. Hij raakte hem tweemaal, de eerste keer in de dij, de tweede maal aan het hoofd. Zijn slachtoffer kreeg echter de speer te pakken en trachtte hem die uit de hand te worstelen. Toen het hem lukte de punt in Tegeareks richting te krijgen stak Jeko Asoek hem zijn speer in de maag. Ook Jeko Asoek had hem niet willen doden en hij trok de speer terug, nadat ze zes of zeven centimeter diep naar binnen was gedrongen. De twee vrienden lieten de man liggen waar hij was. Ze wisten niet hoeveel Kosi-Aloea wel in de buurt konden zijn en wanneer ze zouden verschijnen.

De troep Kosi-Aloea's verscheen dan ook kort daarop. Ze droegen hun vriend naar huis over de velden, om de paden door het kreupelhout te vermijden. De gewonde zat schrijlings op de schouders van twee verschillende vrienden, terwijl twee anderen hem onder de armen steunden. Al zijn belangstelling was weg, zijn hoofd was in bladeren verpakt en hing naar beneden. Zijn rug glinsterde in de zon van het zweet. De vrouwen op de velden richtten zich op en sloegen zwijgend de kleine stoet gade die de bosjes ten westen van de dansplaats Liberek inging en verdween. Sinds deze episode zijn Tegearek en Jeko Asoek zeer behoedzaam in hun bewegingen geworden, want zij verwachtten vergelding.

Toen Weaklekek, de grote krijger van de Aloeacian op een morgen op weg was naar zijn kaio joeg hij van onder een rododendronstruik een vogel op. De vogel vloog op een lage tak van een kastanje. Weaklekek zocht een jachtpijl uit de bundel die hij bij zich droeg en legde de rest van zijn pijlen op de grond. Hij sloop zachtjes de helling aan de andere kant van de boom af, achter de vogel om en naderde hem kruipend door het struikgewas. De vogel zat ongemakkelijk op zijn tak, een licht roestbruine vogel met een heel lange wijduitstaande staart. Het was een bergduif. Zijn roep *hoe-ik, hoe-ik*, hol en rouwend, wordt in oorlogstijd wel door de krijgers nagebootst. Weaklekek wilde zijn pijl niet verspillen en kroop daardoor te dicht naar hem toe. Toen hij zijn boog richtte vloog de vogel op en de pijl schoot over de lege tak heen. Een mannenstem riep zijn naam: *W-eak-le-kek, a-oo!*

Weaklekek liep naar de Aike toe, stapte over een stam bijtmieren, schopte zonder aan zijn voeten te denken een sprinkhaan van het pad het gras in. Hij was het eerst van allen bij de kaio. Een paar minuten later kwamen de anderen met hun speren in de hand, toen ging Weaklekek weer naar buiten en de velden in. Zijn vrouw Lakaloklek en hun dochter Eken waren al met hun kleine graafstokken bezig de oude grond open te maken. Weaklekek had een grote mannengraafstok bij zich en ging onder zwaar en ritmisch hijgen vlug aan het werk. Achter hem verbrandde het meisje, — haar naam kon zowel Zaad als Bloem betekenen —, het droge onkruid. Een lichte wind uit het oosten woei de rook naar Weaklekek toe en omhulde hem. Hij en Lakaloklek verdwenen er geheel in. De man en de vrouw hadden de zelfde kleur als de grond, en zoals ze daar stonden met hun voeten diep in de grond geplant, leek het of ze als trollen uit de rook en aarde te voorschijn waren gekomen. Weaklekeks grote kracht en energie kwamen ook uit de aarde voort. Ze bezielde hem, en zou hij los kunnen springen en de hemel beklimmen.

Behalve tijdens de liefdesdaad, ergens in het gras langs de weg of in het nachtelijk duister van de ebeai, gedroegen mannen en vrouwen zich terughoudend tegenover elkaar. Die houding kwam voort uit preutsheid, niet uit gebrek aan warmte. Weaklekek en Lakaloklek vormden geen uitzondering. Niettemin en ondanks het feit dat Weaklekek andere vrouwen heeft, is hij duidelijk het innigst met Lakaloklek. Deze zelf, een tengere levendige vrouw met een aardig elfenachtig gezicht, haalde zich de afkeuring van de gehele gemeenschap op de hals, door dadelijk na de dood van haar eerste man naar Weaklekek te rennen. Haar naam betekent: Zij-die-niet-kon-wachten. Meer dan enige andere man en vrouw in Zuid-Koereloe vormen ze een paar. Als zij samen zijn, maken ze de indruk een sterke gemeenschappelijke binding te hebben, in een wilde en onuitgesproken tederheid.

Weaklekek werkte meedogenloos. Zijn donker lichaam glom in de lijkwade van de rook, de modder vloog in het rond en viel in kluiten om hem heen. Van een kluit wrong zich een bronzen aardhagedis los en kronkelde zich naar het water in de goot. Weaklekek schreeuwde vrolijk toen hij hem zag, alleen maar om het plezier van het schreeuwen. Een paar waterspinnen vielen van de losse kluiten en hij riep zachtjes: *Pilipi, pilipi* — vlug, vlug. Achter hem lachte Lakaloklek met de genegenheid waarmee de vrouwen van de akoeni's lachen kunnen. Ze hield daarbij niet met werken op. Over haar graafstok gebogen en met zwaaiende borsten keerde ze de grond langzaam en gestadig om.

Toen Weaklekek pas in Zuid-Koereloe woonde werd hij alleen maar We-Ak genoemd, wat de Slechte betekent. De naam bracht hij met zich uit het noorden waar hij met zijn vrouw had gewoond. Op een dag, niet lang voordat hij naar Homaklep kwam, vertelde zijn vrouw hem dat ze door mannen uit een dorp in de buurt was verkracht. Weaklekek ging er onmiddellijk op af. De mannen waren er niet en daarom nam Weaklekek maar een stel van hun varkens mee naar zijn eigen sili, wat zijn goed recht was. De volgende dag bekende

zijn vrouw hem dat ze helemaal niet was verkracht. Het was duidelijk dat ze alleen maar wat gezegd had om moeilijkheden te veroorzaken. Weaklekek heeft een lastig humeur en hij werd woedend. Ondanks dat kon hij zich nog net in zijn sili terugtrekken en zich zelf in bedwang houden. Enkele uren later kwam hij weer naar buiten en toen hij zijn vrouw op het erf tegen kwam, gaf hij haar een verschrikkelijke klap op haar kaak. Bewusteloos viel ze op de grond en voor het morgen was, was ze dood. Weaklekek was kapot van verdriet, want hij hield van zijn vrouw en had niet de bedoeling gehad om haar te doden. Hij kon het zich zelf niet vergeven en ondertussen was zijn eigen leven in gevaar. Haar familie was woedend over haar dood en zwoer dat ze hem zouden doden. Bovendien was ook zijn eigen familie geschokt door zijn daad, ze wilden hem niet helpen en wilden zelfs niet in zijn nabijheid zijn. Vanaf die tijd duidden zij hem aan als de Slechte. Het was kenmerkend voor Weaklekek dat hij geen poging deed om zich te verontschuldigen door de akoeni's op een varken te trakteren.

Op de morgen na haar sterven waarop ze verbrand moest worden, ging Weaklekek zijn erf op. In een aanval van verdriet, woede en berouw rukte hij de omheining van zijn sili omver. Helemaal in zijn eentje bouwde hij van dat hout een machtige brandstapel en helemaal alleen droeg hij haar lichaam daar heen en legde het in de vlammen. Toen de hele begrafenis voorbij was ging Weaklekek weg uit zijn dorp en trok in zuidelijke richting. Hij kon niet meer leven op de plaats waar hij geleefd had. Hij wist dat de familieleden van zijn vrouw hem vroeg of laat zouden proberen te doden. Met een bezwaard hart en een slechte naam trok hij naar het dorp Homaklep aan de verre zuidgrens. Homaklep ligt in de schaduw van de vijand en ondanks dat hij een uitgeworpene was, waren de mensen daar blij er een man als Weaklekek bij te krijgen.

Niet lang daarna wachtten zijn vrouws familieleden hem op in een hinderlaag. Hij doodde een van haar broers met een

pijl en vocht als een razende, — zo razend dat ze de aanslag nooit meer hebben herhaald, — en daarmee maakte hij zijn eigen reputatie nog slechter. Ondanks dit alles herwon hij in zijn nieuwe woonplaats het respect van de mensen. Hij werkte hard en werd een van de grootste krijgers van de streek. Na jaren werd de naam We-Ak verlengd tot Weaklekek om de betekenis ervan uit te kennen, hoewel de moord op zijn vrouw en haar broer zijn gewelddadige reputatie bleven handhaven. De akoeni's zijn nog altijd bang voor Weaklekek als hij zijn geduld verliest, wat nu nog maar zelden gebeurt. En Weaklekek zelf geeft ondanks zijn gulheid en hartelijkheid dikwijls tekenen dat hij een man is die onder een last gebukt gaat. Hij is altijd alleen, en valt bij tijden terug in een somber zwijgen, alsof hij angst heeft voor zijn eigen kracht. Met zijn rug naar de wereld zit hij dan voor een lange schelpengordel gehurkt en vlecht en vlecht.

Nog niet lang geleden werden de beide vrouwen van een man, die Werene heet, in het veld door mannen van de Kosi-Aloea onteerd. Werene stal twee van hun varkens en gaf ze bij Weaklekek in veilige bewaring. Maar de Kosi-Aloea's hadden maar weinig respect voor Werene en wilden zijn rechten niet erkennen. Ze kwamen naar Homaklep en omdat ze de dieren in kwestie niet konden vinden, gingen ze er met Werenes hele kudde varkens van door.

Een man heeft van misdaden te lijden naar de mate van zijn onbekwaamheid er zich tegen te verdedigen. Werene had van de twee meest voorkomende vergripen te lijden, de diefstal van varkens en het onteren van vrouwen. In beginsel wordt de dader met gelijke munt terugbetaald. Als hij gevonden wordt — en hij wordt vrijwel altijd gevonden — en daarna de diefstal van zijn eigen varkens of de overweldiging van zijn eigen vrouw zou aanvaarden, is hiermee de zaak afgedaan. Maar het komt veel voor dat het slachtoffer van de misdaad uitgekozen wordt vanwege zijn lafheid en onmacht iets terug te doen. Zo'n man duldt dat het kwaad dat hem

toegebracht werd, ongestraft blijft. Hoewel de grote kains rijk zijn aan varkens en vrouwen zondigt men tegen hen niet dikwijls, want het is een van de voorrechten van hun positie dat zij een man die hen kwaad heeft gedaan, mogen doden of anders een van zijn ondergeschikten of kinderen. Trouwens de aan de dag gelegde bereidwilligheid en soms zelfs de gretigheid om iemand het leven te ontnemen is een belangrijk voordeel bij het stichten van een groot kainschap. Maar een man die helemaal kepoe is, verliest aan sterkere mannen ieder varken dat hij verkregen mocht hebben, en zijn vrouwen worden, voor zover niet verkracht, zonder meer genomen. Dat is de wet en als hij er tegenin mocht gaan, loopt hij kans te sterven of te worden uitgeworpen.

Werenes voornaamste bezit was zijn vriendschap met Weaklekek, de kain van zijn dorp. Weaklekek is een trouw en edelmoedig man en sloeg acht op Werenes verzoek om tussensbeide te komen. Het werd zo geregeld dat de twee oorspronkelijke varkens aan hun eerste eigenaar teruggegeven moesten worden, waarna Werene zijn eigen varkens terug zou krijgen. Zo gebeurde het, maar na afloop bleef Werene met twee onteerde vrouwen zitten en zonder enige vergoeding daarvoor in de toename van zijn varkens kudde. En de Kosi-Aloea namen Weaklekek het geval erg kwalijk.

Op een avond, in de laatste dagen van april, stierf de jonge Kosi-Aloea-krijger Ekitamalek aan een wond door een Wit-taiapijl die hij in de laatste oorlog aan de Tokolik had opgelopen. Ekitamalek was geen erg goede krijger geweest. Hij had het grootste gedeelte van het gevecht in de tweede linie doorgebracht en daar had de pijl hem getroffen. De pijl was de linkerzijde van zijn borst ingedrongen en de schacht was afgebroken. De oude mannen konden niet vaststellen, waar de

punt zat, en verzekerden dat er slechts een klein stukje van was blijven zitten. Binnen enkele dagen liep Ekitamalek weer in het dorp Kibitsilimo rond, waar zijn vader Joroick woonde. Hij voelde zich niet goed genoeg om te werken, maar hij had geen pijn. Op een morgen, twee weken later, begon hij zich raar te voelen. Hij ging naar de ebeai van zijn moeder en klaagde over pijn. Zij hielpen hem naar de slaapzolder te klimmen. Hij zat daar maar te huilen en de mannen kwamen hem opzoeken. Binnen drie dagen was hij dood.

Het dorp Kibitsilimo ligt ten zuidwesten van Homoeak achter een wildernis van verlaten velden en goten vol onkruid. De morgen na zijn dood hielden de vrouwen die over hem kwamen rouwen, stil aan de oever van een riviertje juist ten zuiden van Kibitsilimo en bestreken hun gezichten en lichamen met gele klei. In een rij achter elkaar vervolgden zij daarna hun weg. Ze zagen er geel en leprous uit en gingen diep gebogen onder hun netten vol hiperi. Vanaf de rivier konden zij het jammeren in het dorp horen dat toenam en afnam als een zwakke wind.

Dichtbij de omheining van het dorp hielden de vrouwen zwijgend stil om een groep mannen te laten passeren. De gezichten van de vrouwen stonden strak en koud en de gele klei deed hen er als bezetenen uitzien. Toen de mannen voorbij waren, trokken zij weer verder tot aan een kleine groep bomen aan de zuidkant van het dorp. Daar aangekomen klommen zij langzaam, de een na de ander, door de nauwe toegang het dorp in. Daar zat Ekitamalek op een hoge stoel in de zon en zag hen aan.

Het was een grote sili, neergezet in L-vorm, met de ingang boven aan de letter. De stoel stond niet precies in de hoek, maar in het lengtegedeelte met uitzicht op de bergen. Aan de rechterhand van de binnentredende vrouwen was de lange kookhut en daar legden zij hun netten neer met hun gave aan zoete aardappelen. Daarna gingen ze verder om te verdwijnen in de massa bruine vrouwenruggen, gehurkt rondom de stoel. De vrouwen wiegden zich kreunend met hun handen

voor hun gezicht of hun onderarm over het voorhoofd geslagen. Een paar van hen schoven meer naar voren om de voeten van de dode man aan te raken en zijn benen te wrijven. Twee vrouwen stonden voor de stoel en joegen met takken de vliegen van het gezicht en de wonden van de dode weg. Alle vrouwen huilden en jammerden tegelijk als een ritmisch antwoord op de litanie van de vader van de dode die achter de stoel stond. Jorick zong met een stem trillend van verdriet de dodenklacht over zijn zoon. De moeder van de dode was de enige vrouw achter de stoel. Ze hing tegen een van de poten aan en klemde zich vast aan de bovenkant en enkele malen viel ze voorover, verslapt van verdriet. Tussen de rijen vrouwen en mannen was een doorgang open gehouden. Kains van nabij gelegen dorpen hadden varkens gebracht, die van verderop kwamen, hadden met kaurischelpen versierde banden bij zich. De dieren werden niet mee naar binnen genomen, maar achter gelaten in de varkensstallen van de aangrenzende sili's. De schelpenbanden werden in de mannenpilai gebracht die achter de stoel in de hoek van de L lag.

De bezoekers bestonden uit krijgers en mannen van zekere welstand, de enkele jonge mannen waren familieleden of woonden in de sili. Geen enkele man had een speer of boog bij zich en niemand droeg sieraden, iedereen was net zo eenvoudig gekleed als de dode zelf. Omdat er nog een oude ruzie tussen hen bestond hadden Werene en Hanoemoak, de jongere broers van Jorick en ooms van de dode jongen, gemeend dat zij niet welkom waren. Onder de kains bevonden zich Nilik van de Walilo's, Polik van de Haloeks en Oemoë van de Wili's. Weaklekek was er ook, maar omdat hij voor Werene tussenbeide gekomen was, werd hij maar koeltjes door de Kosi-Aloca's ontvangen en nog voor de begrafenis begon verliet hij al het dorp.

De mannen bleven enkele minuten tussen de vrouwen in voor het lichaam van de dode staan. Zij zongen de weeklacht mee, terwijl zij hun rechterdijen met hun rechterhand wreven en met hun linkerhand langs de ogen streken. Ze sniffelden en

kreunden zoals het hun plicht was en de meesten waren na enkele minuten in staat om tranen te voorschijn te brengen. De tranen vloeiden langs hun gezichten en mengden zich met lange slierten snot uit hun neusgaten dat niet werd wegge-wist. *Egh, egh, egh!* Na een poos lieten de mannen het er bij en namen achter de stoel hun tweede houding aan. Daar stonden zij rustig onder de harde blik van de vrouwen. De meesten bogen het hoofd met een gepaste uitdrukking op hun gezicht en een of beide armen achter de rug gevouwen. De hand achter Poliks rug hield de stevige en donkere rol met zijn tabak vast. Daarna traden zij terug uit de buurt van de stoel om zich bij de andere mannen te voegen die op het erf voor de pilai op bladeren en varens waren gezeten. De pas aangekomenen voegden zich bij de anderen, om beurten een hand drukkend in een rustige begroeting: *Narak - a - lo - ak . Nike. Narak-a-lo-ak*. De grondvorm betekent 'ik eet je faeces', maar het wordt meer uit bluf dan uit minachting gezegd. Een spreker die dat echt zou doen, moet wel een hele kerel zijn.

Naaste vrienden en bloedverwanten omhelsden elkaar, maar zonder kussen, sloegen elkaar op de schouder en murmelden *Wah, wah, wah, wah*, in een soort van heel snel hijgen. De oude mannen die gewoonlijk met grote genegenheid behandeld worden, werden meer en langduriger omhelsd dan de andere. Nadat de begroetingen voorbij waren, gingen de mannen zitten en praatten en rookten en maakten rustige grapjes en beantwoordden nu en dan de smartkreten van Joroick. Joroick is heel lang, hij had een beetje gele klei op zijn schouders uitgestreken. Hij hield zijn handen over de onderbuik gevouwen en somde in korte, omhoog lopende zinnen de denkbeeldige daden op van de stomme persoonlijkheid in de stoel voor hem.

Het antwoord van de vrouwen begon bij de hoogste noot en daalde zachtjes af tot een zucht:

De krijgers gingen naar de Tokolik

Aa-ie-e-eo

en bewogen zich langzaam achter de poelen

Ai-ie-e-eo

Hij ging in zijn eentje voorwaarts

Ai-ie-e-eo

Nu is hij verdwenen

E-eo

Ons kind is dood

En dat is heel droevig.

Hier kan ons land niet meer zijn

Wij zullen heel ver weg gaan.

Zullen wij naar het noorden trekken, naar de bron van de Elesi?

Of naar het zuiden, naar de zuidelijke Vallei?

Zullen wij naar het volk in het westen gaan?

Of zullen wij ver weg een nieuw leven beginnen?

Van achteren gezien leek de stoel te zwaar en daar niet op haar plaats. Ze was speciaal voor de begrafenis gebouwd en stond er als het enige meubelstuk van het dorp, een maaksel van gespleten takken en aan elkaar gebonden jonge stammen, recht van rug als een troon en met de zitting hoog boven de grond. De rug en zitting waren afgezet met varenbladeren. Ekitamaleks lichaam zat in een gebogen houding, de benen om een lat gevouwen die dwars over de voorzijde van de ruwe stoel was aangebracht, de armen onder de knieën en de knieën ter hoogte van zijn kin. Zijn onderbenen waren vastgebonden met repen vezel en zijn hoofd was tegen de rug van de stoel bevestigd met een andere reep die onder zijn kin was doorgetrokken. Zijn handen rustten met de palmen naar beneden op de zitting van de stoel. De dode man zat in de vochtige hitte, in het gezelschap van vliegen en zon. Met het vorderen van de dag nam om hem heen die niet aan te duiden stilte toe, die ondanks de rouwklagers het lichaam van een dode als een grote druppel dauw omgeeft. Strengen van de wilde kruin van zijn krullend haar vingen

de glinsteringen van het morgenlicht op waardoor het hoofd zich duidelijk aftekende tegen de bleke strodaken van de hutten. Zijn lichaam was naakt op zijn horim na, nog steeds rechtstandig opgebonden, en de zwarte vezels aan zijn hals, die door alle krijgers gedragen worden als een geluksaanbrengend middel in de oorlog. Zijn hoofd was naar de rechterzijde langzaam naar beneden gezakt en naarmate de dag vorderde scheen het geleidelijk naar zijn borst te zinken. Zijn gelaat leek meer nadenkend en treurig dan gepijnigd. Zijn mond hing enigszins open en was nog stevig en krachtig. Hij leek dodelijk vermoeid en tegelijkertijd opgelucht dat hij eindelijk ingeslapen was. Evenals de meeste Koereloemannen had hij, toen zijn leven goed en wel was ingezet, er een tweede naam bijgekregen ter erkenning van een karakteristieke eigenschap of daad of manier van doen. De naam Ekitamalek betekende 'Ledige Vuist'.

De oorlogskain Hoesoek die de eigenaar van de sili is, bevoog zich rustig tussen de rouwenden. Met zijn zwarte huid en rechte rug en zijn kleine, bijna delicate, passen zorgde hij rustig voor de voortgang van het ritueel, met een vriendelijke, grijnzende glimlach. Net als de meeste mannen der akoeni's draagt hij een korte nette baard om zijn kaken. Halverwege de dag haalde hij de lange schelpenbanden uit de pilai. Dit zijn gevlochten banden, vijf of zes voet lang, waarop grote kaurischelpen zijn vastgenaaid. De schelpen staan een inch van elkaar en tussen elk paar bevindt zich een gekruiste band van helderrode of gele vezels. Soms is de band afgezet met kleine slakkehuisjes of randen van bont. Deze schelpenbanden zijn betalingsmiddel. Als versiering dienen ze alleen bij geboorten, bij de gelegenheid der initiatie en bij sterfgevallen.

De kains traden naar voren en drapeerden de banden rond het voorhoofd en de schouders van Ekitamalek. Een prachtige hoofdversiering, gemaakt uit de pels van de boomkangoeroe, werd over de stoelposten over één schouder gehangen en een mikakschelp werd rond zijn hals vastgemaakt. Over de leu-

ningen van de stoel hingen de vrouwen nieuwe netten, als de enige offergave die zij brengen konden.

Drie jonge varkens werden in de sili gebracht. Voor elk dier zorgden twee krijgers, de een hield het bij de oren vast en de ander bij de lendenen. Zij droegen het varken voor de borst. Joli, de dorpskain van Hoelibara en een familielid van Joroick, nam pijl en boog op. De punt van de pijl was een in de lengte gespleten bamboe, links en rechts tot de punt toe aangescherpt. Dit is de pijl die bloedingen veroorzaakt, altijd voor het slachten van varkens gebruikt wordt en in de oorlog als hulpwapen. Van korte afstand dreef Joroick de pijl in de longen van het varken. Het dier worstelde schreeuwend over de grond en liep met bloed overstroomd de sili rond. Toen het verzwakt was, werd het opnieuw vast gegrepen. Een man verwijderde met zijn voeten het bloed, terwijl het naar adem snakkende dier op de grond lag. Dit proces werd tweemaal herhaald. Bananenbladeren werden gehaald en voor de pilai op de grond gespreid. Daar werden de drie dode varkens op gelegd, in een nette rij, hun poten naar voren en achteren gestrekt. Staarten en oren werden afgesneden om er later sieraden en fetisches van te maken, en bladeren werden over hun achterlijven opgestapeld. Andere mannen waren bezig met hun lange graafstokken een kookgat te graven. Toen het klaar was, vormde het drie voet diep en smal toelopend op de bodem een omgekeerde kegel. De zwarte modder aan de zijkanten en hoeken was glad gestreken. Hoesoek kwam met een grote verkoolde stam. Er werd nog een andere stam gebracht en tussen beide in werd een vuur aangelegd. De drie varkens werden op de vlammen geschroeid. Ze veranderden in een klodderig zwart en wit toen de modder en borstels weg waren geschraapt. Ze werden daarna weer naar de bananenbladeren teruggebracht en lagen daar, met hun verschroeide lippen weg gezogen achter de tanden, in een strakke snauw.

De helle blaadjes van het blauwbloemige spinnekruid werden over het bananenblad uitgespreid en acht oude mannen hak-

ten met hun stenen bijlen en bamboe messen de varkens uit elkaar en sneden ze in kleine stukken.

Het vuur werd opgestookt. Een man met een zware bijl, eigenlijk meer een knuppel, waaruit de steen als een neus te voorschijn kwam, spleet de lange takken. Ze werden over de beide stammen gelegd en andere daarbovenop gestapeld. Er werden stenen in het vuur gelegd en daaroverheen, om de hitte te temperen, gingen bij hopen de natte bladeren de vlammen in. De zware rook dreef over de sili en omhulde de gekromde lichamen van mannen en vrouwen.

De hele morgen duurde het zingen al, maar nu klonk het nog maar zachtjes als het ademen van kleine golfjes aan een kalm strand. De krakende stemmen van de oude mannen was het water dat tussen de stenen terug gezogen werd, en de reponsies het zachte oplopen van de golven, *tik, tik, tik, tik, tik, -aie-e-o-o. De-e-o.* De moeder van de dode jongen klemde zich nog altijd aan de stoel vast en hing als een oud net langs de leuning, alsof haar polsen aan de ruwe balken waren vastgebonden. Op dit moment hield ze zich rustig. De zon scheen helder en er was geen wind. De zuidoostelijke passaat stond nog niet door. In dit seizoen is deze hoek van de vallei allesbehalve windstil, behalve, vreemd genoeg, vlak voor het gaat regenen. Waterjuffers en kleine schrale wespen en een eenzame vlinder, koolzwart met witte vlekken op zijn vleugels, fladderden boven de door de zon beschenen modder waarin de regens van die nacht aan het opdrogen waren. Hoog boven een luchtstroom in de opperste atmosfeer bewogen zich wolken uit oostelijke richting en donkere kleine gierzwaluwen stortten vanuit de lucht naar beneden. Toen veranderde een flauw windje de hemel en ritselde in de bladeren van de bananebomen die het dorp in rijen omringden. Als omlijst door die aan flarden gescheurde bladeren kwam een rij mannen over de velden aan. Bij de omheining van de sili gaven zij hun bundels bijeengebonden bladeren en varens aan de oude mannen die ze in het kookgat opstapelden. De hete stenen waren met tangen, gemaakt

van gespleten takken, één voor één uit het vuur gehaald, op de zelfde manier als dat met hiperi en varkensvlees gebeurt. De met rotan samengebonden bladeren en varens waren tot boven het oppervlak van de grond opgehoopt. Groenten, stenen en varkensvlees waren in lagen over elkaar gelegd.

Een deel van het varkensvlees werd over een kruisbalk tussen twee hutten gehangen en in de pilai was nog meer opgeslagen. Dit deel van het offerdier, — *wam, wisa* — werd voor de volgende dag bewaard. De rest was met de groenten in het kookgat geplaatst. Een klein lachend meisje stond bij de vrouwen en keek toe. In haar hand hield ze een glinsterende streng varkensdarmen, alsof het een speelgoed-sieraad was.

De grote oorlogskain Wereklowe kwam pas laat op de begrafenis. Hij hield zich onzichtbaar in een hut dicht bij de ingang. Koereloe zelf was er ook, maar nam geen deel aan de plechtigheid. Een poos lang bleef hij helemaal buiten de omheining. Hij zag er bescheiden en onaanzienlijk uit met zijn oud bruin hoofdnet. Later klom hij over de achteromheining heen en zette zich rustig naast enkele lagere kains en buiten het gezicht van de onheilspellende rijen vrouwen. Soms tonen de vrouwen hun gebelgdheid tegen de mannen die om oorlog vragen, en er zijn gevallen bekend waarbij ze hen aanvielen en op hun hoofden en schouders los ranselden.

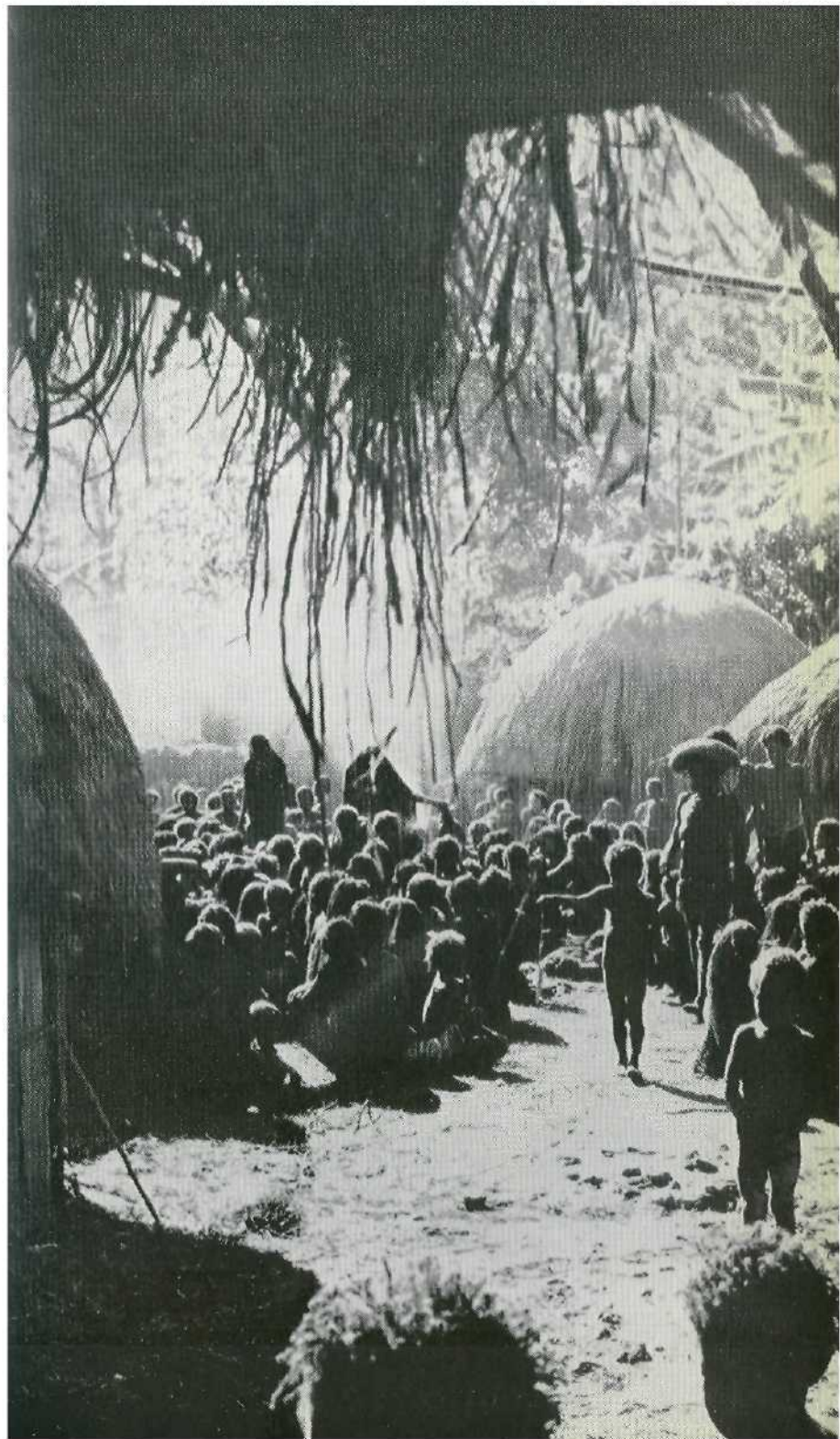
Het eten werd langzaam in het stenen vuur gaar, terwijl grote regendruppels dwars door het zonlicht heen kwamen vallen. Kleine kinderen die zich verveelden, wreven met hun dikke gespreide vingertjes de vliegen uit het vocht van hun ogen en neusgaten. Ze stonden in de deuropening van de hutten en werden in de schaduwen teruggetrokken, als ze huilden. Door de grote spleten in de achterwand van de kookhut waren de hiperivelden zichtbaar die zich ontrolden naar de Baliem-rivier en de valleien daarachter. Een oude man strompelde rond en schreeuwde niets zeggende aanwijzingen met een dunne vérdragende stem. Er werd even, zonder wrok, naar hem gekeken en daarna sloeg niemand meer acht

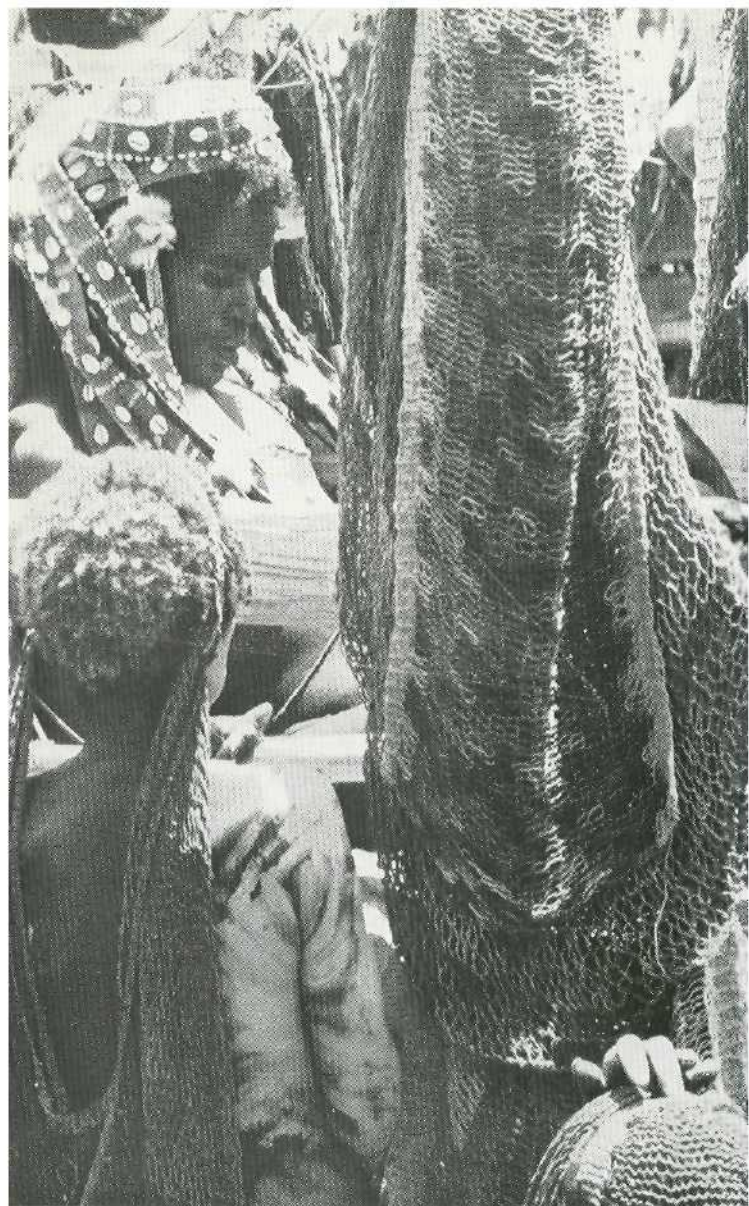
op hem. Een rij van acht andere oude mannen verscheen veel te laat aan de ingang. Net als de anderen hadden gedaan, hielden ze zich eerst tussen de vrouwen op om hun eerbied aan de dode te betuigen. Geen van hen droeg sieraden, maar één had de gedroogde darmen van een varken boven zijn ellebogen gebonden als een bewijs van zijn rijkdom. Het zingen nam te hunner eer even in kracht toe en de pas aangekomen rouwenden snuifden en kreunden in een walgelijke gelijkkluidendheid.

In de stilte van zijn stoel werd Ekitamalek meer en meer een persoonlijkheid. Terwijl zijn volk op het eten wachtend in de regen in een soort van verdoving weg zonk, scheen hij zelf te trillen van een bijzonder leven, alsof de geest waarvan alle akoenis tijdens hun leven zijn bezeten, nu bezig was een poging tot ontsnapping te wagen. Hoewel hij van alle versierselen was ontdaan, handhaafde hij een onoverwinnelijke waardigheid. Met zijn donker gezicht omlijst door de kostbare banden leek hij koninklijker en zeer veel wijzer dan hij ooit geweest was in zijn tijdloze dagen als jongen en man in deze zelfde sili.

Beneden hem scheen de regen en de zon op naakte ruggen en brede stomme heupen die uit de aarde waarop ze rondkropen, leken op te komen. Zelfs zijn moeder achter de stoel was in berusting verzonken. Een vrouw met een open gezicht stond nog steeds voor hem en huilde. Het was de zuster van zijn nami. De nami zelf woonde ver weg, maar zijn zuster woonde bij de Koereloes en vertegenwoordigde de nami bij de begrafenis. Terwijl vrouwen en kinderen kwamen en gingen had zij daar de hele dag gestaan, zich aan hem vastklemmend zonder om zich heen te kijken en recht in zijn gezicht starend. De vliegenklap van bladeren in haar hand was al lang bemodderd maar toch bewoog ze hem doelloos, alsof ze aan de grond genageld was.

's Middags werden de bladeren van het stenen vuur verwijderd en kwamen de mensen in beweging. Een heel oude vrouw, met gele klei bestreken, zocht zich een weg langs de om-

heining, zorgvuldig als de dunpotige reiger die zich een weg baant langs een goot. Met haar smalle rug en kleine borsten leek ze zonderling kinderlijk, verlegen en met knikkende knieën als een klein meisje. Jongere vrouwen kwamen en gingen en droegen het voedsel aan. Ze hadden zware borsten en liepen met grote stappen, op zelfbewuste wijze. Velen van hen droegen baby's op hun schouders, in hun buiken of zichtbaar op de bodem van hun netten. De vrouwen moesten zich met de knollen tevreden stellen, want al het vlees werd door de mannen opgegeten.

Onafgebroken en zachtjes als de ademhaling in een diepe slaap bleef het gezang aanhouden, terwijl de mensen aten. Later op de middag hield de regen op. De zang zwol nog eens aan, onder leiding van Joroick die op zijn knieën lag, terwijl de tranen over zijn gezicht stroomden. Zijn verdriet was, evenals dat van de vrouw voor de stoel, diep en klaar als het water van een bron. Na een twist met zijn broeder Werene was Joroick enkele jaren geleden weggetrokken uit zijn geboortedorp. Hij had zijn drie zonen meegenomen, maar twee van hen waren in een oorlog gesneuveld. De derde, een jonge knaap nog, sloeg hem met een ongelukkig gezicht vanuit de deuropening van een hut gade. Ekitamaleks jonge zusjes in hun ritselende kleine meisjesrokjes, waren ook in de sili. Zij zouden de volgende morgen met de rituele verminking van hun vingers hun aandeel in de begrafenis bijdragen.

Terwijl Joroick treurde, gingen de kains naar voren en ont deden het lichaam van de dode van zijn ornamenten, en de vrouwen kwamen om hun netten weg te halen. Deze offerandes waren net als het verdriet gedeeltelijk ritueel. Een begrafenis gaf de gelegenheid tot ruilen en zij die giften gebracht hadden, verwachtten er iets voor terug. De kauribanden waren op de bananenbladeren uitgelegd. De mannen vergaten het ontblote lichaam in de stoel en staarden begerig naar de banden. De Walilo-kain Nilik, een eierzuchtig man met een haviksnus, hield de schelpen strengen een voor een omhoog en riep om voor wie die waren. De strengen werden in even-

De dode man zat in de vochtige hitte op de stoel in het gezelschap van vliegen en zon

redigheid met de grootte van het varken dat die morgen naar Kibitsilimo was gebracht, verdeeld en de vroegere eigenaar van de streng ontving dat varken. Een streng die de oude Asisal kreeg toegewezen, werd door een ander die haar ook wilde hebben, stevig vastgegrepen. Krijsend van ontsteltenis verzette Asisal zich. Hij was een hebzuchtig man die nogal eens moeilijkheden veroorzaakte. Hij heette eerst Hoep, naar een vogel, omdat hij in oorlogstijd de nerveuze gewoonte had overal rond te gluren op zoek naar een veilig plaatsje. Toen hij tenslotte te oud werd om nog ten strijde te trekken, werd zijn naam in Asisal veranderd, wat Uitgestulpt Rectum betekent. Alle akoeni's lachen om die naam, zelfs de chagrijnige Siloba die bij zijn nami Oemoë in Woepereinma woont. Maar Asisal was in zijn recht en kreeg de band. De vrouwen die de begrafenis ernstiger namen dan de mannen, kreunden luid hun afkeuring over de stoornis. Een vrouw ontving een band in naam van de afwezige nami. Het was de zelfde vrouw die de hele dag naast de dode in de zon gestaan had. Zwart bloed begon uit Ekitamaleks neus te druppelen, steeds meer en sneller. Het stroomde over zijn lippen en langs zijn zijde. Al heel gauw kwamen een paar mannen naar hem toe en sneden het lichaam los. Een luide jammerkreet steeg op, de luidste van die dag, *o-woe-oo*, en een hijgend *egh, egh, egh* van pijn. Het lichaam werd van achteren gesteund, toen de stoel van zijn leuning was ontdaan. De treurende moeder stond op en hielp bij het afbreken. Het lichaam werd op de bladeren gelegd die voor de pilai waren uitgespreid. Het was in zittende houding verstijfd en de huid was papierachtig geworden door de hitte van de zon. De zwelling van de wond had zich over de hele linkerzijde voortgezet. Een krijger hield Ekitamalek van achteren vast, terwijl twee oude mannen naast hem knielden. De moeder kroop op haar knieën naar voren en omhelsde zijn voeten, die naar binnen waren gedraaid. Een ogenblik lang nog was zij daar, in het dramatische licht van de ondergaande zon, het toonbeeld van een onverbreekelijke harmonie.

Op de plaats van de ontmantelde stoel werd een brandstapel opgericht. Het hout werd daartoe in rijen opgestapeld met een holte in het midden.

Een oude man die een bamboe splinter vasthield, probeerde daarmee de pijlpunt uit het lichaam te snijden. Hoewel de pijlpunt de linkerzijde was binnengedrongen, had ze zich blijkbaar omhoog gewerkt en de long doorboord. Hij maakte de snede die al eerder in de borst was gemaakt, groter, maar de pijl zat zo diep dat hij haar er niet uit kon krijgen. Een andere oude man kerfde nog dieper en door zijn vingers in de wond te steken, lukte het hem tenslotte haar los te wrikken. Het was een groot stuk ter lengte van een hand. Te zamen met andere fetischen zou de vijandelijke pijl in een van de schuilplaatsen van de pilai worden opgeborgen.

Door het uittrekken van de pijl was een stroom donker dood bloed te voorschijn gekomen en daarmee een stank van ontbinding. Het bloed dreef een angstige kreet uit de moeder. Met haar rug naar de brandstapel bleef zij in geknielde houding zitten, toen het lichaam werd opgelicht en naar de vlammen gedragen. Een oude man hield een in stro gewikkelde bananestam omhoog en toen het lichaam er onderdoor gedragen was, schoot een krijger een pijl in de bundel. Die pijl verlost de levende ziel die nu een geest werd en naar het vijandelijke gebied zou trekken om daar tweedracht en moeilijkheden te veroorzaken om zo de zaak van zijn voormalige makers in toekomstige oorlogen te ondersteunen. De bundel zou met andere bundels op een verborgen plek in de bossen bewaard worden.

Met zijn gelaat naar boven werd Ekitamalek aan de vlammen overgegeven. Het vuur was nu heel heet en dat dwong de dragers zijn benen haastig naar binnen te buigen. Desondanks stak gedurende de gehele verbranding een van zijn benen, van de gebogen knie tot aan de voet uit het vuur omhoog. Het veranderde in het zelfde vlekkerige zwart en wit als de huid van de geschroeide varkens. Nog meer hout werd op het vuur gestapeld en toen de vlammen afnamen,

stierf ook het gezang snel weg. De mannen praatten weer met elkaar. Reeds verlieten de eerste vrouwen de sili, in een lange rij door de schemerige velden.

De moeder hurkte dicht bij de bladeren, waarin plassen varkens- en mensenbloed zich vermengd hadden. Joroick was in de pilai verdwenen. Na een poosje kroop zij nagenoeg onopgemerkt, moeizaam op handen en voeten naar haar ebeai. Daar stak een oud wijf, weggeschrompeld als een dode spin, een vederachtige hand naar haar uit en trok haar binnen.

De paar jegereks die naar de begrafenis waren gekomen, vlogen in de toenemende duisternis naar huis. Ze snelden over de paden en over de twijfelachtige bruggetjes van boomstammen, over de met onkruid dichtgegroeide goten. *Pilili, pilili*, riepen zij als vlugge, nog laat vliegende vogels, *selimeke*-vlug, vlug, de vijand. In een vlaag van nervositeit hield het varkenshoedertje Toekoem in om te urineren, en sprong om dat te doen het gras in. Hij hurkte netjes neer, zoals de jegereks altijd doen, ook als ze onder elkaar zijn. De anderen riepen hem en hij rende ze achterna, rukkend en zich door het donkere struikgewas draaiend als een vleermuis.

Toen de mannen van Kibitsilimo de morgen na de begrafenis in hun kaio waren aangekomen, begonnen ze de vijand toe te schreeuwen. Ze riepen met veel boe-boe gehuil de naam van de dode man, — *Ekitamalek*, a-oo. De kreten werden door de Wittai'a's beantwoord en hun geschreeuw verspreidde het nieuws verder door al hun dorpen. Hoes, hoes, hoes, rolden de stemmen door de vallei.

De geest van de dode man zou dit horen en in het land van de Wittai'a's blijven en er onheil stichten. Na een seizoen zou hij naar zijn eigen dorp terugkeren. Daarom moest Eki-

tamaleks waterkalebas in een bundel wisa verpakt worden, zodat zijn geest in de buurt van de kalebas zou blijven, en die zou het laatste teken van de dode zijn. Om de geest in de kalebas te houden moest een varken worden geslacht en een stuk van het vlees aan het jongste broertje van de dode gegeven. De jongen moest kalebas en vlees naar een plaats in de buurt van de grens brengen. Daar moest hij het vlees opeten en de kalebas onder een boom achterlaten en zelf teruggaan. De geest die geen zin had om uit de kalebas te komen, zou voor altijd op die plaats blijven.

De Wittaias wisten dat de geest naar hen toe zou komen, maar hun vreugde was groter dan hun angst. Ze hoe-hoeden er de hele dag over. 's Middags verschenen er enkele honderden krijgers op de Waraba, want daar konden de Koereloes het best de viering gadeslaan. Twee grote groepen dansten en stampten langs de bergkam. Ze gilden en wuifden met hun speren en voor hen uit dwarrelden en steigerden de jonge krijgers met hun staafjes van aigretteveren dwarrelend als vlieders in de verte. Spoedig daarop stroomden de Wittaias de helling af naar de Tokolik waar de voorstelling werd herhaald. Op een der bergkammen in hun eigen land werd een groot vuur aangestoken en daar trokken ze heen en dansten er opnieuw. De volgende dag zou de officiële overwinningsplechtigheid plaats hebben die etai wordt genoemd.

De schedel en de grote beenderen van Ekitamalek waren niet door het vuur verteerd. Ze lagen nog op het erf waar de familieleden en vrienden die te laat waren gekomen, ze bewenen konden. De volgende morgen werden de beenderen verzameld en buiten het dorp gebracht. Daar werden ze begraven en om de honden en ratten er vanaf te houden werd een bescherming van stokken op de plek aangebracht. Op die dag hadden ook de verminkingen plaats. Gewoonlijk worden de kleinste meisjes voor die plechtigheid uitgezocht, hoewel het ook wel eens gebeurt, dat een oude man in een periode van rouw zijn vingers laat kappen. Zeldzaam in de vallei zijn de vrouwen van wie de linkerhand niet een stomp is. Op

diezelfde dag werden als teken van rouw, de twee eerste geledingen van de twee buitenste linker vingertjes van Ekita-maleks zusjes afgehakt.

*J*eke Asoek en Hanoemoak zijn met hun vrienden Walimo van Hoelibara en Hasoekwan van Homaklep de wilde jonge krijgers van de zuidelijke dorpen. Ze trekken rusteloos van plaats tot plaats, op zoek naar vermaak en om als het maar enigszins kan het werk te ontlopen. Ze hebben voor niemand eerbied en zijn liederlijk, hoewel van de vier alleen Jeke Asoek luidruchtig is. Jeke Asoek is meer dan eens getrouwd geweest en iedere keer maar heel kort. Hij is ouder dan de anderen en hun leider, een gedrongen, machtige krijger met O-benen, een grappenmaker wiens hese stem op elke afstand hoorbaar is. Jeke Asoek heeft een ontevreden natuur, terwijl de drie anderen alleen maar ondeugend zijn.

Walimo, Asoekwan en Hanoemoak zien er alle drie goed uit, Asoekwan met een kolossaal hoofd met haar en een brede zwarte houtskoolstreep over zijn gezicht en Walimo, sloom en futloos, met de onverwachte glimlach van een jong kind en Hanoemoak, verwaand als een havik. Asoekwan is een voorzichtig vechter, daarom toeft hij altijd aan de uiterste grens waar gevochten wordt. Walimo vecht op grillige wijze, met vlagen van dapperheid, maar Hanoemoak is op zijn terloopse manier één van de eerste krijgers van Koereloe. Hanoemoak is kwikzilverachtig en is zowel tot gekheid maken als tot twijfelachtige hoon geneigd. Hanoemoaks gezicht bestaat uit een aantal maskers van genegenheid, schrik, woede, stomp-zinnigheid en smart, waarachter zijn onverschillige ogen zichtbaar zijn. Hij speelt de rollen met een komische overdrijving en hij is werkelijk grappig in het met gebaren uitbeelden van alles wat door anderen ernstig wordt genomen. Alleen

zijn plotseling opkomende humeurigheid schijnt echt. Als hij in zo'n bui is, liggen zijn ogen diep en is hij zwijgzaam. Maar enkele ogenblikken later kan zijn gezicht gaan trillen en dan barst hij in een aanstekelijke lach uit. De akoeni's lachen in verbijstering met hem mee, want zij zijn er nooit zeker van dat hij niet ineens met lachen zal ophouden en hen aanstaren.

's Morgens na de begrafenis zaten ze aan de vuurplaats bij de bron van Homoeak en Jeko Asoek deed alsof hij bang was voor de geest van de dode. *An nai-Oek*, schreeuwde hij en beet op de knokkels van zijn hand, — ik ben bang. De anderen lachten, maar Hanoemoak slipte rustig in de rol van de dode man in zijn stoel en daarna in die van zijn geest. Hij drukte zijn handpalmen tegen de zijkanten van zijn gezicht en duwde met zijn duimen zijn oren naar voren. Met zijn pinken spreidde hij zijn neusgaten open. Zijn ogen trok hij tot gerimpelde spleetjes, als dichtgenaaid door de dood. En terwijl hij zijn tong heen en weer rolde, klemde hij de te voorschijn komende punt tussen zijn tanden. Tegelijkertijd hield hij zijn hoofd naar achteren tegen zijn opgetrokken schouders aan, als een man die in de hals is gestoken. Nadat hij zich zo had klaar gemaakt, strompelde hij naar voren, blind en op zijn tenen lopend. Ondanks zichzelf wendden de akoeni's zich met schrik van hem af. De mannen grinnikten zenuwachtig tegen elkaar en wezen met hun vingers naar de gestalte die hen zo van streek maakte, alsof zij zichzelf wilden verzekeren dat zij niet alleen waren met deze hallucinatie. Ondanks zichzelf tikten enkelen van hen met de vingers in diep ontzag op hun horims. Het varkenshoedertje Toekoem staaarde met wijd open ogen van het ene gezicht naar het andere en de oudere jongens schreeuwden van het lachen en van angst.

Hanoemoak is Joroicks jongere broer en een oom van de dode jongen. Hij liet zijn rol weer net zo plotseling varen als hij haar op zich genomen had en overpeinsde hun onnozelheid zonder een spoor van een lachje.

Weaklekek van Homaklep was naar de begrafenis gegaan om Ekitamalek de laatste eer te bewijzen. Maar in Kibitsilimo voelde hij zich niet erg op zijn gemak en hij verliet de sili in de namiddag en ging in zijn eentje door de velden naar huis. Net als alle andere mannen was hij ongewapend naar de begrafenis gegaan.

Weaklekek was van plan om naar zijn kaio te gaan op het heuveltje boven de Aike dat Poeakaloba heet, maar toen hij daar al bijna was, veranderde hij van plan en besloot om via Homoeak te gaan. Dit besluit redde zijn leven. Het verhaal dat hij de volgende morgen uit tekens en voetsporen in elkaar zette, was het volgende:

Een troep Wittai'a's die van de bergrand die Toeraba genoemd wordt, gezien had dat de kaio verlaten was, voerde een overval in het Koereloe-gebied uit. In tegenstelling tot de oorlogen met hun fanfares en heldendom heeft een overval slechts als enige reden het besluipen en doden van iedere kleinere groep niets vermoedende personen. Geen verschil wordt gemaakt tussen man, vrouw of kind. Het spietsen van een klein meisje of een oude vrouw is voldoende reden voor het aanheffen van een overwinningszang. Ten gevolge van dergelijke overvallen zijn de kaio's ontstaan, want zonder deze torens met schildwachten en troepen bewapende mannen die overdag altijd onder de strooien afdakjes van de schuilhutten aanwezig zijn, zouden de vrouwen op het veld zonder verdediging wezen. Maar vandaag waren de vrouwen in de rouw en was de kaio van Poeakaloba verlaten. De Wittai'a's daalden van de bergrug af om bovenstrooms van de kaio de Aike over te steken, daar waar de rivier zich onder een brede brug van rotsen dompelt. Ze kwamen aan de benedenstroom op het pad dat van de dorpen naar de rivier loopt, en legden zich daar tussen het riet en de lage bosjes in hinderlaag. Ze dorsten niet verder uit vrees verrast en omsingeld te worden. Een troep overvallers in hinderlaag lokken is bijna net zo gebruikelijk als de overval zelf.

Ze wachtten de hele dag, maar er kwam niemand langs. Het

grensgebied van de Aike is een geliefde plaats voor overval-
len van de Wittai'a's en daar de mensen dat weten, zorgen
ze er voor om daar niet te komen, vooral als er op de
Poeakaloba geen wacht is. Bij gebrek aan een beter plan
overvielen de Wittai'a's 's middags de lege wachtpost, staken
de schuilplaats in brand en wierpen de wachttorens om. Zo
lag die daar de volgende morgen kapot in een warboel van
lianen, alsof een bundel reuze twijgen uit de hemel was ge-
vallen.

Weaklekek die de ruïne van zijn kaio bekeek, begreep heel
goed dat als hij daar de vorige middag voorbij was geko-
men, hij nu op zijn eigen erf in Homaklep op een hoge houten
stoel zou zitten. Poeakaloba wordt Weaklekeks kaio genoemd,
maar is eigenlijk het gemeenschappelijk eigendom van de man-
nen die in Homaklep en Woepereinma wonen. Hun vrouwen en
velden worden er door bewaakt en ze zijn er met elkaar ver-
antwoordelijk voor. Niettemin is Weaklekek het hoofd van de
krijgers van deze kaio en moest er daarom zorg voor dragen
dat de kaio zo gauw mogelijk weer in orde zou komen.

Bijna onmiddellijk gingen ze aan het werk. Asoekwan die in
Weaklekeks pilai woont, ging naar de Aike die daar vijftig
meter vandaan stroomt. Hij ging het water in en zwom met
de stijve zijslag van de akoeni's de gezwollen rivier over die
de oevers overspoelde. Aan de overkant wist hij de plek in
het rivierbos waar de lange lianen gevonden worden die men
gebruikt om de dunne palen aan elkaar te binden.

In het bos ten zuiden van Poeakaloba hakten Tegearek en
Asok-meke de nieuwe palen. Asok-meke is het hoofd van de
sili waar de krijgers wonen, — Tegearek, Siba, Toesike en
Tekman, — die in Woepereinma naast Oemoë's sili ligt. Van
Oemoë had hij de zonderlinge naam gekregen die Buiten-
staander betekent. Asok-meke had om de een of andere re-
den geen zin gehad een varkensfeest bij te wonen dat door
Oemoë werd gegeven. Oemoë zond hem toen woedend weg
met de woorden: 'Hij is niet een van de onzen, hij is een
buitenstaander.' Sinds die dag zijn de mannen van deze beide

sili's nogal terughoudend tegenover elkaar. Asok-meke is een bezonnen man van middelbare leeftijd en de stiefvader van het jongetje Toekoem. Aan de punt van zijn horim draagt hij onveranderlijk een grote ingesponnen cocon van de grijze bosmot.

Het holle geluid van de stenen hakbijl echode langs de stille rivier als de roep van een verloren vogel. Op de helling dolven Siba en Weaklekek een nieuw fundament. Aloro, de manke man, zat onder het afdak van de schuilhut en keek toe. Het was zijn kaio niet en daarom hielp hij niet mee.

De speren stonden tegen de zijkant van de schuilplaats en staken scherp en helder af tegen de wolkenloze blauwe hemel. Enkele ervan, vervaardigd van licht wit hout, waren door de stammen ingevoerd die vier dagen naar het oosten aan de Yali rivier wonen. De meeste speren echter waren van het zware roodachtige hout van een mirte-soort, de yoli, die op de eucalyptus lijkt. Sommige speren waren achttien voet lang en hadden een versierde manchet onder het platte scherp geslepen blad. Van onderen eindigden ze in een stompe punt waarmee ze in de grond gestoken konden worden. In een hoek van de schuilplaats liggen de pijlen en bogen. De bogen zijn klein, zowat vier voet lang en nauwelijks langer dan de pijlen. Ze worden gewoonlijk uit het hout van een bosrodondendron of van een laurier gesneden. De boogpees is in het geheel geen pees maar een plat stuk zware rotan, misschien een kwart inch breed, te breed om ingekeepte pijlen te kunnen gebruiken. En dit gecombineerd met het feit dat de pijlen niet van veren zijn voorzien, maakt de zekerheid waarmee een man als Aloro het doel raakt nog opmerkelijker.

De pijlen zelf zijn kleine speren van stevige stengels en hebben verschillende soorten punten. Om oorlog mee te voeren heeft men liefst een punt van mirtehout, niet getand en ongeveer een voet lang. Het grootste gedeelte hiervan wordt in de schacht geschoven en waar de punt naar buiten komt, is het geheel omwonden met fijne vezels. Van weer een ander

soort oorlogspijlen is de punt ingekerfd met drie rijen geschaarde tanden. Het voordeel hiervan is dat de pijl uit het vlees moet los gesneden worden. Soms staan de tanden in omgekeerde richting dicht op elkaar langs de schacht, zodat de pijl niet door arm of been getrokken kan worden om hem los te krijgen. Om zeker te zijn dat de pijl in de wond zal afknappen, is deze pijl aan de basis van de punt vrij zwak. Ook zijn deze beide soorten pijlen met een losse streng van een scherp vezelige bosorchidee omwonden; wordt de pijl uit een wond getrokken, dan raken deze vezels los en blijven in de wond achter. Naar men aanneemt zou dit ongewoon hevige pijnen en ontstekingen veroorzaken.

Er is ook nog een pijl die zware bloedingen veroorzaakt, en allerlei soorten jachtpijlen met zware punten en twee tot vijf scherpe tanden. Deze soorten werden voor de jacht op vogels en kleine zoogdieren ontworpen. Slechts enkele pijlschachten zijn versierd; wel zijn soms op de houten punten met behulp van een muizetand ruwe patronen ingesneden. Die tekenen, op bepaalde wijze ingekerfd, maken de enige decoratie uit die door de Koereloes wordt beoefend.

Asoekwan keerde van over de rivier terug. Hij trok een lange rol lianen achter zich aan. In de Aike had hij zijn horim verloren en voor de rest van de morgen vertoonde hij alleen zijn rug en zijden aan de anderen. Asoekwan, die erg bij de vrouwen in de smaak valt, is zich zijn uiterlijk heel erg bewust. Zonder zijn horim voelde hij zich er zeer indecent uitzien en was daardoor erg van streek en ontsteld. Nieuwe palen waren aangevoerd en werden in het gat geplaatst, telkens met een tussenruimte van ongeveer vijf voet aan elkaar vastgebonden, daar waar een man die op een nieuw aangebrachte lianenbinding stond, op zijn gemak aan de volgende omwinding kon beginnen. Waar de palen spits begonnen toe te lopen werden er smalle stukken hout tussenin aangebracht om de kaio overal dezelfde diameter te laten houden. Terwijl ze zich langzaam hogerop werkten arbeidden Tegerarek, Weaklekek en Siba, allen sterke mannen, in een

zelfde harmonie, zonder haast en zonder te pauzeren. Ze span- den hun voeten en trokken de lianen aan. Tegen de donkere horizon van de bergwand stonden de harde spieren van hun armen en billen strak van inspanning afgetekend.

Toen de palen aan elkaar gebonden waren begonnen ze de met stenen bijen bewerkte planken aan Sioba door te geven. Zijn gedrongen gestalte met de gescheurde kroon van vuile papegaaienveren glom zwartachtig in het hete middaglicht. Boven zijn hoofd cirkelde een patrijsvalk met hoog gespannen nieuwsgierigheid. Zijn roodachtige borst was door de zon tot een bleek roze verschoten.

Twee of drie voet onder de top van de jonge stammen bond Siba de planken tot een stevig platform samen. Het leek alsof de witte poederkwasten der cumuluswolken die door de sterke winden boven de vallei naar het zuiden werden gedreven, in de lucht waren bevroren en of een wild grinnekende Siba op zijn hoog platform tegen de wolken in naar het noorden voer.

In de schuilplaats speelde Aloro op een kleine mondharp. De mondharp is het enige muziekinstrument van de akoeni's. Het heeft twee verschillende toonsoorten, een hoge en een lage. Een in tweeën gespleten stuk stengel wordt schoongekrabt en daarna met een vezelige grassoort die als schuurpapier werkt, glad gepolijst. Vanaf het midden wordt er een tongetje uit losgesneden en met een vezeldraad aan het ondereinde vastgemaakt. De mondharp wordt door korte rukjes aan de draad in trilling gebracht en de mondholte van de speler doet daarbij dienst als klankbord.

Terwijl de kreupele man speelde, staarde hij met afwezige blik naar de velden. Het was geen melodie, maar alleen een reeks van ritmische klanken op en neer gaande langs een verkorte toonladder. Het zwakke geluid dat hij voortbracht had iets griezeligs. Temidden van de levendige geluiden van de dag was het nauwelijks hoorbaar, leek het een onheilspellende echo uit de afgelegen regionen van zijn geest.

Enkele voeten achter Aloro was buiten de schuilplaats een

kalebasplant, waarvan horims gemaakt worden, tot een prieel uitgegroeid. Aan de kalebassen waren stenen vastgemaakt, zodat de vruchten die van nature de vorm van een druppel of een traan hebben, de lange mooie vorm zouden krijgen die de krijgers ervan verlangden. Naast het vlechtwerk stak een jongetje een vuurtje aan. Hierop legde hij enkele bosjes samengebonden grof gras. Nadat ze een beetje verschroeid waren, werden ze uit het vuur genomen en de grasjes op de omgewoelde grond rondom de kaio rondgestrooid. Dit was een symbolische offerande aan de grote gemeenschap der bevriende geesten die samen met de mannen van de kaio als schildwacht moest waken.

Weaklekek maakte nu van twijgen en stokjes een speelgoed-boog en pijlen. Zowat twee voet boven de grond plaatste hij ze tussen de palen van de kaio. De boog en pijlen symboliseerden de verdediging van het gebied en gaven de zekerheid dat iedere vijand die in zicht van de kaio mocht komen, neergeslagen zou worden. Tenslotte ondergingen alle mannen die geholpen hadden de kaio weer op te bouwen, nog een reinigingsritueel. Men nam aan dat de materialen waarvan de nieuwe kaio was gebouwd, nog wisa waren, en totdat de wisa opgeheven zou zijn, mochten de betrokken mannen niet eten, drinken, roken of met een vrouw slapen. Dichtbij de middenpaal van de schuilplaats werd een toefje rode papegaaienvaren vastgebonden aan een in de grond gestoken strohalm. Weaklekek nam tenslotte de veren op en bewoog ze een paar centimeter boven de handen die het werk gedaan hadden, heen en weer.

Het ceremonieel bij de kaio is wisa, omdat de kaio zo belangrijk is in het leven van de akoeni's. De kaio's moeten een grens bewaken die zich verscheidene mijlen langs het vijandelijke gebied uitstrekt. Alleen in de zuidelijke velden zijn er al twaalf, met in elke kaio een bewaking van vier tot twaalf krijgers. Het grootste gedeelte van de tijd is de kaio niets meer dan een soort buitenpilai waar de krijgers die op bezoek komen, in en uit lopen. De mannen komen hier bij

elkaar om te praten en te roken. Ze weven er de schelpenbanden en repareren hun pijlen, terwijl buiten op de velden de vrouwen zwoegen. Hoog op de toren van Poekaloba bespiedt altijd een wacht iedere beweging in het rivierbos.

De kaio van Weaklekek moest de toegang uit de richting van de Toeraba bewaken en eveneens een deel van het grote grensgebied dat er ten westen van ligt. De toren is goed gelegen op een met gras begroeide oever en heeft een uitzicht dat niet alleen de controle over de aanplantingen, maar ook over het lage bos aan de rivier toelaat.

Enkele jaren geleden hebben de Koereloes daar aan de Poekaloba een grote overwinning behaald. Vanaf de toren hadden zij een troep Wittai'a's bemerkt die een overval wilden doen. De vijanden kwamen door het rivierbos aansluipen om de onderbezette wacht bij verrassing te overvallen. De wacht vroeg door middel van signalen om hulp aan de dichtstbij gelegen kaio en terwijl de Wittai'a's een onttrekkende beweging maakten, werd dat bericht doorgegeven. De Wittai'a's liepen in de val en voor zij zich konden terugtrekken, waren vijf van hun krijgers gedood.

Aan de andere kant van de Aike rijst onmiddellijk achter het rivierbos de steile kam van de Toeraba omhoog. De voet van de Toeraba ligt nauwelijks op tweehonderd voet afstand van de kaio. De kam bestaat uit een ongestuvrijde reeks kalkstenen, omgevallen, gekarteld en behaard met een lage plantengroei. Doordat ze onneembaar is, en ook door haar ligging, dient ze als een natuurlijke barrière in de hoek van de vallei waar het land van de Koereloes, de Siep-mensen en de Wittai'a's aan elkaar grenst. Ze vormt ook het aangewezen pad waarlangs aanvallen en tegenaanvallen plaats hebben en wordt daarom gewoonlijk vermeden. Bij een bepaalde gelegenheid waren Weaklekek en een kameraad op verkenning in de buurt van de Toeraba. De andere man liep voorop en werd vanuit een hinderlaag overvallen. Ze doodden de man en Weaklekek werd bijna gevangen genomen, maar wist nog net over de rivier te ontkomen.

Net als de heuvel boven Homoeak is de Toeraba een vooruitspringend deel van de bergwand. Ze begint echter niet vanuit de top, maar van halverwege de helling en strekt zich veel verder uit en loopt tenslotte dood in de verlaten streek die als niemandsland wordt beschouwd. Als al het niemandsland langs de grens staat de Toeraba bekend als een Plaats der Vrees.

Maar vandaag werden de Wittaiavrouwen dansend gezien op een heuveltop in het westen. 's Morgens vroeg hadden de mannen van Kibitsilimo op weg naar hun kaio de dood van Ekitamalek rondgeschreeuwd en de wachten bij de Wittaiakaio's hadden een overwinningskreet aangeheven. 's Middags kwamen de Wittaias in oorlogsuitrusting naar de Waraba om daar te dansen en te zingen. De mannen in de nieuwe kaio keken zonder commentaar naar de vijand. Ekitamalek was de eerste man die zij sedert de laatste volle maan hadden verloren, terwijl de Wittaias er vier verloren hadden. Dat hadden de Koereloes van een Siep-man gehoord die met beide delen van zijn stam bevriend was en het nieuws had verspreid. De Wittaias hadden de namen niet bekend gemaakt en totdat zij dat gedaan zouden hebben, kon er geen etai plaatsvinden. Maar vroeger of later moesten de namen los komen en konden de Koereloes hun etai houden.

Sin het laatst van april ging het iedere middag regenen. De Aike was erg hoog en de zandlopertjes die enkele weken eerder dagelijks op de boomstammen en modderbanken te zien waren geweest, waren nu verdwenen. De bovenloop van de Aike vormt de zuidgrens van de Koereloes. Ze glipt als een steile nauwe stroom van de bergwand naar beneden om onder de rotsen bij het begin van het rivierbos onder te duiken. Vijftig yards verder breekt ze weer opnieuw naar boven en

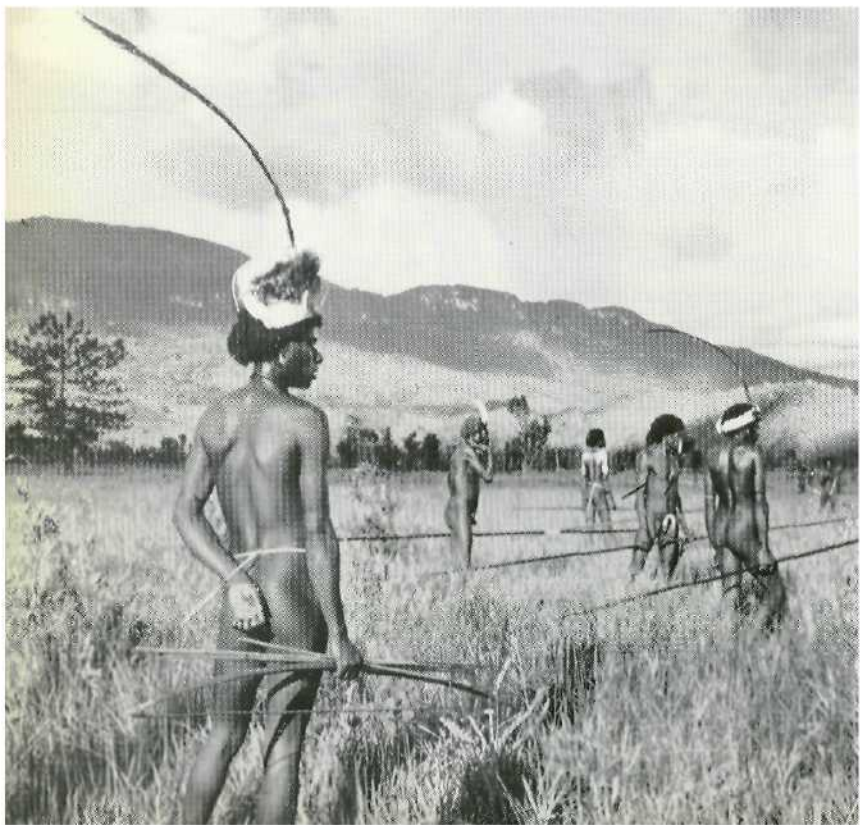
vormt daar een poel die zo breed is als ze verderop zal worden. Minder dan een kwart mijl daar vandaan stroomt ze langs de kaio Poeakaloba om een mijl verder in het land van de Wittai'a's te verdwijnen.

Anders dan de Wittai'a's die hun dorpen aan de Aike bouwden en bruggen van boomstammen over de stroom legden, gaan de Koereloes zelden naar de rivier. Indien het moet, zullen ze de Aike overzwemmen, maar de enige brug die ze benedenstrooms in het grensgebied gebouwd hebben, zakt, doordat ze niet gebruikt wordt, in elkaar. In de Baliem kent men niet het gebruik van prauwen en de Koereloes bezitten zelfs niet de primitieve vloten die bij de andere stammen in gebruik zijn. Ze kunnen niet veilig op de rivier reizen en aan de andere kant ervan ligt alleen de Plaats der Vrees. Evenmin levert de rivier hen voedsel. Wanneer het waar is dat het Baliemcomplex vroeger een meer vormde, kwamen daar geen vissen in voor en tegenwoordig verhindert de nauwe kloof aan het zuidwestelijk eind van de vallei de doortocht van de vis uit de moerasgebieden daar. De vallei is zonder vis van welke soort ook en het enige schepsel dat waardevol is en in alle wateren voorkomt, kan veilig en gemakkelijk gevangen worden. Het zijn de zoetwaterkreeften die in de riviertjes een lengte van vier tot vijf inches kunnen bereiken. De kleine jongens vangen ze met hun tenen, als ze door de modder lopen.

Van de drie terreinen die de akoeni's ter beschikking staan, — de vlakten in de vallei, de nevelwouden die achter hen oprijzen en de rivierbossen aan hun zuidelijke grens, — voelen zij zich in de laatste het minst op hun gemak. Ze gaan wel eens uit de Aike drinken of verzamelen lianen en bepaalde houtsoorten aan zijn oevers, maar overigens vermijden ze de rivier. Ze ligt te dicht bij de Toeraba en de natuurlijke brug daar waar de rivier ondergronds brult in het donker van de overhangende bomen en zijn druipende kalksteengrotten, wordt als een plek vol geesten beschouwd. Het is de vochtige wereld der luchtplanten die met al hun geledingen rondkruis-

Onder de top van de jonge stammen bond Siba de planken tot een stevig platform samen

pen op zoek naar ruimte, en van de myrmecodia's met hun mierenkolonies, van de vlezige orchideeën en de bleekbuikige varens. Beneden gedijen de paddestoelen in de spleten en schaduwen waarin het altijd langzaam druppelt. De clematissen trekken over de rotsen en de minatuurbegonia's, witte en roze, bloeien heimelijk in de rottende schaduwen. In de onbeweeglijke lucht gebruikt alleen de woudvlinder zijn vleugels en huppelt zijn delicaat spoor van gezeefde zonnevlekjes. De insekten van de regenbossen knagen gestadig onder de bladeren en achter het hout: de enorme gehoornde torren en grote papierachtige cicades, de gepanserde miljoenpoten, de stoffige motten en de gedraaide krabbespinnen. In de aarde onder de insekten en spinnen beweegt zich de vier voet lange aardworm. Zijn zachte lichaam wordt beschermd door het afval van de bosbodem. De stinkhagedissen die men altijd in de zon ziet liggen, blijven hier in de schaduw weg. Het skelet van een dode hond ligt weggeduwd in de rotsspleten van de grot.

Het bos is niet stil. Honingzuigertjes komen en gaan, met kreten en onderdrukt gelach; een school papegaaien, goud, rood en zwart en de kleine schitterende myzomela. De papegaaien en parkieten zoeken de gewelven van het rivierbos af en de wouden op de hoogste hellingen en de kam. Soms worden ze ook in de open lucht van de vallei gezien, maar altijd eventjes maar, bij het aanbreken van de dag in hoge snelle scholen. Zij versplinteren de vochtige lucht met hun gekrijs en verdwijnen in de mist boven de bergen die iedere morgen van de kammen af siepelt en dunner wordt door het bleke troebele oog van de opklimmende zon.

Toekoem het varkenshoedertje met zijn elfengezichtje en ronde buikje schreeuwde brommerig zijn varkens toe, terwijl zijn moeder tegen hem schreeuwde. Op zijn weg werd hij niet alleen door zijn varkens gevolgd, maar ook door de vrouwen en kleine meisjes. Ze gingen met hun allen door het lage bos en de velden die aan de Homoeak gelegen zijn.

De luidruchtige Hoeonke, met zijn hard en gesloten gezicht

Hanoemoak is een van de beste krijgers van Zuid-Koereloe

Toekoems horim is altijd in zijwaartse richting schuin weggetrokken onder zijn buik. Er zit stro in zijn haar en zijn huid is grijs bestoft. Hij loopt daar met een halve hiperi in zijn hand en telkens weer verstikt hij zijn eigen gebrom door daar zijn ronde gezicht in weg te laten zinken. Toekoem haat varkens en hoewel hij ze bijna iedere dag verzorgt, doet de gedachte aan die dieren zijn ogen overvloeien. Op zulke momenten lijkt hij meer dan ooit op een elf. Toekoem is bijna vier voet lang en hoewel nog niet helemaal volgroeid lijkt hij wel al geheel compleet. Op zijn manier is hij vergeestelijkt. Niet de zwijnestal is zijn natuurlijk verblijf, maar de paddestoel. Toekoem met zijn wilde bruine ogen en welgedane vluchtigheid hoort niet tussen de vliegen en varkens thuis, zelfs niet in de zon, maar in de met varens begroeide open plekken der verre wouden.

In de nacht die een zonnige meidag vooraf ging, kreeg Ekapoewe in het bergdorp Lokoparek een kind, een meisje. Het was een gemakkelijke bevalling, een oudere vrouw uit het dorp hielp haar. Ekapoewe nam de baby en passant en halverwege de morgen zat ze alweer in haar ebeai uit haar lange pijp te roken en kletste met haar gewone goed gehumeurde knorrigheid. Als een kind geboren is, komt gewoonlijk zijn nami om hem een ceremoniële kauriband om het hoofdje te binden. Maar Lokoparek ligt een heel eind tegen de heuvel op en meisjes komen er niet zo erg op aan. Ook zijn de akoeni's om een of andere reden dikwijls weinig formeel met de minder belangrijke plechtigheden en zien ze er graag van af, als hen dat gemakkelijker uitkomt. Dit kleine meisje moest zich maar zonder schelpenband in het leven wagen. Ze zal een week of twee in de donkere ebeai doorbrengen en zich daarna voor onbepaalde tijd op de bodem van Ekapoewes netten vestigen.

De nieuwe baby was Oemoë's derde dochttertje, — hij heeft tot nu toe nog geen zoon, — maar ondanks dat was hij heel bezorgd en gaf bekommerd een aantal zinloze bevelen die ver-

mengd werden met veel geschreeuw. Oemoeë houdt van het dramatische, hoe stormachtiger hoe beter. De vreugde die hij aan de hartstochten van het gemoed beleeft, is kinderachtig in haar ongegeneerdheid. Kapot van verdriet of verscheurd van woede, dat is het zelfde voor hem, hij is dan in zijn element. 'Ik zal de bergen in trekken', schreeuwt hij met veel pose. 'Om nooit meer terug te komen!' — zijn levendig sluw gezicht vouwt zich tot een komisch verdriet. Want in deze momenten amuseert hij zich enorm, hoewel hij heldhaftig tracht zijn tranen te verzamelen en die poging aanvult met verschrikkelijke geluiden die gedeeltelijk lachend en gedeeltelijk smartelijk klinken. Wanneer hij overdrijft, krast hij en draait als een paradijsvogel in het rond, maar op zijn manier is hij eigenlijk een vriendelijke man. Dikwijls gaat hij met zijn kleine Nilare een eindje om en praat met haar en houdt haar bij de hand. Net als de meeste mannen behandelt hij zijn dochtertjes op dezelfde vriendelijke manier, als waarmee de jongens door hun nami's behandeld worden.

Oemoeë is zowel een charlatan als een hansworst, en toch is hij intelligent, misschien wel de intelligentste van alle akoeni's, een staatsman en een handige intrigant en ondanks al zijn zwakheden een echte leider die strikte gehoorzaamheid vraagt en krijgt. De mensen respecteren Oemoeë's intelligentie, zijn trots op en zijn kennis van de akoeni-gewoonten, akoeni-plechtigheden en familieverbindingen. Men ziet Oemoeë zijn grilligheid aan. Soms is het alsof hij lacht om inzichten die zijn volk nooit zal begrijpen, maar dat lachen is gesluierd en droevig, alsof hij er zelf de oorzaak niet van weet.

De tijd van de morgenschemering en de eerste zon wordt de morgen-der-vogelstemmen genoemd en staat geheel apart van de gewone morgen die later komt. Vanmorgen riep

een duif in een araucaria zolang als de morgen-der-vogelstemmen duurde, en alsof ze er door aangevuurd waren, trokken de krijgers ten oorlog, toen het morgen geworden was. De grote kain Wereklowe schreed naar het front en achter hem liep Jeke Asoek, geheel bedekt met rode klei. Het zou enige tijd duren voordat de legers geformeerd waren. In de volgende uren waarin de zon in kracht toenam, lag een stilte over de velden. Alleen de zwarte roodborst tapuit zong zijn zoet vloeiende zang. Het lijkt of die vogel zich tot de oorlog voelt aangetrokken, want hij strijkt gewoonlijk neer op de punten van de in de grond geplante speren of op de toppen der kaio's en zingt zelfs in het middaguur aan de rand van een gevecht.

De oudere mannen gingen geleidelijk aan in de richting van de Tokolik. Met de armen om elkaar heen geslagen stonden twee magere oude kerels naast elkaar tussen de purperen en groene bladeren en staarden naar de Waraba. Ze twijfelden eraan of de oorlog wel door zou gaan, want er waren pas enkele Wittai'a's op de top van de Waraba verschenen.

Nog een uur ging voorbij, de spanning nam af, de vijand was niet verschenen. Over de velden keerden de kains terug en verzamelden zich om een vuur in een araucaria-bosje. Deze plek waar een laag naalden onder een zware dam van varens ligt, wordt dikwijls voor beraadslagingen gebruikt, want zij bevindt zich net tussen twee belangrijke groepen van dorpen en geeft uitzicht op het koele water van de Homoeak. Boven de laag gedroogde grijze baardmossen die de araucaria bedekt, is in een holte van de stam de tonder opgeborgen en een bundeltje pijpen.

Verscheidene diensthebbende krijgers hingen er rond, maar toch was het Wereklowe zelf die tegen de helling opklom om dorre takken en gras te verzamelen. Dit komt voor een deel omdat Wereklowe zijn energie niet kan inhouden en zelf altijd wil toezien dat de dingen zo vlug mogelijk worden uitgevoerd, maar het is ook waar dat de grote kains nooit iets van de anderen zullen vergen, waar ze zelf geen zin in

hebben of al niet dikwijls zelf hebben gedaan. En dat kan zowel het voorop gaan in de strijd als het onthuisen van een kinderhoofd betreffen.

De mannen praatten vlug en rustig met hun aardige lage stemmen. Elk oogenblik boog een van hen zich naar voren om een tak of een blok hout in de vlammen te leggen. Het was of hun hand instinctmatig wist waar de tak moest liggen, want het vuur wakkerde niet aan, maar ging evenmin uit. Ze maakten de gedroogde lisanika-bladeren die zij als tabak gebruiken, nat en praatten en praatten. Het is aan deze vuren dat de nieuwtjes worden doorgegeven, de oorlog wordt besproken en de zaken van de vallei worden geregeld. Het geluid van hun roken, — een zacht phoet, — dat ontstaat door de tong tegen het verhemelte te drukken terwijl de rook ingehaald wordt, was het ritme van de conversatie die vriendelijk was en eerbiedig, weinig meer dan een murmeling en tegelijkertijd vlug en intens.

Limo, de lange oorlogskain van de Aloea's, knerste met zijn tanden op een luidruchtig peinzende manier. Alle mannen der Akeni's hebben de gewoonte om in de pauze tussen een gesprek op hun tanden te knarsen, maar slechts weinigen doen het zo machtig en ritmisch als Limo. Ook de jonge krijgers Hoenke en Asoekwan zijn er hele experts in, je kunt ze al op een afstand van tien meter horen. De luidruchtige Hoenke met zijn harde en gesloten gezicht zat dicht in de buurt van de grote kains, onbeschaamd en in het nauw gebracht. Hoenke heeft nog nooit een vijandelijk krijger gedood, hoewel hij wel een vrouw van de Siep-Kosi die in het grensgebied rond dwaalde, het leven benam.

Wereklowe en Oemoeë leidden het gesprek. Een keer tikten de mannen met hun vingernagels op hun horims in een snel staccato, terwijl ze met een rustige uitroep *oe-joeh* zeiden en een zacht ontploffend *f-whe-oesh*. In momenten van grote verbazing of angst tikken de mannen altijd op hun horims en als een heel stel mannen zich tegelijkertijd verbaast, rijst er een geluid op als van een vlaag kwetterende vinken in de

hoge droge rietstaken van het veld.

Aan de rand van de kring hurkten de mannen en jongens zwijgend neer. Hoewel sommigen van hen kepoe waren, worden ze nooit veronachtzaamd of verjaagd. Op enkele uitzonderingen na pochen de kains niet op hun macht en evenmin handhaven ze onderscheidingen van sociale aard tussen hun akoeni's en henzelfen. Uitgezonderd op bijzonder belangrijke beraadslagingen kan iedere rare jongen of kreupele oude man naast Koereloe komen zitten of naast Wereklowe of Nilik en het kan dan zelfs voorkomen dat deze meerderen hen het hoofd ontluisen. Edelmoedigheid en eenvoud zijn de kenmerken van de grote kains en zo denkt iedereen erover. Van de grote Koereloe-kains houdt alleen Maitmo van de Haimanclan ten noorden van de Elokera zijn volk op een afstand. Hij is een kleine strijdlustige man en heeft, als hij boos wordt, een schrille ziekelijke stem. Het ontzag dat men alle kains toedraagt is in zijn geval gemengd met vrees. Hoewel Nilik van de Walilos ook een heftig man is en Wereklowe en Polik aan vlagen van geweld toegeven, misbruiken zij hun macht niet. De jonge oorlogskains Weaklekek en Hoesoek spreken evenals Koereloe vrijwel altijd met zachte stemmen. Koereloe luistert en luistert, houdt op alles een waakzaam oog en hoewel hij er als een onschadelijk man uitziet, is hij de machtigste van allen.

Ongeveer twaalf jaar geleden waren de Koereloes verdeeld in twee elkaar bestrijdende stammen die gescheiden waren door de Elokera-rivier. In die dagen werd het noordelijk deel reeds door Koet-Iloe geleid, de wijze Aigrette. Zijn naam duidde niet alleen op zijn intelligentie, maar ook op de lichte kleur van zijn huid. In die tijd waren de Zuid-Koereloes ook verbonden met de Wittai'a's. Het patroon dat door de oude dijkjes die onder het hoge gras liggen, gevormd wordt, en de bananebomen van de verlaten dorpen die tot bossen zijn uitgegroeid, zijn de skeletten uit de verre dagen, toen de streek rond de Waraba nog geen Plaats der Vrees was, maar een vredige tuin.

Op die wijze zijn de bondgenootschappen in het noorden van de vallei van korte duur en niet gemakkelijk en is het van het ene seizoen op het andere onzeker welke groep nu de vijand vertegenwoordigt. Een kind dat fel als een lid van de eigen stam wordt beschermd, kan de nacht daarop tot een vijand geworden zijn en op het eerste gezicht gedood worden zonder zelf oud genoeg te zijn om het verschil te kennen. Hoewel in de dorpen veel clans van de Koereloes zich vermengd hebben en ten noorden en zuiden van de Elokera goed vertegenwoordigd zijn, zijn de kwade gevoelens tussen de groepen blijven bestaan en mannen die de wraak van de ene zijde ontvluchten kunnen nog altijd bij de andere een vrijplaats vinden. Weaklekek en Apeore, de krijger met de koude ogen, behoren tot de velen die de wijk naar het zuiden hebben genomen waar hun clans, respectievelijk de Aloea's en de Wilils veel talrijker zijn.

De grote kains zijn bang voor de vetes die elk ogenblik kunnen ontstaan, want een vete kan niet alleen een verzwakking van het bondgenootschap tegen de Wittai'a's betekenen, ze zou ook, aangewakkerd door oude grieven, tot een genadeloze burgeroorlog kunnen leiden. Het zijn vooral de oorlogskains van de Haiman-clan, Maitmo en Amoli, die moeilijkheden kunnen gaan veroorzaken, want zij leggen het er op toe om zich beledigd te voelen.

Amoli, de Haiman-kain, wiens dorp Hoelaimo precies aan de overkant van de Elokera ligt, deelt Weaklekeks reputatie *hoenoek palin* te zijn, wat op hun vlagen van maniakale dapperheid in de strijd slaat. Bovendien gaat deze moed gepaard aan de neiging om in drift zelfs mensen van de eigen stam het leven te benemen. Hoenoek palinmannen zijn er weinig en zij zijn welbekend en worden altijd voorzichtig behandeld. In Zuid-Koereloe zijn het behalve Weaklekek nog Apeore, Polik, Tegearek, Limo, Asikanalek en Hoesoek. Asikanalek en Hoesoek zijn beiden hartelijke, rustige mannen en hun reputatie van hoenoek palin is net zo verrassend als de uitsluiting van een fanatiek krijger als Aloro buiten deze categorie.

Op één na zijn al deze mannen oorlogskains en de meesten leiden ook hun eigen dorpen. Zelfs Tegearek, hoewel nog jong en niet erg rijk, deelt met Aloro de positie van oorlogsaanvoerder van Zuid-Wilil. Dat heeft hij te danken aan Oemoeë's tegezinz om die rol te spelen.

De uitzondering maakt Apeore die op verschillende manieren een uitzondering is. Van de beste Wilil-krijgers wonen alleen Aloro en Apeore niet in Woepereinma. Aloro woont in Aboelopak dat vroeger het centrale dorp van de Wilils was en waar zijn vader nog steeds in zijn sili woont. Maar Apeore heeft zich in Lokoparek onder de bergwand teruggetrokken. Hij woont er zonder gezin, want zijn enige vrouw is door de Wittai's gestolen. Anders dan Ekali en Oemoeë die alleen maar naar Lokoparek komen om naar hun varkens te kijken, heeft Apeore zich daar gevestigd. Ten zuiden ervan is hij bezig een veld open te kappen uit het oerbos en werkt er dag in dag uit meedogenloos als een bezetene. Niemand van de anderen lijkt op Apeore die geel als een mongool is en wiens voorhoofd terugwijkt naar een schedelhuid die door een hoofdnet zo strak wordt aangetrokken dat het lijkt of de huid is uitgerekt. Zijn ogen hebben geen wenkbrauwen en staan vlak en koud in zijn gezicht dat als een schedel onbehaard is. Apeores huid glimt van het verse vet en daaronder bewegen zich zijn krachtige spieren. Apeore wordt zelden in een kaio gezien en even zelden in een oorlog. Maar als hij komt, komt hij om te vechten. Zijn benen zijn dan met gele klei beschilderd en hij verschijnt plotseling uit het niets en stapt dan rustig in zijn eentje rond aan de kant van het kreupelhout dicht bij de grens. Apeore vluchtte lang geleden uit Noord-Koereloe. Zijn volle naam is Apearole, ter gedachte- nis aan zijn beste vriend, die door de noorderlingen werd vermoord. Dat betekent Dood-door-Wurging.

Midden op de dag sprokkelden de jegeres Soepoek en Toekoem, Oewar en Kabilek brandhout aan het riviertje dat langs Aboelopak stroomt. De lucht was goud van kleur en vochtig

en de drie kiekendieven, die hoog op de toppen van de kam huisden, lachten elkaar in de hitte spottend toe. Dicht bij Aboelopak bloeide een kleine mirteboom met roze bloemen en de vinken, met zwarte koppen en blauwe snavels, bromden als dikke hommels in de bossen hoog riet.

Soepoek klom in een eik om er de dode takken uit te breken. Op een der takken die op de grond door midden was gebroken, ontdekte hij een kleine vleermuis, stijf van de slaap en een verborgen broedsel grote, witte slangeëieren, wel vijfendertig of meer. Enkele eieren waren al uit en de slangetjes verdwenen, maar de meeste eieren waren nog intact en enkele begonnen uit te komen op het moment dat de tak op de grond viel. De dunne, donkere babyslangetjes lagen als dode zenuwstrengen op het slijm van de gebroken eieren.

Slangen komen in de vallei weinig voor, misschien omdat er te veel varkens zijn. Kleine bronskleurige stinkhagedissen zijn er volop, boomkikvorsen en grote boomhagedissen eveneens, maar er zijn geen salamanders, padden of schildpadden. Hoewel allerlei insecten, en iedere soort vogel en zoogdier, ook aalscholvers en ratten, vrolijk worden opgegeten, zijn reptielen en amfibieën voor de akoeni van geen enkel nut.

De jegerexs zijn bang voor slangen en lieten de gebroken eiermassa waar ze lag. De insectenetende vleermuis is kleiner dan een muis, maar smaakt heel goed. De jongens vouwden hem netjes in een blad om hem mee naar huis te nemen. Via Homoeak op weg naar huis stootte Toekoem zijn teen tegen een wortel. Toekoem ligt nogal eens met zijn reflexbewegingen overhoop, geregeld stoot hij zijn tenen of trapt hij op bijen. Als hij iemand iets wil laten zien dat hij gevonden heeft, heeft hij de neiging de verkeerde hand te openen waardoor een prachtige grote cicade, een mooie mot met een zijdeachtige kop of een van die prachtige tropische vlinders met helle metaalachtige vleugels kan ontsnappen. Daar is Toekoem dan beduusd van en zijn lage stem broemt heftige woorden, terwijl zijn grote ogen flikkeren. Hij leeft in een staat van onophoudelijke verbazing en zijn woorden komen met

hiaten ertussen, zodat het als hij opgewonden is, lijkt of er een blaasbalg in hem werkt.

Mel. mel. mel, stamelt hij. *Mel* is een uitroep, als stoplap gebruikt, terwijl het juiste antwoord op de vraag nog overwogen wordt. Toekoem komt slechts zelden aan het juiste antwoord toe en aan het einde van een lange serie 'mel' gebruikt hij gewoonlijk zijn lievelingswoord, *wellegat*'. *Wellegat* betekent 'al die oude rommel' of 'alleen maar voor de lol', of 'hoe kan ik dat weten'.

Toen zijn gebllesseerde teen hem weer toestond te lopen, ging Toekoem regelrecht het veld in om een lange grashalm te plukken. Hij ging naar de aanstoot gevende wortel terug en bond haar daaraan vast in een soort van wanhopige groet om andere voorbijgangers te kennen te geven dat daar een gevaarlijke wortel was.

Een tijd geleden beschuldigden de mannen van Amoli's dorp aan de noordelijke oever van de Elokerá er Oemoë van een varken te hebben gestolen en daarna te hebben opgegeten. Hoewel het stelen van varkens onder de akoeni's een vanouds geëerde bezigheid is en niet als beschamend wordt beschouwd, moet men, als men erop betrapt wordt, er wel iets voor teruggeven. Oemoë protesteerde dat hij het varken niet had gestolen, maar hij werd niet geloofd. Omdat hij een bijzondere afkeer van geweld heeft, gaf hij er een van zijn eigen dieren voor in de plaats.

Kort geleden is Oemoë tot de beslissing gekomen dat de diefstal door Wittáia's was gepleegd, en op een vroege morgen ging hij vergezeld van Jeke Asoek en Hanoemoak op weg om om de teruggave van zijn varken te verzoeken. Dit verzoek werd geweigerd. Enige uren later was er echter een varken uit de buurt van het dorp verdwenen en binnen enkele uren

wist iedereen, zoals gewoonlijk, wie de dief was. Dat moest Jeke Asoek zijn, naar alle waarschijnlijkheid geholpen door zijn vriend Hanoemoak.

De volgende dag had op een der Wittaiia-dorpen een overval plaats als wraak op de dood van Ekitamalek. De krijgers van Woepereinma namen eraan deel, maar daar de mannen van Amoli er ook mee op uit trokken, bleven Jeke Asoek en Hanoemoak thuis.

Eoen de zon hoog aan de hemel stond trok een troep mannen onder aanvoering van Nilik, de kain van de Walilo's, snel en rustig in westelijke richting naar het albizziabos in het land van de Kosi-Aloea's. Daarvandaan bewogen ze zich sluipend door het lage bos naar de noordkant van de Waraba. Uit het bos kropen ze langs de oevers van een smalle stroom die tussen de Waraba en Siobara stroomt, naar beneden. Ze waren met bijna honderd man, Hoesoek met zijn krijgers en een troep Wilils onder aanvoering van Tegearak meegerekend. Siba was erbij en de gereserveerde, rustige Toeësike en Aloro de kreupele man.

Wanneer een troep overvallers uittrekt wenen soms hun vrouwen, want een overval uitvoeren is een zeer gevaarlijk werk. Als ze de vrouwen horen, zingen de mannen soms dit lied:

*Zie, we gaan een hinderlaag leggen in de tuinen der Wittaiia's,
Maar we zijn bang,*

Want als ze ons pakken zullen we gedood worden.

De aanvallers slopen door het lage hout en saliegras en staken de diepe poelen over die door de aprilregens waren ontstaan en waar het water hen tot de borst reikte. Een Wittaiia uitkijk die zich aftekende tegen de top van de Siobara, had hen niet in de gaten, want ze kropen dicht langs de voet

van de heuvel waar ze ook voor de schildwachten op de met gras begroeide kammen in het zuiden verborgen bleven. Het was een rustige morgen, met wat bewolking. Koereloevrouwen werkten onaandoenlijk op de velden en schildwachten beklommen de kaio's. In de bossen van Homoeak riep klaaglijk een duif. In de savanne tussen de tuinen en Homoeak bevochten de jegereks elkaar luidruchtig met hun grassperen, maar mannen waren er nergens te zien. Twee zilverreigers die dikwijls op de Plaats der Vrees neerstrijken, waren als witte bloemen in de verte zichtbaar, net ten westen van een omvangrijk bosschage dat enkele dagen tevoren in oranje vlammen was uitgebarsten.

Vroeg in de middag staken de Koereloes de grens van het Wittaiia-gebied over. Hun hoofdmacht verschool zich in het bos van de Waraba, terwijl dertig of meer jonge krijgers onder leiding van Tegearek verder kropen om de kaio en de velden die het dorp omringden te besluipen.

Er was een schildwacht in de kaio-toren, maar hij zag de aanvallers niet, voordat ze de rand van het veld bereikt hadden. Er waren geen krijgers in de schuilhut en op de velden werkte slechts één man, Hoewai geheten. De man in de kaio klauterde naar beneden en vluchtte, terwijl hij alarm sloeg. Maar Hoewai was niet vlug genoeg. De oorlogstroep sprong uit het kreupelhout te voorschijn en rende op hem in. Hij werd onderste boven gelopen en door de zoon van de oorlogskain Wereklowe doodgespietst. De troep aanvallers trok zich vlug in het bos terug en beklom de rotsblokken van de Waraba. Daar sloten de anderen zich bij hen aan en uit de kaio's kwamen nog meer Koereloes zich bij hen voegen, gereed om te vechten.

Ook de Wittaiia's kwamen snel en schreeuwend van woede te voorschijn en daagden de Koereloes uit tot een gevecht op een stuk grasland beneden aan de zuidkant van de Waraba. Hoewel zij ver in de minderheid waren, vocht de voorhoede van de Wittaiia's met grote woestheid en dreef de Koereloes terug tussen de rotsen. Een man van de Kosi-Aloea werd door

de kuit gespjetst en Toeësike van Woeperaïma kreeg een pijn in de buik, net een inch rechts van de navel. De Wittaias trokken zich achter de rotsstenen op de Siobara terug om op versterkingen te wachten, terwijl de Koereloes hoog op de grijze rotsblokken stonden die langs de helling van de Waraba naar beneden getuimeld zijn. Van beide zijden flakkerden de speren als stekels tegen de lucht.

Toeësike werd op de machtige schouders van Siba naar beneden gedragen en neergelegd in de schuilplaats tussen wat kreupelhout aan de noordelijke flank van de kam. Hij leed verschrikkelijke pijn en raakte kort daarna in een shocktoestand. Siba ondersteunde hem van achteren. Hij had hem in de haren gegrepen om zijn hoofd omhoog te houden. Toeësike was zijn horim kwijt en het bloed stroomde langs zijn buik weg in het gras. Toch bloedde de wond niet eens zo erg, want de schacht van de pijl was afgebroken en de punt zat te diep om haar daar in het veld te kunnen verwijderen. Toeësike ademde benauwd en luid, uit zijn bruine gezicht begon het bloed weg te trekken en het werd grauw. Hij was half bewusteloos en de anderen staarden hem aan als verschrikte kinderen die een van hun vriendjes per ongeluk pijn hebben gedaan. Toeësike, zijn naam betekent Vogelboog, sloot zijn ogen.

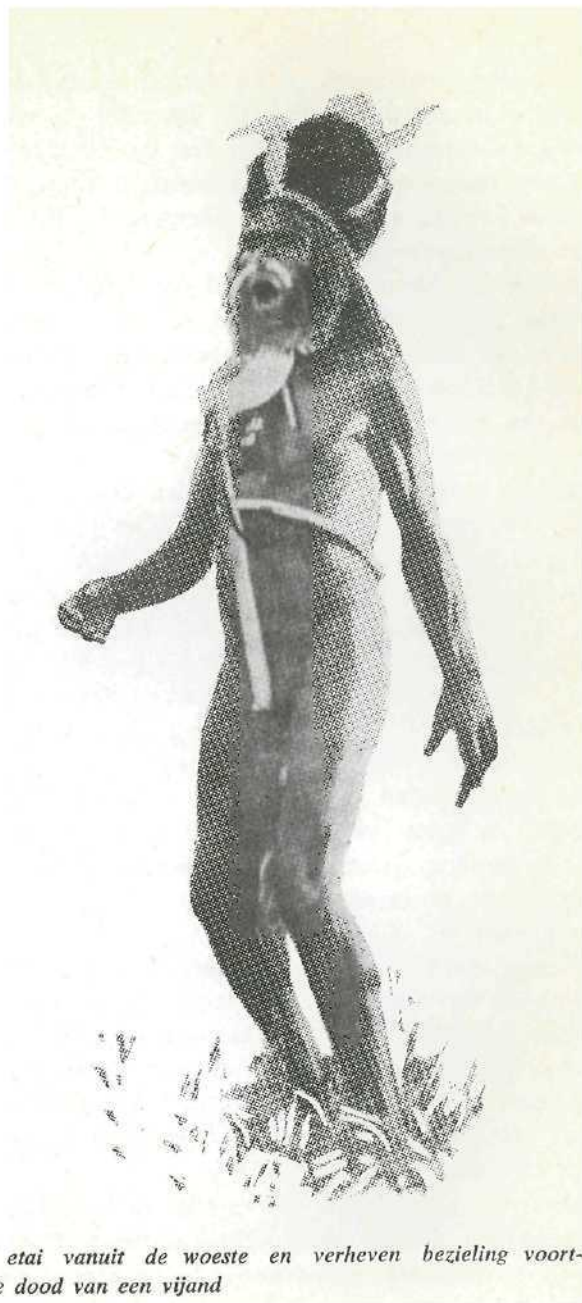
De Wittaias bleven zich verzamelen op de Siobara en op een open stuk tussen de Waraba en de kaio waar Hoewai dichtbij was vermoord. Daar had men een vuurtje van gras aangestoken om zijn bloed weg te branden. Wereklowe en de andere kains zaten op de hoogste rots en sloegen alles gade. De Wittaias riepen nu de Koereloes aan om hen in kennis te stellen van Hoewai's dood. Toen ze dat vernamen, hieven de Koereloes een luide kreet aan en snelden naar voren om in een grote menigte samen te stromen aan het westelijk einde van de kam. Sommigen gingen helemaal naar beneden om dansend beledigingen naar de vijand te schreeuwen. De Koereloes wilden oorlog, maar vreemd genoeg, de Wittaias weigerden dat. Ze zaten in dodelijke stilte op de rotsen en

wilden de uitdaging niet aannemen. Aan de overzijde op de hoogten en grote stenen van de Waraba wachtten de Koere-loes hen op.

De L-vormige Waraba is een rotstun van grote stenen bezet met varens en orchideeën en glinsterende eilandjes van wild suikerriet. Oude tuinen dansten in de wilde bloeseming onder aan zijn flanken, want in de hoek van de L heeft in de vredige jaren een dorp gelegen. Bananebladeren glimmen er in het lage hout met de fonkelende glans van vernis die in het westelijk licht een zilverkleur aanneemt.

Het donkere landschap van het middengebergte vormt de horizon erachter, donker door wolkenschaduw en verre donderkoppen, het dichte tropische gebladerte der bergbossen en de hoge zwarte bergwanden. Maar de somberheid van dit alles wordt gedempt door de zachte kleuren der tuinen en het groen fluweel der moerasgronden. Het goudachtige gras van de oude velden trekt het licht tot zich en stralen van wit breken de zwaarte der groene verten met een sprankeling van levendige witte tinten als sneeuwplekken. Op bepaalde morgens is bij het aanbreken van de dag de echte sneeuw zichtbaar, op een hoogte van vijftienduizend voet, dicht onder de piek van de Arolik. Op zulke dagen werpt de piek voor enkele momenten zijn wolken van zich af. Zachte witte rook rolt van de vuurtjes in de tuinen, zo zacht als de mist aan de gezichtseinder van verre regens. En dan is er nog de gloed van het zand op de flanken van de Siobara, de albasten standbeelden van de zilverreigers en de stortvloed der rododendronbloesems.

De Wittaias stonden op uit hun stilte en trokken in een lange rij weg. Toen dat gebeurde, werd er opnieuw geschreeuwd, heviger dan eerst. Het wilde dansen van de etai werd werwend en steigerend ingezet waarbij de mannen in een kring of hoog in de lucht opsprongen en de hielen diep de grond in werden gedreven. Ook werd een kort honend gedraai opgevoerd waarbij de voeten stilstonden en de knieën naar binnen en buiten werden geduwd. Ze trekken daarbij heupen en

Polik danst de etai vanuit de woeste en verheven bezieling voortgebracht door de dood van een vijand

schouders om beurten op en werpen op een slangachtige manier de armen naar voren. De uitwerking is van een honende wulpsse verleiding, hoewel het een vrolijke dans is, opgevoerd vanuit de woeste en verheven bezieling, voortgebracht door de dood van een vijand en de zekerheid dat die dag niets meer geriskeerd zal worden.

Alleen de Aloro's en nog enkelen houden ervan risico's te lopen, hoewel alle anderen wel van het oorlogvoeren genieten. Toen de eerste kreet werd aangeheven, had van de krijgers die om Toeësike heen stonden, alleen Aloro zijn boog gegrepen en was vertwijfeld naar een gevecht gehinkt, dat niet bestemd was om plaats te vinden.

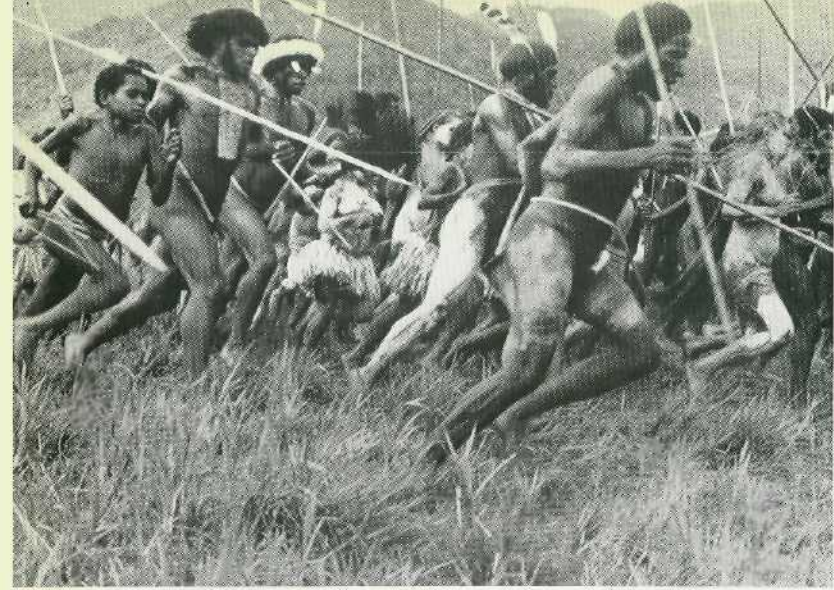
In een woud van speren stroomden de Koereloes terug langs de kam, met donderend gestamp en hoog oplopende stemmen: *O-o-A-i-i-A-y-y-Woe! O-o-A-i-i-O-o-WAH!* Andere stemmen huilden *WOEA, WOEA, WOEA*, in een gelijktijdig hoog contrapunt. De staafjes van aigrettes en kwasten van kasuarisveren draaiden rond als schitterende, gek geworden insecten en het wit van pluimen en gordels en varkensslagtanden flikkerde tussen het golvende bruin. Aan de randen van dit getij renden de jegereks heen en weer en staken met strofakkels de gras-toppen in brand. Hier en daar dobberde een vlekje helder rood, de veren van een parkiet of de bloemkroon van de rode gember. Al deze kleuren dwarrelden in het rond en de verweerde grijze en groene tinten van het oude land bleven onbeweeglijk.

Ergens klonk een kreet, *Weaklekek* rende met twee van zijn mannen de Waraba af. Ze staken het moeras over en plonsden door het riet aan de andere kant van de Tokolik en renden dwars door de aanplant naar Poeakaloba. De Wittai'a's hadden weer eens de schuilhut in brand gestoken. Ze brandde fel. Het was duidelijk dat de vijand was afgeschrokken, want de kaio stond er nog.

De krijgers begonnen opnieuw te dansen. Enkelen van hen vormden een grote kring, terwijl anderen heen en weer wiegden en zwaaiden, *wee-o-wee-ie-Jo, lee-o-lee-ie-Ah*, als een ant-

De krijgers begonnen opnieuw te dansen

woord op het tumult van gejouw en wilde kreten. Te midden van een der groepen stond Oemoeë. Met zijn schone en blikerend witte sieraden zag hij er luisterrijk uit. Leunend op zijn speer tuurde hij in de verte, want zelfs tijdens een plechtigheid weet hij te zwijgen.

Enkele vrouwen hadden zich verzameld en waren hun eigen dans begonnen die bestond uit het om beurten langzaam en zinnelijk laten dalen van de beide knieën, terwijl de schouders zwaaiden en de armen met de palmen van de handen naar boven sidderden. Een grote vrouw danste alleen, de anderen ver vooruit. Ze droeg een mikakschelp boven haar borsten. In al haar pracht verhief ze zich boven op een met gras begroeide heuvelhelling die tussen de mannen en vrouwengroepen in lag. Zij was de vrouw van Wereklowes zoon die Hoewai gedood had. Wereklowe kwam en danste naast haar, maar na een poosje ging hij weer weg en ze wiegde verder alsof ze in het landschap geworteld was.

Spoedig daarop renden de krijgers de helling af, passeerden het kreupelbosje waarin Toeësike op de grond zat, en verdwenen in het moeras van kreupelhout en saliegras dat de Waraba van de Tokolik scheidt. Aan de Tokolik verzamelden ze zich, om daar opnieuw te dansen, voor ze naar het etai-veld trokken dat Liberek wordt genoemd. Toeësike werd met veel moeite op een draagbaar gelegd. Siba, Asok-meke en Tegearek, mannen van zijn pilai, werden daarbij door eleges als Siloba en Jonokma geholpen. Siba kromp daarbij van pijn in elkaar, want om een pijlwond aan zijn sleutelbeen te genezen, was zijn buik op verschillende plaatsen doorboord om bloed weg te tappen. De pijlwond was vanzelf genezen, maar de wonden die tot de genezing hadden moeten bijdragen waren geïnfecteerd geraakt en deden nog steeds pijn.

De mannen tilden met elkaar de draagbaar op en daalden naar de laagte af. Toeësike was bewusteloos. Zijn lichaam en gezicht waren met groen stro afgedekt. De stoet slingerde zich langzaam door het zwarte moeraswater om, na de Tokolik over getrokken te zijn, het eigen grondgebied te betre-

De mannen voerden op de etai een charge uit

Enkele vrouwen kwamen aanhollen om zich tussen de mannen te mengen

den. Ze verdween opnieuw in de zware rietbegroeiing en dook na een poosje op, dicht bij de kaio die de buitenste velden bewaakt. Het dansen aan de Liberek en de kreten van triomf hielden niet op, toen het donker werd, maar stegen en daalden de gehele nacht door, vanuit alle dorpen onderaan de berg.

De volgende morgen brachten Oemoeë's mannen hun uiterlijke verschijning in orde. Dit was een langzaam en zorgvuldig proces. Jeke Asoek en Hanoemoak die beiden nog ongetrouwd waren, besteedden er de meeste zorg aan. Niet alleen omdat ze ijdel waren, maar ook omdat vanouds de etai voor de mannen de gelegenheid was om aan de vrouwen hun lichamelijke schoonheid te tonen. En daarmee wordt het fundament gelegd voor liaisons en vrouwenroof. Ook de vrouwen zouden zich opstuigen met het mooiste wat ze hadden, vooral de ontevreden echtgenoten die er wel wat voor voelden om geschaakt te worden.

Hoewel Jeke Asoek nog erg jong was had hij toch al drie vrouwen gehad, hij had niet de minste haast er nog een bij te krijgen. Die drie hadden hem niet zo zeer verlaten, omdat ze niet van hem hielden, maar meer omdat hij geen aandacht voor hen over had en naar zijn beste vermogens het leven van een vrijgezel leidde. Daar tegenover had Hanoemoak zich nooit voldoende bezit verworven om een vrouw te kunnen aanschaffen. Sinds hij met zijn broer ruzie had woonde hij in Oemoeë's pilai. Hij bezat echter een prachtige hoofdtooi van paradijsvogelveren waarvan de zwarte pluimen drie voet hoog boven de pandanushoofdband oprezen. Zeer zorgvuldig schikte hij de veren boven zijn haardos, zodat een deel van het haar toch nog zichtbaar bleef. Daarna smeerde hij zijn gezicht en schouders met een grauwe laag vers varkensvet in en schroefde op het vuur een paar strohalmen die hij van de pilaivloer opgepikt had. De as ervan wreef hij met zijn duim in het vet. Op die manier kreeg hij zijn voorhoofd dat van nature bruinachtig zwart was, helemaal gitzwart. Ook trok hij een helder zwarte streep van een inch breedte over

zijn jukbeenderen en de brug van zijn neus. Hanoemoak ziet er heel goed uit, maar zijn gezicht is tamelijk zacht en de scherpe zwarte streep maakte zijn ogen woester en dat stond hem goed.

Jeke Asoek is niet zo knap en zijn haren boven zijn kolossale voorhoofd zijn van een onbeschrijfelijke kleur. De laatste tijd droeg hij er een boeketje versleten kasuarisveren in, maar dat stond hem niet meer aan en vandaag heeft hij het door zeven witte reigerveren vervangen. Net als Hanoemoak smeerde hij zijn gezicht met vet in en trok een zwarte streep dwars over zijn jukbeenderen. Zijn voorhoofd waaronder zijn mopshondengezicht wordt weggedrukt, behandelde hij met speciale zorg. Hij nam een stuk droge rode klei en wreef het fijn op een steen. Dit poeder vermengde hij met water en zo kreeg hij de verf die hij nodig had. En toen ook zijn ogen een beurt hadden gehad, gaf al dat rood hem een opmerkelijk toornig aanzien. Zowel Hanoemoak als Jeke Asoek deden hun slabbetjes van slakkehuisjes om en Jeke stak bovendien de slagtaand van een varken in zijn haar. Aan zijn rotan buikriem bevestigde hij van achteren nog het lange blad van het spinnekruid. Het hing sierlijk over de spleet tussen zijn billen en op die manier getooid kroop hij op alle vier ledematen de pilai uit.

Jeke Asoek en Hanoemoak namen hun speren en gingen met de andere krijgers naar een heuvel boven Aboekoemo waar de inleidende viering zou plaatshebben. De plaats was zo gekozen dat iedere Wittai die niet bij de begrafenis van Hoewai aanwezig was, een duidelijk gezicht zou hebben op de viering van zijn dood. Vanaf deze plaats zouden de krijgers de volgende morgen naar de Liberek optrekken.

In de loop van de morgen hadden zich daar al enkele vrouwen en jongens verzameld. Hoesoek en zijn mannen trokken door de dorpen van de Kosi Aloea naar een kaio, waar ze een zelfde soort dans opvoerden als boven Aboekoemo gehouden werd. De zon kookte een vochtig afsluitend wolkendek en een

grote kiekendief met grijze staartveren zweefde laag en lui over de struiken.

De zon had haar top reeds bereikt, toen een gezelschap vrouwen aankwam geleid door de lange jonge vrouw van Wereklowes zoon. Ze is een mooi meisje met een vreemde afgetrokken blik. Ze had zich voor deze etai als een jonge krijger verkleed. Aan de mikak die ze de dag ervoor, toen ze in haar eentje in de schemering op de Waraba danste, had gedragen, had ze nog de rode en zwarte veren van de paradijsvogel toegevoegd en slakkehuisjes in losse strengen slingerden, toen ze begon te dansen, gracieus tussen haar bortsen. Binnen de kleine kring op de grasweide waar de etai gehouden werd, bewoog ze zich heel langzaam alsof ze haar ritme aftastte. Ook begon ze te zingen: *We-Re-A-Re-Wee! We-re-a-re-Wa!* Een andere vrouw antwoordde hoog en duidelijk met een jowend refrein en de overigen kwamen ook naar voren en vielen na haar in. De meeste vrouwen hadden haar versierselen beperkt tot een laag gele oker of grauwe klei, maar enkelen droegen veren kronen of een schelpenslabbetje of een kleine mikak, van mindere soort. Uit de gele kleimaskers glansden spookachtig hun ogen zonder diepte. Door het meisje geleid bewoog ze zich beurtelings voor- en achterwaarts. Bij de wisseling van richting zwenkten ze gezamenlijk om, *We-Re, A-Re-Wee, We-A-Re-Wah*, de zwaai werd bij het Wah gemaakt. Nu en dan schreeuwden ze het uit en gingen dan over in een snelle stormloop, met vliegende borsten, harder, harder, harder, als schepselen die in het nauw gebracht in pijn wegvluchten. De kleine meisjes in hun rieten rokjes trippelden wanhopig mee, tot uitputting hen al ronddraaiend van hun moeders scheidde. Ze zonken als kleine hoopjes weg in het gras.

Daarna hielden de vrouwen ermee op, probeerden op adem te komen en lachten, totdat een van hen, eerst nog wat zachtjes en langzaam, het lied weer opnieuw ging inzetten, onder het lome gezwaai van haar armen. De anderen namen dat over en de dans begon opnieuw, het veld op en neer,

rond en rond, terwijl de netten bij de omzwaai hoog de lucht in vlogen om op de naakte harde billen neer te kletsen, die met rokjes van harde koorden stijf waren omwikkeld. Aan de kant van het veld zwaaiden de oude vrouwen in begeleiding met uitgestrekte armen en rukkende voeten. Oemoë's oude moeder was een van hen. Ze schreeuwde vol woede. De mannen en jongens zaten aan de westelijke rand van de weide in de schuilhut. Enkele mannen waren bezig elkaar de haren uit het bovenlijf te plukken en de baarden netjes te maken, waarvoor ze tangetjes van araucariatwijgen gebruikten. Vrijwel alle mannen dragen baarden, maar snorren worden als bijzonder lelijk beschouwd. Ook de benen, heupen en pubis werden onthaard totdat de huid donker glimmend te voorschijn kwam. Met de verloren glimlach van iemand die slecht ziet, kwam een oude man uit het kreupelhout te voorschijn. Hij werd met veel hartelijkheid ontvangen en een jonge krijger maakte zijn baard in orde. Er waren daar nu een groot aantal krijgers verzameld en ook de Kosi-Aloea's in de kaio in de verte waren bezig zich gereed te maken voor hun entree op de Liberek.

De vrouwen bleven doordansen, want dit was het laatste uur dat ze de weide voor zichzelf zouden hebben. Twee van hen droegen hun kleine kinderen op de schouders, het hoofd van het ene kind verdween bijna geheel in een mannenkroon van witte reigerveren. Van achteren gezien leek hij samen met zijn moeder een reus die voortgesleept werd door de lagere schepselen beneden hem.

We-a-, Aai. O-O-Aai-Oh.

De mannen kwamen, toen het al middag was, gelijktijdig uit twee richtingen. Ze ontmoetten elkaar aan het einde van het veld en voerden er een charge uit, met hun speren hoog in de lucht geheven en dansende lange veren. Onmiddellijk daarop draaiden ze zich om en donderden terug, *Aai-A-Woe-Aai*, en verbraken de formatie om een brullende kring te vormen. Enkele vrouwen kwamen aan hollen om zich tussen de mannen te mengen. Toen ze nog harder gingen lopen renden ze

meer als mannen dan als vrouwen, de zwavelachtige kleur van hun lichamen wiste de vrouwelijke borsten en heupen uit, zonder deze onduidelijk te maken. *Aai-Hoe-aii-Hoe*, huilden de vrouwen, hun stemmen bleven in het tumult der mannen afzonderlijk bestaan. Zoals tijdens een begrafenis hun verdriet groter was, zo was ook op een etai hun vreugde wilder, alsof alle aandoeningen die zich in hun lange bruine dagen hadden opgestapeld, zich konden vrijmaken in deze ongeneerdheid. Joroick was als vader van de te wreken man de eregast. Behalve de gele klei waarmee zijn hoofd en schouders dik bestoven waren, droeg hij geen versieringen. Zelfs zijn haar was witgeel van de klei. Met zijn hoge gestalte, hoger dan die van de andere mannen, zag hij er patriarchaal uit, hij had iets van een waanzinnige hermiet, met gloeiende blikken naakt in de wildernis. Hij zat in de schuilhut bij het vuur gehurkt en rouwde met de andere oude mannen over zijn zoon. De zachte klaaglijke wind die zij voortbrachten, rees met vreemde kracht op tegen de storm der overwinning. De oude mannen met hun beenderige ruggegraten bogen hun hoofden over de heldere vlam van een vuur dat door de zon onzichtbaar was geworden.

Met een ruwe kreet rees Joroick plotseling overeind. Hij greep zijn speer en rende dwars door de dansers heen het veld op. Het dansen brak af en een diep gejammer steeg op. De mannen der Kosi-Aloea grepen hun speren en volgden hem.

De oorzaak van dit protest lag bij Oemoë. Op weg naar de Liberek was hij boven Homaklep een man tegengekomen die nog niet lang geleden zijn jongste vrouw in bezit had genomen. Oemoë was van vier van zijn beste krijgers vergezeld en ontdekte dat dit een uitstekende gelegenheid was om de schennis te wreken. Er ontstond een verward gevecht, net boven het etaveld, maar voor iemand iets was overkomen, kreeg Joroick er de wind van en rende erheen.

Joroick is gewoonlijk een vredelievend man, zo vredelievend dat zijn terughoudendheid in oorlogstijd algemeen bekend is geworden. Maar deze dag was hij een belangrijk man vol

leven en vuur. In zijn toch al opgewonden stemming was hij diep beledigd dat Oemoeë bij zo'n veel betekenende gelegenheid heibel veroorzaakte. Joroick wou hem vermoorden, maar dit werd hem belet, niet alleen door de mensen die bij hem waren, maar ook door Oemoeë zelf die er vandoor ging. De mannen kalmeerden Joroick en leidden hem naar de etai terug. De krijgers uit Woeperaima voelden zich daarna niet meer zo erg op hun gemak en hielden zich gedurende de hele plechtigheid wat op de achtergrond. Vooral Jeko Asoek die zich met ongewone schroomvalligheid tussen de mensen bewoog, met altijd Tegearek en twee anderen aan zijn zijde. Meer dan vijfhonderd mensen waren nu aanwezig, allen in het beste wat ze bezaten. Toekoem, het varkenshoedertje, droeg een dunne gehavende mikak en enkele schelpen snoeren die op en neer sprongen tegen zijn ronde buikje, gespannen van zoete aardappelen. Het gaf een hol geluid waar hij erg om lachen moest. Enkele jongens waren met pijl en boog uitgerust en hadden hun lichaam volgeschilderd met witte figuren. Vijf jegereks droegen kronen van witte rododendronbloemen. Wereklowes zoon die de Wittai gedood had, werd met respect begroet. Zijn haar was zilverbestreept van de klei. Een man met een hoofdtooi van rode gemberbloemen zat naast een ander die zijn hoofd aan beide kanten met rode veren had versierd die als korte horens uitstaken. Limo droeg de lange slagpennen van de grote havik. Hij zat heel stil voor zich uit te kijken. Zijn gezicht heeft net als dat van Koereloe om beurten een uitdrukking van zachtheid en meedogenloosheid. Nilik zwaaide heen en weer, terwijl hij naar de dansers keek. Hij droeg armbanden gemaakt van een dikke bontsoort met een prachtige bruine gloed en ook had hij nog een zwarte pruik op, vervaardigd van kleine zaadjes die tot koordjes waren geregen die er uitzagen als hard lang haar. Als de politieke leider van de succesrijke overval was Nilik er op uit om zich te laten gelden en dat lukte hem.

In het spoor der zon die al mild van schemering was, kwam regen van de bergen aandrijven. Enkele oudere mensen gin-

gen al over de weide naar huis, maar de dansers zongen en goldfen nog zonder ophouden naar voren en weer achteruit. Niet ver van het midden steigerde een rood beschilderd meisje naast een meisje in een grauwe doodskleur voor en achteruit. Aan de andere kant van het veld vormde de lange vrouw van Wereklowes zoon met twee mannen en een andere vrouw een aparte linie die zich met lenige vurigheid op en neer over het veld bewoog. Ze had al de hele middag in een soort trance gedanst en danste nog toen Joroick, — mischien uit angst dat hij de aandacht van zijn wereld had verloren, — opnieuw wat riep. Hij wilde dat de Kosi-Aloea's Oemoeë's mannen zouden aanvallen en doden. Hoewel Hanoemoak Joroicks jongste broer is, voelde hij zich toch niet erg op zijn gemak en begon in de richting van het kreupelhout te schuiven, waar zijn vrienden waren. Maar de mannen der Kosi-Aloea's voelden er niets voor om aan Joroicks wensen te voldoen en het schreeuwen stierf weg.

Aloro stond in zijn eentje naar de dansers te kijken. Hij stond als een kraanvogel op een been en steunde de rechterkant van zijn lichaam op zijn speer. Ook hij droeg de staartpennen van de havik en had witte kringen om zijn ogen geschilderd. Het leek net of hij de blikken van de anderen vermeed, alsof hij zich schaamde dat hij niet kon dansen.

De ogen van Aloro wijken onder zijn voorhoofd weg en zijn mond hangt open op een manier die hem er meer sloom dan wolfachtig doet uitzien. Zonder zijn ogen van de dansers af te wenden, draaide hij zijn hoofd langzaam om, zoals een roofdier dat doet om de geluiden achter en aan beide zijden beter in zich op te kunnen nemen. De witte ogen en zijn tandengrijns, die eigenlijk geen grijns is, geven hem het voorkomen van een waanzinnige.

De dag na de etai werd Toeësike van de slaapzolder in zijn pilai naar beneden geholpen. De pilai behoort aan Asok-meke en wordt nog bewoond door Siba, Tegearak en Tekman Bio en ook nog door Toekoem, het zoontje van Asok-meke. Ze hielpen Toeësike op in een half zittende positie, leunend tegen een van de posten van het pilai vuur. Van de ene post naar de andere hadden ze een touw gespannen, waarop zijn hoofd kon steunen. Hij ademde langzaam en moeilijk en iedereen dacht dat hij wel zou sterven.

Toekoem sloop naar binnen, ging naast hem zitten en gaf hem een stuk hiperi dat hij in de hand had. Toeësike kauwde er langzaam op, met tussenpozen om de pijn te vermijden. Nu en dan kuchte hij eens, een droge hoest die hem dwong zich om te draaien en verbaasd de mannen aan te staren, duidelijk in pijn.

Zijn ogen zagen er glazig uit en hij gaf geen antwoord aan de vrienden die naast hem kwamen zitten, maar bleef met zijn rug naar de as van het morgenvuur, de duisternis van het ronde huis in staren.

Asok-meke die in tranen was, hilde om Toeësike, maar ook uit vreugde omdat een vriend die hij geruime tijd niet gezien had hem was komen opzoeken. In dit soort tijden wordt huilen een gewoonte. Donder rolde als een lawine van de bergen en de regen viel neer. Een oude man vlocht zonder ophouden een kauriband die bij begrafenissen gebruikt wordt. In de duisternis dicht bij de wand gezeten ontlokte Aloro onaardse geluiden aan zijn rieten harp. De andere mannen, — ze waren met hun veertienen — rookten en staarden onaandoenlijk naar buiten, naar de modder die zich op het erf van de sili vormde, in beslag genomen door de donkere zekerheden van hun eigen levens.

Enkele dagen later was Toeësike een stuk beter. Vroeg in de middag zat hij in zijn eentje tegenover de deuropening. Hoewel hij zich nog niet helemaal goed voelde, had hij toch geen echte pijn meer. Er was hem bloed afgetapt uit twee

insnijdingen in zijn buik, dicht bij het gat dat door de pijl gemaakt was. De lange rode punt van de pijl hing boven zijn hoofd aan het rek boven het vuur, al zijn bezoekers kregen haar te bewonderen. De pijlpunt, die nog maar kort geleden uit het lichaam van Tegearek was gehaald, lag daar ook. Nadat een rat en een veldmuis gevangen en opengesneden waren, was Toeësike zich beter gaan voelen. Aloro had de dieren levend open gesneden, door hun vel met een bamboe mes open te leggen. Als bij die behandeling de maagwand was doorboord en de darmen naar buiten waren gekomen, zou Toeësikes eigen wond ook dodelijk zijn geweest. Maar de ingewanden waren gelukkig intact gebleven en de zijne moesten het dus ook zijn. Het rattenceremonieel wordt alleen uitgevoerd als de dood nabij is en iedereen voelde zich door de uitslag opgelucht. Als Aloro's hand minder vast was geweest, zou Toeësike het waarschijnlijk opgegeven hebben en gestorven zijn. Maar nu hingen de dieren van het rek boven het vuur naar beneden. Ze waren aan de nek opgehangen. De tanden van de rat waren ontbloot en zijn staart hing in een stijve krul, alsof het dier geprobeerd had naar boven te klimmen om het touw door te knagen.

Die morgen had Siba een fetisch gemaakt die uit een stuk riet bestond, drie of vier voet lang. Zowel aan het einde als langs de beide lengtezijden waren er veren aan vastgemaakt. Toeësike was naar buiten gekropen en daar hadden ze het riet en een bundel loekakagrass boven zijn hoofd rondgezwaid. Nadat de behandeling was afgelopen, was het riet in het pad gestoken dat vlak voor Woeperrainma uitkomt en het bosje gras werd in pavibladeren verpakt aan zijn voeten gelegd. Pavi is een woord dat zowel vijand als uitwerpselen kan betekenen, de keuze van dit blad was echter louter toevallig. Het groeide aan een boom die dichtbij op het erf stond. Het gras daarentegen was van de soort die bijna zonder uitzondering voor dergelijke communicaties met de geesten wordt gebruikt.

Een zwaar gewonde man is zowel lichamelijk als geestelijk

in moeilijkheden en is daardoor bijzonder toegankelijk voor de listen der geesten. Later op de dag werd de fetisch ergens naar een plek gebracht die tussen Toeësike en het land van de vijand in lag, om de geest van Hoewai te tonen dat de Koereloes van zijn voornemens afwisten en passende voorzorgen hadden genomen. Net als het bosje gras dat aan de voet van de nieuwe kaio was geplaatst, diende ook deze fetisch om aan te duiden dat er een zware bewaking was ingesteld. Siba was overtuigd, dat deze waarschuwing de geest op een flinke afstand zou houden, en daardoor voelde Toeësike zich veel beter. Hij raakte met zijn vinger de bladercompressen op zijn wonden aan en hoestte een beetje. Hij was erg vermagerd. In de stille namiddag luisterde hij naar een varken, — het geluid leek meer op een holle bons dan op het gegrom van een levend wezen, — en naar het vredige zoe-men van de zomervliegen. Aan deze zomer zou geen einde komen.

Sn een oorlog tussen de jegereks was Oewar door een grassepeer beneden het oog getroffen. Het was iets dat dikwijls gebeurde en een verklaring gaf voor het grote aantal mannen en jongens onder de Koereloes die aan een oog blind zijn. Oewar ontkwam maar ternauwernood aan blind worden. Hoewel hij ernstig gewond was en erg huilde vond hij toch de rieten schacht die hem geraakt had, en nam haar mee naar Oemoeë's pilai. Tenzij hij veel geluk heeft, zal hij dat nog wel eens doen, later in een oorlog tegen de Wittai'a's. Dan zal de pijl van hard en aangescherpt riet zijn en meer dan waarschijnlijk zal een andere krijger haar terug brengen.

In het dorp Aboekoemo dat tussen Homaklep en de Aike op een uitloper van het gebergte ligt, staat een sili die na een

twist tussen de eigenaars werd verlaten. De kleine tuin is overgroeid met amaranth en viooltjes en de hutten, half bezweken onder het gewicht van de rottende strodaken, hellen naar een zijde over. De sili behoorde vroeger aan drie broers. De oudste, Joroick, verliet Aboekoemo om bij de Kosi-Aloea te gaan wonen. Hij was razend, omdat een van zijn vrouwen door zijn tweede broer Werene was verleid. Joroicks naam betekent Duif en die van Werene Papegaai en Duif had voordien Papegaai aangedaan, wat Papegaai nadien Duif aandeed. Daar de lijfelijke vergelding zo mogelijk vermeden wordt, behalve door de kains en de van nature gewelddadigen, wordt terugdoen wat werd aangedaan als passende wraak beschouwd. Niet lang daarna verhuisde ook Werene. Hij vertrok naar Homaklep en nam de derde broer, Hanoemoak, toen nog een kind, mee. Enkele jaren later weigerde Hanoemoak het bevel van zijn broer om in de tuin te gaan werken, uit te voeren. Na die ruzie verliet Hanoemoak Werenes sili en verhuisde naar Oemoeë's pilai in Woeperainma.

Een andere oude sili die naast de verlatene ligt, wordt door een kepoe man en diens zieke vader bewoond en een derde oud huis wordt door Asikanalek weer in orde gebracht. Asikanalek is een zeer eenzellig man en een zeer dappere oorlogskain van de Aloea-clan. Zijn naam die — Geen Geluid van de Boog betekent — letterlijk, *Sike-Ane-lek* of Boog-Stem-Niet, — is toe te schrijven aan het ophouden van de oorlogen met de Siep-Kosi. Hij heeft al een nieuwe pilai gebouwd waar zijn oude vader zijn dagen weg kan knipogen. In het begin van mei begon Asikanalek aan de nieuwe kookhut te werken. Door zijn buurman geholpen spitte hij eerst de taaie grond om. De grond was hard van oppervlakte en door vroegere vuurtjes tot een roestkleurige keramiek gebakken. Voet na voet bonkte hij haar met zijn graafstok kapot, terwijl een andere man de ruwe brokken in een hoek van het erf opstapelde. Toen het fundament van de hut klaar was, werden eerst twee holle pandanusstammen evenwijdig met elkaar als drempels gelegd. De zijkanten van het gebouw wer-

den opgetrokken en daarna de voor- en achterkant. Elke zijde bestond uit een dubbele wand van eiken en beuken planken die in de grond gestoken werden. Kruislaten werden tussen de rechtopstaande planken geklemd en vastgeslagen met een zware houten knuppel. De hele zaak werd met sterke rotans aan elkaar verbonden om het geheel te versterken. Om dat te doen zette Asikanalek een voet tegen de wand en trok de rotan met zijn hele gewicht aan.

In de wand van iedere zijkant was een middenpaal geplaatst en over de hele lengte van de hut werd een nokbalk gelegd. De sparren van het dak werden tegen de nok aangelegd en vormden een punt. Daarna werden ze bedekt met een laag rotanrepen, voordat het geheel met stro werd bekleed. Tussen de bovenkant van de wand en het dak waren openingen voor de luchtcirculatie opengelaten waardoor de rook gemakkelijk kon ontsnappen, maar waardoor ook de regen naar binnen kon slaan. De vuren waren tussen de drie palen geplaatst die het dak schraagden. Tegen nieuwe maan kon de hut in gebruik genomen worden en zou dan van binnen spoedig net zo gaan ruiken als alle hutten in de vallei.

In de pilai zat Asikanaleks oude vader bij het vuur en steunde met zijn uitgeteerde lichaam tegen een rotantouw dat tussen twee palen was gespannen. Eertijds een krijger die er drie had gedood, had hij nu zo'n hoge ouderdom bereikt dat hij tot niets was weg geschrompeld. Zijn geraamte had de vermomming van vlees en bloed reeds lang afgeworpen en handhaafde zich nu op onwelvoeglijke wijze. Zijn lange nagels groeiden onverzorgd door, zoals nagels nog in het graf door-groeien, een inch of meer geel hoorn, dat tastend tussen de lisanikabladeren krabbelde die om zijn voeten heen verspreid lagen. Zijn huid, al lang dood, contrasteerde met de glans van de rotanzoldering, vettig zwart door de rook van het vuur. Ze was bedekt met harde korsten, alsof zijn poriën een voor een waren dichtgegaan. Zijn ogen waar alle diepte en glans uit waren geweken, waren vlakke, randloze, nattige plekken op zijn gezicht. Maar hij kon nog altijd horen en

zien en lachen en hij kon zich bewegen. Hij nam een lisanika-blad van de grond en bracht het naar zijn mond, want het blad van de lisanika wordt altijd bevochtigd voor de tabak er in wordt gerold. De gele nagels krabden droog over het blad en toen zijn tandeloze kaken het lieten schieten, ritselde het alsof een muis wegliep. Er was geen vocht in zijn mond, het droge blad ontglipte hem en hij vergat het verder. Zijn voeten waren koud en heel langzaam lichtte hij de beenknuppel van zijn rechterhiel boven de vlam.

Namilike, het kind van Asikanalek, kwam binnen. Hoewel het vrouwen en meisjes verboden is de pilai te betreden, wordt het kleine kinderen van beide geslachten soms wel toegestaan en Namilike kan nog niet ouder dan vier zijn. Net als alle andere kleine meisjes draagt ze een miniatuur grasrokje, een cirkeltje van het zachte riet gemaakt, dat aan de kant van het water wordt gevonden. Zij heeft ook haar eigen kleine net. Namilike heeft grote ogen en lange oogwimpers en een lachende mond. Zij is het mooiste kind van heel Zuid-Koereloe. Ze zat naast haar grootvader met haar handje waaraan al vingerkootjes ontbraken, op zijn dorre knie. Tegelijkertijd was ze zich niet bewust dat hij nog bestond, alsof hij al een laatste plaats ingenomen had tussen de dofdonkere pakjes van doorrookt stro en verdorde bladeren, die als vleermuizen aan de donkere daksparren hingen.

Woloeklek is een man met woeste ogen en een betoverende lach, hij is bijna altijd alleen. Net als Apeore, Toeësike en Asikanalek is hij een eenzelvig man. Maar terwijl Apeore en Asikanalek hun eigen weg gaan, omdat zij dat zelf prettig vinden en Toeësike door zijn verlegenheid van de anderen wordt afgesneden, is Woloeklek alleen, omdat hij enig in zijn soort is. De eenzaamheid die hem kenmerkt, komt voor uit

zijn gesteldheid. Hij wordt niet als krijger geacht, maar hij is evenmin kepoe in de betekenis van laf. In de oorlog gaat Woloeklek dikwijls voorop, maar zijn aanwezigheid heeft geen doel, alsof hij op weg naar iets anders over het slagveld dwaalt en uit een soort van beneveling in het bereik van de dood blijft. Toch is hij niet onnozel, het is of hij op de zonnige paden van zijn kindertijd afdwaalde in een droom en die droom toestond hem mee te voeren waarheen ze wilde, waardoor leven en dood een onverschillige zaak voor hem werden.

Nu bewoog hij zich langzaam voort door de wereld van schaduwen en hangende vormen die het bergbos is. Hier en daar hurkte hij neer en staarde naar iets, plukte wat en ging dan weer verder. Hij had geen bepaalde boodschap, geen echte bestemming, een gewone omstandigheid die hem echter toch lang geleden van anderen vereenzaamd heeft. Woloekleks hoofd en borst waren niet versierd en op het wit van zijn grote ogen na was hij zo donker als de aarde onder een steen. Van achteren had hij zichzelf echter uitgerust met een wonderbaarlijke varen die daar van het snoer van zijn horim af hing. De varen was geknakt van het er scheef op zitten en stak naar één kant uit, in plaats van in een sierlijke boog af te hangen, zoals hij bedoeld had voordat hij vergeten had dat ze daar was.

De morgenzon, door de bladeren in vlekken gezeefd, stak de rode vruchten van de pandanus in brand. Alleen groeiende stengels van de reuzenbamboe schoten omhoog naar hopen van licht of bogen met een lome stijfheid terug naar de aarde, om zich daarna weer op te richten als de kop van een jagende slang. Stammen van beuken en mirten doemden in de bladermassa op om in de groene werelden van het hemelgewelf te verdwijnen. Waar een grote boom was omgevallen, vocht de ondergroei van lage planten om een plaats in de nieuwe zon, rotans en elkaar verdringende varens en de grote stengels van de wilde gember met zijn rode bloemen. Fluiters en honingzuigertjes fladderden vlug tussen het hout.

Hun stemmen gingen verloren in het ruisen van een stroompje. Woloeklek hurkte weer eens neer om paddestoelen te eten. Hij zat graag op zijn hurken en deed het dikwijls, als de andere mannen rondom hem stonden, alsof deze gezichtshoek hem nieuwe perspectieven leverde. Hij liep langs de open hellingen en langs het witte zand van het sippelende stroompje naar beneden naar de bodem van de vallei. Dichtbij het pad, in het zand onder een overhangende steen, had het een of andere stamlid dat daar had moeten wachten tot de regen zou ophouden, de loop van de Baliemrivier met een zwepende arabesk van zijn voet getekend. Woloeklek bekeek met veel plezier de tekening en veranderde daarna de loop van de Baliem met zijn voet.

De afhangende steen was er een van een hele verzameling stenen. Dichtbij boog het pad om naar een steile kloof. Deze plek werd slechts zelden door mensen bezocht. Het was een donkere, druipende nis van varens en mossen met een enkele pandanus, die zich onregelmatig verspreidde en zich splitste in een chaos van eigen bladeren, alsof zij op haar doortocht naar de zon teruggeslagen was. Hier lagen op een smalle richel, beschermd tegen de waterdruppels der geelachtig, korte stalagtieten, de resten van het gebeente van twee Wittai'a's. Jaren geleden waren deze vijanden gedood en hun lichamen aan de verrotting overgelaten. Tenslotte waren de beenderen op deze rand gelegd, zodat de aarde, met het langzame afvallen van bloemblaadjes en bladeren, ze niet zou kunnen begraven en daarmee ter ruste leggen. Woloeklek was vaag over deze geschiedenis, hoewel beweerd werd dat de vijand niet was opgegeten. De akoeni's aten geen mensen, maar wel wisten zij, dat dit in het zuiden van de vallei veelvuldig werd gedaan. Slechts enkele maanden eerder hadden de Hisaro's een oorlogstroep van de mensen die dichtbij de Aso-Lokopals woonden, afgesneden en in de pan gehakt. Ze doodden er meer dan twintig en al die mannen werden op hete stenen in een vuur geroosterd en opgegeten. De beenderen werden buiten in het bos in wisagrond gelegd.

Dit soort grond wordt als erg gevaarlijk beschouwd, omdat er een groot gezelschap wraakzuchtige geesten huist.

Woloeklek passeerde de rand waar de beenderen lagen, en daalde daarna de heuvel af waar beneden de zon scheen. Toen hij langs een rododendron liep plukte hij een ongeopende bloem. Hij beet er de punt van af, drukte haar tegen zijn onderlip en blies en was zo in staat een schrill, dun fluitje voort te brengen.

Op zijn kaiotoren ver weg, midden in het veld, zat Wereklowe als een grote vogel op zijn stok. Beneden in de schuilplaats waren zijn krijgers bezig met het herstellen van pijlen en het vlechten van armbanden. Net als Koereloe kleepte Wereklowe zich altijd heel eenvoudig. In tegenstelling tot de lagere kains die altijd in hun witte regalia rond liepen, was Wereklowe tevreden met de platte, zwarte varkensdarmen om zijn hals en een armband in de kleur van bleek goud die om zijn rechterpols was gevlochten. Alle velden ten noorden van de kaio behoorden aan hem, evenals de vrouwen die er werkten en zelfs de mannen in de kaio zelf, — hij had de gewoonte dit alles met een zwaai van zijn arm aan te duiden. *An-meke*, zei hij dan, Van Mij! terwijl hij zijn horim greep en schudde. En Wereklowe lachte op zijn verrukte, wilde manier, een rusteloze lach die grote plooiën in zijn magere wangen trok, een lach die tegelijkertijd vrolijk en zonder genade was.

Wereklowes naam betekent 'Hij-die-nooit-op-het-vel-d-werkt'. Oorspronkelijk was die hem als een berisping gegeven, maar Wereklowe maakte geen aanstalten zich van die naam te bevrijden. Hij heeft tien mannen gedood en de tijd ligt ver achter hem dat men veldarbeid van hem zou verlangen. Hij is de aanvoerder van de Aloea's en de grote oorlogskain van de

stam, die vijf vrouwen heeft, een dozijn varkens en acht flinke kinderen. Alleen Koereloe zelf heeft er, met zijn tien vrouwen, meer dan Wereklowe.

Misschien is er geen man in Koereloe die meer vijanden heeft gedood dan Wereklowe. Alleen in het zuiden bij de Hisaroclan is een kain die volgens zeggen meer dan honderd levens zou genomen hebben. Daardoor is hij in de hele vallei berucht, zelfs onder de stammen die net als de Koereloes met zijn stam geen contact onderhouden. Gezien de gewone tijdsduur der stamoorlogen en overvallen zou het niet mogelijk kunnen zijn om honderd mensen te doden, als deze kain niet een zeer ongewoon man was geweest. Behalve dat hij tijdens de strijd een fanatiek krijger is, gaat hij ook in zijn eentje in de gebieden van de vijand op prooi uit, om rustig te moorden waar hij de kans ziet. Zo klampte hij eens bij een bepaalde gelegenheid een vrouw aan die hij op een afgelegen pad tegen kwam. De vrouw nam heel filosofisch aan dat de vreemdeling van plan was haar te gebruiken en ging op de grond liggen om hem te ontvangen. Maar in plaats van haar te nemen doorstak hij haar met zijn speer. Op een andere keer ging hij een sili binnen, 's middags wanneer daar alleen maar oude vrouwen, kleine kinderen en zieken zijn. Een zieke jongen nodigde hem op de slaapzolder, om daar wat uit te rusten tot de mannen terug zouden zijn. Ze klommen eerst samen naar boven en daarna wurgde de vreemdeling zijn jeugdige gastheer en ging er van door. Ondanks het grote aantal vijanden dat deze man op zijn credit heeft staan, is een dergelijke behoefte om te moorden ongewoon bij de Dani's en zelfs zijn eigen volk vindt het onbehaaglijk. Zij beschouwen zijn gedrag als misdadig en hij wordt zowel veracht als gevreesd.

Behalve Wereklowe worden ook Polik, Weaklekek, Limo en Asikanalek, de dorpskain van Aboekoemo, tot de Aloea-kains gerekend. De Aloea-clan met de onderclan der Haloeks is de sterkste van alle clans in het zuiden van Koereloe.

Na Wereklowe, de machtigste van deze kains, komt Polik,

de aanvoerder van de Haloeks. Polik is een lange, oude man met steil haar dat in stijve koordjes tot op zijn schouders hangt. Soms draagt hij een prachtige kroon van dierenvellen en men ziet hem nooit zonder zijn enorme witte speer met het brede blad die achttien voet lang is.

Als jonge krijger gedroeg Polik zich vreemd en woest en wordt van hem gezegd dat hij er meer dan een van zijn eigen volk heeft gedood. Omdat men zo bang van hem was, kreeg hij de naam *Mokat*, wat 'Geest' betekent. Zelfs nu nog gebruikt men die naam als men over hem spreekt: *Mokat kain kok-meke!* Mokat is een grote kain. Zijn tegenwoordige naam die afkomstig is van 'Hij die van achteren kwam', brengt zijn moed in een lang voorbij gevecht in herinnering waarin hij, door een omtrekkende beweging te maken, het leven redde van een man die door de vijand van zijn eigen mensen was afgesneden. Polik is altijd in de buurt van de grens en zijn woeste aanmoedigingskreten en waarschuwingen zijn een onderdeel van iedere oorlog.

Polik is trots op zijn krachtige stem die zich zowel in oorlogen als op begrafenissen verheft. Maar boven alles houdt hij van zingen. Als hij zingt komt er een slaperige glimlach op zijn gezicht, terwijl hij op het langzame ritme zijn grote hoofd van de ene kant naar de andere kant werpt, zodat zijn dikke haardos op zijn schouder slaat. Hij zingt over oorlogen en overvallen, over liefde en tuinen, maar soms zingt hij kleine, woordeloze liedjes van louter tevredenheid, helemaal alleen op de hoge rots van een zonnige helling.

Ye-weo

Ya wo-o-lo

Ma-ya-um

We le-le-e

ko-l-lo

Op een nacht in het laatst van mei, toen de reuzenkikvors met zijn rode ogen, en gele bek vanaf de met sterren bezaaide spitsen der araucaria's op een graftoon riep, sidderde de vallei in een aardbeving. De beving duurde maar enkele momenten, twee korte schokken en daarna was de aarde weer rustig en vervolgde de kikvors zijn lugubere nachtzang.

Aan beide uiteinden van het grote eiland bevindt zich een vulkanisch gebied, maar er zijn geen vulkanen in het centrale hoogland en aardbevingen zijn er zeldzaam. In dit klimaat om de evenaar dat geen seizoenen kent en waar de gelijkmatige druk van de passaatwinden regen en zonneschijn constant doen zijn, is de natuur wel hevig, maar niet onbarmhartig. De orkanen, droogten en stortregens van de kenteringen aan de kust zijn hier vrijwel onbekend. Dat is misschien wel de reden waarom de akoeni's die hun mild en gelijkmatig klimaat als vanzelfsprekend beschouwen, de zeldzaam voorkomende orkanen en aardbevingen niet met bovennatuurlijke machten bekleed hebben. Als volk zijn ze zelfs opvallend weinig bijgelovig. Bliksemlicht, zo wordt gezegd, is het bloed van een door zijn vijanden gedode man dat de lucht in gaat, en de lucht zelf denkt men zich bewoond door andere volkeren. Vroeger was er een touw dat uit de lucht neer hing, maar toen de luchtmensen te veel varkens en vrouwen kwamen stelen werd het touw afgekapt. Volgens Asikanalek heeft Koereloe dat gedaan, maar Oemoëë zegt dat het touw heel lang geleden werd gekapt.

Die nacht van de aardbeving klommen de mannen van Oemoëë van hun slaapzolder naar beneden en rookten. Ze voelden zich niet erg op hun gemak en praatten over de aardbeving en vroegen zich af wat er wel de oorzaak van zou zijn. En gingen toen weer naar boven en vielen in slaap.

Eind mei was het volle maan en maakte de frisse zuidoost passaatwind, die van mei tot oktober waait, de vochtige

warme lucht schoon. Geelkleurige reigers kwamen in de vallei en cirkelden boven het landschap, samen met blauwe en zil-verreigers. Bij de zwarte eenden die met de jonge vogels van hun voorjaarsbroed erg talrijk waren geworden, voegde zich nu ook de eenzame bergeend, een zeldzame, kleine soort, zwart en wit en met een helderoranje bek. Met elkaar lieten ze zich 's middags neer in de goten tussen de velden.

Wel een miljoen jaren lang heeft de bergeend over deze valleien gevlogen, maar zij is nooit ergens anders dan in het hooggebergte gezien. Misschien kwam zij tot ontwikkeling, toen de bodem van de vallei nog een met ijs bedekt meer was waaruit kalksteen toppen en kammen omhoog staken. De meren en moerassen lagen tussen de kammen en in de warme morgens kwaakten daar de eenden, nooit door enig mens aanschouwd. Maar de kalkstenen barrières sletten snel uit en de meren siepelden weg. De Siobara die als een grote piramide in het midden van de vallei staat, is misschien een laatste overblijfsel van zo'n kam, terwijl de hoge grond van de Tokolik misschien de oever van een meer is geweest. Als de tuinen die op de bodem van het meer werden aangelegd, niet door goten gedraineerd waren, zouden ze nu nog deel uitmaken van de zure moerasgrond die de Waraba omgeeft.

De droge gronden van dit oude duizendjarige rijk en de hellingen, tot een hoogte van bijna zeventuizend voet, waren met wouden van tropische eiken en kastanjes begroeid, waartussen bosjes araucaria's verspreid lagen. Het eiken- en kastanjesbos was een teken dat het land voor landbouw geschikt was, en met de komst van de mens kwam ook het eerste verlies. De vernieling van de grond werd verhaast door de verspreiding van de zoete aardappel, of dit nu driehonderd of drieduizend jaar geleden gebeurde, is niet bekend. De hiperi en de grotere bevolking die zijn verbouwing mogelijk maakte, moedigde op grote schaal de ontbossing aan. Door de eeuwen heen begonnen de velden verder tegen de hellingen omhoog te kruipen en werden de bossen verder teruggedrongen, drainage van de gronden en de ontwikkeling van de valleien

bodem ontplooiden zich. De tuinen bleven slechts kort op dezelfde plaats. Als de bouwkrui was uitgeput, doordat zij het gehele jaar door beplant werd, werden ze verlaten en een nieuw stuk gekapt, open gebrand en schoon gemaakt.

De bouwkrui verdween onafwendbaar snel. Alluviale afzetting zifte door de eeuwen heen van het hoge bergmassief naar beneden een schraal mengsel van kalk en kwartszand. De verweerde kalk bracht een weke oplosbare aarde voort en uiteindelijk dood wit kwartsachtig zand. Plekken van dit zand braken lang geleden langs de basis van de Siobara en op de door de regens afgespoelde heuvels door; het dorre geraamte van een kalkachtige anemische aarde.

Ten gevolge hiervan moesten na een jaar of twee drie de tuinen prijs gegeven worden aan de savanne. De savanne is niets anders dan leeg land. Met uitzondering van kleine knaagdieren die voor ritueel gebruik gevangen worden, leven er geen andere dieren die de moeite van het jagen waard zijn. Het gras herbergt een kleine kwartel, een grijze spriet, een handvol zangvogels, als roodborstjes en winterkoninkjes en de weversvink met zijn zwarte kop. Het geringe aantal van deze vogels die op grasgronden leven, wijst erop dat de geschiedenis der akoeni's in de Baliem-vallei slechts een korte is, want door hen zijn de graslanden ontstaan. Maar de akoeni's zelf weten niet, wanneer ze hier gekomen zijn, alleen dat het heel lang geleden moet zijn, in de tijd van de vader van hun vaders. De dorpen rotten weg en de doden gaan het vuur in en hun geschiedenis gaat in de grond tot ontbinding over.

In de heldere dagen die de bloei der maan vergezelden, verscheen een nieuwe zwarte plek onder Woeperrainma, in de bodem van wat eens een oude poel was geweest. Hier waren Tegearak en Werene bezig een tuin te ontginnen. Het was zwaar werk, want het struikgewas had al lang geleden een stevige berm tot stand gebracht waarin zelfs kleine bomen groeiden. De grond er tussenin werd vastgehouden door een netwerk van wortels. De zijkanten van de oude drainerings-

goten waren ingestort en het ondiepe water met onkruid verstopt.

De twee mannen werkten aan naast elkaar gelegen stukken en soms aan hetzelfde stuk. Van dag tot dag hadden ze andere helpers, wat veroorzaakt werd door het ingewikkelde patroon der familierelaties en andere verplichtingen. Elke man had een zware graafstok die hij in de onwillige, donker purperbruine aarde dreef. Dan gaven de stokken een dof bijtend geluid en als de wortels braken, een gesmoord gekraak. De warboel van zwart geblakerde stompen en wortels op de verzengde grond gaf dit gehele toneel het aanzien van een onvruchtbaar land, tevergeefs bewerkt door zwarte hijgende lichamen. Slechts enkele stappen er vandaan, aan de andere kant van de goten, lag het onkruid op de loer, alsof het alweer klaar stond om bij het eerste sein van verwaarlozing de grond te hernemen. Onder de bloemen en de heldere groene bladeren kropen de wortels voorwaarts en in het vruchtbeginsel der bloemen zwol het nieuwe zaad in de zon.

Werene, de Papegaai, spuwde in de droge zon, een nette stille wat onrustige man die een streng lichtblauwe graszaden, de Tranen van Job, — om zijn voorhoofd draagt. Net als zijn broer Hanoemoak is hij een knappe man, maar zijn gezicht is week en zuur, alsof hij weet dat zijn verlangens onvervuld zullen blijven door gebrek aan kracht of moed om ze te verwezenlijken.

Een jonge Siep-Kosivrouw was in een der dorpen in het zuiden op bezoek gekomen en Weaklekek had haar gevangen gehouden als zijn vrouw. Het meisje werd te werk gesteld in de tuinen beneden Poeakaloba waar hij zelf een oogje op haar kon houden. Oemoë die van het meisje gehoord had en haar zelf tot vrouw verlangde, had dadelijk gevraagd of

ze *wita* of *waia* was, de twee huwelijksgroeperingen waarin alle clans der vallei verdeeld zijn, volgens de lijn der vaderlijke afstamming. Zou Weaklekek, een waia, met een waia-vrouw slapen, dan zouden beiden ter dood gebracht kunnen worden en hun lichamen in het veld geworpen om te rotten. Het verbod is al oud, zo oud dat er geen verklaring voor is, maar het houdt geen verband met incest. Twee verenigde clans zijn onveranderlijk wita en waia, zodat hun leden met elkaar kunnen trouwen. Twee mannen die met elkaar in een sili willen gaan wonen, zijn alleen geschikt als ze wita en waia zijn, want als ze beiden wita waren zouden ze met elkaars vrouwen kunnen slapen. De Wilils zijn wita en de Haimans waia, de Walilo's wita, de Aloea's waia. Weaklekek was er al gauw achter gekomen dat het meisje wita was. Het is de eerste vraag die men iedere vreemdeling die niet gedood wordt, stelt. Daar Oemoeë als Wilil wita is, was hij dus niet geschikt. Een paar dagen later loste het meisje zelf de kwestie op door naar de Siep-Kosi terug te vluchten.

Vanmorgen maakte een troep Asoek-Palek-mensen, aangevoerd door hun kain Torobia, zich klaar om een hinderlaag te leggen in de tuinen van Noord-Koereloe. De Asoek-Paleks woonden vroeger in Koereloe, in de buurt van Woeperaima, maar lang geleden werden zij verjaagd. Velen van hen werden vermoord en anderen de oren afgesneden, de rest vestigde zich tussen de Wittaias. Vanaf die tijd kregen zij de naam van Asoek-Palek of Afsesneden Oren en die dragen zij nu nog. Terwijl de Asoek-Paleks de kaio beslopen, werden zij door een Koereloe verrast en dadelijk daarop door nog twee die van de andere kant kwamen. De drie Koereloes hadden onmiddellijk door dat zij in de minderheid waren, terwijl de bende van Torobia zich verbeeldde in een hinderlaag gelopen te zijn. Beide partijen sloegen op de vlucht. Polik en zijn mannen waren in de buurt en achtervolgden de Asoek-Paleks. Ze verwonden een man en namen Torobia gevangen. Terwijl enkelen hem vast hielden doorboorden anderen hem met hun

speren. Zij sneden ook enkele plukken haar van zijn hoofd. Er is zelden tijd of gelegenheid om het lichaam van een vijand te stropen en daardoor is het haar een fetisch die hoog op prijs wordt gesteld.

Vannacht begon de viering in Aboelopak waar Polik bij zijn familielid Wereklowe woont. De etai begint altijd in Aboelopak dat het grootste dorp in het zuiden is. Eigenlijk zijn het twee dorpen in één, want het omvat ook nog de vroegere Wililsterkte waaraan het grenst. Op enkele uitzonderingen na wonen de belangrijkste kains en krijgers van het Aike-gebied in Aboelopak of Woepereinma. De uitzonderingen zijn Weaklekek in Homaklep, Asikanalek in Aboekoemo en Apeore in Lokoparek. De andere dorpen in de streek worden als kepoe beschouwd, want zij kunnen geen enkele belangrijke kain tot de hunne rekenen.

Het schreeuwen werd doorsneden door het gonzende fluiten van de enorme cicades. De cicades sjirpen maar kort, des avonds, gedurende het vallen van de nacht, even kort als de varenbladeren zich dichtvouwen. De avond ging voorbij en het kabaal steeg omhoog naar een maan in zijn laatste kwartier en werd nog voortgezet, lang nadat het geluid van de insecten was weggestorven. Er vloog een uil aan die onbehaaglijk tegen het geraas jouwde. De grote vruchtenetende vleermuizen, de vliegende honden die langzaam op hun leren vleugels kwamen aandrijven, sloegen hun kwartier op in de silhouetten van de naaldbomen. Een opossum kuchte en de geitenmelker met zijn grote besnorde bek zong een begrafeniszang, een raar tok-tok, alsof een schelp tegen een uitgehold blok tikte, met daar doorheen een kikvorsachtig gemompel. Nu en dan riepen de groene kikvorsen en enkele malen klonk het schreeuwen van de zwarte honden. Deze vreemde dieren blaffen nooit en evenmin huilen ze. Hun geluid is de jammerkreet van een geest die in het lichaam van een hond gevangen zit en waarvan de angsten die het opwekt, verder trekken door de nachtelijke dorpen, in de schaduw die de maan op de bergwand werpt.

Tegen de morgen kwam Polik in Homoeak aan. Hij stond naast de haardplaats boven de bron en riep: *A-OH, A-OH*. De kreet werd overgenomen door de dorpen in het noorden en het zuiden. De lange etaidag waarin Torobia's dood gevierd zou worden was begonnen.

Maar de zon was nog niet boven de bergrand verschenen toen een troep krijgers met hun speren in de hand en hun gezichten nog zwaar van de slaap door de boomgroepen aan kwam draven. Een van hen riep om Polik en die ging hem, woest grommend, achterna. De Wittai's, nog steeds razend van wraak, waren van de Tokolik gekomen en hadden de schuilhut bij de Kosi-Aloea-kaio in brand gestoken. Zij hadden een tabaksveld vernield en in de nabij gelegen tuinen de zoete aardappels uitgetrokken.

De krijgers trokken door het lage bos beneden Woepereinma en Homaklep en over de met gras begroeide heuvel die Ane-larok genoemd wordt waar de vrouwen van Lokoparek, op weg naar de Liberek, die dag een poos zouden moeten dansen. Zij trokken verder naar de Aike om die te beschermen tegen een aanval van over de Toeraba en een groepje van acht man was de rivier overgestoken om op de Toeraba de wacht te betrekken. Het mooie weer der volle maan bleef voortduren. Een prachtige blauwe dag spreidde zich over de vallei uit. Van het zuidoosten tot het zuidwesten was de bergrand zo scherp als een zwart getand lemmet, alleen de noordelijke wand ging in de witte wolken verloren. Dunne mistbundeltjes dreven over de bossen in de verte en werden door de zachte wind als spinnewebben uit elkaar gejaagd. Het was de pas-saatwind, vanuit de oceaan achter de hoge horizon die de valleibodem in vier regenloze dagen had doen opdrogen; regenloze dagen die hier een zeldzaamheid zijn. Voor het eerst sinds begin april rees de zon helder op van achter de rotsen en verspreidde de kleine, glinsterende poefjes der wolken. Ze glinsterde op de veren en de witte kop van een kiekendief die laag boven Weaklekeks tuin zweefde. Een Wittai'a verscheen op de Tokolik en een kreet steeg op uit de dorpen

onder de bergwand. De Koereloe-krijgers stroomden naar de velden aan de grens. Nog meer Wittai'a's verzamelden zich op de dichtstbij gelegen helling van de Waraba en wachtten er in stilte. Polik trok met andere mannen naar de grote centrale kaio die op een brede gordel van hoge grond is gebouwd die de voornaamste tuinen doorsnijdt. Toeësike was daar ook, hij had de laatste dagen alleen maar wat licht werk verricht en bewoog zich wat langzaam en onzekerder dan vroeger.

Op de Toeraba schoven de Koereloe-wachten dicht op elkaar tegen de morgenkou. Zij hadden geen vuur durven aanleggen uit angst hun aanwezigheid te verraden. Ze namen aan dat de Wittai'a's wel uit de richting van hun eigen gebied zouden komen en hielden daarom de westelijke rand in de gaten en waren zeer ontsteld, toen een man heel onverwacht achter hen te voorschijn kwam. Eerst dachten zij nog dat het Tekman Bio was, maar toen zij hem aanriepen, ontdekten zij tot hun ontsteltenis een verwoed krijger die enkele jaren eerder de wraak van zijn eigen volk ontvlucht was en door de Wittai'a's was aangenomen. Hij kende iedere steen in Koereloe-land en had de bewakingstroep van achteren beslopen. Hij kende ook de schildwachten en wist wat ze stuk voor stuk waard waren en hoewel hij alleen maar van twee man was vergezeld, waren het goede vechters en aarzelde hij niet brutaalweg naderbij te komen. Hij schreeuwde de Koereloes toe dat zij van de Toeraba weg moesten gaan, want dat het Wittaiagebied was. Met uitzondering van Hanoemoak handelden alle wachters op dezelfde manier, in de veronderstelling dat er nog een heel stel Wittai'a's achter de stenen verborgen was. Zonder zich de tijd te gunnen hun bogen en speren mee te nemen, renden zij van de Toeraba naar beneden met zo'n vaart dat Woknabin zijn enkel verstuurde. Hanoemoak, de enige echte krijger van het gezelschap, had wat meer opzij tussen de stenen gezeten en in plaats van met ze mee te rennen, hield hij zich verborgen, omdat hij niet graag zijn speer kwijt wilde zijn. Een goede speer wordt zorgvuldig gesneden en is een waardevol bezit. Een half dozijn was achter gelaten. De

Wittaia's vonden de speren en bogen en voerden ze in triomf mee. Ondertussen hadden de schildwachten alarm geslagen en een verschrikkelijk gehuil echode van de andere oever.

Als een schrikaanjagende grijze slagboom snelden Polik en de rest naar de Aike. Andere groepen, aangevoerd door Jeke Asoek en Weaklekek, kwamen met grote snelheid achter elkaar uit de verte te voorschijn. Een groot gezelschap Wittaia's, van meer dan honderd speren, sprong plotseling achter de top van de Toeraba te voorschijn. Over de bruine, snelle stilste van de rivier slingerden de beide stammen elkaar beleedigingen toe. In de verwarring was Hanoemoak tussen de stenen uit weggeglippt. Hij ging over de Aike langs de landbrug, daar waar de stroom onder een brede rotswand wegduikt. De vijand, vertoornd door de laatste invallen, riep om oorlog. In de afgelopen weken hadden zij Hoewai, Torobia en nog minstens vier anderen aan doden en gewonden verloren, terwijl de Koereloes slechts één man verloren hadden. Hun stoutmoedige verschijning aan de Tokolik en nu weer aan de Toeraba en de schandvlek van het verlies der speren bracht de Koereloes in grote opwindning en een oorlog was onvermijdelijk. In lange rijen met hoog geheven speren, daalden de Wittaia's van de Toeraba af en de Koereloes trokken op naar de grens om hen daar op te wachten. De mannen der Kosi-Aloea die zich voor de etai verzameld hadden, waren allen in oorlogsdracht. In plaats van naar het etaiveld trokken ze nu naar de Tokolik. Vanaf de hellingen van de Waraba sloeg een grote groep Wittaia's hun komst gade.

In een lange rij trokken de Koereloes door het moeras aan de voet van de Waraba. Toen hun aantal zo groot was geworden dat de Wittaia's in de minderheid waren, trokken de laatsten zich naar de top van de heuvel terug om op versterkingen te wachten. Bij die aftocht barstten de Koereloes in een luid gejubel uit. Daarna begonnen ze de heuvel te bestormen. Binnen korte tijd hadden ze de top in bezit en dreven de vijand naar de westelijke poot van de L. Tijdens die korte schermutseling kreeg Tegearak een pijl in zijn lendenen en

ook een zoon van Maitmo, de kain van de Haimans, werd gewond.

Aan de Tokolik hadden de mannen zich om Nilik, de kain der Walilo's, verzameld. Nilik is een lange man met een havikachtig gezicht, een hese stem en flikkerende ogen. Tussen hem en Koereloe brak onmiddellijk een strijd om de macht uit. De twist ging over het bezit van de *ap warek*, — letterlijk betekent dit 'dode mannen', de buit afkomstig van de overval en het gevecht dat daaruit voortkwam en waarin Hoewai gedood werd. De *ap warek* valt aan de grote kains toe en in het verleden zou Koereloe haar ontvangen hebben, maar dit keer had Nilik haar behouden en gedeeld met zijn bloedverwant Joroick, ter nagedachtenis van wiens zoon de overval had plaats gehad. Nilik beweerde ook recht te hebben op de buit die van Torobia afkomstig was, en sprak heftig met de oudere mannen en lagere kains die rokend bij elkaar zaten. Hij droeg een stijf om zijn hoofd gewonden bruin net als schedelkapje en had zijn schouders ingesmeerd met een dikke laag zwavelgele klei, voor de rest droeg hij geen versieringen. In een dodelijke stilte werd het middag. Aan de westelijke kant van de Siobara was een groot vuur aangestoken, een teken voor de bondgenoten van de Wittai'a's dat er oorlog zou gevoerd worden. In de schuilhutten van de grenskaio's zaten de mannen te wachten, terwijl de vliegen slaperig om hen heen zoemden. De meesten zouden veel liever naar de etai zijn gegaan en slechts enkele van hen voegden zich bij de krijgers die de Waraba genomen hadden. Asok-meke is al te oud om nog in de frontlinie te vechten, maar in de achterhoede is hij nog steeds een strijdlustig man. In het gras floot nu en dan een vogel een eenzame smachtende noot die de stilte benadrukte. De hemel was nog blauw, maar er kwamen wolken op die er zwaar en dreigend uitzagen.

Op de schouder van een oude man zat een vlinder in de zon en opende en sloot zijn vleugels als op het ritme van zijn adem. Een troep onder aanvoering van Weaklekek kwam van de Aike vandaan. Ze trok over de Tokolik en ging het

moeras in. Dit bracht een stomme opschudding teweeg. Op de oudste mannen na rezen allen op en volgden Weaklekek naar de Waraba waarvan de Wittaias de lange poot van de L en de Koereloes de korte bezet hadden. In de hoek van de L, aan de Wittaiakant, kwam het slagveld te liggen. Het gevecht begon bijna onmiddellijk.

De hoek van de L wordt door de hoogste top van de bergrug gevormd, een met riet begroeid heuveltje, ongeveer tachtig voet boven het moeras. Hier verzamelde zich de voorhoede van de Koereloes. Hoesoek was er met zijn schouders dik in de klei gezet en Limo en Weaklekek met een verzameling goede en slechte krijgers. De hoofdmacht van de Koereloes bleef aan het noordelijk einde gestationeerd, terwijl een detachement krijgers die voortdurend afgelost werden, in de voorste linie vocht. De linie strekte zich uit vanaf een met gras begroeide diepte in de hoek van de L aan de voet van het heuveltje, tot aan de grote stenen op de hoogste top van de bergkam. Hoewel al enkele pijlen rondvlogen, werd het gevecht nog als een pantomime gevoerd. Aan beide zijden stormden de mannen nog slechts in aanvallen van bravoure naar buiten. De Wittaiakrijgers waren pronkzuchtiger dan de Koereloes. Een van hun mannen in wit en rode veren droeg varkensslagtanden in zijn neusgaten die naar links en rechts uitstaken in plaats van naar beneden te krullen. Een ander droeg een cape van witte aigrettes die langs de hele lengte van zijn rug woei.

Ze namen allen de kans waar om hun pracht te tonen, maar waren met honderden opgekomen en langs de bergkam stonden grote groepen van hun krijgers geposteerd met aan de voet van de Siobara een reservecompagnie van bijna tweehonderd man, in een enorme zwarte phalanx van getande speren. Op het heuveltje lachten de Koereloes toegeefflijk om de pocherij van Siloba die zijn kans waagde in een wilde uitval en toen omkeek voor bijval. Siloba is ijdel en raakt daardoor dikwijls gewond. Een gebrul steeg op, toen drie dappere krijgers zich tussen de stenen waagden om een speer

te bemachtigen. Asikanalek die haar het eerst bereikte kreeg met niet minder dan acht Wittai's tegelijk te doen, maar hij verloor het hoofd niet. Hij retireerde langzaam naar de dekking van stenen aan zijn eigen kant en hield ondertussen de aanvallers van zich af, tot het moment om hem te overrompelen voorbij was. Een gejuich ging op, de toeschouwers op de heuvel schudden hun hoofden en lachten.

Alleen Nilik en Maitmo waren opgewonden, de eerste omdat hij zich als nieuwe leider moest laten gelden, de laatste omdat zijn zoon die morgen was gewond. Sinds de dag, nu enkele maanden geleden, toen drie van zijn vrouwen door de Wittai's werden vermoord, was Maitmo de meest fanatieke krijger geworden. Maar het woedende geschreeuw van die twee slaagde er niet in de krijgers warm te doen lopen. Velen van hen waren al op weg door het moeras in de richting van het etaiveld. In de voorhoede werd nog slechts door enkelen hevig gevochten. Onder hen was Woloeklek en een stel langbenige jongens, zonder veren maar met veel moed, met kleine wiebelende speren en zwakke bogen. Siloba hinkte zelfbewust met een voetwond weg en hield de geprezen pijlpunt zo vast dat een ieder haar kon zien. Om zijn trots te verbergen gaf hij zich zelf een houding van verontruste bescheidenheid, alsof hij wilde zeggen: ik deed alleen wat ik kon. Woloeklek nam met de onkwetsbaarheid van een onnozele wanhopige risico's die geen enkele zin hadden. Met een gelukkige glimlach verzamelde hij vijandelijke pijlen, alsof het noten waren en vergat daarbij zijn eigen pijlen af te schieten. Weaklekek, Apeore, Hanoemoak en Walimo vormden de ruggegraat van de Koereloe-linie, terwijl Oemoë in de tweede rij, zwaaiend met zijn speer beledigingen schreeuwde. Walimo had de onderste helft van zijn lichaam met gele klei ingesmeerd waardoor het leek of hij een spanbroek droeg. Hij sprong als een razende omhoog, toen een speer tegen zijn dij botste, maar keerde opnieuw naar de frontlinie terug en sprong en kaatste zonder enig nut op en neer in de paniek van zijn eigen opschepperij. Maar de meeste Wilihi- en Walaloea-krij-

gers weigerden om nog langer te vechten en dat waren er zo veel dat Maitmo hen zijn minachting begon toe te schreeuwen.

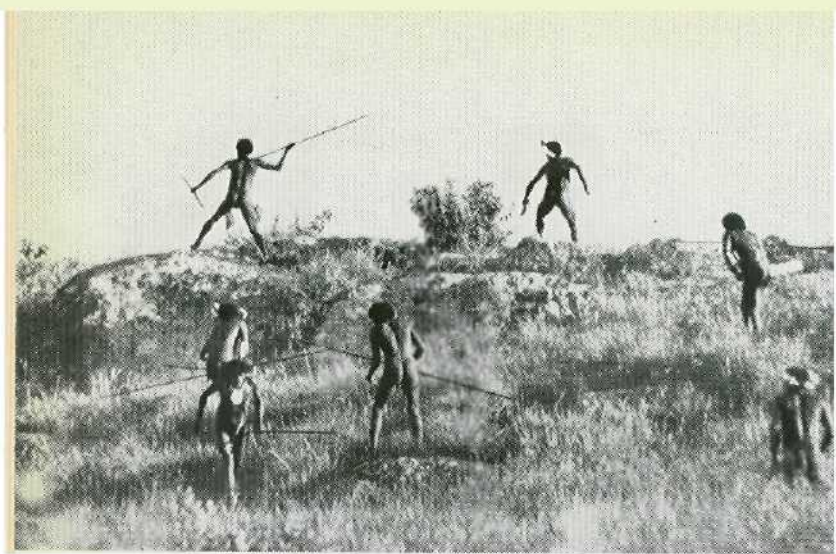
Aloro, die er onder een bemodderde verenkroon ongunstig uitzag, vocht beneden in de laagte naast enkele Kosi-Aloea's. Tien dagen geleden had hij in een oorlog in het noorden een speer door zijn arm gekregen, maar nu schoot hij vanuit zijn heup, voortdurend ronddraaiend en zijn pijlen richtend. Met wapens in de hand krijgt hij een zekere gratie, alsof de boog zijn lichaam in evenwicht brengt. Hij rende tegen de heuvel op en daarna weer naar beneden, zijn kans achterna. Hij bleef de hele middag in de voorhoede, zelfs toen Weaklekek naar de heuvel terug was gegaan om uit te rusten. Zijn pijlen zweefden venijnig over de stenen heen en dwongen zijn tegenstanders behoedzaam te zijn en gebukt te blijven. Als hij aan het vechten is ziet Aloro er vredig uit, en bijna slaperig. Maar de Koereloes voelden zich steeds meer aangetrokken door de noordelijke punt van de Waraba en deden of ze het uitfluiten van de vijand niet hoorden. Zingend en rondspringend in een kring voerden ze in de late namiddag een voortijdige etai op. Enkelen waren al door het moeras op weg naar huis, toen de Wittai'a's hun teleurstelling uithuilden en voorwaarts drongen. Ze waren ver in de meerderheid, en zeker als men alleen het aantal Koereloes rekende dat vechten wilde. Binnen enkele minuten hadden ze de linie doorbroken en het heuveltje bezet.

Met uitzondering van een kleine groep krijgers onder aanvoering van Hoesoek en Weaklekek hadden de Koereloes zich in het moeras teruggetrokken. Een horde Wittai'a's danste de heuvel omlaag. Het gehuil was oorverdovend en leek te zwel len en de schemering met zijn donder te vullen. De Wittai'a's in veren en witte slag tanden hurkten en sprongen omhoog met hun blinkende speren. Hun glimmende lichamen bogen en wuifden en strekten zich om de speer te werpen en werden nog woester en prachtiger in het vreemde licht van de ondergaande zon.

De mannen der Kosi-Aloea die zich voor de etai verzameld hadden, waren alle in oorlogsdracht

De krijgers verplaatsten zich langs de heuvelflank in gebogen houding

De Koereloes waren ook woedend en vochten om ze tot staan te brengen. Ze vochten nu zonder schimpscheuten, in bloedige ernst. De pijlen kruisten elkaar in de lucht en vielen laag en zonder ophouden. Een Wittaiia en een Koereloe die per ongeluk tegen elkaar waren opgebotst, vochten met kletterende speren. Alle krijgers kropen nu over de grond om dekking te hebben voor borst en buik, want een man die daar werd geraakt had meer kans te sterven dan te leven. Ze verplaatsten zich langs de heuvelflank in gebogen houding, vlug als grote spinnen. Hoesoek was tussen zijn mannen om hen moed in te spreken, want de eerste gewonden werden al naar achteren gedragen. Een man hield een pijl vast die in zijn bovenbeen stak, en Wakiloe van Soelaki had een pijl aan de binnenzijde van zijn dij, net onder de lies. Hij was net achter de eerste rij vechtenden neergevallen en de mannen die hem hielpen, keken telkens ongerust naar achteren. Toen ze de pijl in een stroom bloed los kregen, lachten ze opgelucht en holden naar achteren. Wakiloe was niet ernstig gewond, maar er kwam een infectie bij en twee maanden later was hij dood. Een man kwam terug met een pijl in de huid van zijn slaap. De pijl stak er als een groteske veer uit. Een andere zat op een idiote manier in de rechter bil van een jonge krijger. Hij spartelde op handen en voeten, terwijl een oude man de pijl eruit trok. De krijger kreunde bij iedere ruk en lachte zwakjes van opluchting toen ze eruit was. Andere gewonden hinkten terug, ook de luidruchtige Hoesoek. Een speer had zijn bovenbeen doorboord en nu haastte hij zich verslagen naar achteren, steelsgewijze over zijn schouder omkijkend. Walimo had een wond aan de schouder en Hanoemoak een pijl in de heup, maar geen van die wonden was ernstig en bij geen der beide partijen waren er gesneuvelden, hoewel een Wittaiia een ernstige speerwond had opgelopen en een Kosi-Aloea een wond in de borst. Siba was nogal laat op het strijdtoneel verschenen, maar in het laatste gevecht was hij in de borst geraakt, net aan de rechterterpel. Meer dan vijftien Koereloes waren al gewond en de gevechts-

Ze vochten nu zonder schimpscheuten, in bloedige ernst

Nilik droeg zijn pruik van tienduizend zaadjes en daar bovenop een kroon van witte reigerveren

linie begon ineen te storten. Een nieuwe aanval van de Wittai'a's dreef de Koereloes van de bergkam af. Aangevoerd door twee woeste krijgers, die al de hele dag in de eerste linie hadden gevochten, stonden de Wittai'a's daar schreeuwend en dreigend in de hoogte. Een van de twee was jong en vlug ter been, met een strakke, rustige grijns, de andere was een man met een woeste mond wiens haarkoorden op een waanzinnige manier op zijn schouders sloegen, iedere keer als hij een sprong maakte. Van beneden af gezien stonden die twee als silhouetten tegen de ondergaande zon, en met zwarte in splinters vallende speren. Met een weloverlegde regen van pijlen herkregen de Koereloes een steunpunt op de Waraba. Maar toen was het al bijna donker, de Wittai'a's hadden de overwinning al voor zich opgeëist en trokken triomfantelijk naar huis. Beide zijden hielden een overwinningsdans. Ondanks hun nederlaag waren de Koereloes er trots op dat ze het er met hun geringe aantal zo goed hadden afgebracht.

Koereloe was ook gekomen en zag er gemelijk uit. Hij zat alleen in het gras en bemoeide zich nergens mee, alsof hij juist dat moment gehoord had dat Nilik van plan was om alle oorlogsbuit voor zich zelf op te eisen.

Onder degenen, die aan de Waraba gewond waren was Walimo de enige die daar blij om was. Walimo's opvallende kledij en krijgshaftig gedrag waren uit zeer bijzondere omstandigheden voortgekomen. Hoesoek had hem gewaarschuwd dat alleen een dergelijk gedrag zijn leven zou kunnen redden. Kort geleden had Walimo een bezoek gebracht aan leden van zijn clan die bij de Hoewikiaks woonden, aan de andere kant van de Baliem. De Hoewikiaks zijn bondgenoten van de Wittai'a's en het was dus wel erg dwaas van hem om naar ze toe te gaan. Ondanks dat keerde hij veilig terug. Hij had alleen 's nachts gereisd. De kains waren er woedend over en vonden het een kwaad ding dat een van hun mannen verbindingen met de vijand had. Op verraad staat de doodstraf en hoewel Walimo's daad in geen enkel opzicht onwettig was, werd er geen rekening mee gehouden dat hij een nogal zwe-

vende aanleg had. Wereklowe en Maitmo wilden hem doden, en hij zou of moeten vluchten of moeten trachten het weer goed te maken voor het te laat zou zijn. Een bestraffing door de gemeenschap komt zelden voor, maar is dan een ernstige zaak, ook de uitzonderlijke keer dat ze niet noodlottig is. Enkele jaren geleden werd een man van de Mokokostam, aan de overkant van de Baliem, door zijn eigen dorp gestraft omdat hij de velden in brand had gestoken. Hij smulde graag van ratten en muizen en ving de dieren door het gras dat hun holen verborg, in brand te steken. Toen zijn brandjes de oogst van zijn burens in gevaar gingen brengen, werd hij gewaarschuwd er mee uit te scheiden. Maar zijn eetlust was hem de baas en op een keer werd hij gegrepen en ondersteboven boven een van zijn eigen vuurtjes gehouden. Die man is een bekende figuur langs de Baliem. Hij draagt een mooie mikak en een enorme hoofdtooi van witte veren die gedeeltelijk zijn verzengde gezicht verbergt waarin mond noch neus meer is. Er is alleen een kleine spleet waardoorheen voedsel kan opgenomen worden en waaruit een gesmoord geluid zich los maakt, als een stem roepend uit een graf.

De etai om Torobia's dood te vieren werd de volgende dag gehouden. De mannen van Woepereinma sloofden zich er niet voor uit, tenslotte waren drie van hun beste krijgers de vorige dag gewond geraakt. Hanoemoak kreunde die morgen alleen nog maar een beetje als hij zich bewoog, hoewel hij de eerstvolgende dagen mank bleef. Tegearak naaide onaandoenlijk aan een nieuw schelpenslabbetje, want hij is een man die niet gauw van zijn stuk te brengen is, zelfs niet door een pijl in de rug. Achter hem zat Siba, op dezelfde plaats waar Toeësike twee weken eerder had gezeten. Net als Toeësike zou hij in leven blijven, maar nu had hij nog hevige pijn. Zijn heletors was in tarobladeren gewikkeld en vastgebonden met lianen die zo stijf waren vastgesnoerd dat zijn ogen uitpuilden en hij nauwelijks kon ademen. Zijn horim was als het gebroken bot van een vogel los geschoten en niet vervangen. Na een

poos zakte hij in eens naar één kant en begon te kreunen. Daarna kroop hij pijnlijk naar de donkere achterwand en hurkte daar met zijn gezicht ernaar toe. Een tweede gekreun scheen minder uit pijn dan wel uit vrees voort te komen en zijn vrienden zagen elkaar ongerust aan.

De meeste krijgers hadden hun opschik van de vorige dag nog aan, ook Weaklekek die, wat zelden voorkomt, een krijger zonder ijdelheid is. Hij is tevreden met zijn oude deukerige slab en draagt zelden of nooit andere versierselen, en zo gauw als Weaklekek zich rijkdommen heeft verworven, geeft hij alles weer weg. Weaklekeks waardigheid en gulheid zijn belangrijke maatstaven voor de waarachtigheid van zijn kainschap, met Limo wordt hij als een der belangrijkste oorlogskains van de Aloea's beschouwd. Weaklekek heeft minder vrees en meer mededogen dan gezond voor hem is en de kans bestaat dat hij niet lang genoeg zal leven om zijn plaats als een der grootste aanvoerders in te nemen. Limo, een lid van zijn clan, zal hem overleven. Limo heeft grote ogen die zowel kracht als minachting uitdrukken, en is het klassieke type van de sterke man. Die morgen van de etai zat hij in Weaklekeks pilai en at hiperi, niet als zijn gastheer met smaak en plezier, maar met een soort van indirecte verwaandheid die tot uitdrukking kwam door zijn lange tabakspijp en het grootste schelpenslabbetje van heel Koereloe.

Rond hen zaten Asoekwan en de andere krijgers van de pilai die veel mooier opgetuigd waren dan Weaklekek. Weaklekek zat op zijn hurken en schrapte de as van een zoete aardappel en schepte behagen in alles en iedereen. Nu en dan nam hij een nieuwe nog groene horim op en blies er goedkeurend door heen.

Weaklekek ging met Asoekwan achter hem aan naar het heuveltje dat Anelarak genoemd wordt, om de inleidende etai bij te wonen. Daar waren de mannen halverwege de morgen bijeengekomen en zongen. Tekman Bio leidde met zijn hoge rare stem de zang, zoals altijd de gewoonte is en een koor van anderen gaf de reponsies. Tekman Bio droeg een vreemde

blauw gevlekte veer op zijn hoofd, afkomstig van de kop van een paradijsvogel die weer op de lange zwarte staartveren van een andere was bevestigd. Onder het zingen trok hij de haren uit de billen en benen van een krijger, die voor hem op de grond lag uitgestrekt. Een man aan diens andere zijde hielp hem daarbij. De Koereloes beschouwen alle haar-groei op het lichaam als ongelijk en plukken onophoudelijk bij elkaar aan die delen waar de eigenaar moeilijk bij kan komen. Het plukken van ruggen, het netjes maken van baarden en het wederkerig luizen is een belangrijk onderdeel van het morgenritueel van een etai. Asok-meke was te behaard en van nature te veel tegen de draad in om er zich erg om te bekommeren en had zichzelf tot een uitzondering op de regel gemaakt. Zijn hele lichaam was bedekt met kleine bosjes haar, net zwart wollig pluksel. Ook Asok-meke zong mee, in een soort van verbitterd gekreun, en zelfs de op zijn buik liggende man zong en zijn billen rezen en daalden bij die poging.

Het zingen werd onderbroken door het luide gillen van de Woeperrainmase vrouwen. De vrouw van Tegearek was weg-gelopen en op dit ogenblik al op weg naar de Siep-Kosi. Ze moet bepaald niet populair onder de vrouwen geweest zijn, want die waren vast besloten om haar te betrappen. Ze had het pad genomen dat achter Homaklep en Aboekemo om naar de bergen leidt en Tegearek was zonder enige haast op weg om haar de pas af te snijden. Hij sleurde haar terug naar Woeperrainma waar hij haar een aframmeling gaf. Ze uitte een serie lange zuivere kreten die boven de etaizang uitklonken. Zelfs de kreten waren grotendeels een ritueel en een deel van haar schaamte en boetedoening..

Nilik kwam al vroeg aan de Liberek en had de bundel trofeeën meegebracht. Er waren zeven of acht mooie speren, enkele pijlen en bogen, een kasuariskwast en een klein pakje gras met plukjes van Torobia's haar. De 'dode mannen' werden aan een paal gebonden die aan het eind van het veld in de grond geslagen was, en Nilik ging vlak erbij bij het

vuur zitten. Hij droeg zijn pruik van tienduizend zaadjes, rode en zwarte zaadjes en op die pruik een kroon van witte reigerveren. De pruik vloog omhoog als hij opstond om te roepen en als hij danste, voor de rest van de tijd hing ze als een kap naar beneden en zijn ogen gluurden er vinnig onder vandaan.

Tijdens een danspauze kwamen de mannen van Polik die Torobia gedood hadden, naar het vuur, paktten de trofeeën en stormden ermee naar het midden van het veld waar ze ze omhoog hieven. Een luide alarmerende kreet rees op en de mannen renden weer terug in een lawine van lichamen, *O-Wee-y-O*.

Polik stond daar in zijn monumentale kroon. Hij lachte zijn zonderlinge lachje, goedaardig en verstrooid, maar tegen het einde van de middag sprak hij snel en woedend tegen Nilik, het was duidelijk dat het over de 'dode mannen' ging. Nilik van zijn kant gaf een woedend antwoord en aan het slot van de woordenwisseling ging hij naar de paal en maakte de trofeeën los. Hij gaf ze aan twee van zijn mannen en wrikte toen de jonge boom los uit de grond. De mannen verdwenen met de trofeeën en Nilik ging achter hen aan in de richting van de bergen, de paal over zijn schouder.

Ekapoewe wandelde het erf van de sili op en neer. Ze was helemaal alleen in Lokoparek. Onder het lopen zong ze zachtjes voor haar nieuwe baby die onzichtbaar, helemaal beneden in de vouwen van het onderste net sliep. Het was een nieuw net, geveerd in een rood en blauw patroon. Ekapoewe voelde zich rusteloos en liep heen en weer om de baby te wiegen. Als ze niet zong rookte ze haar lange pijp die haar ondanks haar schonkige voeten en hangende borsten een zeker elegance verschafte. In de verte onder de rots-

wand kapt en enkele Kosi-Aloea's hout en het geluid van hun stenen bijlen echode eentonig door het bos.

Niet lang daarna hield het op, want aan de noordgrens was een oorlog uitgeroepen en de houthakkers trokken erheen. Hoesoek was die morgen gekomen om Wereklowe te waarschuwen en ook andere krijgers waren er heengegaan. Oemoë ging niet met ze mee, hij was bezig een nieuw veld in het pandanusbos van Lokoparek open te kappen. Om de stilte te verbreken schreeuwde Ekapoewe naar haar echtgenoot, maar hij hoorde haar niet.

Akoe die misschien acht lenten heeft beleefd en haar vriendinnen Eken van Homaklep en Werekma, het aardige dochtertje van Loliloe, zwierven in de namiddag over de heuvels. De kinderen plukten ruikers van kleurige bloemen, de bloemen van de gele rododendron, *nektamoek*, maar ook rode gember, *eroaloali*, de kleine witte rododendron, *wamasi*, die een zoete kruidige geur heeft, een burmannia, *le*, van een vreemd bleekblauw, en twee soorten aardorchideeën, een kleine purperen en de andere groot, bruin en wit en lavendelkleurig. De meisjes liepen een poosje met de bloemen in de hand door de koelte van de naaldbossen, dicht bij de oorsprong van de Homoak. Op de hoogte daarboven zaten de oorlogskains rond het vuur en met hun ruggen naar de muur van varens. De kinderen stonden er niet ver vandaan, tegen de bomen aan. Met hun uitstekende buikjes en billetjes, de bloemen in hun handjes, die netjes over de rieten rokjes waren gevouwen, staarden ze naar de woeste oude mannen. Er was bericht geweest dat een vrouw van de vijand in de Baliem was verdronken. Zelfmoord van een vrouw komt van tijd tot tijd in de Baliem voor, maar de reden van de dood van deze vrouw was niet bekend. De dood van een vrouw is niet hetzelfde als de dood van een man, maar ondanks dat was het toch een goede tijding.

De kinderen klommen de heuvel weer op. Ze wisten eigenlijk niet goed waarom ze de bloemen waar ze eigenlijk niets aan

hadden, hadden geplukt. Ze keken elkaar aan, giechelden en staken hun vingers in de mond. Daarna begonnen Akoe, Eken en Werekma de ruikers uit elkaar te plukken en omdat het die nacht regende waren de bloemen de volgende dag nog niet verwelkt.

De tijd der volle maan is nu weer voorbij en er valt een trage regen die de lucht boven de vallei met bleke grijze wolken vult. Met de terugkerende regen is de frisse lucht van de zuidoostelijke passaatwinden verdwenen en de gele gardenia is zo goed als uitgebloeid. De Aike ligt na de droge betovering weer vol met de geraamtes van onbeheerde bomen en is bespikkeld met koppels fladderende eenden. Nu de boszwaluwen klaar met nestelen zijn vliegen ze in zwermen naar de araucaria's.

Weaklekek en zijn vrouw trokken de bergen in tot boven het eikebos, op zoek naar lisanikabladeren voor hun tabak. Van de andere mannen werkten de meesten op het veld, hoewel Tegearek, blij met de afwisseling, een deel van de morgen gebruikte om een slangetje de goot van een andermans tuin op en neer te jagen, onder veel schreeuwen en ranselen, alsof zijn leven er van afhing. Hoewel hij gelijk met Werene aan een nieuwe tuin is begonnen, is de zijne ver achter gebleven. Ekali van Woepereinma ging op reis om zaken te doen met het Jali-volk dat vier dagen verderop ten noordwesten van de vallei woont. Hij en zijn metgezellen hadden netten en bijlen bij zich en zullen binnen twee weken met prachtige vogelveren terugkomen.

Ekali nam het pad over de bergen dat van de bodem der vallei, twee uur verder in Noord-Koereloe, omhoog gaat en verder langs de zoutwaterbronnen bij Iloeëtainma over de top heen naar de Pasvallei voert, en vandaar is het dan

nog een tocht van twee dagen tot de Jali-vallei die Jalimo wordt genoemd. Anders dan de Baliem die met zijn brede vlakte zo recht als een waterpas uniek is in het hooggebergte, is de Jalimo steil en nog bebost. Daardoor zijn de Jali-mensen bekwame jagers gebleven. Wisselbouw wordt nog altijd toegepast en de tuinen zijn minder deskundig aangelegd dan die in de Baliem en er zijn minder varkens. De stammen in de Baliem zijn voor bepaalde artikelen die met de ontbossing van hun gebied verdwenen zijn, van de Jali's afhankelijk. De Jali's voorzien hen grotendeels van de mooie sierveren, ook van de huiden en staartveren van de verschillende paradijsvogelsoorten. Ook de bontsoorten zijn van de Jali's afkomstig. Dieren als koeskoes en boomkangoeroes waarvan de vachten kronen, armbanden en horims versieren, zijn nu zelfs in de nevelbossen langs de kammen zo schaars geworden dat alleen een oude man der Soelaki's tijdens volle maan nog jacht op ze maakt. Bepaalde houtsoorten die eens in grote hoeveelheden in de Baliem voorkwamen, worden nu vanuit het Jaligebied geëxporteerd, zelfs het *bial*hout der prachtige witte speren, en *wio*, een donkere houtsoort waaruit bogen worden gemaakt, en vele andere soorten. Hoewel de fraaie speerlaurier nog wel in de Baliem groeit, wordt ze door wie haar vindt, gelijk gekapt. Ze zal wel heel gauw uit de nevelbossen aan de top verdwenen zijn en nu al komen de beste speerlaurieren van achter de bergen vandaan.

In ruil voor artikelen als veren, bont en hout bieden de Koereloes stenen hakbijlen aan, varkens en van schelpen gemaakte en gevlochten dingen. Jeko Asoek is nog kort geleden door het Jali-volk aan een prachtige opossum-hoofdtooi gekomen en aan een jong boompje om een mooie speer van te maken in ruil voor een bijl en een paar andere dingen. Voor het bont alleen moest al met een bijl betaald worden. De groene en zwarte steen voor bijlen, dezelfde steensoort waarvan ook de heilige stenen zijn, wordt niet in de Baliem gevonden. Langs een duister stel handelswegen wordt ze daar ingevoerd, waarschijnlijk van over de bergen in het oosten en misschien is

ze wel afkomstig van de verre vulkanische bergketen van Irian, enkele honderden mijlen en vele jaren verwijderd. De schelpen daarentegen worden van stam tot stam doorgegeven langs de handelsroutes vanuit de zuidkust. De kust is ver weg en gaat het bevattingvermogen van de akoeni's die geen voorstelling van de zee hebben, te boven. De schelpen zijn het voornaamste ruilmiddel en maken een eindeloos lange reis. Ze hangen een poos in een pilai hier, aan een gordel daar, voor een maand, tien jaren of een eeuw, om daarna weer verder te gaan, van de ene bruine hand in de andere.

Oewar en Kabilek zijn de besten in een spel dat sikoko heet en met rotan hoepels en kleine speren gespeeld wordt. De jongens hebben elk hun eigen hoepels die hun weinige bezittingen in de pilai uitmaken. Hoewel er allerlei soorten spelletjes zijn, bezitten de kinderen maar weinig speelgoed dat bewaard wordt. Daartoe behoort een stier-die-brult, een streng waaraan zich een houten lat bevindt die wanneer ze aan het touw wordt rondgezwaaid, een hard hol geluid voortbrengt. Verder nog een eenvoudige schommel, niets meer dan een houten plank vastgebonden aan een liaan en ook de grote purperen kolf van de banaan die ook aan een streng wordt vastgebonden. Ze kan zowel in de lucht worden rondgezwaaid als over de grond gesleept worden, een techniek die Oewars klein rond broertje Natorek leuker vindt.

De regels van het sikoko-spel zijn eenvoudig, maar het spel zelf is moeilijk. Een jongen laat de hoepels een voor een over de grond rollen en de anderen moeten hun speren er doorheen gooien op zo'n manier dat de speer in de grond blijft steken met de draaiende hoepel er omheen. De hoepels worden met volle kracht geslingerd, zodat ze hoog en onregelmatig opspringen, maar zelfs dan missen de jongens hen niet dikwijls. De meeste jegereks verdringen zich om de hoepel en proberen er op het laatste ogenblik de speer doorheen te gooien. Maar Oewar en Kabilek blijven op een afstand en werpen er met zwiepende, zijdelingse worp de speer door-

heen. Oewar is de enige jongen die links is. Soms laten zij in Homoeak de hoepels over de araucariawortels springen en soms spelen zij op het pad dat van Woeperaïna naar beneden gaat. Als zij dat doen, kijken Natorek en Oloema die altijd met elkaar spelen, toe. Beide kleine jongens zijn dik en sterk en zien er grimmig uit. Met hun drie jaar zijn ze zo ouwelijk, als dikke mannen onder de akoeni's nooit worden. Ze doen alles samen, en niet alleen samen, maar ook gelijktijdig. Toen Natorek daarnet het gras inging en neerhurkte, ging Oloema op precies dezelfde manier naast hem zitten. Schouder aan schouder, ontlastten zij eensgezind hun lichaampjes, vlug en netjes als vogeltjes.

Net als bij bijna alle kinderen en ook bij een aantal volwassenen, zitten neusgaten en bovenlip van beiden vol korsten opgedroogd snot. Het is het symptoom van een veel voorkomende kwaal, een infectie van de luchtwegen bij een overigens sterk en gezond volk, met een gave huid. Afhangend snot dat met de ademhaling op en neer beweegt, is karakteristiek voor de akoeni's, daar keelschrapen, spugen en het snuiten van de neus als zeer primitief worden beschouwd. In tegenstelling tot Oloema en Natorek zijn Oewar en Kabilek knappe kinderen, zoals volwassen akoeni's ook wel kunnen zijn, met grote ogen en scherp gesneden trekken. De wilde helderheid van Oewars gezicht is bij Kabilek echter vervangen door een peinzende droefheid. Het lijkt of Kabilek naar iets verlangt dat hij nooit zal kennen. Als de enige jegereks in Oemoë's sili spelen Oewar en Kabilek veel met elkaar, maar zij lijken in het geheel niet op elkaar en kunnen eigenlijk geen vrienden genoemd worden. Elke keer als zij sikoko spelen, loopt het spel onplezierig af, want terwijl Kabilek zacht en meegaand is, brandt Oewar van een stille woestheid en werkt zichzelf op tot een graad van felheid, waarin hij, nog altijd lachend, op een koude, flikkerende manier het aanlegt om het spel te doen mislukken. Voor Kabilek nog klaar is, werpt hij al de hoepels of speelt zorgeloos met kwijnende minachting en tenslotte is hij in staat de hoepel naar zijn tegen-

standers of een van de toekijkende kinderen te smijten. Op zulke ogenblikken is hij buiten zich zelf, met elkaar iets spelen is dan niet mogelijk. Net als de volwassenen begroeten de kinderen Oewar met respect, want hij is anders dan de anderen, maar ze mogen hem niet. Oewar is een geboren leider en heeft weinig behoefte aan vriendschap.

Oewar is naar de Oewar-rivier genoemd die door het land van de Siep-Kosi stroomt waar hij geboren werd. Later trok zijn moeder naar de Koereloes en trouwde met Loliloeke. Loliloeke heeft een misleidend uiterlijk, hij is een kleine, verlegen uitzierende man in een oud, bruin hoofdnet die rond de sili scharrelt. Hij draagt nooit schelpen of veren en gaat rustig zijn gang. Ondanks dit zegt men van hem dat hij vijf mensen heeft gedood en twee ervan bij de gelegenheid die hem zijn tegenwoordige naam verschafte. De naam die Onverzamelde Beenderen betekent, herinnert aan de dag, toen een van zijn dochters gestorven was en hij, nog voor de begrafenis, de bergen instormde en in de streek achter Lokoparek, toen nog vijandelijk gebied, in een aanval van smart twee mensen doodde.

Ook Ekali, de vader van Kabilek, heeft een misleidend uiterlijk. Hij is een lange man met een harde stem, maar eigenlijk is hij onzeker van zichzelf, bang in de oorlog en ondanks dat een opschepper. Op een goede dag is Ekali naar de Siep-Kosi verhuisd bij wie hij zich op de een of andere manier zo impopulair maakte dat hij *Lan-i*, Ga Daar, in de betekenis van 'ga naar je eigen volk terug', genoemd werd. Zijn nieuwe naam die hij na zijn terugkeer kreeg, beschrijft de reactie van zijn jonge vrouw op zijn gewoonte de beste beetjes van het eten op te schrokken nog voor het de kookhut uit is, in plaats van het in de pilai met de andere mannen te delen. Ekali betekent Schaamte. Hoewel Ekali intelligent is en zich door zijn zakenreizen naar het Jali-volk een zekere rijkdom in varkens heeft verworven, kan zijn dubbelzinnige reputatie zijn zoon Kabilek ten opzichte van Oewar in een nadelige positie plaatsen.

Gisteren hebben de Wittai'a's om oorlog gevraagd, maar de Koereloes wilden hun gronden bewerken en weigerden.

Vandaag zetten de vijanden een aanval op de tuinen in om de vorige, waarin Hoewai gedood werd, te wreken. Tegen de middag was een grote troep Wittai'a's naar de gordel van bossen gekropen die Oemoë's kaio van de Tokolik scheidt. Overal op de velden waren de vrouwen aan het werk, maar geen van hen bevond zich in de buurt van de plaats waar zij in hinderlaag lagen. Verbitterd deden de Wittai'a's laat in de middag een aanval en staken Oemoë's schuilhut in brand om zich daarna op de Tokolik terug te trekken. Hun spottend gegil werd door de Koereloes beantwoord en hun krijgers snelden naar de grens. Oemoë zelf was in Homoeak en sprong bij het eerste alarm op, schreeuwend als een gek. Op een of andere manier moest hij uit het onsamenhangende geschreeuw begrepen hebben dat het zijn schuilhut betrof. Het vooruitzicht van een gevecht windt hem gewoonlijk niet op, maar nu rende hij weg om zijn speer te pakken. Anderen waren al op weg. De jonge krijgers gingen in lange rijen achter elkaar over de paden tussen de purperen zoete aardappelaanplant. Onder hen bevond zich Jeke Asoek wiens bleekbruine gestalte tussen de donkere lichamen van de anderen in het verdwijnende licht duidelijk afstak.

Een publiek van jegereks scharrelde op de grashelling achter de araucaria's. Toekoem was onderweg door een bij in zijn voet gestoken. Als een bedroefde trof zat hij op een steen en hield zijn voet met zijn handen vast. Achter hem had Oewar een bijnest in het gras ontdekt. Het was grijs en papierachtig en er waren witte larven in. Zonder een hap aan de vinder te geven propte Oewar de hele raat in zijn mond en at haar op, terwijl hij van voldoening zijn maag wreef. Tegen het vallende duister stak de vuurpluim van de brandende schuilhut helder af en rees de witte rook naar de wolkenkransen rond de top van de Arolik.

Niet erg op hun gemak zochten de krijgers hun weg door

het bos naar de Tokolik. Zij wisten dat het riet een wachtende vijand kon verbergen. Onder fel gekras steeg een mokoko-reiger als een grijze schaduw omhoog, toen de andere mannen van de Liberek oprukten. Onmiddellijk daarop brak onder woest gehuil het gevecht uit. Uit de verte werden tussen de bomen de witte veren zichtbaar, lichaamloos warrelend in de vallende duisternis. Er waren bijna honderd Wittaias en hoewel de schermutseling slechts enkele minuten duurde, werden er van de Koereloes die veel kleiner in aantal waren, vier gewond. Toen het donker werd, trokken beide partijen zich terug, want het uur der duisternis is het uur der geesten.

De Wittaias staken aan de oostelijke zijde van de Tokolik een hoog, helder vuur aan, maar na een korte poos lieten zij het in de steek en gingen huiswaarts.

De Kosi-Aloea die in de laatste maan door Tegearek en Jeko Asoek was gespietst, kreeg weer een speerwond, dit keer aan de zijkant van zijn hals. Jeko Asoek werd door een pijl in de rug getroffen die er door Aloro werd uitgehaald, maar even later liep Aloro zelf een wond op aan de voorkant van zijn dij. Aloro loopt meer wonden op dan welke andere krijger ook, niet omdat hij zorgeloos of overmoedig is, maar omdat hij nooit de gevechtlijn verlaat. Het ziet er naar uit dat hij vandaag of morgen wel dodelijk getroffen zal worden. Twee dagen later verschenen de Wittaias alweer in oorlogstooi. Zij waren brutaalweg naar de beboste plek opgetrokken, tussen de Tokolik en de resten van Oemoes's schuilhut. Hoewel nauwelijks voldoende in aantal om te vechten trokken de Koereloes hen toch tegemoet. Zeer op hun hoede verzamelden zij zich aan de rand van de Tokolik, terwijl tegenover hen verscheidene honderden vijanden zich in gelederen formeerden. Weaklekek, Asikanalek en Hoesoek bewogen zich met bezorgdheid tussen de weinige en jonge krijgers die uittrokken om de honende groep Wittaias tegemoet te treden. Nog meer Wittaias namen hun plaatsen langs de Waraba in. Een korte schermutseling volgde waarin Hoesoek zijn prachtige donkere speer wierp en kwijt raakte. Ontsteld liep hij zonder wapen

rond in de voorste linie met zijn handen op zijn rug. Het was duidelijk dat de Koereloes op de regen wachtten die in dichte sluiers langs de noordwestelijke bergen joeg.

Een groep Wittai'a's was door het Waraba-moeras geslopen en toen zij plotseling aan de flank verschenen, barstte een hevige kabaal los en vluchtten de Koereloes weg. De Wittai'a's achtervolgden hen niet. Luchtstromingen uit het westen zwaaiden om naar het noorden en brachten met de regen verkoeling. De noordenwind is een vreemde koude wind en beide stammen trokken zich terug, de armen om de rillende schouders geslagen.

Asoekwan van Homaklep ging over Homoeak naar huis terug. Met opgewonden uitroepen als een kleine jongen beschreef hij zijn eigen heldendaden aan Boknabin om hem voor de gek te houden. Boknabin die nog steeds niet lopen kon door de twee pijlwonden die hij aan de Tokolik had opgelopen, luisterde er met ontzag naar. Boknabin is een kolossale man, heel vriendelijk, aan een oog blind en een beetje simpel. Hij is een dappere krijger, maar brengt er weinig van terecht. Hij kreeg zijn naam toen hij nog een kind was. Iedere keer als zijn moeder de sili verliet was hij bang dat zij hem voor goed in de steek zou laten. De naam die goed bij zijn treurig en smekend gezicht past, betekent: neem mij mee.

De pijl die Jeko Asoek wondde, drong naast het schouderblad naar binnen en werkte zich naar het midden van de borstholte en bracht letsel toe aan de *etai-eken*, — letterlijk: zaad van het zingen — de levensenergie, de ziel. De *etai-eken*, die zich in de buurt van het middenrif bevindt, varieert in omvang naar gelang van de geestelijke ontwikkeling van de mens. Met uitzondering van kleine kinderen komt hij bij iedereen voor. Varkens hebben ook een *etai-eken*, maar honden en andere dieren niet.

Jeko Asoeks buik werd op verschillende plaatsen met een bamboe mes gekerfd om het 'zwarte bloed' af te tappen en de ader in zijn arm werd met een naald van varkensbeen

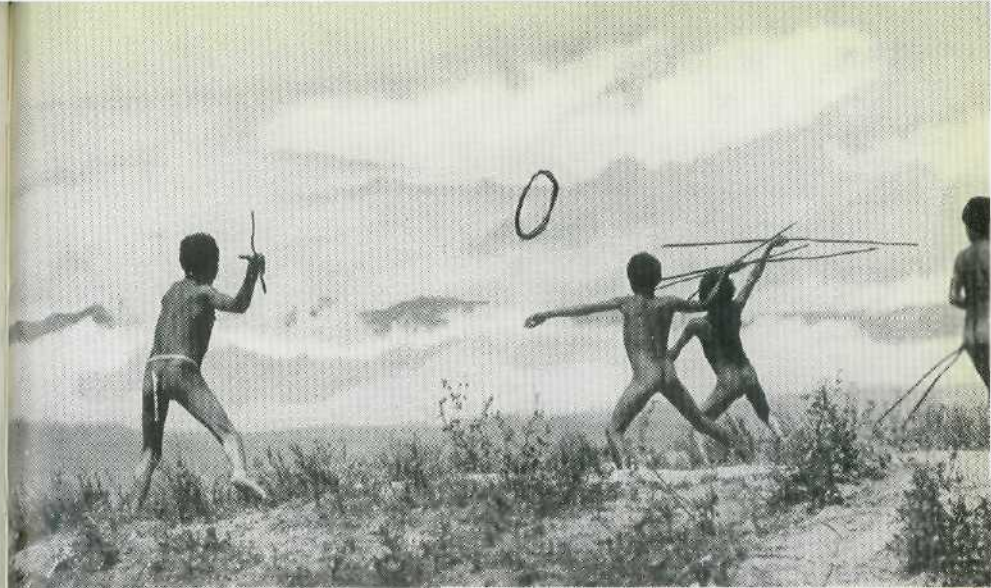
gepuncteerd en daarna stijf met een verband van tarobladeren omwikkeld. Hij sliep goed, maar had 's morgens erge pijn. Zij hielpen hem van de slaapzolder af en veel mannen zochten hem op. Toeësike hielp hem in een zittende houding en legde met behulp van de luidruchtige Hoesonke natte hiperbladeren in de oksels en op de wond en bond dit alles stevig vast met puperen repen pas geplukt bananeblad. Jeke Asoeks wond is ernstig, maar niet ernstig genoeg om al het vangen en doden van ratten en muizen te rechtvaardigen.

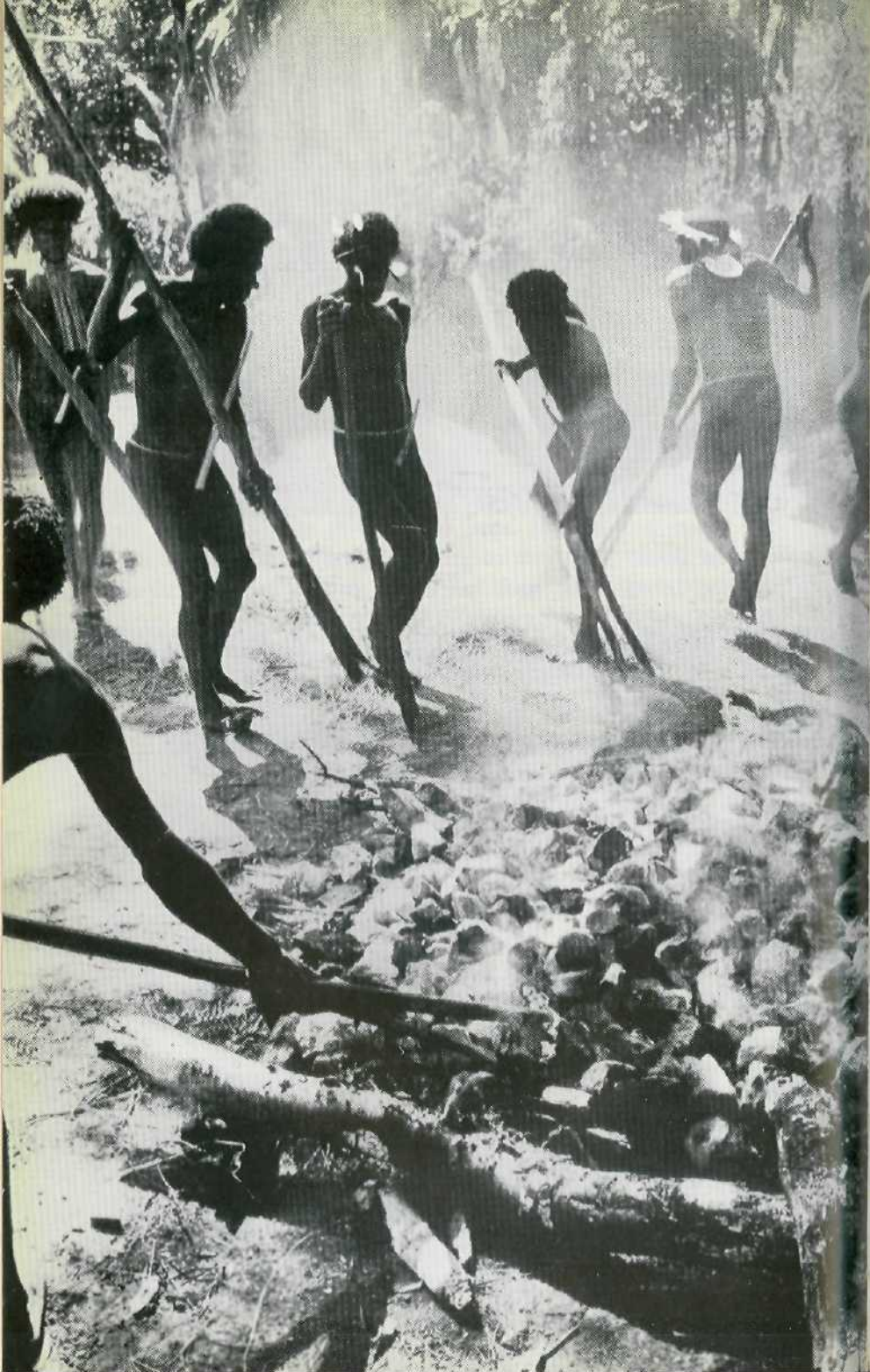
Buiten zat Oemoë gehurkt in de rook van het vuur en maakte een fetisch voor zijn broeder. Omdat Jeke Asoek zich niet goed genoeg voelde om naar buiten te komen, liepen Oewar en Kabilek met een hoog in de lucht gestoken fetisch voor de ingang van de pilai op en neer. Daarna renden zij het erf op met de rotanstokken hoog in een boog tussen hen in. Beide fetischen werden buiten het dorp in de grond geplant, langs de paden die naar het Wittaija-gebied leidden. Net als de fetisch die voor Toeësike gemaakt werd, dienden ze om de onvriendelijke geesten te verjagen.

Ondertussen ging het leven van vrouwen, kinderen en varkens verder gewoon door en de *toa*, een lang sappig gras, kookte in de hut en de rook rees door het natte stro heen langs de hele lengte van het dak. Ekapoewe was de vorige avond van Lokoparek naar beneden gekomen en begroette opgewekt de bezoekers. Holake, een klein meisje met het verschoten haar van een lappenpop, stond met naar binnen gedraaide tenen en een trots gezicht, en hield de handen stevig om de hoofdband van haar net geklemd waarin Ekapoewes nieuwe baby lag. Nu en dan liep Holake met haar het erf op en neer en het onzichtbare kind dat het grootste deel van haar leven in een net had doorgebracht, murmelde tevreden en stak een bleek vingertje als een rankje op naar de zon. Naast Holake liep haar dikke broertje Oloema, de vriend van Natorek en zijn dubbelganger. Holake en Oloema zijn kinderen van Wereklowe. Vanwege de overdadige rammelingen die haar man haar toediende, is hun moeder al lang geleden in Oe-

Oewar en Kabilek zijn de besten in een spel dat sikoko heet en met rotan hoepels en kleine speren gespeeld wordt

De pilai zelf is klein en rommelig als het hol van een heks

moeë's hut komen wonen. De moeder ziet er ouder uit dan zij is, maar soms lacht zij hetzelfde gelukkige lachje als haar voddige dochttertje. Hoewel er van haar verteld wordt dat zij het met Jeke Asoek houdt, leek zij niet in het minst van streek gebracht door het gevaar waarin haar minnaar verkeert. Een geel varken kwam uit de kalebassentuin te voorschijn. Hij bewoog zijn staart en snuffelde tussen het groente-afval en de schillen voor de pilai. Hij at met luid gesmak en minachting voor de gehele wereld buiten zijn snuit een stuk weg-geworpen zoete aardappel op en ondertussen bewaakte zijn klein gemeen oog dat net een zweer leek, mensen of varkens die een poging zouden willen wagen om tussen beiden te komen. Er werden grote hiperi's in de kookhut opgedaan en de mannen gingen naar binnen om ze op te eten. Polik was gekomen en maakte van zijn bezoek gebruik om een prachtige kauriband aan te prijzen. Hij rolde haar voor het vuur uit. In de hoek wilde Hanoemoak zijn schelpenslabbetje van de wand pakken en zag de veel grotere slab die aan Jeke Asoek toebehoort, en paste haar aan. Hoeonke sloeg hem gade en toen hij zich betrapt voelde lachte Jeke Asoek zijn heimelijk lachje dat door Hanoemoak beantwoord werd, hoewel nogal koeltjes. Hij hing het schelpenslabbetje van de gewonde man weer terug en bond zijn eigen om.

Op een middag verschafte Weaklekek zich een mooi biggetje. Gewoonlijk worden varkens niet zonder ceremoniële redenen gegeten, maar zoals dat wel meer gebeurde, er werd zo'n reden gevonden en 's middags dreef Weaklekek een pijl door de longen van het dier. De big rende schreeuwend over het erf, maar even later werd hij weer gepakt en ging Palek met zijn beide voeten boven op hem staan, tot hij dood was. Weaklekek schroeide zijn haar weg boven het vuur in de kook-

Het vuur met de stenen werd later op de middag opengemaakt

hut. Samen met Asok-meke hakte hij hem met een bamboe mes en een stenen bijl in stukken. Asok-meke trok de darmen uit de buikholte en gaf ze aan het jongetje Soepoek die ze meenam naar de rivier om ze te wassen.

Een eind verderop in de lange keukenhut had de vrouw van Weaklekek een groot vuur aangestoken om daarin de stenen te verhitten. Haar moeder zat in haar eentje als een bruin bundeltje in de dichte rook. Het was net of na al die jaren rook, in plaats van lucht haar natuurlijk element was geworden. Met de slome begerigheid van de oude dag keek ze toe bij de bereiding van het varken. Weaklekeks jongste vrouw, juist terug van het veld, kwam de anderen helpen. Ze gooide haar netten met kalebassen en hiperi in een hoek en ontdeed zich ook van haar dochttertje dat zij dichtbij de oude vrouw neerzette. Het kleine meisje is Weaklekeks lieveling en draagt twee mooie kauri's en een streng slakkehuisjes om haar halsje. De oude vrouw streelde het kind en liet haar een klein biggetje zien dat zij in haar bodemloze net bij zich droeg. Daarna kwam de jonge vrouw weer terug en nam het kind van haar over. De moeder rookte, terwijl het kind bij haar dronk. Ze gebruikte een lange pijp en haar kin rustte op het hoofdje van de baby. Soepoek kwam met de darmen terug en Lakaloklek stuurde hem weer weg om de varkens in hun hokken te jagen, de jongen ging onmiddellijk zonder tegenstribbelen. Als drie heksen met vliegende haren en borsten wervelden Lakaloklek, het jonge vrouwtje en de moeder van Soepoek rond in de rook. Ze namen de gloeiende stenen tussen lange tangen en plaatsten ze in het kookgat. Lakaloklek ziet er aardig uit en heeft iets van een elf, hoewel ze een smeer zwart vet dwars over haar gezicht heeft getrokken en haar haar in de ogen hangt. Ze is vrolijk en kwiek in haar bewegingen. Soepoeks moeder is een grote vrouw van middelbare leeftijd, wat klagend, maar wel aardig en het jonge vrouwtje, — dat nog geen vijftien kan zijn, — heeft grote borsten en is gracieus op de dikke en stijve wijze

van een vlezige, ongeopende bloem. De vrouwen lachten vrolijk in die hel van rook.

De jonge vrouw had eerst Soepoeks vader zullen trouwen, maar toen ze in de sili kwam, werd ze dadelijk op Weaklekek verliefd. Ze weigerde naar Palek te gaan en toen heeft Weaklekek haar maar op zijn filosofische manier in zijn huishouding opgenomen. Palek die weinig in te brengen had, nam het gelukkig ook filosofisch op.

Wamatoeë, het zoontje van Palek, kwam binnen, een miniatuur jongetje met rood haar. Dit haar van een diepe roestkleur is iets typisch van de kinderen. Als tegen de schemering de zon al laag staat, gloeit het als een stralenkrans om hun donkere hoofden. Wamatoeë droeg varenarmbanden om zijn polsen en had een miniatuur horim aan die de diameter van een pijl had en zelfs voor zo'n kleine jongen te klein was. Ze hing bij wijze van kenteken in de buurt van zijn navel. Wamatoeë is maar een verlegen kereltje en stond in diepe gedachten verzonken in de donkere schaduw van de ingang, maar hij werd tenslotte toch ontdekt en kwam toen maar te voorschijn. Bijna een uur lang lag het varkentje in heerlijke geuren te stomen en in die tussentijd was het ge-grinnik der honingzuigertjes in de kasuarina's overgegaan in de scherpe schemerzang der cicades. Weaklekek zat aan de kant met zijn baby op zijn schoot. Hij kneep haar van onuitgesproken verrukking en een keer zette hij zijn lippen op haar hoofdje in een soort stomme instinctieve kus. Weaklekek schaamt zich daar niet over en het sterke leven diep in hem straalt naar buiten en niets ervan blijft achter zijn ogen verborgen.

De schrale indolente Asoekwan kwam net op tijd om te helpen het vuur open te maken. Toen hij dat gedaan had, zette hij zich aan de kant om op zijn maal te wachten. Wamatoeë zat schouder aan schouder vlak naast hem. Asoekwan stompte de kleine jongen plagerig in de rug. De jongen schreeuwde om de aandacht van zijn moeder te trekken, maar toen die zich niets van hem aantrok, hield hij er maar mee op.

Het eten werd op pas geplukte bananebladeren opgediend. Met uitzondering van het bamboe mes en een uitgehold stuk bast waarin de restjes bewaard worden, is er geen tafelgerei van welke aard ook. De kunst van pottenbakken kennen zij nog niet, hoewel er in de vallei allerlei soorten klei voorkomen. De mensen zijn tevreden met hun geknoopte netten, bladeren pakjes en kruiken uit een kalebas gemaakt. Als gast verdeelde de strenge Asok-meke het vlees. De mannen kregen de beste stukken, terwijl de vrouwen die apart ergens in het donker zaten, wat armzalige stukjes toegereikt kregen. De darmen slingerde Asok-meke minachtend naar de jegereks die ook van de bloederige bladeren die bij het koken gebruikt waren, aten. Ook at het hele huisgezin nog hiperi en toa, de bladeren van een malvasoort die op spinazie lijkt en met het grauwe zout gegeten werd dat uit de bronnen van de Ploëërainma afkomstig is. Het werd voorzichtig uit een lang bananeblad geschud. Ze aten zwijgend, zonder gulzigheid en zonder haast. Toen de mannen zich in de pilai hadden teruggetrokken en de vrouwen naar hun hutten aan de overkant ervan waren gegaan, bleef Lakaloklek nog bij de sintels van het vuur zitten en knoopte een nieuw net. De vezeldraad was tussen haar stompe vingers en haar tenen gespannen en trilde op een oud ritme van haar handen. Ze neuriede onder het werk en glimlachte in vrede met haar wereld. Maar kort daarop trok ook zij zich terug en het vuur doofde uit.

De nachthemel stond vol hoge sterren die achter de bergen op andere eeuwen schenen. Het was de tijd dat de nachtdieren voedsel gaan zoeken. Ze kropen te voorschijn in de laatste flikkering van de sintels der mensen. In de hut kwamen ratten en muizen uit de wanden te voorschijn en vleermuizen flapten met hun vingerachtige vlerken op weg naar het dorp, — de kleine schemervleermuis met zijn hoge doordringende kreet en de vliegende hond die niet schreeuwt, maar zijn komst aankondigt met het krakende flappen van zijn vijf voet lange vleugels. De vleermuizen cirkelden onder de ster-

ren in het geluid van krekels en boomkikvorsen. In de lichte nachtwind bewogen de bananebladeren zich met een luid eenzaam klapperen en de grote vleermuizen met koppen als honden pompten voor- en achteruit, toemp, toemp, toemp naar hun plumpe landing op het hangende fruit.

Naarmate de nacht vorderde, hielden de dieren op met naar voedsel te zoeken en koude daalde van de bergen. De vleermuizen verdwenen en de knaagdieren trokken zich in hun vochtige holen terug, zelfs de muskieten zochten hun hoeken op en verschrompelden in de duistere droge slaap der insecten.

De zachte stemmen in de pilai stierven weg en Weaklekek kwam alleen naar buiten om Lakaloklek op te zoeken in haar ebeai. De aarde draaide zich beneden de sterren en Weaklekek schreeuwde het uit in de nacht, een zuivere zoete kreet van pijn en dan was alles weer rustig. De geitenmelker, terug van zijn jacht met wijd open bek op insecten, kreunde terwijl hij zat te verteren in de naaldbomen. Langzaam zette hij zijn hol geluid in, regelmatig als een metronoom, tok tok-tok en dit geluid deed de nacht langzaam voorbijgaan. Weaklekek kwam uit de ebeai en ging de kookhut in, daar blies hij het vuur aan om zichzelf te warmen en wat te roken. Met zijn vingers bewerkte hij zijn gezwollen kuit, waarin een afgebroken pijlpunt was vergroeid. De laatste tijd gaf die oude wond hem veel pijn.

Bij het eerste licht begon zich een schemerig groen langzaam uit het grijs los te maken. De omringende dingen namen weer vorm aan. Ergens op een tak schudde de geitenmelker zijn losse veren uit, zijn geel oog begon te blinken. Gecamoufleerd als een grote mot zou hij één met het bos worden, tot het weer nacht zou zijn. Zijn plaats werd ingenomen door het honingzuigertje, want de morgen-der-voegelstemmen was aanbroken.

Weaklekek bij zijn vuurtje gezeten zuchtte. Hij zat daar onbeweeglijk gehurkt, zijn silhouet als een standbeeld uit zwarte vulkanische steen tegen de vergankelijke flikkering op de wan-

den. Een vrouw kwam en ze praatten zachtjes met elkaar, maar zij wendde zich om naar haar eigen schaduw en maakte haar eigen vuur aan. Toen het brandde, nam ze de zoete aardappelen uit een aan de muur hangend net en begroef die tussen de sintels.

Een bergduif riep en de dag verscheen.

Toekoem vond die morgen een vogelnestje in een met roze bloemen bedekte mirteboom. Het nest was een miniatuur kommetje van zacht gras, rondom bekleed met helgroen sphagnummos. Er waren twee kleine vogeltjes in, olijfkleurig geel en groen en hoewel ze dat nooit eerder gedaan hadden, liet hij ze een beetje rondfladderen.

Toekoem droeg die hele morgen het nest met zich en liet de vogeltjes fladderen. Ze zweefden in een hoek naar beneden om altijd op de grond terecht te komen. Toekoem had veel plezier in de vogeltjes, hij praatte tegen ze en moedigde ze aan, maar wist niet waarom hij dat deed, zomin als Akoe, Eken en Werekma geweten hadden waarom ze de bloemen hadden geplukt. Later op de dag zou hij ze mee naar huis nemen en daar opeten.

*S*leel hoog in de nevelbossen aan de bovenstroom van de Elokerá groeit een kolossale beuk en hoog erin zit het zware nest van de zwarte havik. Weaklekek wou proberen die havik met zijn waardevolle veren te bemachtigen. Hij ging met pijl en boog op weg om een onderzoek in te stellen naar het nest waarover in de vallei werd gepraat. Hij nam Asoekwan, de jonge krijger uit zijn pilai, mee, want hem werd de verdienste toegeschreven veel verstand van vogels te hebben en een scherpe blik te bezitten. Toekoem ging ook met ze mee, maar hem wordt vrijwel geen enkele verdienste toegeschreven.

De drie volgden het stroombed van een kleine zijrivier. Ze waadden door het kalme water langs de oever en sprongen van steen naar mossige steen. Honingzuigertjes en paradijsvogels gilden, als ze langs kwamen, en bergduiven zwenkten en braken de vochtige lucht met het scherpe klappen van hun vleugels. Verderop klommen ze tegen de wal op en staken de velden over. In het bos tegen de heuvel vlogen kleine koppels parkieten in een luidruchtige zinloze opwindende kras en kras door de boomtoppen. Op een plek langs het pad was het gras plat getreden en gekneusd. Asoekwan lachte. Hij schoof de wijsvinger van zijn ene hand op en neer tussen de tweede en derde vinger van zijn andere. Weaklekek grinnikte. Verbaasd lachte Toekoem ook maar mee.

In de bossen van de hoogste hellingen met hun zwarte aarde en gedoornde rotans, hun hangende vormen en duisternis stegen de bleke heldere stammen van de baldakijnbomen omhoog tot toppen die de hemel buitensloten. Het pad kruiste de ingestorte omrastering van een varkensstal en ze hoorden vanuit de schaduwen langs een donker veld het holle grommen van de dieren. Het pad voerde hen langs putten waarvan het kalkgesteente was ingestort. Een ervan was meer dan honderd voet diep, en had een zware omheining, maar geheel vermolmd en verrot. Asoekwan wierp een steen in de diepte en ze tellden om te weten hoe lang het zou duren voor de steen op het water kletste. Toekoem wierp daarna nog een steen, maar die bereikte het water niet, nauwelijks over de rand was ze op een richel gevallen. Toekoem wierp een woedende blik naar de put en ging verder.

Een eind hier vandaan op een steile open plek was een nieuw varkensdorp gebouwd. Hier fladderden vlinders rond, zo blauw als de kroonblaadjes van de gentiaan. Als ze echter hun vleugels sloten waren ze ineens verdwenen, want dan was er niets meer van ze te zien dan wat snippers saai grijs tot de vlinders weer begonnen te dansen en de kleur opnieuw open barstte. Toekoem lachte en noemde hun naam die zo goed bij ze paste: *sigisigit*.

Een man uit het dorp ging met ze mee en met hun vieren klommen ze omhoog naar het oerbos. In de wolk die boven het bos hing, zweefde een zwarte havik. Weaklekek sprak hem fluisterend toe en maakte gebaren die de bedoeling hadden hem lager te doen vliegen, maar de havik zwenkte weg en verdween en toen ze aan de voet van de boom kwamen waarin zijn nest was, zat er geen vogel op de rand. Weaklekek ging nog wat verder de helling op, maar kon niet op dezelfde hoogte van het nest komen. Na een poosje klom hij weer naar beneden en op weg naar huis verspilde hij, — uit teleurstelling, — een oude pijl aan een schot op een van de groene parkieten.

Het seizoen sloeg om en de nachten werden helder en koud. De akoeni's bleven in hun warme hutten tot de morgen al een eind op streek was, en staken hoge takken vuren aan in de tintelende lucht. Ze gebruikten er dorre bladeren en takken voor.

In de hele omtrek van het grote vuur dat onder de dennen brandde, rook de lucht herfstig en het licht filterde in lange dunne zuilen op de afgefallen naalden. Maar op het kreupelhout juist buiten de bosrand scheen de zon heet en bloeiden de struiken met het rijke groen van de altijd durende vallei-lente.

Een of twee keer per jaar, afhankelijk van geluk of ongeluk, houdt een clan een plechtigheid die de krachten van haar heilige stenen moet vernieuwen en haar krijgers kracht en bescherming in de strijd moet verlenen. Het schoonmaken van die stenen met het vet van offervarkens — *wam wisa* — is het heiligste van alle akoeni-rituelen. Begin juni hield de Wili-clan in het kleine dorpje bij Aboelopak zo'n plechtigheid. De voorvaderlijke stenen zijn daar ondergebracht, omdat die plaats

veiliger is dan Woepereinma dat vlak bij de grens ligt. Ze zijn toevertrouwd aan de zorg van de dikke Woknabin, de enige Wilil-krijger die daar nog woont.

Als politieke leider van de Zuid-Wilils is Oemoë bij dit ceremonieel de belangrijkste man. Halverwege de morgen kwam hij de twee of drie varkens brengen die geslacht zouden worden. Hij kwam samen met Weaklekek en had, toen hij voorbij Aboelopak kwam, daar Wereklowe en Polik uitgenodigd. Geen van beiden zijn Wilils, maar het feest wordt ook door de kains, familieleden, vooraanstaande krijgers en de jongens van alle andere clans bijgewoond, afhankelijk van hun waarheid en verwantschap.

Ook andere Wilils arriveerden in de sili en gedurende de begroetingen waarbij ook gezongen werd, brak een geluid los dat veel leek op het beangstigende gehuil bij het rouwklagen. Het gillen duurde tien tot vijftien minuten en werd gevolgd door een opgewonden praten. Dit deel van het ceremonieel dient om de vetes en vijandelijke gevoelens die in de clan zelf aanwezig zijn, te begraven en een atmosfeer van vriendschap op te roepen.

Op een aparte plaats achter de pilai waren Aloro en andere mannen bezig met hun graafstokken alle onkruid en afval op te ruimen. Het erf was een mooie en afgelegen plek in de schaduw van bananebomen, kasuarina's en pandanus. De hele morgen had men er al zoete aardappelen naar toe gebracht, bladeren en kookstenen. Ekali bracht een varken en Apeore en anderen bossen brandhout. Ze liepen in optocht door de sili en stapelden het hout op onder de bomen van het erf. Oude kookgaten werden schoongemaakt en nieuwe gedolven. Loliloek kwam en verdween in de pilai, gevolgd door Elomaholan die zijn gewone opschik van stukjes pels en kleine tasje droeg. Slechts oude mannen dragen die aan een riem over de schouder ter hoogte van het middel op de rug. Elomaholan heeft een hoge en krakerige stem die bijna niet verstaanbaar is, en wordt altijd het slachtoffer van de jonge mannen die als ze achter hem op een pad opduiken, de

Wittaia-kreet uitstoten. Elomaholan is een *wisakun*, een medicijnman. Behalve hun medische plichten hebben de medicijnmannen ook het toezicht op het ritueel van de heilige stenen. Een voor deze gelegenheid opnieuw ingevette Omoë ging van het erf naar de pilai terug en het snikken en begroeten werd weer hervat. Hij sprak een zin en de anderen vielen tegen het einde in en zetten haar voort tot een zachte wegstervende jammerkreet. Allen hielden vochtig snuivend hun vingers tegen de neusrug.

De pilai zelf is klein en rommelig als het hol van een heks. Donkere pakjes hangen van alle wanden en daksparrren met vreemd gevormde kalebassen, lange strobundels, oude pijlen en veren. De zoldering glimt van een ophoping van zwart vet. Dit is allang niet meer een pilai voor krijgers, al haar sterkste mannen zijn lang geleden vertrokken. Enkele jaren terug hadden de Wilils moeilijkheden met de andere clans die in Aboelopak woonden. Oemoë vond het toen tijd worden om als een teken van zijn macht een eigen sili op te richten. De meeste Wilils gingen toen met hem mee naar Woeperrainma, hoewel enkele, zoals Aloro en Woknabin, in de oude dorpen bleven.

Grote hiperi's en bananebladeren werden naar de pilai gebracht. De bladeren werden voor een soort muurkast achter in het huis uitgespreid. Elomaholan nam acht platte met blad omwikkelde pakjes uit de kast en legde ze op de bladeren. Het waren de heilige stenen en hij maakte de pakjes open om te kijken welke het waren. Daarna ging hij weer zitten en streefde twee heel grote hiperi's die tussen de stenen en het vuur in lagen. Na een ogenblik verliet hij de pilai om het erf op te gaan met de pijl en boog, waarmee Oemoë de varkens moest doden. De vrouwen waren nergens te zien. De verzamelde mannen zaten op een stromat voor de pilai in de zon. Aloro pakte het eerste varken bij de kop en Woknabin hield het in de lendenen vast, Oemoë schoot het dwars door de longen. Hetzelfde deed hij bij de anderen. Als Oemoë aan de pees trok beet hij in zijn onderlip en hij lachte even-

tjes bij het loslaten van iedere pijn, als in antwoord op de een of andere geheime genoegdoening. Een grote zeug werd door Tegearek en Apeore naar haar ondergang gesleept. Gekniel op een knie wachtte Oemoeë haar op. Maar de zeug brak verscheidene malen los en moest tenslotte door acht krijgers gepakt en overweldigd worden. Het kostte hen nog genoeg moeite en de andere mannen lachten. Een lat werd onder de kin van het varken geschoven om haar kop omhoog te houden. Het dier gilde en was een en al siddering. Oemoeë schoot behoedzaam. Het dier worstelde zich vrij en joeg de mensen uiteen. Het grommen en lachen der mannen maakten haar nog woedender.

Er werden nog meer biggen gebracht en gedood. Ze renden bloedend het erf over op hun vlucht voor de dood en bleven doorzeulen, ook nadat ze al neergevallen waren.

De grote zeug was opnieuw in een hoek gedreven en ter aarde geworpen. Tegearek pompte met zijn voeten haar longen leeg, maar het dier was niet goed geraakt en Aloro haalde een speer om er een einde aan te maken. Tenslotte werd ze het erf opgedragen, met grote schuddende halskwabben en haar borstels vol bloed dat in de zon opdroogde. In het geheel waren er negen varkens. Elk varken had een oormerk en iedere man in dit gezelschap van meer dan vijftig wist niet alleen wie de varkens had geschonken, maar ook welk varken door wie. Zij wisten precies welk stuk en van welk varken iedere man zou krijgen, want de wereld der akoeni's is een wereld waarin gebruiken en gebaren vastliggen, en de details die nog niet vooruit bepaald waren, worden nauwgezet aan de laagbrandende vuurtjes vastgesteld.

De zeug lag een hele tijd in het vuur, werd opgetild, voortgeschopt, omgerold en geschraapt door Apeore en Tegearek. Ondertussen was het klaarmaken van de biggen al aan de gang. Aan elk werkten twee of drie man. Terwijl zij druk aan het werk waren, stond Oemoeë in vorstelijke verhevenheid boven zijn volk, met de nieuwe klei als geel goud op zijn zwarte schouders. Tijdens het bereiden van de varkens werd

het in de sili opnieuw rustig. Er klonken stemmen uit de schaduwen en buiten was het geluid van het onregelmatig hakken van stenen bijlen op been. Op het erf achter de pilai was een groot vuur aangelegd in de vorm van een brandstapel. Hierin werden de kookstenen opgestapeld en verhit. Langs de steile heuvelhelling boven de sili rolden de mannen nog meer stenen naar beneden die dreunend door het bos aankwamen. Achter het vuur onder een pandanus is een hekje dat de geesten van de doden beschermt. Het hekwerk werd nu gerepareerd met nieuwe latjes en de aarde ertussen gewied en vastgestampt om de geesten te tonen dat zij niet vergeten werden. In het midden van het omheinde gedeelte staat een bamboe paal waaraan gedroogde varens zijn gebonden. Dit is een waarschuwing, dat de plek niet verstoord mag worden. Aan het rek naast de pilai hingen Aloro en Tegearek de bloedige lappen vlees op. De handen van de beide krijgers waren rood van het bloed en toen zij met hun werk klaar waren, dronken zij water uit een kalebas en veegden hun handen schoon aan de varens.

Apeore stond in de kookput en bekleedde de aarden wanden met lang, vers gras. De grasstengels staken een heel eind boven de putrand uit, zodat het geheel er als een reusachtige bloesem ging uitzien. Vochtige bladeren werden langs de rand geplaatst en vormden het heldergroene hart van de grasbloem. Vlak erbij lag een hoop purperen hiperi. Het vuur met de stenen knalde, als een van de brokken uit elkaar sprong. De gloeiende stenen werden met tangen aangevat en binnen langs de wanden van de put gestapeld. De zijkanten en de bodem van de put werden op die manier met stenen bekleed, zodat een vurig midden ontstond. De stenen werden met nat gras bedekt en in de stoom der hiperi's gelegd. Oemoë schreeuwde aanwijzingen, maar in de algemene vrolijkheid deden de anderen dat net zo. Het schreeuwen betekende niets. Iedereen was gewillig en werkte hard en snel met veel nuttig effect. Er werden nog meer hiperi's gebracht en nog meer nat gras. De gloeiende stenen rezen al boven de grond uit

en nog steeds werden stenen op het vuur gestapeld, terwijl Polik en enkele anderen de graskanten stevig bevestigden. Polik aarzelt niet om zij aan zij met zijn krijgers te werken, ja zelfs met zijn jegeres, hoewel hij een oudere en grotere kain dan Oemoë is. De mannen met de tangen kwamen en gingen kreunend als boetelingen. Ze liepen mechanisch van de put naar het vuur en van het vuur naar de put, hun zes voet lange gereedschap klakte tegen de stenen. Aan de rand van het kookgat sprong Apeore in de stoom demonisch rond. Nog meer stenen en nog meer bladeren en een groot stuk van het offervarken in bananebladeren verpakt. En nog steeds meer stenen. Een van de stenen sprong uit elkaar en een stuk ervan raakte het harde gezicht van Hoeonke die het uitschreeuwde. Nog meer gras en nu ook een hoop varens in grote bossen aangevoerd en met het water uit een met zon beschenen kalebas besprenkeld. Tegearak kwam aanlopen met de verse varkenshuid die hij met de vleeskant naar beneden over de varens legde. Nog meer brokken vlees in varens verpakt werden er omheen gelegd. Nog meer stenen, nog meer varens, meer zilver water, sprankelend in het zonlicht-- en een kreet werd vanuit een verre kaio doorgegeven. 'Kaio, kaio,' schreeuwde een man en er ontstond een korte opwindig, maar niemand verliet het feest; vandaag moesten de andere clans op de vijand passen.

Het gras dat uit de put stak, werd van boven dicht gevouwen en omhulde alles. Het hele bouwsel waaromheen een rotantouw gebonden was, zag er nu als een kleine hooiberg uit. De hooiberg zag er goed en stevig uit, het resultaat van een ongekend aantal jaren van oefening. Het was alles onder veel geschreeuw bereikt, maar er was geen enkele beweging bij verspild.

Aloro nam het overgeschoten vlees van het rek en hing het in de pilai. Het zou op de plechtigheid van de volgende dag opgegeten worden. Nilik kwam rustig het erf opwandelen. De naam Nilik houdt verband met 's mans levenslange zotte gewoonte altijd in de buurt te zijn, als er ergens varkensvlees

wordt gegeten. Er is iets onheilspellends in de tegenwoordigheid van de hongerige Nilik en het leek of zijn komst de voorbode was van het betrekken van de lucht. De westenwind wakkerde aan en de bladskeletten die boven het dak uitstaken, bewogen als in een holle verterende angst. Hij groette Asikanalek en de andere mannen die hij op het erf passeerde, zonder een lachje. Zij gebruikten de tijd die het eten nodig had om gaar te worden, om zich op de hoogte te gaan stellen van wat er bij de kaio's gebeurd was.

Het vuur van de stenen werd later op de middag opengemaakt. De gebruikte varens werden als een grote mat voor de pilai uitgespreid. Er hadden zich daar nu meer dan honderd mannen verzameld en de meesten zaten in een grote kring om de varens heen. Er werd heel wat van de varens gegeten en op wat overbleef, werd het varkensvlees geschikt. De fettige huid van de grote zeug werd opgetrokken en door Oemoë in smalle reepjes gesneden die aan individuen en groepen die er recht op hadden, werden uitgedeeld. Er was geen spoor van onenigheid, want iedereen wist wat hem toekwam, en kreeg waar hij recht op had. De krijgers aten het vlees met veel smaak, maar zonder haast of begerigheid. Ze bewaarden een beetje van het warme vet van de huid om hun eigen huid mee in te vetten. Het vet van een offervarken heeft in alle opzichten een zegenrijke uitwerking, het verschaft zowel kracht als een goed uiterlijk. Tegen het einde van de middag waren alle zwarte huiden glimmend gepoetst. De romp van het varken en andere speciale lekkere hapjes waren naar binnen in de pilai gebracht waarheen Oemoë en de oude kains verdwenen waren. Een nieuwe vezelstreng, van de soort die door de mannen in de oorlog als talisman om de hals gedragen wordt, werd met wisa vet ingesmeerd. De vezels werden aan mannen als Jeko Asoek rondgedeeld die kort geleden een ernstige wond opgelopen had wat erop wees dat hij aan een nieuwe bescherming behoefte had. Jeko Asoek reikte nog enige overgebleven vezels aan de mannen die buiten zaten en die er gretig naar graaiden. Achter in de pilai

lagen de heilige stenen, — nog altijd ingepakt — op het bananeblad. De volgende morgen zouden ze gereinigd worden. In de bijna duistere hut aten de oude mannen luidruchtig. Achter hen drupte het koude bloed van de rauwe stukken vlees neer die in het licht dat door de spleten viel, langzaam ronddraaiden.

De Wittai'a's die het noch in de oorlog, noch tijdens een van de uitvallen vanaf de Tokolik gelukt was een man te doden, hadden al verscheidene dagen achter elkaar een overval dicht bij de rivier geprobeerd, 's morgens vroeg vanaf de Toeraba. De akoeni's waren ervan op de hoogte en de kaio was met krijgers als Aloro, Hoesoek en anderen versterkt die geprobeerd hadden de aanvallers in een hinderlaag te lokken. Ondanks het feit dat er verscheidene malen alarm was geslagen, had er nog geen echt gevecht plaats gehad. Die morgen waren de mannen niet naar de kaio gegaan, omdat er feest was bij de Wilils. Aloro was een vooraanstaande Wilil, Weaklekek een der voornaamste gasten en Hoesoek ging naar een oorlog aan de noordgrens. Geen enkele vrouw mocht in Weaklekeks velden werken en de kaio werd voor een dag verlaten. De grens langs de Aike met de dreigend oprijzende Toeraba was altijd een gevaarlijke plaats geweest, maar daar zoals alle belangrijke zaken ook Weaklekeks afwezigheid algemeen bekend was, werden er geen moeilijkheden verwacht. Het was een warme dag en 's middags ging de eenzame Woloeklek naar de rivier om te drinken. De mensen kennen geen andere drank dan water en hebben soms geen trek in het muffige en brakke water van de goten. Bij droog weer gaan ze het hele eind naar de rivier, waar ze aan de oever neerhurken en langzaam en onafgebroken verscheidene minuten lang zich voldrinken. Woloeklek nam de drie kleine

jongens mee die dicht bij Mapiatma speelden.

Een van de jongetjes was Weake, wiens vader het vorige jaar aan de Waraba was gedood. Daarna was zijn moeder naar de Wittai's gelopen en Weake stond nu onder voogdij van zijn oom, de krijger Hoesonke. Hij was een kleine jeger, een vriendje van Toekoem en had de grote ogen en dikke wenkbrauwen die zoveel kinderen er aardig doen uitzien. Zijn naam betekende Slecht Pad en hij had nog niet lang geleden zijn been geblesseerd en was daarom vandaag langzamer dan zijn vrienden.

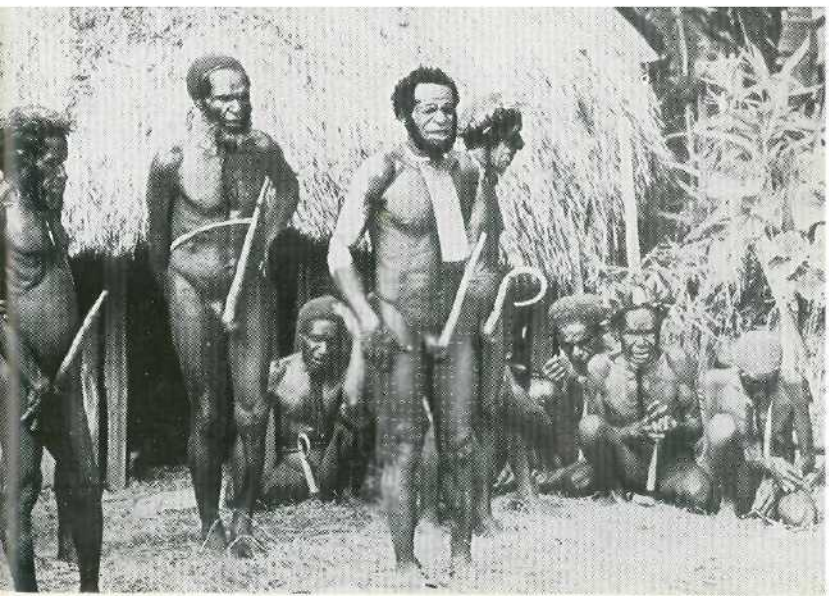
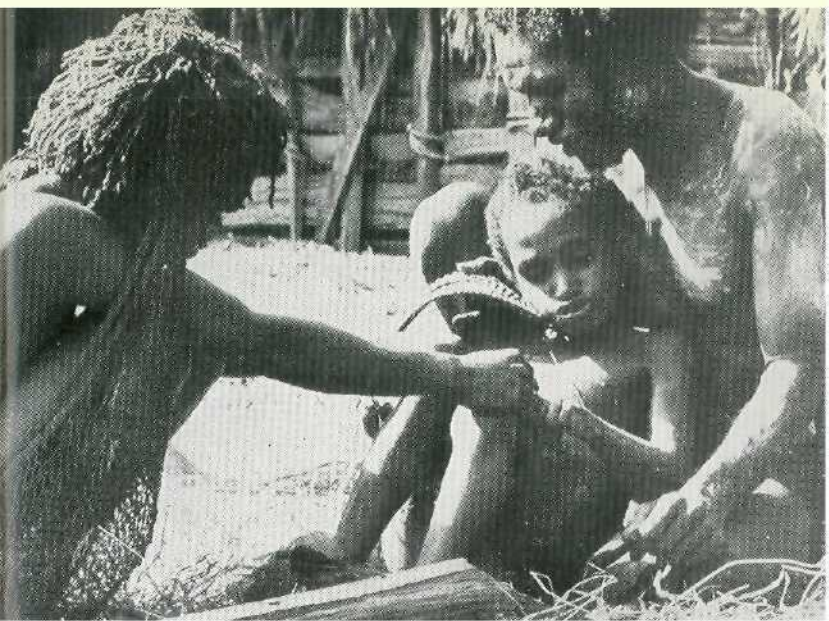
Dicht bij de Aike op een kleine hoogte niet ver van de zijweg naar Weaklekeks kaio vielen Woloeklek en de drie jongens in de hinderlaag van een troep Wittai's. De overvallers sprongen uit het lage riet en kreupelhout te voorschijn. Later was Woloeklek niet zeker van hun aantal, maar een overvallende troep bestaat gewoonlijk uit ongeveer dertig man. Er was niets aan te doen. Hij liet zijn speer vallen en vluchtte, de jongens achter hem aan.

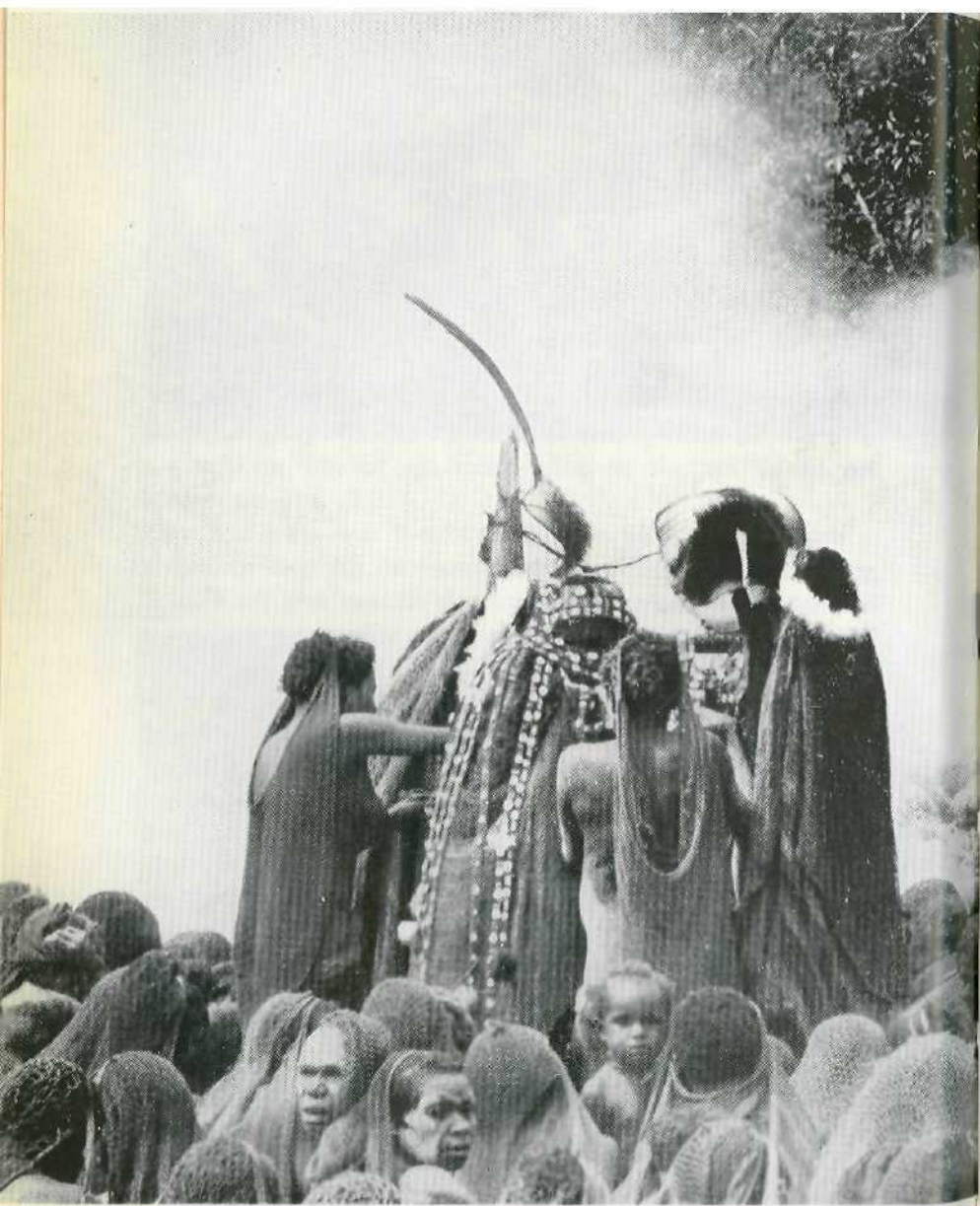
Zijn hele leven was Weake geleerd de vijand te haten en te vrezen en toen hij de vreemde mannen met hun speren zag, draaide hij zich net als de rest om en rende weg. Maar hij was niet vlug genoeg en werd bijna onmiddellijk ingehaald. Hij schreeuwde om hulp, maar de anderen renden om hun leven en keerden zich niet om. Het gezicht van een man, van verscheidene mannen doemde boven hem op tegen de helder blauwe hemel en ze ademden snel en luid. De mannen stootten telkens en telkens weer hun speren in hem, penden hem vast aan de grond en daarna waren ze weg en werd Weake naar huis gedragen.

De kreet kaio, kaio snelde door Homoeak en naar het varkensfeest. Bijna op hetzelfde ogenblik dat het stuk hete steen Hoesonke raakte, moet zijn neefje door de lange speren zijn doorboord. Terwijl er nog steeds stoom uit het vuur met de stenen kwam, bereikte hem uit Aboelopak het bericht over de jongen. De twee dorpen liggen zo goed als naast elkaar en de pilai waar Weake woonde, lag in rechte lijn nauwelijks

De vrouw van Tamoegi knielde bij het dode jongetje neer en bond zijn benen vast

Hoesonke en Tamoegi huilden lang en luid

honderd passen van de feestplaats. Hoenke rende met zijn zwager Tamoegi naar Aboelopak waar het huilen van de vrouwen net had ingezet.

Op het lange erf van de sili knielden twee vrouwen met hun gezicht naar de stille pilai. De sili ligt onder aan de berg, ten noorden van de grote groep araucaria's, in het zuiden wordt ze beschaduwd door de hoge pijnbomen van de heuvel. In de pilai waren alleen maar enkele oude mannen, maar toen kwamen Asikanalek en Tamoegi binnen en Hoenke en Siloba.

Weake lag op een bananeblad naast het vuur. Hij leefde nog en zijn kinderlijke stem leek in het donkere en plechtige ronde mannenhuis niet thuis te horen. Ze sneed door het oudemannetjesgesnuf op dezelfde manier, als de straal daglicht bij de deuropening door het stof van de pilai sneed. Weake praatte over zijn etai-eken, het zaad-van-gezag, het leven waar hij zich met alle macht aan vastklemde, alsof het rouwklagen dat hij kon horen, een duistere vergissing moest zijn. *An etai-eken werek!* 'Maar ik leef nog!' Hoewel hij geen enkele keer schreeuwde of hilde, brak telkens als hij sprak, zijn stem kreunend af en zijn bloed stroomde onophoudelijk over het blad waarop hij lag.

Hoenke probeerde hem gerust te stellen met dezelfde steeds weer herhaalde woorden die als een bezwering klonken: 'Maar je gaat niet dood!' Hoenkes stem was de enige in de hut die nog vast klonk. Tamoegi, een grote gespierde man, snikte zo hard als hij kon, terwijl Asikanalek zachtjes hilde. De stem van de jongen antwoordde gehoorzaam Hoenke: 'Oh, Oh', ja, ja. Maar nu en dan werden pijn en angst hem te sterk en schreeuwde hij het uit en vocht om de dood die hij in hun handen voelde, te ontkomen. Hoenke hield zijn linkerarm vast en Siloba zijn rechter, terwijl Tamoegi en Asikanalek zijn benen naar beneden drukten. Siloba sprak en hilde niet, maar ademde ijverig zonder op te houden in het oor van de jongen: *Oh-Phoeh-oo-Phoeh!* Dit rituele ademen wordt verondersteld kracht voort te brengen en zou het vol-

De mannen drapeerden de schelpenbanden rond Weakes hoofd

gende uur toegepast worden op het wisa varkensvlees in de pilai van de Wilils.

Zijn rug als een boog gewelfd kronkelde Weake zich in hun greep. Ze lieten zijn benen los en hij trok zijn knieën omhoog en bedekte daarmee de glinsterende speerwonden rond zijn navel en in zijn onderbuik. De oude snede op zijn onderbeen was nog altijd afgedekt met het groene stukje bladverband, maar de speergaten die er als kleine monden uitzagen en in zijn borst en zijden, zijn arm, been en buik zaten, waren nog niet verbonden. Teslotte werd er wat vers geplukt blad gebracht om de buikwonden te verbinden wat haastig en bijna zorgeloos gebeurde, alsof het werkelijke doel van het verband alleen maar was te voorkomen dat er nog meer bloed op de pilaivloer zou komen. In hun verdriet vatten de mannen hem onhandig aan en hij schreeuwde het uit van pijn. Hun gestalten bogen zich over hem heen, het was bijna geheel donker, de oude mannetjes snuften en er klonk het regelmatige *oo-Phoeh* met daar doorheen het harde scheuren van het blad.

Achter Hoonke zat een vrouw in de schaduwen, zo onbeveeglijk als een steen. De gewoonte die het de vrouwen verbiedt een pilai te betreden, werd zo lang als het kind nog leefde niet gehandhaafd, maar toch hield ze zich zo stil mogelijk. Als ze sprak wat één keer gebeurde, kwam haar stem helder en tragisch door als van een zang. Deze vrouw was Hoonkes zuster die met Tamoegi was getrouwd. Ze had een wilde droevige waardigheid in haar gezicht en is een van de knapste vrouwen van Koereloe. Ze gaf de mannen de raad om de jongen naar de rivier te brengen.

Weake klemde zich aan het leven vast en wou niet sterven. Doordat hij zo worstelde, was hij helemaal met bloed bedekt en lag in een donkere poel. Nadat de vrouw gesproken had besloten ook de mannen hem naar het water te brengen waarin het donkere, zieke bloed kon uitlekken. Hij werd opgenomen en naar buiten gedragen, Siloba hield daarbij zijn hoofd aan de haren omhoog. De vrouwen op het erf begonnen te pro-

testeren, daarom voerden de mannen hem door een opening in de achterheining, over de varkensweide, een overstap en door een tuin naar beneden waar een goot stroomde. Daar legden ze hem tot zijn borst in het modderige water.

Tamoegi was niet mee gegaan. Hij had gelijk met de andere mannen de pilai verlaten, maar liep toen door, want hij wist dat het kookgat bij de Wilils nu open gemaakt zou zijn, en hij had trek in varkensvlees. De anderen volgden Hoenke naar de goot, maar even later gingen zij ook maar weg, want er was toch niets meer aan te doen. Alleen Siloba bleef, met zijn vriend Jonokma. Jonokma zat tot zijn middel in het water en hield de benen vast, terwijl Hoenke en Siloba zijn armen gegrepen hadden. Weakes hoofd rustte op Hoenkes rechter dij.

Weake praatte maar steeds door en nu en dan schreeuwde hij opeens. Zijn stem was een schel geluid tegen de zachtere achtergrond van het rouwklagen en het lage gonzen van de mannenstemmen op het varkensfeest. Een keer riep hij, *'Tege, tege!'* in doodsangst voor de speren en Hoenke overschreeuwde hem, *'Hat ninom werek! Je bent hier bij ons'*, telkens en telkens opnieuw. *'Je bent hier bij ons'*, hij zei het mat elke keer dat Weake opnieuw schreeuwde. *'Je bent hier bij ons!'* Dan herhaalde Weake het zwakke ritmische *oh, oh, oh*, waarmee hij het beaamde. *'Hat ninom werek-oh. Hat ninom werek-oh'*. Zijn ogen sloten zich, gingen wijd open en sloten zich opnieuw. Hij leek te dommelen. In de modderige goot vol waterspinnen, ronde zwarte kevers en afval van oude bladeren dreef zijn bloed vredig weg. Boven hem verhieven zich de grote bogen der bananebladeren, en de heuveltop in het zachter wordend licht van een blauwe hemel. Taro en hiperi groeiden om hem heen en het blauwbloemige spinnekruid zette de steile oevers van de goot af. Gierzwaluwen joegen op insecten en de muskieten begonnen uit te zwermen, de mannen moesten ze telkens weg slaan.

Hoenke zuchtte en liet zijn hoofd tegen de kant van de goot rusten. Zijn gezicht had de harde en steelse uitdrukking ver-

loren en werd bijna nobel. Jonokma die in het water zat, moest geeuwen van de kou. Het jongetje Okal die de overval had meegemaakt, kwam aanlopen en staarde zijn vriendje aan. Hij zag er onrustig en ongelukkig uit en ging dadelijk weer weg. Weake kreunde in zijn laatste slaap, een zacht en zuiver geluid dat met iedere adem meekwam. Toen de pijn hem deed ontwaken, probeerde hij te praten, maar zijn stem klonk zwak en slaperig. Siloba ademde nu en dan in zijn oor, maar het effect was ontmoedigend, hij deed het alleen als het kind riep. Het kleine tengere jongetje had meer dan twintig wonden en het was een wonder dat hij nog zo lang leefde. Hij zou nog tot het vallen van de avond in leven blijven, half slapend in het water, terwijl de mannen die hem verzorgden, moe en koud werden. Ze hoestten en sloegen zich zelf om de schouders om warm te blijven en staarden in het water en de borst van het jongetje ging nog steeds op en neer, op en neer met kleine rukjes. Nu en dan goot Siloba wat water over de wonden die boven water kwamen en dan kwam er weer meer bloed te voorschijn dat langzaam langs zijn zijde wegvloede. Hoeonke zei weer: 'Je blijft bij ons, je blijft bij ons', en het kind antwoordde: 'Ja, ja,' en sprak daarna niet meer.

Siba kwam en staarde naar de kleine jongen. Hij brak de stengel van een taroblad af en onderzocht de wond aan zijn linkerzijde. Het blad dat op de buik was geplakt, was weggedreven, net als de kleine horim. Siba probeerde een wit stuk uitpuilende darm naast de navel terug te duwen, alsof het op een of andere manier zou helpen, als hij het bewijs van het letsel verheelde. Weake ging snel achteruit en klaagde niet meer. Zijn mond stond open en zijn lippen waren gezwollen en droog. Tijdens de aanslag moest hij een hevige slag tegen zijn hoofd gekregen hebben, want aan een zijde was het gezwollen en verkleurd.

Jonokma boog zich over hem heen en verwijderde een stukje stro van zijn droge lippen. Siba liep vlug de tuin door en sprong bij de omheining op het dak van het varkenshok en

brak met een krakend geluid een bananeblad af. Hij slingerde het blad op het erf van de sili, het zou het laatste bed van het jongetje worden. Toen hij weer bij hem was, tilde hij Weake uit het water en droeg hem door de tuin naar huis. Hoeonke en de twee jegereks volgden hem door de schemering, rillend van kou.

Weakes lichaampje was nu helemaal slap, de ene voet lag over de andere en zijn armen hingen naar omlaag. Zijn bloed droop langzaam op het onkruid. Zijn adem ging nu rustiger en zijn ogen die half gesloten waren, begonnen te verglazen, als de ogen van een pas geslacht dier. Nilik, Wereklowe en Polik waren naar de pilai gekomen om hem te zien, maar nu was het avond en was hij dood.

De volgende morgen bouwden Hoeonke en Tamoegi voor hem midden op het erf de stoel. Vier vrouwen kwamen uit de kookhut te voorschijn en knielden ervoor neer, en nog meer vrouwen stapten al over de overstap die het kleine erf afscheidde van Wereklowes grotere. Het rouwklagen had al ingezet en vanuit geheel Zuid-Koereloe kwamen de mensen van de Aloea-clan al door de velden aan.

Asikanalek kronkelde zich in de pilai, kapot van verdriet. Tegen de wand waardoorheen het zonlicht filterde, was het smalle silhouet van Weake zichtbaar in de houding die hij in de stoel zou aannemen. Asikanalek ging naar hem toe en droeg hem naar buiten. Nog steeds met de jongen in zijn armen knielde hij neer in de helle zonneschijn voor de pilai en zong een rouwklacht. Asikanaleks schouders waren met gele klei ingesmeerd, de mannen die om hem heen stonden, zagen er verformfaaid en als gekken uit. Weakes verschijning veroorzaakte een hevige deining onder de vrouwen: een lange dag van hevig jammeren had ingezet.

Twee schelpenslabben werden om Weake gehangen, waardoor niet alleen zijn ingevallen borst bedekt was, maar ook zijn open gescheurde buik. De vrouw van Tamoegi knielde bij hem neer en bond zijn benen vast. Een man bond hem een nieuwe horim om ter vervanging van de andere die wegge-

dreven was in het bruine water van de goot. Naast de stoel zaten Hoeonke en Tamoegi te huilen en hun benen te wrijven. Nu en dan wrong Hoeonke zijn handen op een zonderlinge stijve manier en keek om zich heen, alsof het daglicht hem onbehaaglijk voorkwam.

Weake werd naar de stoel gedragen. Zijn samengebonden benen werden over de kruisbalk gehangen en zijn hoofd opgehouden door een reep blad dat Tamoegi onder zijn kin had doorgetrokken. Aan de voet van de stoel kroop Tamoegi's vrouw wenend rond en veegde de grond schoon met een bos uitgerukt gras. Andere vrouwen kwamen met meisjes en kleine kinderen in een onafgebroken rij het erf op en gingen op de grond zitten en voegden hun stemmen toe aan de golven van geluid.

Een hagedisje schoot uit de omheining om een insect te pakken. Het bewoog zijn kopje op en neer, terwijl het hem snel naar binnen slokte. Daarna verdween het weer vlug in de schaduwen. Een honingzuigertje sprong heen en weer in de takken van een albizzia. Ook dat vogeltje schudde zijn kopje, door het gejammer in de war gebracht. Maar voor het wegvloog, had het zijn kalmte al terug en op een tak zittend streek het zijn veren glad. In de blauwe lucht boven de heuvel vielen twee kiekendieven elkaar krijsend aan.

De mannen drapeerden de schelpenbanden rondom Weakes hoofd in de vorm van een helkleurige kroon. Maar hij had maar een klein hoofdje en de banden hingen langs zijn armen en zijden naar beneden. Terwijl de aanwezigen zich krabden en ronddraiden en hun gedachten dachten in de warme luwte van hun bestaan, zat het kind hoog en alleen in zijn stoel, in een koele sereniteit. Maar ondanks dat leek het, alsof hij zich bezwaard voelde door al deze opschik en alsof hij treurde. Toen de vrouwen kwamen en hun netten om hem heen hingen, verborgen ze hem bijna in de schaduwen. Hoeonke kwam om hem met vers varkensvet in te smeren en zijn schenen waar de zon op scheen, begonnen te glimmen. Toekoem zat bij de omheining op een steen glimmend nog van

het varkensvet van de vorige dag, hij staarde naar Weake. Toekoem was een van de weinige kinderen die van streek scheen, hoewel hij net als zijn kameraadjes al veel begrafenissen had gezien en er nog meer zien zou.

Onder leiding van Polik zong een groep snuivend de oude rouwzangen, terwijl ze de grond met hun afgeknaagde oude tenen bewerkten en hun dijen wreven. Een van hen, een man met een gerimpelde reptielenhuid, zocht knorrig naar zijn rol tabak in de zak die achter op zijn rug hing. Tegelijkertijd nam hij deel aan de rouw met een zwak *woe, woe*, en zijn lange neus droop luidruchtig. Het gat in zijn septum dat bestemd is om er een varkenstand in te dragen, was veel te groot geworden, zodat het licht er doorheen scheen.

Een paar mannen kwamen schelpenbanden brengen en Hoeonke riep hen een groet toe, een luid *wah-h, wah-h*. Het klonk wat ongepast en tegelijkertijd toch ook, alsof hij bij hen in de gunst wilde komen. Hij en zijn zwager stonden bij de stoel en kibbelden bedekt over het plaatsen van de banden. Onder de kibbelarij wist Tamoegi toch nog te snikken, huichelend met een open en oprecht gezicht.

Vier varkens werden naar voren gebracht en de eigenaar van de pilai slachtte ze met een soort van bedroefde autoriteit. Terwijl ze doodbloedden, schopten hun poten in de grond, alsof ze bezig waren zich daarin te boren. Ze werden vlug klaargemaakt en de jegereks brachten het brandhout aan. Onder de jongens was Okal, Weakes vriendje, hij was ingesmeerd met gele rouwklei, op zijn schouder was een pakje bladeren gelegd tegen het schaven van het hout. Net als alle andere jongens had hij een belangrijke rol bij de begrafenis van zijn vriend. Nilik, met zijn grote affiniteit voor varkens, was op tijd gekomen om de bloedige vleeslappen die op een rek achter de stoel hingen, te betasten. Voor de stoel sloeg zich een oude vrouw met haar stompjes van handen tegen de borst. *Aulk, aulk, aulk*, huilde ze, — *Loe, loe, loe, loe!* De gele klei was in de huidplooiën van haar oude heupen en borsten tot een korst geworden. Aan de andere kant van het erf

danste een witzwarte reuzenvlinder uit de schaduw van het bos over de hoofden der akoeni's heen en weer en weer naar het bos terug.

Hoeonke en Tamoegi huilden lang en luid met trillende monden en waakzame ogen. Ze sloegen de aankomst van Weaklekek gade wiens mensen drie grote platte jistenen die met dierenhuiden en kauri's versierd waren, achter hem aan droegen. De jistenen zijn waardevol, maar niet sacraal, al kunnen ze dat worden. Net als de kauribanden worden ze als ruilmiddel gebruikt. *Wah, wah, wah*, hilde Tamoegi. De groep hield voor de stoel stil om te treuren, daarna gingen de mannen door naar de pilai, terwijl de vrouwen en kleine kinderen op het voorerf bleven. Weaklekek zat rustig neer en staarde naar de grond. Hij was een van Weakes nami's en gaf zich heimelijk de schuld van zijn dood, want het was zijn kaio geweest die verlaten was. Maar overval en dood vormen een deel van het bestaan der akoeni's en noch hem noch Woloeklek werd door de anderen ook maar iets verweten. Ondanks dat kwam Woloeklek die zo dwaas was geweest de jongens naar de rivier mee te nemen, niet op de begrafenis. De vrouwen van Oemoë waren gekomen en met hen de kinderen van zijn sili. Akoe en Holake voegden zich bij de kleine meisjes van het dorp die heel zelfbewust kleine boodschappen overbrachten. De meisjes glimlachten zedig tegen iedereen in de prettige illusie dat alle ogen op hen gericht waren. Nilare die nog erg jong is, had een verkeerde voorstelling van de situatie. Zij nam de jammerklacht over en neuriede die tevreden op het ritme van haar eigen liedjes. Natoek die herhaaldelijk aan haar moeder ontsnapte, speelde op het smalle pad dat tussen de vrouwenmassa was open gehouden. Als de meeste akoenikinderen nam hij het geknuffel en de kreten van zijn moeder goed gehumeurd in ontvangst en lachte tegen iedereen, zelfs tegen de laatkomers die boven op hem stapten. Tenslotte werd hij aan de hoede van zijn broer Oewar toevertrouwd die hem meenam naar een hoek en daar zijn haar ontluisde.

Terwijl het eten kookte, kwamen er nog meer mannen, waardoor er binnen de omheining niet genoeg plaats meer was. Het rouwen zakte in de middaghitte af, niets bewoog meer. Enkel de steekwespen, zwart en geel, zwoegden zonder ophouden om de kleine open korf die ondersteboven aan een pandanusblad boven de omheining hing. Zij hingen onder de korf in de lucht met bengelende poten of omvatten elkaar in een droge, delicate omhelzing.

Dicht bij de hoofdingang van Aboelopak was op drie plaatsen het lange gras aan elkaar vastgeknoopt. Vastgeknoopt gras betekent dat het verboden is daar te komen. Dit teken was als waarschuwing bedoeld voor de tweehonderd vrouwen die er waren en die plaats gebruikten om er te urineren, waar Wereklowe woedend om was.

Het vuur met de stenen werd ontmanteld en het varkensvlees onder de mannen verdeeld. Enkele vrouwen kregen er ook een stukje van. Namilike het dochttertje van Asikanalek, ging met haar netten vol hiperi rond en deelde ze uit. Weakes zusje Iki Aboesake was er ook en zag er op haar babymanier net zo lief uit als Namilike zelf. Iki Aboesake's eigenaardige naam betekent: Hand-die-zelf-niet-kan-helpen, wat een uitdrukking is die de akoeni's gebruiken voor het verschijnsel van de varkensdiefstal.

Onder het eten stegen en daalden de zachte golven van het rouwbeklag. De zon, reeds naar het westen dalend, scheen brandend heet op Weake en de vrouwen probeerden hem met hun netten wat schaduw te geven. Maar nu kwamen de mannen naar voren en ontdeden hem van de banden. Het maal was over en het dagwerk kon beginnen. De banden werden op een blad voor de pilai uitgelegd, aan weerszijden zaten de kains in twee lange rijen. Nadat een poos lang de banden bewonderd waren en over hun bestemming werd beslist, stond Wereklowe op om ze uit te delen.

Tot nu toe was Wereklowe uit de buurt gebleven en had de leiding van de begrafenis aan Asikanalek overgelaten. Asikanalek was niet alleen een onderkain, maar ook een goed

krijger die er al twee had gedood en een der naaste familieleden van het jongetje. Maar het einddoel van de begrafenis was het uitwisselen van de goederen en dat wordt gewoonlijk in handen gegeven van de leider van de clan. Met een passende pauze tussen de namen deelde Wereklowe de banden uit, begeleid door een eerbiedige stilte. Een band werd aan Weaklekek geschonken, maar Weaklekek was nog steeds in een gemelijke bui en wees haar af. Ondanks alle rijke geschenken die hij gegeven had, voelde hij in zijn wanhoop dat hij haar niet verdiende. Lakaloklek, veel praktischer, kwam naar voren en nam haar aan uit naam van haar echtgenoot.

Ondanks de grote mate van verdriet leek de kans op de uitbarsting in een gewelddaad gering. Hoonke klaagde dat de *pavi* dat niet had mogen doen, maar ja, Hoonke had zelf eens dicht bij de grens een onschuldige vrouw die van de Siep-Elortak was weggelopen, vermoord. Wraak moest er zijn, onvermijdelijk, maar zonder morele veroordeling.

Met dit al waren er voor de begrafenis van een kleine jongen meer dan tweehonderd mensen in de kleine sili samengeperst. Er waren meer geschenken gebracht en meer varkens geslacht dan bij de begrafenis van Ekitamalek die de zoon van een kain was en een krijger. Slechts enkelen waren hier met echt verdriet gekomen en slechts enkelen voor een voordelige ruil. De rest kwam, omdat het doden van een kind, ondanks de bekrachtiging in de traditie, hen ongelukkig en onbehaaglijk had gemaakt.

Met zijn rug naar Wereklowe zat het kind nu naakt in de stoel. De vrouwen kwamen hun netten weghalen. Het leek of Weake zich bewoog. Zijn hoofd zakte langzaam naar zijn borst, daar het touw dat zijn kin omhoog hield van achteren was losgemaakt. Toen begon ineens een man te schreeuwen en er ontstond een algemene stilte. Polik was de spreker en hij waarschuwde de mensen voor een nieuw gevaar.

Veertien dagen eerder had Amolfi, de gewelddadige kain van de Haimans, de jongere broer van een man met wie hij on-

enigheid had, gedood. Het is niet ongewoon dat men een familielid of zelfs een klein kind van zijn tegenstander het leven beneemt, want dat is niet alleen een veel subtieler bestraffing, maar ook een minder gevaarlijke. De man was naar de Siep-Kosi gevlucht, maar had wraak gezworen en Polik waarschuwde in opdracht van Amolfi al diens vrienden en familieleden op hun hoede te zijn. De vrouw van de vluchteling had bevel gekregen de volgende morgen bij hem in Aboelopak te komen, zodat hij en Wereklowe een volledige uiteenzetting van de zaak aan haar konden geven. Een van de plichten van de grote kains is de vetes binnen de stam te beslechten, wat nu en dan ten koste van hun eigen varkens gaat. Toen Polik uitgesproken was kreeg het fluisteren van de toehoorders een onbehaaglijke toon, maar na een poosje klonken hun stemmen weer gewoon en begonnen de vrouwen weer hun netten terug te halen.

Er gingen al mensen uit de sili vertrekken. De touwen werden losgemaakt en Weake werd op de bananebladeren neergelegd waar de schelpenbanden hadden gelegen. De jegereks brachten met strakke gezichten hout voor de brandstapel aan. Toekoem zag er beangstigd uit en was duidelijk van streek. Het rouwgejammer nam in snelheid toe. Hoeonke smeerde voor de laatste maal het lijfje van de kleine jongen met vet in en toen hij daarmee klaar was, nam hij zijn pijl en boog op. Een andere man hield de strobundel omhoog. De pijl werd erin geschoten en verlost de geest van het lichaam. De man liep met de bundel het erf over en legde haar op de omheining. Het vuur van de brandstapel was snel aangewakkerd. Er barstte een luide kreet los, toen het lichaampje erop werd gelegd.

Ze legden Weake op een zijde neer, op de manier waarop kleine jongens slapen en gaven hem een ruw stuk hout tot hoofdkussen. De vlammen lekten aan alle kanten om hem heen. Er werd ook hout boven op hem gestapeld, zodat hij niet meer te zien was.

Na een poos stierf het rouwklagen weg en liep de sili snel

leeg. Hoenke bracht de rode vlerk van een papegaai en voerde de reinigingsceremonie uit voor de mannen die het dode lichaam hadden aangepakt. De in een kring gezeten mannen hielden beide handen voor zich uitgestrekt en Hoenke zwaai-de de papegaaienvlerk erboven. Later werd dit ook bij hem gedaan.

Het laatste wat er van Weake overbleef was een zoetachtig verstikkende stank naar boven gevoerd door de scherpe rook van de knetterende brandstapel die zich tenslotte tegen de pijnbomen van de hoge top der bergwand verspreidde.

*H*et tweede gedeelte van de plechtigheid der stenen was door Weakes begrafenis een dag uitgesteld en ondertussen was het restant varkensvlees zoetig gaan stinken en die stank vulde de hele pilai van de Wilils en overheerste de oude lucht van vet, zweet en zware tabak. De oren, kaken en staarten en alle delen van de romp lagen apart op het verbrande varenblad voor het pilai vuur. Het bloed was tot een purper bruin opgedroogd en het vlees zelf was tot half verkoolde resten verschrompeld waaruit al het sap was verdwenen. Alleen de kinnebakken, met de tanden glimmend in een schrale doodslach, vormden een uitzondering. Ze stonden netjes op een rij naast het vuur.

Heel vroeg in de morgen had Oemoë de stenen uit de kradende pakjes losgewikkeld. Elomaholan en andere oude mannen waren erbij tegenwoordig en ook de krijgers Aloro, Tegearek en Jeke-Asoek en Wereklowe als enige niet-Wilil. Men laat slechts heel zelden de stenen zien, het ritueel werd in eerbied en stilte uitgevoerd.

De stenen zijn veel ouder dan de clan beseft en van ieder afzonderlijk zijn de krachten welbekend. De stenen hebben dezelfde donkere kleur van de jistenen, een diep en ondoorschij-

nend jade, hoewel er ook enkele zwarte bij zijn. Ze hebben allen dezelfde mooie spatelvorm, sommige in het midden wat smaller, maar die zijn dan kleiner en onversierd. Oemoëë nam ze een voor een op en smeerde ze zacht en liefdevol in met het wisa wisa-vet, tot ze bij de vlam van het vuurtje leken te glimmen. Daarna werden de stenen weer opnieuw ingepakt en op de mat teruggezet.

Daarna haalde Oemoëë de varkensstaarten en sneed er met een bamboe mes kleine bosjes haar af. Enkele ervan reeg hij aan een splinter, die worden zo als versiering door belangrijke mannen gedragen. Een van de haartoefjes werd door Wereklowe tussen de fetischen op het raamwerk boven het vuur gehangen en het laatste werd door Elomaholan tussen een der pakjes met stenen gestoken om de geesten der gestorven Wilils te verzekeren dat zij nog niet vergeten waren. De pakjes werden daarna teruggeplaatst in de kast achter de hangende bundeltjes in het achterhuis.

Elomaholan ging nu naar buiten, door Oemoëë en de krijgers gevolgd. Over het tapijt van varens en grassen waarop twee dagen eerder de varkens waren verorberd, maakte Elomaholan een weg vrij om het vertrek van de geesten te vergemakkelijken. Die zouden nu in een goede stemming vertrekken en alles voor de Wilil-gemeenschap in orde maken. Door het eten van het wisa varken waren de mannen onder het wisa verbod komen te staan en mochten niet roken, drinken of hun vrouwen aanraken. Het was nu tijd om dit verbod op te heffen. Een groot aantal mannen verliet de sili met stokken in de hand. In de velden en in het kreupelhout sloegen ze op het riet en gras en doorzochten holen en spleten op zoek naar kleine diertjes. Alle mannen en jongens deden eraan mee, ook Elomaholan en gasten als Wereklowe en Polik; allen, dat wil zeggen met uitzondering van Oemoëë zelf die met de grootste zorg voor zijn waardigheid, met zijn armen over de borst gevouwen langs de kant stond.

Veld dieren waar de wisakoën overheen geblazen is en die daarna worden gegeten, hebben de kracht het wisa verbod

op te heffen. De mensen kennen de oorsprong van deze kracht niet, ze zeggen alleen dat het altijd zo geweest is. Hoewel iedereen het blazen mag verrichten, bereiken alleen de echte wisakoens effect, zij krijgen de kracht van vader op zoon. De bloedverwantschap is echter niet belangrijk. Asok-meke is een wisakoen en kan deze kracht op zijn stiefzoon Toekoem overbrengen. Mocht Toekoem dit als de tijd daar is, niet willen, dan erft Siba de begaafdheid.

Na een halve morgen van zoeken en schreeuwen waren eenentwintig grote ratten en muizen verzameld, plus nog een bijennest met eetbare larven en een grote sprinkhaan met gele kop. De eerste dieren, vier muizen, werden aan Elomaholan gegeven. Hij hield ze in zijn samengevouwen handen, aan een kant hingen alle staarten netjes naar buiten en aan de andere kant een boeketje muizensnoetjes, met ronde zwarte kraal-oogjes vol angst.

Een klein meisje kwam uit Aboelopak aan rennen in een staat van histerie. Het was een van de meisjes van wie een paar vingers als rouw verminkt zouden worden. Ze werd gepakt en een oude vrouw gaf haar een pak slaag en daar kinderen zelden geslagen worden, leverde dat een prettig verzetje voor de jagers op.

Tegen de middag kwam Oemoeë in de pilai terug. Hij had de diertjes in een net bij zich. Ze waren met vrouwelijke netheid in bladeren en gras verpakt. Een bananeblad werd over de wam wisa gelegd en de dode ratten en muizen, de sprinkhaan en het open bijennestje werden in een rijtje langs het middennerf gelegd. Met dezelfde zorg waarmee hij de stenen had behandeld, streek Oemoeë nu de vachtjes van de knaagdieren glad. Hij streek ook de baardsnorren van de ratten op, iets waar een minder kieskeurige kain niet aan gedacht zou hebben. Toen hij klaar was ging hij zitten en de anderen schreeuwden de geesten toe: 'Ga weg!, ga weg!' De mannen stoven de pilai uit om de geesten voor zich uit weg te drijven.

De diertjes werden aan de jongens gegeven die er met benen

naalden de ingewanden uithaalden. Stenen werden verhit en de schoongemaakte ratten en muizen werden langs de kant van het vuur geplaatst om de haren eraf te schroeien. Onder het schroeien kromden hun ruggen zich en hun tanden kwamen te voorschijn. Okal roosterde een rat aan een puntige stok. De verkoolde ratten werden in blad gewikkeld en naar de pilai teruggebracht, waar het rituele blazen had plaatsgevonden voor ze het vuur ingingen.

De grote Woknabin, de enige Wilil krijger, die nog in de pilai der heilige stenen woonde, zat daar heel alleen. Woknabins blinde ogen geven zijn gezicht een treurige uitdrukking, hoewel die treurigheid misschien voortkomt uit het besef dat zijn vrouw een sloerie is. De vrouw wordt door de gemeenschap als kepoe beschouwd, kepoe in de betekenis van onwaardig, maar dat moet voor haar man slechts een geringe troost zijn.

Toekoem zat duimzuigend op een steen en keek naar de andere jongens. Na een poosje sloot hij zich bij een paar kleinere kinderen, — Natorek en Oloema en Oemoë's dochtertje Nilare, het enige meisje in dit gezelschap, — aan. Ze knaagden allemaal op oude varkensbotjes, restjes van twee dagen geleden en keken naar het maken van het kookgat. Jeko Asoek die zelden werkt, zat naast het gat op een varkensoor te kauwen. Hij brandde zich bijna, toen het jongetje Weneloeke een hete steen uit zijn tang liet vallen, toen hij de oudere jongens wilde helpen het vuur in orde te maken. Weneloeke doet altijd erg zijn best. Hij is hoog in de heupen en ziet er meisjesachtig uit, en hij is het ook die de mooiste rotsteekeningen daar hoog in de bergen heeft gemaakt. Jeko Asoek snauwde hem spottend af, maar toch tamelijk mild. Hij was van zijn lelijke wond genezen en met een volle maag, een nieuwe streng vezels en een laag vers vet zat hij daar in een goed humeur. Hij nam een stuk rauwe gemberwortel en peuzelde dat op. Gewoonlijk wordt gember met het eigen blad er omheen gegeten, dan is het minder heet. Nu snakte hij naar adem, rolde met zijn ogen, kreunde en sloeg zijn handen over

zijn oren alsof anders zijn arme schedel uit elkaar zou barsten. Even later nam hij nog een stuk en met hetzelfde ceremonieel.

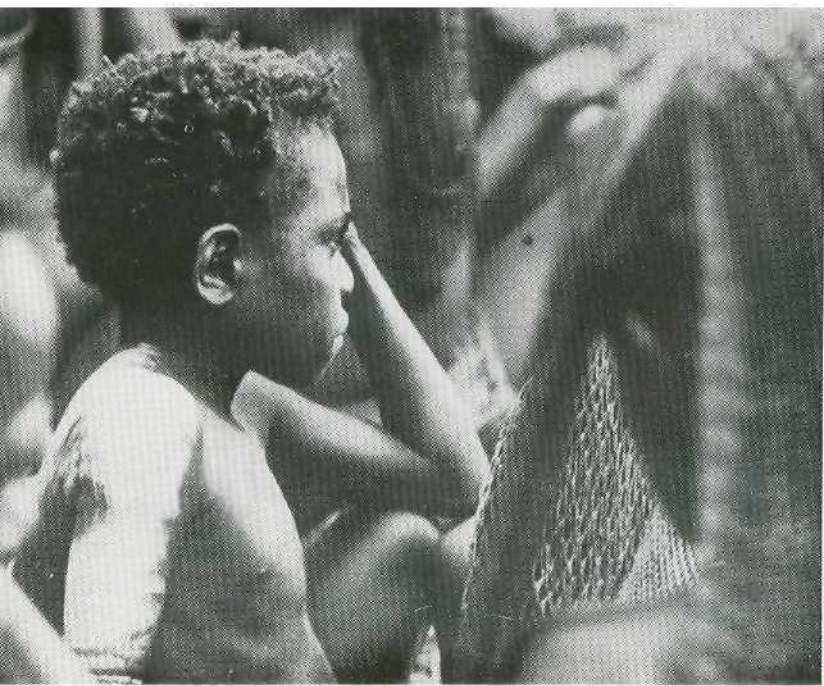
De kleine Natorek heeft een woeste energie en ging plagend van de ene groep naar de andere. Hij is heel vlug en sterk voor zijn omvang en brutaalweg gapte hij een stukje van een heerlijke varen weg uit Toekoems mond. Toekoem kreeg het terug maar zag er beledigd en uilig uit, maar een ogenblik later lachte hij hees in zichzelf met een soort jolige duivelachtigheid, het soort lach dat uit een boomstronk zou kunnen voortkomen.

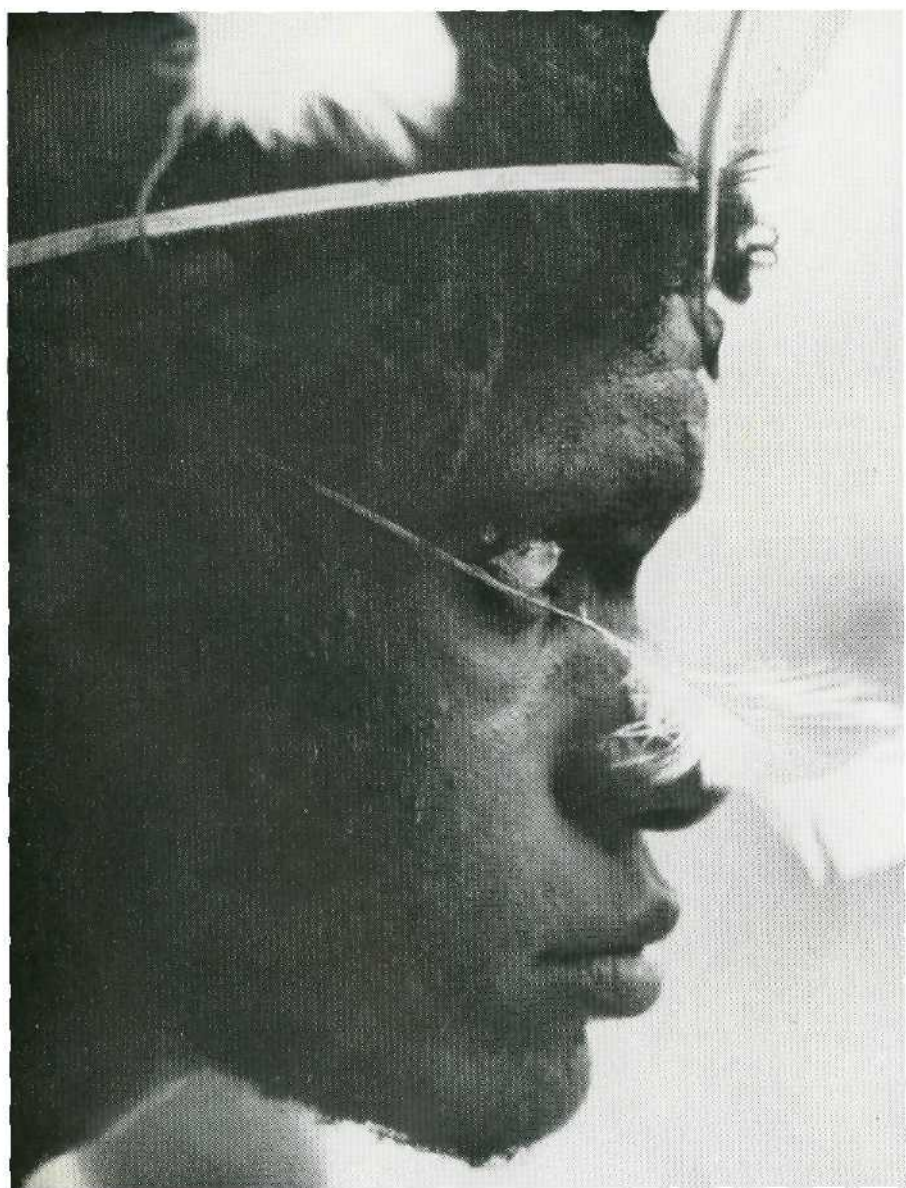
Natorek had zich achter de grashoop bij het vuur opgesteld en gooide grassperen naar zijn broer Oewar. De hoop gras was net zo hoog als hijzelf, zodat alleen zijn roestige krullen zichtbaar waren, hevig in beweging vanwege het plannen maken. Elk ogenblik rees een dik handje uit de rook te voorschijn dat een speer wierp en weer verdween. Zijn geheime schuilplaats was beter dan zijn nauwkeurigheid, maar niet-tegenstaande dat stond Oewar met lenige gratie op en dreef hem er honend uit. Het jongetje sprong en steigerde om Oewars projectielen te ontkomen. Natorek is een aan de aarde gebonden schepseltje en ondanks al zijn voorzorgen eindigde het gevecht zoals het gedoemd was te eindigen. Toen hij huilde kwam een oude man hem troosten.

Het kookgat werd geopend en de mannen verzamelden zich op het kleine erf. Varkensvlees en ratten werden rondgedeeld en hoewel verondersteld werd dat iedereen minstens wel een schraapsel van die laatste dieren zou ontvangen, namen Oemoeë en de andere oude mannen er niet van. Het grootste deel der ratten en muizen werd door de jegereks en Woloe-klek opgegeten. De jongens knaagden aan de ratten die behalve heilzaam ook nog bijzonder smakelijk zijn. Okal en zijn tweelingbroer aten er met de grootste gulzigheid van. Ze zijn de enige precies aan elkaar gelijke tweelingen van Zuid-Koereloe en alleen van elkaar te onderscheiden, doordat als rouw van Okals rechteroor een stukje afgesneden werd. Hun slim-

Om het bloeden te stoppen hielden zij hun handen in de hoogte

Toekoem zag er beangstigd uit en was duidelijk van streek

me vosachtige gezichten, met spitse oren en schuine ogen, geven hun een roofzuchtig uiterlijk, ze lijken wolfsjongen. Het erf vol mensen vulde zich met het zachte, gladde geluid van het eten van het varkensvlees en een flauwe lucht van verrotting. Met gekruiste benen, in de zon zittend at men ook grote hoeveelheden gekookte varens en zoete aardappelen. Aan het einde van het feest, voor men naar huis ging, smeerde men elkaar met het vet in, hartelijk wrijvend en met vriendschappelijke klappen. De jegereks deden hetzelfde en Natorek stond op om zich door Oewar te laten inwrijven. Hij stak zijn armen hoog boven zijn hoofd, alsof hij op het punt stond te klappen voor de belangstelling van de hele wereld.

Toen het feest voorbij was, liep Toekoem recht door naar Weakes sili in Aboelopak. Daar had 's morgens vroeg een heel andere ceremonie, de *iki palin*, plaatsgehad. Uit eerbied voor de dode jongen waren de twee eerste kootjes van twee vingers van Weakes zusje Iki Aboesake en van drie andere kleine meisjes afgekapt. Bovendien was het bovenste gedeelte van het linkeroor van een jongetje met een bamboe mes afgesneden.

Een half uur voor de plechtigheid waren de vingers van de meisjes stijf afgebonden om de bloedsomloop te stoppen. Vlak voor de operatie had men de kinderen stevig op de bovenarm geslagen om de hand gevoelloos te maken. De vingers werden op een stuk hout geplaatst en afgehakt met een stenen bijl. De laatste taak werd door Tamoegi uitgevoerd die in dergelijke soort zaken als zeer bekwaam wordt beschouwd. De vingers werden in de kookhut gehangen om te drogen en de volgende dag verbrand en daarna op een bepaalde plaats achter de pilai begraven.

De jongen woont in Wereklowes sili en zijn oor dient als bewijs van het verdriet van de sili-gemeenschap. Eén meisje is Wereklowes nichtje, het andere het dochtertje van een krijger die geen varken en geen steen had als begrafenisgeschenk en daarom de vingers van zijn kind aanbood. De derde is

de dochter van Tamoegi en Iki Aboesake is een wees. Een van de meisjes had de plaats ingenomen van het vijfde kind, het meisje dat hysterisch was geworden en was weggerend. Hoewel ze een pak slaag had gehad, was ze toch niet gedwongen geworden om haar vingers te offeren. Net als met de kepoe mannen in oorlogstijd wordt de schaamte die haar gedrag oproept, voldoende straf geacht.

Met haar drie jaren is Iki Aboesake de jongste van deze drie meisjes, van wie de oudste niet ouder dan vier jaar zal zijn. De kinderen zaten bij elkaar in de kookhut. Om het bloeden te stoppen hielden ze hun handen in de hoogte. Het zag er uit of ze een speelgoedje of een cadeautje aan een vriendinnetje lieten zien. De hele morgen bleven de vingers erg bloeden en ieder kind had een prop gras rond de elleboog om het bloed op te vangen. Geen enkel kind liet iets van pijn merken, maar ze waren alle drie erg stil, op een manier als kinderen zelden stil zijn, en de ogen van Iki Aboesake die door de kinderen Kiboesake genoemd wordt, waren groot van schrik.

De familieleden praatten heel gewoon tegen de kinderen en na een poosje werden ze mee naar buiten het erf opgenomen. Er waren erg veel vrouwen gekomen die vrolijk pratend bij de as van de brandstapel zaten. De vrouwen zeiden een paar vriendelijke woorden tegen de meisjes, maar verder werd er geen drukte over gemaakt. Ze kregen hiperi's en aten die op. Later ging het jongetje van wiens oor een stuk was afgesneden, naar het mannenfeest van de Wiliis en knaagde net als de rest aan het rattenvlees. De zijkant van zijn hoofd was slordig met klei bestreken.

Tamoegi's vrouw zat alleen en zocht Weakes beenderen uit de as van het vuur. Ze gebruikte er een kleine houten tang voor en legde de witte stukjes in een hoopje op een bananeblad. Ze deed het met een sierlijke armbeweging, zeker maar erg langzaam, alsof ze in tranen was. Haar ogen waren groot en treurig en ze keek vredig naar de anderen zonder hen eigenlijk te zien. Toen ze klaar was, vouwde ze het blad

om de beenderen en nam het mee naar de kookhut. De enkele mannen die in de sili waren, bleven uit de buurt van de vrouwen. Weaklekek zweeg nog altijd en zat het grootste deel van de dag in zichzelf gekeerd vezels te vlechten. Maar later in de middag lieten de mannen zich nog een keer gelden. Ze hieven een kreet aan en de jegereks kwamen het erf ophollen dwars door de samengepakte vrouwen en gooiden stenen naar de omheining en de toegangspoort van de sili onder snel en luid geschreeuw. Dat was het uitdrijven van Weakes geest die nu zijn tocht naar het Wittaiia-gebied moest beginnen. De jegereks kwamen lachend terug en ook de vrouwen lachten mee, want stenen gooien naar een geest is een opbouwende plechtigheid waar niets dan goeds van kan komen. Nog meer hiperi's werden van de vuren aangedragen en Toekoem, nog smerig van zijn varkens, veroverde de twee grootste voor zichzelf en smeerde hem toen naar het terrein van de mannen.

Op de derde dag na de begrafenis werd nog een hiperi-feest gegeven, dit keer in Wereklowes sili. Tot de zaken waarover gepraat werd, hoorde ook welke stappen men diende te nemen om de Aike-grens beter te beveiligen. Maar ook werden er plannen voor de komende vergelding gemaakt. De dood van Weake die niet alleen een lid van Wereklowes sili was, maar ook tot de naaste familie van Asikanalek en andere vooraanstaande Aloea's behoorde, zou niet ongewroken blijven. Hoewai had voor Ekitamaleks dood moeten sterven en een andere vijand, liefst meer dan één zou met zijn leven voor Weakes dood moeten betalen. Dat Weake was gestorven als gevolg van het doden van Hoewai, of van Torobia en van Owah, Tegaolok, Wie, Haknisek of Mal, die alle vijf in de afgelopen manen aan de Tokolik en Waraba waren gesneuveld, werd niet in overweging genomen. Wraak was een oud ritme van het akoeni-leven, een cyclus zonder einde. Nauwelijks was het feest begonnen of er klonk een alarmkreet en deze keer liep de hele sili van krijgers leeg. Men riep dat de Wittaiia's weer hadden toegeslagen en vrouwen

en kinderen op het bergpad naar Lokoparek hadden vermoord. De krijgers renden met grote snelle passen door het araucariabos achter Woepereinma en door de velden boven Homaklep en klommen in de bomen. Maar het alarm was enkel uit de spanning der laatste dagen voortgekomen. Als er al Wittaias op de berg waren geweest, werd in ieder geval geen spoor meer van hen gevonden. De mannen kwamen weer naar beneden en de meesten keerden naar Aboelopak terug, waar het feest werd voortgezet. Opnieuw werd onder geschreeuw en gelach en een regen van stenen Weakes geest opweg gezonden. Voor de laatste keer werd de ceremonie de volgende middag herhaald en bij al die keren werd het gras op de plaats waar het jongetje was overvallen, verbrand en weer opnieuw verbrand. Weakes geest zou zelfs bij het kleinste spatje dat er van zijn bloed overgebleven was, blijven rondhangen en zou niet vrij het vijandelijke gebied in hebben kunnen gaan, voor al zijn bloed was verdwenen.

Weakes beenderen waren al in een omheinde plaats achter de pilai gebracht. Totdat zijn dood gewroken zal zijn, zal in de kookhut van zijn sili een soort altaar staan. Er hangen daar reeds twee van zijn begrafenisnetten aan de wand. De staarten van de geslachte varkens zijn eraan vastgemaakt, naast een stuk toa, het grove geteelde gras dat naar artisjokken en selderie smaakt. Weake was altijd gek op toa en nu hing het aan de netten om zijn geest gunstig te stemmen. Aan de daksparran daarboven hangt een bos gras, ten teken voor de geesten dat overal voor gezorgd is en dat ze daarom niet meer in de sili hoeven rond te hangen en zich met hun eigen zaken moeten bemoeien. Als Weakes mensen een Wittaias gedood hebben, zal het gras verbrand worden en het altaartje afgebroken.

Weakes dood werd de Wittaias niet toegeroepen, want dat was nauwelijks meer nodig. Toch hield de vijand een etai. De moeder van het jongetje die bij de Wittaias woont, moet zeker geweten hebben wie de dode was. Maar welke rol ze bij de plechtigheid speelde, wisten de akoeni's niet.

Toen de zon boven de bergwand uit was gestegen, trokken Jeke Asoek en Tekman Bio het veld over, op weg naar de bergen om wapens te snijden. Jeke Asoek droeg een nieuw hoofdnet en had een stenen bijl over de schouder hangen, zijn mondharp was in het gat van zijn oorlelletje gestoken met aan het eind van de streng een knalrode bengelende bes. Tekman Bio droeg een mooie tas van haviksveren achter op zijn rug en in zijn hand een speer van laurierhout. Het jongetje Soepoek was ook bij hen, zo gingen ze met hun drieën langzaam de heuvel op.

Boven hun hoofden doemden de hoge kalkstenen wanden op. De mannen riepen hun namen, Jeke Asoek-a-o, Tekman Bio-e, en de geesten antwoordden hen met: -*asoek-a-o,-bio-e*. 'Mokat, Mokat', zeiden ze dan en lachten. Het waren hun eigen geesten en ze hoefden niet bang te zijn. Verderop kruiste een stroompje hun pad. Het vloeiende over een grote lichtgekleurde steen die diep in de grond vast lag. Hierop waren de mannen gewoon hun stenen werktuigen te slijpen en het oppervlak van de steen zat er vol littekens van. Jeke Asoek gooide zijn bijl neer, maakte de vezels waarmee ze aan de steel gebonden was los en begon haar onder water te slijpen. Het witte kalksteen slijpsel vloeiende met het water weg naar de vallei.

De mannen klommen verder naar boven. In een prieel van grijze baardmossen zat een paradijsvogel en sloeg met zijn vlerken en schreeuwde luider en harder dan enig ander lid van zijn kraaiende familie in de gehele wereld. Het was een zonderling knarsen en raspen, een geluid dat in het bergbos domineert. Aan weerszijden van zijn borst stak als een glinsterend schild met dubbele punten zijn slab uit. Het slabbetje fonkelde in wisselende tinten blauw in de mist die van de bergwand daalde.

Ze hadden nu de nevelbossen betreden waarin het op enkele uren na, de hele dag mistig is en waarin de mossen in allerlei soorten floreren. Ze vormen een dik tapijt op de grond

en verzwaren de twijgen en takken van de bomen. In deze altijd durende vochtigheid hebben de mossen hun koninkrijk gevestigd. In het van vocht druipende bemoste bos bewogen de mannen zich voorzichtig om de natte takken te vermijden. Ze kwamen nog hoger, op een van de ontelbare plaatsen waar enorme vierkante stenen tegen de heuvelkant verspreid liggen. Deze stenen vormen natuurlijke amfiteaters, majesteitelijk van aanzien, en de mensen gebruiken deze plaatsen om een vuur aan te leggen. Ze waren nu al heel hoog en konden de hele loop van de Aike die door een nauwe kloof van deze bergen neerdaalt om zich door de vlakte te slingeren, met de ogen volgen.

Soepoek maakte vuur van dorre pandanustakken en gebruikte het grijze baardmos als tonder. Een aan het einde gespleten stok waarvan de spleet met een steen werd opengehouden, stak hij in de grond. De droge tonder plaatste hij in de spleet en vlak daaronder bewoog hij een reep bast heel snel heen en weer, tot de tonder die door de spleet in de stok tegen de wind beschermd werd, vlam vatte. Soepoek legde daarna een jonge boom in het vuur om te drogen en de bast eraf te pellen. Tekman Bio had ondertussen een mooie rechte laurierstam gevonden, wel veertien voet lang. Samen met Jeko Asoek spleet hij haar met behulp van houten wiggen in de lengte door. Een van de stukken werd nog een keer op dezelfde manier gespleten en de beste van de drie tegen een steen aangezet en ontbast.

Jeko Asoek zat op een steen gehurkt en sneed pijlpunten uit een stuk mirtelhout. Hij gebruikte er een schraper voor, gemaakt van een varkensslagand die hij tussen zijn armband gestoken bij zich droeg. Jeko Asoek meed het zware werk en scheen zijn terughoudendheid aan zijn pas genezen wonden toe te schrijven. Nu en dan beschreef hij opgewonden aan Tekman Bio wat de vijand uitvoerde die hij zich verbeeldde van hieruit te kunnen zien. De afstand was wel groot, maar de mannen hadden de ogen van jagers en Jeko Asoek is een man met veel verbeeldingskracht.

Toen het grootste gedeelte van de bast was weggekrabd en het geheel alleen nog maar wat bijgewerkt moest worden, nam Tekman Bio de schacht over zijn schouders. Jeko Asoek nam zijn bijl op en gevolgd door de jongen begonnen ze de berg af te dalen. De middagregens verzamelden zich reeds boven de top en ze liepen zo vlug mogelijk. Onderweg verzamelde Tekman Bio een bosje van het grove gras dat als schuurpapier gebruikt wordt om de speer glad te krijgen.

De andere morgen vroeg nam Tekman Bio zijn speer mee naar Homoeak om haar in de bronnen daar te weken. Hij sloeg stukken van de rotsen om ze te scherpen en nam die met de geweekte speerschacht mee naar de plaats waar altijd de beraadslagingen worden gehouden; daar stak hij een vuur aan. Met de stenen schaafde hij de lange schacht nog verder bij en gebruikte daarna het gras om het hout mooi glad te schuren. Het bijschuren van een speerschacht met het *leno* of *hoegi*-gras is voor de akoeni's een suggestieve beweging, en in Tekman Bio rezen woorden op als een soort refrein van een dertel liedje dat hij zachtjes onder het werk begon te zingen. Het was een liedje over twee vrolijke vrouwtjes Kiloege en Jai-ige, die zichzelf aanboden — *lelokano* — aan de jonge mannen die ze tegenkwamen 'langs de hele weg tussen Homoeak en Aboelopak'

Kiloege-Jai-Ige.

Homoeak lelokano

Araken arahalok

Aboelopak lelokano

En heel hard:

Hoegi are ara

Leno are ara

De vorm van de speer beviel hem nog niet helemaal en met de stenen bijl hakte hij haar nog een beetje bij. Daarna werd ze weer met de varkenstand bijgeschaafd, speciaal het blad had zijn bijzondere aandacht. Aan beide zijden kerfde hij

er twee ruitvormige figuren in, zodat de dwarsdoorsnede van het blad er als een afgeplatte diamant uitzag. Dit alles nam een hele tijd in beslag, want hij werkte zonder onderbreking en zonder zich te haasten. Het was niet voor de middag, dat hij de hele speer met een soort was die gemaakt wordt van de cocons van een geelzwarte rups, begon in te wrijven. Men denkt dat deze was het hout prepareert en hij wreef haar met veel zorg erin. Daarna kreeg de speer nog een beurt met warm varkensvet waarvan men zegt dat het het hout veerkrachtig maakt en het krimpen tegengaat. Tenslotte wreef hij de speer die hij boven de vlammen langzaam rond-draaide, weer opnieuw met was in.

De volgende dag hielp hij Werene en Tegearek met het zware werk in hun nieuwe tuin, maar de dag daarop maakte hij zijn speer af. Hij schuurde haar opnieuw glad met de varkenstand, draaide haar regelmatig boven het vuur en wreef haar daarna in met het varkensvet. Eindelijk was ze zo ver klaar dat hij er een eenvoudige versiering op kon aanbrengen. Precies aan de basis van het lange blad wond hij een manchet van koperkleurige varenvezels. Toen hief hij de speer hoog naar de hemel en verheugde zich erin en in de kundigheid van zijn eigen handen.

Tekman Bio had zijn nieuwe speer een dag of wat in de steek gelaten om Werene en Tegearek met hun nieuwe tuin te helpen. Hij deed het als een vriendenplicht, zoals een ander dat ook voor hem zou doen. Al langer dan een maand hadden de mannen tussen oorlogen, etais, feesten en begravenissen door aan de nieuwe aanleg gewerkt en nu pas begonnen ze door de gebroken warboel van dood kreupelhout heen te komen. Ze hadden de wortels en het afval verwijderd en nu werd het langgerekte hiperi-bed langzaam opgehoogd met de uitgedolven grond van de goten.

Aloro werkte samen met Woloekek en Siloba, zwoegend en grommend. Woest dreef Aloro zijn plantstok als een toestotende speer de aarde in, zijn verschrompeld been hing er

onhandig en tegenstribbelend bij. Het was of hij dat zelf ook wel wist en daarom zo woedend was. Woloekek daar-entegen werkte traag, hakkend en stekend en dan weer met een filosofische blik in de verte turend, terwijl Siloba lachend werkte, met korte aanvallen van grote ijver.

De mannen dolven en groeven, schraapten en snuffelden en hun stokken bonkten eentonig op de grond. Tegearek werkte hard, maar strekte ook dikwijls zijn rug om dan de een of andere opinie te verkondigen waar hij net op gekomen was en die meestal op de oorlog sloeg. Hij vond het maar moeilijk om tegelijkertijd te denken en te werken.

De regen begon door de zonneschijn heen neer te vallen, maar ze was maar van korte duur en de mannen werkten door. Niet omdat de tijd hen dwong, want tijd heeft geen betekenis in de vallei. En evenmin werkten ze nu, omdat het het seizoen ervoor was, want de regelmaat der seizoenen bestaat daar niet, er is geen lente en geen herfst. De werkende mannen streden tegen de grond zelf, tegen de weke aarde en haar wilde begroeiing die geen afstand van haar terrein wilde doen, niet voor lang tenminste.

De regen ging weer over. De zon weerspiegelde in de koperen vleugels van een zwarte wesp, op het stro van een klein afdakje, dat in het licht goud leek en op de witte vezel-manchetten aan de basis van de lange speerpunten. De speren waren in een der hoeken van het veld in de grond gestoken en waren het enige harde in dit landschap dat leek te zwel- len in het hete middaglicht.

Net als de meeste ongetrouwde mannen gaat Walimo veel in de andere dorpen op bezoek en slaapt dan in de pilai waar de nacht hem toevallig overvalt. Gisternacht heeft hij in een sili van de Haimans geslapen, aan de overkant van

de Elokera, maar dit keer was het geen toevallig bezoek. Het dorp behoort aan Maitmo die overtuigd is dat Walimo de dood verdient, omdat hij in het vijandelijke gebied aan de overkant van de Baliem zijn clangenoten heeft opgezocht. Walimo ging daar slapen om de stemming te peilen en om op de hoogte te blijven van Maitmo's inzichten. Het was duidelijk dat Maitmo er nog altijd hetzelfde over dacht, en Walimo was na zijn terugkeer in Zuid-Koereloe net zo terneergeslagen als voor zijn vertrek.

Hij liep maar wat afwezig rond. Iedereen is op de speelse en luchtige Walimo gesteld en misschien zijn Maitmo en We-reklowe die zijn dood eisen, dat ook. Op de savanne plukte hij enkele takjes sali en vlocht er een paar speelgoeddingetjes van. Hij maakte een klein sierlijk tasje, het evenbeeld van de tas die de oudere mannen op hun rug dragen, enkele miniatuur biezen rokjes en een-varkentje-op-de-leer. Toen het speelgoed klaar was liet hij het verder aan de muizen en insecten over en sloeg het pad naar Hoelibara in op weg naar huis.

Over acht of tien maanden of over een paar jaar misschien zal Koereloe zijn mensen oproepen een mauwefeest te houden. De mauwe is de meest nauwkeurig uitgewerkte feestelijkheid van de akoeni's en wordt om de zoveel jaar gehouden, wat samenhangt met de behoefte aan een plechtigheid van de stam en de aanwezige voorraad varkens. Hoewel de mauwe formeel door Koereloe wordt afgekondigd, wordt ze ook in de andere dorpen gevierd onder toezicht van de lokale kains. De plechtigheden duren meer dan een week. In de tijd voor en na de mauwe heerst er vrede, wordt er van alles opgeknapt en vernieuwd, omheiningen van de sili's en huizen en wat nog meer een herstelling nodig heeft, zowel vriend-

schappen en clanverhoudingen als het schoonmaken van de heilige stenen.

De plechtigheden van de mauwe hebben gelijktijdig plaats met de opneming van de jongens en de meisjes in het stamverband, gevolgd door de bruiloften van de huwbare meisjes. Er zijn geen oude vrijsters, want een meisje mag nog zo arm of lelijk zijn of ze wordt toch wel genomen, al is het dan alleen maar als een extra vrouw door de een of andere arme of lelijke man. Er bestaat een liedje dat door de jonge mannen gezongen wordt:

*Waar zijn alle meisjes gebleven
We dansten met ze op de Liberek
En nu zijn ze allemaal getrouwd
Ja, wat zul je eraan doen
Als de kains alle vrouwen nemen*

De initiatie van de meisjes is weinig meer dan de eerste stap tot een huwelijk. Het biezen rokje wordt uitgetrokken en weggeworpen en door een van koorden gemaakt vrouwenrokje vervangen. Op de volgende mauwe zal wellicht Loliloeks dochtertje Werekma de vrouwelijke staat bereiken en als ze het wenst en de anderen stemmen ermee in, kan ze uitgehuwelijkt worden. Het huwelijk wordt door de familie geregeld en brengt een ingewikkelde reeks verplichtingen en uitwisselingen met zich. Als de afspraak is gemaakt zal Lolilok ceremonieel haar verlies beschreien en daarna kan de aangelegenheid verder voortgang hebben.

Op de dag voor haar huwelijk zal Werkema met haar moeder en andere vrouwen van de familie van de mannelijke familieleden een grote hoeveelheid varkensvlees ten geschenke krijgen. Dat wordt waarschijnlijk voor Werekma de enige keer in haar leven dat ze meer dan een paar hapjes varkensvlees te eten zal krijgen. De varkens worden gewoonlijk door de broers van het meisje geschonken, maar daar Natorek en Oewar nog geen varkens bezitten, zal Lolilok ze moeten geven. Mocht Lolilok ten tijde van de mauwe arm zijn, dan

worden de varkens waarschijnlijk door Oemoë, als de kain die de familie het naast staat, geschonken waarvoor Oemoë te eniger tijd terugbetaling verwacht.

De dag daarop zal Werekma in Woepereinma blijven. De man — het zou Walimo kunnen zijn die erover denkt dezer dagen te trouwen en die als een Aloea en daardoor waia aan de voorwaarden om een Wilil-meisje te trouwen voldoet, — komt naar Woepereinma waar hij op lekker varkensvlees geuifd wordt. Zijn zusters of andere vrouwelijke familieleden komen met hem mee. Werekma blijft in de kookhut, zedig en onverschillig, maar na een tijdje komt ze naar buiten. De zusters vragen dan of ze haar naar hun dorp mogen meenemen en als de toestemming verkregen is, doen ze navraag naar al haar bezittingen, niet alleen naar de netten, stenen, schelpensieraden die ze misschien van haar familie gekregen heeft, maar ook naar het overgebleven varkensvlees van het feest. Werekma gaat dan met de vrouwen mee, terwijl de echtgenoot achterblijft. Zijn eigen dorp is hem nu verboden en hij moet zich in een andermans pilai schuillhouden. Zijn familie houdt in die tijd een feest, ter ere van Werekma en als deel van de mauwe. Na een dag of twee wordt om de man gezonden en komt hij terug. Met Werekma en enkele leden van zijn familie gaat hij de voor het huwelijk gebouwde ebeai binnen. Het paar gaat naast elkaar onder haar net zitten en ontvangt een soort van huwelijks onderricht dat ook de raad inhoudt niet verlegen voor elkaar te zijn. Daarna heeft het bruiloftsmaal plaats waarbij hiperi's en varkensvlees gegeten worden, en na enkele uren van gezellig samenzijn wordt Werekma met haar man alleen gelaten. Ze mag nog maagd zijn of al niet meer, maar daar ze een nogal eigengerechtigd kind van het voorzichtige type is, zal ze waarschijnlijk nog wel maagd zijn en lijkt het erop of de eerste nacht van haar huwelijk wel een verloren nacht zal zijn.

Mocht Werekma's broertje Oewar tot de jongens horen die op deze mauwe ingewijd zullen worden, dan zal de vuurproef,

— een zeer genadige, — de volgende zijn: voor de tijd van een dag of vier mag hij alleen maar in het benedenste gedeelte van Oemoë's pilai blijven. Hij mag niet op de zolder komen, want het is de bedoeling dat hij het zoveel mogelijk zonder slaap stelt. Dat is de proef waarmee hij bewijst tegen ontberingen bestand te zijn, en om het vol te houden krijgt hij een biggetje en vier zoete aardappelen. Om zijn behoefte te doen mag hij naar buiten en ook gaat hij iedere dag een poos met andere jongens naar een veld waar zij in de finesses van oorlog en overval worden onderwezen en waar ze voor het eerst meedoen aan een soort etai van woeste dansen.

Aan het eind van deze periode moet hij pijlen door een grasring schieten om zijn kundigheid te tonen in wat als bijzonder belangrijk wordt beschouwd. Van nu af kan hij mee ten oorlog trekken, tenminste als hij daar zin in heeft, want er is geen dwang bij. Zijn nami, een Siep-Kosi, is erbij tegenwoordig en zal hem een eigen boog, pijlen en een jsteen schenken. Een half uur lang moet hij dan onbeweeglijk staan, met zijn boog en pijlen in de linkerhand en de jsteen in de rechter. Hij krijgt van zijn nami ook nog een geknoopte zak voor zijn bezittingen en een kauriband die om zijn hoofd gebonden wordt. Dit is dan de tweede van de drie gelegenheden waarbij hij die band verkrijgt. Hij droeg haar al bij zijn geboorte en zal haar opnieuw dragen na zijn dood. Hiermee is dan de inwijding voltrokken en er worden varkens geslacht om haar te vieren.

Gedurende deze gehele periode van inwijdingen en huwelijken worden in alle dorpen die heilige stenen bezitten, reinigingsrituelen gehouden, wat gepaard gaat met feestelijkheden en het uitwisselen van goederen in de vorm van geschenken. Het instandhouden, het vergelden, het vereffenen en het scheppen van verplichtingen zijn enkele van de voornaamste redenen voor het houden van een mauwe. Men ontvangt gasten en familieleden en de bezoekers komen zelfs van de Jalimo. De tijd van de mauwe uitgezonderd komen de Jali-mannen in

hun buitenissige korsetten van harde banden slechts zeer zelden en dan alleen maar als handelsmissie.

De kains doen alle pogingen om de banden te versterken en kains belonen met varkens de mannen die een vijand gedood hebben, maar ook de kinderen van wie vinger of oor als teken van rouw werd afgesneden. Honderden varkens worden tijdens een mauwe geslacht en daarom duurt het altijd een jaar of twee, drie, voor de stam weer een mauwe kan betalen.

Een vrouw van Hoelibara, het dorp van Walimo's vader Joli, kreeg vannacht een man op bezoek. Ze was half in slaap, toen hij haar slaapzolder opkroop en in haar slaapdrunkenheid lette ze niet zo erg op hem. Hij had haast en was al bij haar ingedrongen, voor ze besepte dat hij haar man niet was. Ze riep om hulp en een andere vrouw uit de ebeai snelde op haar roepen toe. Samen grepen ze de man beet, maar konden hem met hun afgekapte vingers niet houden. Eindelijk kwamen de echtgenoten uit de pilai, maar toen was de indringer er al vandoor, met achterlating van zijn horim. De eigenaar van een horim is moeilijk op te sporen en hoewel de kans erop gering is, hopen alle inwoners van het dorp toch dat de man ontdekt zal worden, want ze hebben een groot gebrek aan vet en een dringende behoefte aan een varken, dat dat zal opleveren.

Niet ver van Lokoparek, iets noordelijker, stroomt de boven-Tabara door de bossen beneden aan de bergwand. Een man die Poemeka heette, kwam daar hout kappen. Hij had er al een paar dagen gewerkt en had zijn ruwe, van boven en beneden aangepunte palen achter een overhangende rots opgeborgen. De houtkappers kennen twee manieren om het kappen van bomen te vergemakkelijken, de ene is de bomen

te ringen en de andere om een vuur aan hun voet te stoken en dit laatste wordt dikwijls bij de oude dode woudreuzen onder de oude eiken en de beuken gedaan. Maar meestal kappen zij alleen maar dunne palen voor de soort bouw waar zij al sinds lang meester in zijn.

Op het oppervlak van de rots waarachter Poemeka zijn hout opborg, boven een ondiepe stookplaats en beschermd tegen de regen, waren in een rijk patroon rotstekeningen aangebracht. De meeste tekeningen waren het afgelopen jaar door de jongen Weneloeko gemaakt. Van alle rotstekeningen in de streek zijn de zijne de oorspronkelijkste en volledigste, wat duidelijk te zien was, hoewel daar zo veel tekeningen over elkaar heen waren getekend dat de een soms moeilijk van de andere te onderscheiden was. Ondanks dit waren er ruw geschetste menselijke figuren te herkennen, verschillende zeer grote poena-hagedissen, een paar varkens en ook zelfs een open-gesneden varken waarvan de ribben duidelijk zichtbaar waren. Al deze tekeningen waren in een patroon dat geheel van alle andere rotstekeningen afweek. Er was een vrouw met een treurig gezicht in enkele eenvoudige lijnen neergezet, hoofd, ogen, neus en genitalia. Er was ook een opmerkelijke man, bijna vier voet hoog, wiens hoofd en armen waren zwartgemaakt, een techniek die geheel ongebruikelijk is. Hij had een zuiver eivormig lichaam en het geheel zag er uit als een grote spin die boven op een ei lag. Deze tekening week zo geheel af van die welke Poemeka op andere rotsen gezien had dat hij eerst in dat zwarte ding niet een mensenhoofd herkende, maar meende dat het een of ander afschuwelijk insect was. Zijn zoon wees hem echter op de onvermijdelijke penis die in dit geval net onder de kin geplaatst was. Het leek of het onderlichaam uit een later invallende gedachte was ontstaan of door een andere kunstenaar eraan was toegevoegd.

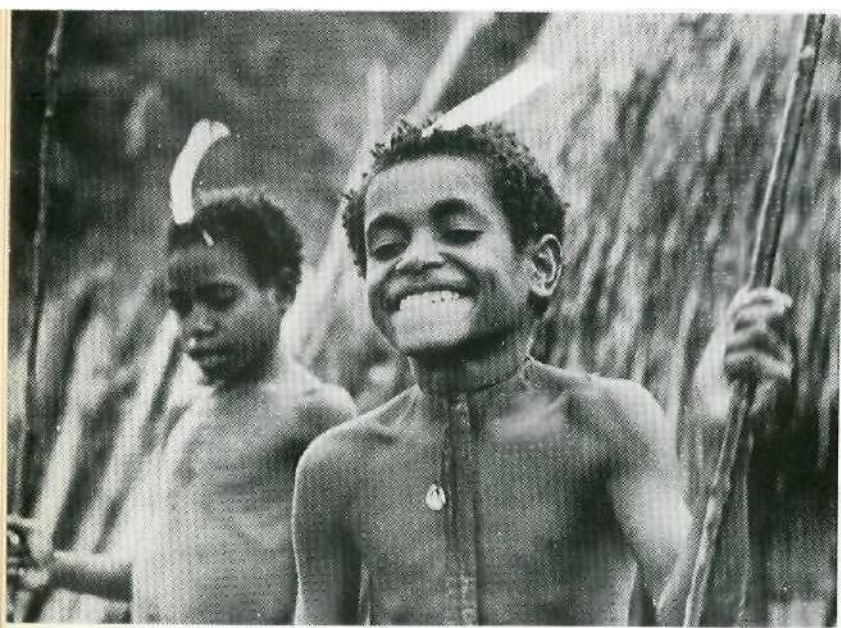
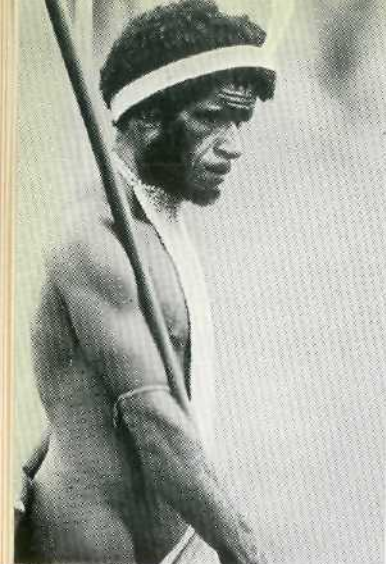
Poemeka wiens naam Waterslang betekent, is een vriendelijke man met rare rimpels op zijn gezicht en een hoge, vrolijke lach. Hij is de dorpskain van Sinisiek in Kosi Aloea. Hoewel zijn ene arm verschrompeld is en hij niet kan vechten, is

hij een bekwaam houthakker. De Kosi Aloea's wonen in het laagste gedeelte van de vallei waar al het bos al verdwenen is en zij hebben geregeld hout nodig. Poemela werkt heel veel in het nevelbos bij de Tabara. Soms helpt zijn zoon hem en soms een paar oude mannen. Zij hakken de takken af op de plaats waar de boom gevallen is, en slepen daarna de stammen naar de open plek waar zich Weneloekes rots-tekeningen bevinden. Daar wordt de bast geklopt met een zwaar stuk hout om haar lossere te maken, vervolgens wordt ze er afgetrokken en de stam tegen een van de rotsen gezet om te drogen.

Poemeka daalde de berg af met op zijn ene schouder de lange, spits toelopende stam en over de andere zijn stenen bijl. Hij bewoog zich voorwaarts met de lange vlugge schreden der akoeni's en was in korte tijd beneden het nevelbos op de toendra aan de voet van de heuvel. Het pad volgde een smalle stroombedding. Het natte witte zand was koel onder zijn voeten. Zo daalde hij naar beneden, langs de enorme stenen waarvan sommige vijftig voet hoog waren, en vervolgde zijn weg door de koele mirtebossen, tot hij tenslotte de oude velden boven Homaklep bereikte. Vrouwen kwamen over de velden aan op weg naar hun huis in de bergdorpen met hun groenten op de rug en hij groette ze allemaal op zijn vrolijke, tandeloze manier. De andere mannen behandelen Poemeka nogal kortaf, omdat zij, met uitzondering van Aloro, voor alle mismaakten eigenlijk hun neus ophalen. Maar toch mogen zij hem en hebben op een bepaalde manier respect voor hem.

Hij nam het pad onder Woepereinma langs. Vanat 's morgens vroeg had hij niet gegeten en nu het middag was, had hij erge honger. Bij een groepje bomen groeiden wilde frambozen en kleine paddestoelen maar hij hield niet stil om te eten en evenmin kwam het in hem op Woepereinma aan te doen. Er heerste spanning tussen de Wilils en Kosi Aloea's. Een Kosi Aloea had Oemoë's vrouw Joli ontvoerd en Tegearek en Jeke Asoek hadden een Kosi met hun speren ver-

wond. Hij was weliswaar genezen, maar de wrok was nog niet vereffend. Bovendien maakte Oemoë, sinds hij zijn varkensstallen in Lokoparek had, aanspraak op het bos dat daar vlakbij lag. Hij beweerde dat het van hem was en dat de Kosi Aloea's het niet zonder zijn toestemming mochten gebruiken. Hoesoek verkondigde openlijk dat Oemoë kepoe was, en als diens naam genoemd werd trok Hoesoeks neus vol rimpels en wuifde hij zijn hand langs zijn gezicht alsof hij een vlieg verjoeg. Maar Hoesoek is net als Oemoë een intrigant en als Oemoë aanwezig was, onderdrukte hij zijn sarcastische lachje. Ondanks deze spanningen gingen de Kosi Aloea's rustig door met hout kappen, maar om al die redenen kon Poemeka in Oemoë's dorp geen welkom verwachten. Toekoem en Soepoek kwamen door het bos aan. Aan de rand van het groepje bomen hielden zij halt en begonnen aan de stammen te schudden waardoor het grote, glinsterend groene stinktorren in het gras regende. Toen zij langs Poemeka kwamen, boden de jongens hem een tor aan die hij aannam. 'Kam-a-laok', zei Poemeka, terwijl hij zijn adem inzoog. Die zin, gepaard gaande aan de diepe adembaling, geeft eerbied te kennen en wordt gewoonlijk gebruikt bij het ontvangen van een gift. De stinktor stonk en smaakte afschuwelijk door de muskus die zijn klieren voortbracht. Die muskus had al duizenden jaren lang de magen van hongerige vogels afgestoten, maar Poemeka beet met zijn kiezen de schitterende tor stuk, terwijl hij aan zijn gezicht een uitdrukking van genot gaf. 'Kain-motok'. Poemeka grinnikte. 'Grote kain', — de overdrijving was vriendelijk en een beetje plagerig bedoeld.

Het heuveltje van Anelarok ligt op een kruising van paden en is een soort voetgangersstation waar de krijgers halt houden om het landschap te verkennen, om vuur aan te maken en in de schaduw van de lage bomen wat te roken. Hier dansen de vrouwen op etai-dagen en spelen de jegereks hun oorlogsspel.

De symplocosboom draagt grote hoeveelheden vruchten die op

Werekma's broertje Oewar

De oorlogskain Hoesoek (links) en Maitmo, kain van de Haimans

kleine harde olijven lijken. Elk vruchtje stelt een krijger voor en de jegereks laten onder de bomen waar het gras al tientallen jaren lang door het vele lopen is verdwenen, hele compagnieën van die krijgers in onverwachte charges op elkaar aanvallen, vrijwel op dezelfde manier als de echte krijgers dat aan de Waraba en de Tokolik doen. Soms bouwen zij zelfs kleine kaio's en posteren de zaden als schildwachten op het hoge platform. Op een zonnige morgen speelden Oewar en Wene-loeke oorlogje met Kabilek en Soepoek. Natorek, Oewars dikke broertje dat net zulke grote ogen heeft als een koeskoes, zat in een kuil tussen de oorlogsfronten. Oewar had van een aangepunte stok een werpspies gemaakt en wierp die in de gelederen van Wene-loekes krijgers, daarna greep Wene-loeke de stok en wierp haar naar het door Oewar aangevoerde leger. Als een van hen een vrucht doorboorde, werd die verwijderd. Het leger dat de meeste vruchten gespietst had, mocht zich als overwinnaar uitroepen. Tijdens de slag gilden en flo-ten de jongens onophoudelijk om de kreten en het gillen van een echte oorlog na te bootsen. Natorek krijste en floot ook en nu en dan wierp hij zijn eigen speertje naar de een of andere zijde en werd dan door de bevelhebbers naar zijn kuil teruggejaagd. De magere Aloka die aan één oog blind is, speelde in zijn eentje hetzelfde spel. Een uitstekende wortel stelde de Waraba voor en scheidde de beide legers. De jongens schimpten op Aloka om zijn gebrek, zoals het vroeger ook met Aloro gegaan moet zijn, maar in tegenstelling tot Aloro is hij verlegen en zal niet aan zijn toestand kunnen ontsnappen.

In een duister, raadselachtig zwijgen sloeg de oorlogskain Hoeseek, op een steen onder de boom gezeten, de jegereks gade. Hij droeg een paar saliekwasten als horens in zijn haar. De hevig sissende Natorek verrees plotseling uit zijn kuil met zijn grasspeer naar achteren, gereed om te werpen. Hij maakte een schijnbeweging, alsof hij haar wierp, en liet zich onmiddellijk daarna plat op zijn buik vallen om de pijl die zijn overmoedige daad zou kunnen beantwoorden te ontgaan.

Even trilde Hoesoeks gezicht in een glimlach, daarna draaide hij zijn hoofd weer om, om wat hij telkens al had gedaan, over de velden in de richting van de grens te turen.

Weneloek is de gevoelige jongen die de mooie rotstekeningen dichtbij Lokoparek heeft gemaakt. Hij verblijft zo nu en dan in de derde sili van Woepereinma die aan de wisakoen van de Wilil, de oude Elomaholan, behoort.

Soepoek is de zoon van Palek van Homaklep en een van de aanvoerders van de jegereks. Hij is een begaafde jongen met veel gevoel voor humor, van wiens vrolijk gelaat de jeugd afstraalt. Zoals veel akoeni's ontving hij zijn naam ter herinnering aan iets dat in het leven van zijn ouders was gebeurd, in Soepoeks geval in dat van zijn moeder.

Soepoeks moeder was eigenlijk een Wittai-a-vrouw die in tegenstelling tot Oemoë's vrouw Ekapoewe uit eigen vrije wil naar Koereloe kwam. Vrouwen die over de grens naar vijandelijk gebied vluchten, hebben gewoonlijk zelfmoordplannen. Maar als zij roepen dat zij leven willen en de krijgers wel wat in haar zien, komt het voor dat zij in de stam worden opgenomen. Soepoeks moeder werd als gevangene naar het dorp gebracht waar haar charmes als onvoldoende werden beschouwd en men haar ter dood wilde brengen. De ongelukkige vrouw vluchtte een ebeai in en barricadeerde de deur. De dorpelingen rameiden de deur en toen hen dat niet lukte, besloten zij om haar van bovenaf te pakken te krijgen. Zonder veel omslag klommen zij op het rieten dak en probeerden het gedeelte dat *soepoek* wordt genoemd te ontmantelen. Op dat moment kwam Wereklowe toevallig voorbij die het niet eens was met wat zij daar deden. Het kapotmaken van een vrouw, hoe prijzenswaardig ook, rechtvaardigde niet het kapotmaken van een mooie ebeai. De mensen legden zich bij Wereklowes oordeel neer en nadat het nuchtere denken weer de overhand had gekregen, werd de arme vrouw gepardonneerd. Later trouwde zij met Palek, een ongelukkig man zonder vrouw, en hun eerste kind werd naar de soepoek van de ebeai genoemd die zijn moeders leven had gered.

De hevige regens van de verduisterde maan hadden de overval om Weake te wreken uitgesteld. Maar op een morgen glinsterde de zon aan een metalen hemel en vanuit geheel Zuid-Koereloe kwamen de krijgers aanzetten, zelfs van zo ver als Loro-mebel. De Wittaiia-velden aan de Aike zouden overvallen worden en groepen krijgers die deel zouden nemen aan de oorlog die daar het gevolg van zou zijn, verzamelden zich bij de Anelarok, op de Poeakaloba en op andere daarvoor geschikte plaatsen. Hier en daar waren er wel dertig tot veertig krijgers.

De mannen trokken in kleine groepen op, zoveel mogelijk dekking zoekend om niet de aandacht van de Wittaiia-schildwachten te trekken die in de heuvels achter het moeras op wacht stonden. Een groep verborg zich in een veldje met wild suikerriet dichtbij de Aike, waar de Wittaiia's die Weake hadden gedood, zich hadden verscholen. Het is een mooi plekje, juist boven de slingerende rivier, maar nu was het zwart verzengd, omdat men de resten van Weakes bloed had weggebrand.

De overval mislukte en werd afgeslagen voor ze nauwelijks was ingezet. Asikanalek had zijn troep naar de top van de Waraba geleid, waar ze een hinderlaag legde, maar het werd een teleurstelling, niemand kwam daar in de buurt en toen het middag werd, keerden zij maar terug. Vanaf de Poeakaloba zagen de mannen hen terugtrekken en na een poosje namen zij ook hun speren op en keerden huiswaarts. Ondanks de regen werd de volgende dag een oorlog uitgeroepen. Dat verheugde Tekman Bio, want nu had hij de gelegenheid zijn nieuwe speer te gebruiken.

Om Weake te wreken moest er in ieder geval een dode vallen en hoewel het formeel een oorlog was die naar de regels van het oude patroon gevochten moest worden, zou er daarom eerst een overval aan voorafgaan. Met Weaklekek als aanvoerder besloep een troep de westelijke rand van de Waraba, onder dekking van een voorhoede die duidelijk, voor iedereen zichtbaar, op de gewone wijze het noordelijke einde

had bezet. Op hun buik kropen de mannen tegen de helling op. Weaklekek droeg zijn schelpenslab op zijn rug en Asoekwan die last van zijn horim had, deed die af en droeg haar, samen met zijn speer, in een hand. Zij waren van plan om onverwachts de paar Wittaias te overvallen die voor de eerste gelederen uit dansten.

Ondertussen beklom vanuit het noorden een tweede troep overvallers de Waraba. Een uur tevoren was Nilik bij de Kosi Aloea-kaio aangekomen die dicht bij de Waraba lag, waar hij door Maitmo en Wereklowe met ongeveer honderd man werd opgewacht. Wereklowe was in een zeer opgewonden toestand, liep onophoudelijk pratend tussen de krijgers op en neer en beklom op een gegeven moment als een jongen de kaio om zelf de situatie op te nemen. Vanaf de kaio waren de Wittaiakrijgers te zien, een donkere top van zwarte lichamen en speren op het verste, naar het zuiden gelegen heuveltje van de Waraba. Wereklowe sprong weer naar beneden en na een korte bespreking met de andere kains beval hij de overvallers voorwaarts te rukken. Zij kropen zo laag mogelijk over de grond in kleine troepjes en lieten hun speren die zij aan de punt vasthielden, achter zich aanslepen. Iets verderop sloten Hoesoek en zijn mannen zich bij hen aan en de hele troep sloop zwijgend het vlaktebos in dat de binnenhoek van de Waraba begrenst. In theorie zouden de naar de top optrekkende Wittaiakrijgers door deze tangbeweging moeten worden afgesneden.

Maar de eerste troep werd door de Wittaias ontdekt die van nu af op hun hoede waren en toen de eerste schermutselingen uitbraken het bos vermeden. Wereklowe trok op vanaf het noordelijke heuveltje, binnensmonds mompelend. *Eme*, zei hij. Kom! Nilik volgde, spookachtig afgetekend tegen een helse regennevel langs de noordelijke rand. De regen kwam en ging gedurende de hele namiddag, maar geen der beide partijen trok zich terug. Als het heel hard stortte, deinsden de mannen soms even terug, maar zij trokken zich nooit ver terug. Zij rukten plukken gras uit de grond en hielden die boven

hun hoofd om hun veren te beschermen.

Asikanalek en Hoenke leidden het gevecht op de hoogten. Hoenke was niet gewend om een dergelijke vooraanstaande plaats in te nemen, maar als oom van Weake was hij vandaag wel verplicht in de voorste linies te vechten. Zoals gewoonlijk vocht Aloro in de vlakte, waar de strijders elkaar dichter kunnen benaderen en het terrein geschikter was voor zijn ongelukkige been. Hij had zijn speer bij zich, maar op het slagveld leende hij pijl en boog van een andere krijger. Aloro vocht in de voor hem zo typische houding, de boog met de pijl klaar om te schieten, beide vast gehouden met een sterke hand op de plaats waar boog en pijl elkaar kruisten. Met zijn andere hand die de reservepijlen vast hield, kon hij binnen de seconde de pees doen trillen.

Op korte afstand rechts van hem was de troep overvallers verborgen. Aloro trachtte de Wittai'a's die hem aanvielen, naar een plaats te lokken waar zij afgesneden en overrompeld konden worden, maar de Wittai'a's bleven op hun hoede. Zij hadden er echter geen voorstelling van dat de troep overvallers zo groot was, en toen plotseling het kreupelhout open barstte en vijftig, zestig man hen in de flank aanvielen, huilden zij in alarm en vluchtten weg. Ook de hoofdmacht van de Koereloes barstte in geschreeuw uit en rende naar voren om te helpen. Zij stroomden als golven langs de heuvelflanken en over de stenen en stortten zich uit de regen neer. Polik rende achter hen aan en schreeuwde als een bezetene zijn orders.

De Wittai'a's, nu in de minderheid, vloten in paniek en de Koereloes sloegen hen bijna een mijl terug. Hoewel de vijand nog even probeerde de laatste heuvel te houden, werd zij daar ook van weggedreven en door de gillende Koereloes tot in de vlakte achtervolgd. Zij deden sporadische pogingen zich te herstellen en terug te keren, maar zij waren reeds te erg gedemoraliseerd. De veel sterkere Koereloes hielden de hoogte bezet en hadden het die dag gewonnen.

Ondanks die overwinning hadden zij geen enkele vijandelijke

krijger neergeslagen en gedood en daarom mopperden de terugkerende krijgers. Niettemin was een aantal vijanden gewond en ook aan de Koereloe-kant waren er gekwetsten. De ijdele Siloba had een pijl in zijn scheen en Werene die zich in hoge mate had opgewonden en door de achtervolging was meegesleept, keerde met een wond in zijn schouder terug. Voorzover de akoeni's zich dat konden herinneren, was dit de eerste keer dat hij zich in het heetst van het gevecht had gewaagd. Hij was er zelf verbluft over en vroeg onder de dekmantel van woede zoveel mogelijk aandacht voor zijn wond. Hij verheugde zich ronduit over het prestige dat hij door zijn misrekening had verworven, en was vast besloten dit ten volle uit te buiten.

Eén krijger had een pijl dwars door zich heen gekregen die onder het sleutelbeen binnengedrongen was. Aan beide zijden ondersteund werd hij op de schouders weggedragen. Aloro probeerde de pijl met scherpe bamboe splinters te verwijderen. Hij tuurde en prikte en er kwam veel bloed te voorschijn, maar hoewel hij diep wroette, de schacht bleef zitten. Een andere man, die het van achteren probeerde ontdekte de pijlpunt naast het schouderblad en de toeschouwers maakten er opgewonden aanmerkingen over. Zich naar voren buigend probeerde Aloro de afgebroken splinter met zijn tanden te pakken te krijgen, maar hij kreeg er alleen maar zelf bebloede lippen van. Jeko Asoek hurkte naast hem en gaf advies, terwijl Toeësike die in de voorafgaande maan op slechts enkele voeten afstands van dezelfde plaats een pijl in zijn buik had gekregen, zwijgend toezag. Tekman Bio kwam en Aloro stond hem zijn plaats af. Tekman Bio prikte en zwoegde aan de pijl en was na een kwartier in staat om haar met zijn tanden beet te krijgen en eruit te trekken. De wond begon hevig te bloeden en er werden bladeren gebracht om haar te verbinden.

Zijn armen om zijn schouders gevouwen en zijn handen samengeklapt achter in zijn nek, zijn ellebogen kwamen voor zijn kin tegen elkaar, stond Oewar boven op de helling. Alle akoe-

ni's nemen, als zij het koud hebben, deze houding aan, zowel 's morgens en 's avonds en als het regent, maar de kinderen doen het ook, als zij over iets nadenken.

Een man kwam met veenmos aanlopen en de gewonde werd afgespoeld met koud water. Daarna werd hij op zijn voeten gezet. Twee mannen grepen de huidplooien van zijn buik en knepen er hard in en Tekman Bio maakte er met een bamboe splinter op drie plaatsen inkervingen in om het zwarte bloed weg te laten vloeien. De splinter werd daarna weer in de wond gestoken en omhoog in de buik gepord om nog meer bloed te voorschijn te brengen. De krijger knikte door zijn knieën en zonk neer op de grond. Hij hoestte schrapperig en spuwde een witte vloeistof uit. Er werd nog meer mos gehaald om het bloed weg te wassen en de draagbaar werd klaargemaakt. De mannen kauwden repen rotan om ze leniger te maken en bonden ze daarna losjes tussen twee evenwijdige stokken die aan beide uiteinden met kortere stukken waren vastgezet.

Bij het begin van de operatie had de man zich volkomen stoïcijns gedragen, fronsend zonder een kreet te uiten en nu en dan iets zeggend met een kalme, beheerste stem. Toen Tekman Bio het bloed te voorschijn bracht schreeuwde hij evenmin, maar zijn gezicht schrompelde weg in pijn. Hij knarsetandde en zijn tenen klauwden in de grond. Zijn weerstand begon nu snel te verminderen, het was of hij ieder ogenblik kon gaan schreeuwen. Zij behandelden hem op het slagveld, omdat zijn wond als ernstig werd beschouwd. Een andere man kwam naar voren en blies in zijn oor, *oo-Phoeh, oo-Phoeh*.

Poemeka, de houtkapper, zat naast de gewonde gehurkt. Hij omklemde zijn eigen lamme pols en zijn vrolijk, tandeloos clownsgesicht was vol medelijden. Maar Limo die voorbij kwam, keek nauwelijks naar de gewonde, hij liep rechtop met een gezicht zonder uitdrukking als van een godheid.

Zij verbonden de man met bladeren en legden hem op de draagbaar, waarin een bed van gras was gemaakt. Zij bedekten hem helemaal met gras, ook zijn gezicht, en omwik-

kelden hem daarna geheel met repen. Toen het duister begon te vallen, werd deze vorm zonder gezicht door het moeras weggevoerd. Hij was een van Koereloes mannen uit het noorden, maar de krijgers die hem behandeld hadden wisten zijn naam niet.

Siba's varken, een beer, was ziek en ging tenslotte dood. Siba hield dat gebeuren zo stil mogelijk om niet het vlees met minstens vijftig anderen te moeten delen, want zo was de code der gastvrijheid. De mannen van zijn eigen sili gunde hij natuurlijk hun deel ervan en ook enkele anderen die hij daarvoor uitnodigde. De mannen van Oemoeë's sili werden niet geïnviteerd en gingen aan het werk in het veld van Jeke Asoek. Oemoeë hoorde het verhaal van het dode varken van Aloro die hij in de buurt van Homoeak tegenkwam. Hoewel hij het land erover had dat hij niets van het feest had geweten, — Oemoeë houdt er nu eenmaal van van alles op de hoogte te zijn —, vermeed hij het in de buurt te komen om te proberen toch nog een uitnodiging te krijgen.

Kort geleden verliet Ekali op een nacht zijn pilai om zijn jonge vrouw te bezoeken. Ekali is niet jong en niet dapper, en evenmin is hij nog zo potent als hij vroeger was. Die nacht besloot zijn vrouw dat zij hem niet zou ontvangen. Zij grendelde de deur van haar ebeai en hoorde zijn geschreeuw. De deur grendelen is de gewone toevlucht van teleurgestelde vrouwen en geeft gewoonlijk aanleiding tot een geweldige opschudding. Uit alle huizen op het sili-erf steken hoofden naar buiten en roepen stemmen en aan alle kanten worden echtelijke ruzies hoorbaar. De mannen kiezen de zijde van de echtgenoot en blaffen hun recht uit en de vrouwen maken gebruik van de gelegenheid om hen uit te lachen. Ondanks

de opschudding amuseert iedereen zich kostelijk, de echtgenoot uitgezonderd die in de maneschijn voor zijn eigen gesloten deur staat. Daar de deur maar klein is en moeilijk te forceren, heeft hij de keus tussen weggaan of zijn eigendom in brand steken. Tenzij hij in staat is kracht achter zijn gefoeter te zetten, moet hij de aftocht aanvaarden en dit overkwam de arme Ekali. Hij kreeg zelfs 's morgens niet de voldoening zijn jonge vrouw een flink pak rammel te geven, want hij weet zelf heel goed dat de eerste keer ook de laatste zal wezen. Zij ziet er aardig uit en zal zeker niet aarzelen weg te lopen, ze kan immers gemakkelijk een andere man krijgen. Alle burens denken toch al dat zij binnenkort Ekali in de steek zal laten.

Tamoegi's biggetje is gestolen en nu loopt hij overal rond om sympathie te vinden. Hij kijkt met een lege blik naar alles en iedereen, alsof hij niet in staat is zijn verlies te begrijpen en nog minder de gedachte dat iemand hem zo'n vuile streek zou kunnen leveren. Hij verdenkt er de grootste eleges Siloba en Jonokma van zijn big te hebben gestolen om er in het bos een of ander duister feest mee te gaan vieren. Maar hij heeft geen redelijke verklaring voor deze intuïtie en niemand neemt zijn woede erg serieus.

De zaak is precies het tegenovergestelde van wat Walimo overkomen is. De hele kudde van Walimo en zijn vader Joli, acht varkens, werden van de braak liggende velden bij Hoelibara gestolen en dat is dan nog maar de minst belangrijke kant van de zaak. De varkens werden niet gestolen, maar op klaarlichte dag weggehaald door de mannen van Amoli die net deden of het jongetje dat ze hoedde, er helemaal niet was. Amoli die onder Maitmo kaim van de Haimans is, woont net over de rivier in Hoelaimmo.

Het weghalen van de varkens leek op een provocatie van Maitmo's kant. Nu kan Walimo net doen of er niets gebeurd is, maar als hij dat doet, is hij een heel stuk armer en zal bovendien nog als kepoe beschouwd worden, maar zelfs als

hij deze hoge prijs wil betalen zal zijn kans op vergiffenis niet gestegen, doch eerder verminderd zijn.

Hij kan uit twee dingen kiezen. Zoveel mogelijk hulp verzamelen als hij krijgen kan en de varkens terughalen, of ervoor in de plaats acht andere in pikken. Het is echter duidelijk dat dit geen gewone diefstal is, en daar Amoli veel meer macht heeft dan Walimo, zou diens weerwraak wel eens op zijn dood kunnen uitloopen. Walimo's vader Joli is de dorpskain van Hoelibara, maar hij is geen standvastig man en evenmin is van hem te verwachten dat hij met zijn invloed achter zijn zoon zal staan. Toen Joli dan ook van de moeilijkheden van zijn zoon hoorde, was zijn eerste daad zich terugtrekken in een bergdorp, ver weg van de moeilijkheden. Alle mannen van Zuid-Koereloe mogen Walimo graag en hij heeft al hun medeleven, maar zij zijn bang voor Maitmo en ook weten zij dat hun eigen oorlogskain Wereklowe het met Maitmo eens is dat Walimo de dood verdiend heeft. Om al deze redenen en bovendien ook omdat men Walimo als schuldig beschouwt, is de kans groot dat hij geen vrienden zal vinden om hem te helpen.

Walimo heeft zijn zorgeloze houding verloren en ziet er uit als het bange jongetje dat hij eigenlijk is. Hij lacht niet meer en zijn hand dwaalt over zijn lichaam, wrijft als hij neergehurkt zit, over zijn knieën of strijkt met een vinger langs de kant van zijn neus.

Akoe sleepte zich met een klein net op haar rug met moeite voort naar de bergen om beuketakken en lisanikabladeren te verzamelen. Haar oom Jeke Asoek was bij haar, hij was al klaar met zijn veldwerk. In Soelaki ontmoetten zij Hoonke die met een kudde varkens uit de bergen terugkwam. Jeke Asoek praatte wat met Hoonke, terwijl Akoe met een oud vrouwtje uit het dorp kletste. De vrouw maakte de stukken bananestam klaar die de volgende dag naar de zoutwaterbronnen zouden worden meegenomen. De stukken stam zuigen het pekewater op, maar daarom moeten ze eerst geschild

worden en wordt het glazige oppervlak met een ruwe stok afgeschraapt. Daar was de oude vrouw mee bezig. De lange stam leunde tegen de rots en Akoe stond boven op de rots met sierlijk vooruitstekend buikje en achterwerk en haar handjes gevouwen boven op haar vlugge hoofdje. Jeko Asoek siste dat zij moest komen, en samen gingen zij weer verder. Akoe hield haar handjes boven op haar hoofd en Jeko Asoek liep met zijn handen op de rug.

De helling was met gras bedekt en de kalkachtige aarde was zo rood als ijzerroest. Het pad was glibberig door de regens, maar Akoe huppelde er luchtigjes over heen, het nieuwe goudkleurige rokje ruisend om haar heupen. Op de bergrug kwamen zij twee mannen tegen met hun bijlen, op weg naar het bos. Met hun vieren trokken zij verder naar het oosten over de langzame helling van de kam naar het dorpje dat in een kloof genesteld was. Het was het varkensdorp Patosaki. Net buiten het dorp kwamen zij voorbij twee palen. Er waren spleten in en daarin lagen de lichaampjes van een stel ratten in hun bruine droge nesten tot skeletten te vergaan. De bergdorpen waar Lokoparek er een van is, worden voornamelijk bewoond door varkens en vrouwen die daar voor hun eigen veiligheid naar toe zijn gebracht. In Patosaki dat aan Tegearek en Asok-meke behoort, groeiden de biggen maar langzaam. Tegearek had met behulp van Asok-meke de uitspraak gedaan dat het tekortschieten van de varkens het gevolg was van het eten van ratten. Ratten waren niet slecht voor varkens die ongeveer alles verslinden, maar de geesten van hun slachtoffers hadden zich in wraak tegen de varkens verenigd en een samenzwering op touw gezet tegen hun groei. Om de rattengeesten te waarschuwen dat hij op zijn hoede was, en om hun invloed uit te bannen had Tegearek deze palen opgericht. Als dit voorbehoedmiddel niet zou werken, zo vertelde Jeko Asoek zijn nichtje, zal Tegearek strengere maatregelen nemen.

Een klein eindje boven Patosaki wachtten de wolken hen in de gedaante van een bergmist op en veranderden het bos.

Het bos bestond voornamelijk uit eiken en beuken. In het zwakke zonlicht dat door de mist heen scheen, glansden de jonge, gele blaadjes van de eik en de nieuwe bladeren van de rode beuk. Het waren enorme bomen die uit een zijkloof onder de kam oprezen.

Akoe liep op een smalle graat tussen twee werelden, links beneden haar het nevelbos en rechts de zonovergoten bodem van de vallei.

De houthakkers volgden een pad dat diep het beukenbos in voerde, en Jeke Asoek en Akoe gingen een eindje met hen mee. Zij hielden halt onder de steunwortels van de grote, bleke beuken en voelden zich bang worden door de stilte van de grond, vol dik mos. Ook hoorden zij de roep van vreemde vogels, maar alleen de parkieten waren zichtbaar. Ze snaterden in zenuwachtige troepen in de hoge baldakijn der boomkruinen en leken op groene bladeren die vleugels hadden gekregen. In de vochtige lucht hing de hevig donkere fungusgeur van mossige aarde en bladval. Akoe sloeg haar magere armpjes om haar hals. Rondom lagen de omgevallen beukenstammen, weggezonden in een bed van mos. Het prachtige, rode hout van al deze bomen, lang, lang geleden geringd en daarna doodgegaan, zou in stukken worden gehakt en naar Patosaki en de dorpen daar beneden worden gebracht.

Jeke Asoek en Akoe liepen verder in de richting van de kam. Akoe had haar lisanikabladeren al verzameld op de met gras begroeide richels en de wollige bladeren waren in haar net geborgen. Enkele schreden eerder had zij een pas afgevallen beuketak zien liggen en daar had zij een grote bos twijgen van afgerukt. Akoe legde een handvol varens op haar hoofd en op de varens plaatste Jeke Asoek de zware takkenbos. Hij liep voor zijn nichtje uit langs de rand, langbenig en zelfverzekerd, zijn armen nog altijd op de rug. Even stond hij stil om zijn schelpenslabbetje te poederen met de witte sporen van een lycopodium. Daarna ging hij verder, het zwaar beladen kind strompelde als een takkenbos met benen achter hem aan.

Zij beklommen een uitkijksrots. Achter hen klonken de geluiden van de stenen werktuigen der houtkappers door het bos als het holle tok-tok van de gierzwaluw die 's nachts in Homoeak roept. Zij waren nu meer dan zeventuizend voet hoog en Lokoparek lag achthonderd voet beneden hen. Zij riepen naar Akoes vader die daar werkte: *'Oe-moe-e-a-oe!'* Oemoë antwoordde niet, maar een vrouw reageerde er met een lange, kalme uitroep op. Jeke Asoek en Akoe knikten lachend tegen elkaar, hoog op hun top. In de diepe stilte der bergen zwierven de woorden van de vrouw rond en het geluid van haar stem zwakte af tot een weeklacht van oneindige bitterheid.

De stamvader Tekman Bio die in het dorp Aboelopak woont, wordt oud en daar hij zijn heilige stenen zowel aan Tekman Bio als aan zijn eigen zoon Jonokma zal nalaten en omdat het gepaster is dat een man naar het dorp, waar de stenen zijn, gaat dan omgekeerd, maakte Tekman Bio toebereidselen om uit Woepereinma weg te gaan. In de afgelopen weken heeft hij naast het erf van Wereklowe een nieuwe sili gebouwd, net tegenover die waarin Weake is gestorven. Kort geleden was de kookhut klaar en vandaag, nu ook de pilai gereed gekomen is, wordt de inwijdingsplechtigheid gehouden. Midden op de morgen kwamen Tekman Bio en Toeësike met een varken uit Woepereinma. Polik die Tekman Bio's oom is, — zij zijn beiden van de Haloek-clan — was al in de nieuwe sili. Wereklowe die nauwe banden met de Haloeks onderhoudt, kwam kort na hem uit zijn eigen pilai aan de andere kant van de omheining. De kains kwamen in de nieuwe pilai bij elkaar. Ze is stevig gebouwd van palen van kastanjehout en eiken planken, met een zoldering van rotan en een rond dak van jonge stammen

van dik stro. De kaken van de varkens op vroegere feesten gegeten waren al uit de pilai van Jonokma's vader gehaald en ook zijn verzameling jistenen. De stenen en kaken waren tegen de achterwand gezet die anders kaal was geweest. De pilai bezit nog niet de heerlijke zware lucht van tabak, mannen en rook.

De oude wisakoenmannen van de Haloeks kwamen binnen en werden hartelijk begroet met handdrukken, omhelzingen en een vriendelijk zacht *wah-h, wah-h*. Wereklowe die niet stil kan zitten, kreeg het in zijn hoofd om ondertussen stukjes bamboe te splijten om er messen van te maken. Hij gebruikte er een schraper van varkensbeen voor en beukte die met een knoesterige hand door de rechtopstaande bamboe. Een paar grote feesthiperi's werden binnengebracht en op dat gezicht zette Polik een nieuwe lofzang in, een kort en hevig *wah-wah-wah, noro-a, noro-a*, niet zo zeer omdat hij zich zo op het eten ervan verheugde, maar meer omdat hij zelden een gelegenheid om te zingen voorbij laat gaan.

Buiten hakten Tekman Bio, Toeësike en Jonokma een paar bananebomen om, om ruimte te hebben voor een nieuw kookgat. Dit gedeelte van het erf is bestemd om er ebeais op te zetten en was tot nu toe nog niet schoongemaakt. Er kwamen nog meer mannen, grotendeels oudere. Behalve Tekman Bio en enkele vrienden waren er geen krijgers. De mannen gingen eerst plechtig, zacht mompelend de groep begroeten die voor de pilai was gezeten. Dit soort hoffelijkheid is meer dan alleen maar protocol. Men heeft behoefte de genegenheid die men voelt, ook te tonen, want deze mensen hebben in het verleden op elkaar kunnen rekenen en zullen het ook in de toekomst weer kunnen doen. Een dag eerder was een Kosi-Aloea gestorven aan een pijlwond die hij aan de Waraba had opgelopen. Nu zat hij in zijn dorp dat enkele mijlen verder over de velden gelegen was, in zijn laatste zon. Weake meegerekend zullen er twee gewroken moeten worden.

Wereklowe kwam met pijl en boog in de hand uit de pilai te voorschijn, maar hij schoot de zeven varkens niet zelf

neer, op het laatste ogenblik overhandigde hij zijn boog aan een van zijn mannen. Het slachten van varkens is slechts een geringe eer die aan een ander overgedragen kan worden. De man was verrast en erg nerveus. Zijn gezicht trilde, toen hij de boog aantrok, maar toch deed hij zijn werk goed en de varkens waren gauw dood. De gloeiende stenen werden nu in het kookgat gestapeld en terwijl het eten stond gaar te worden, werden de pakjes met heilige stenen naar de nieuwe pilai overgebracht. 's Middags werd het vuur met de stenen opengemaakt en de eleges dienden de hiperi's, het varkensvlees en de varens rond onder de mannen die in een kring bij elkaar op het gras zaten. Zoals altijd at men zonder haast of gulzigheid. Alleen Siloba's vader, de man met het uitstulpende rectum, was meer op eten dan op een praatje uit. Hij hurkte ergens in zijn eentje neer, zijn kleine oogjes flitsten heen en weer, terwijl zijn oud bekje het bot rondom afkloof.

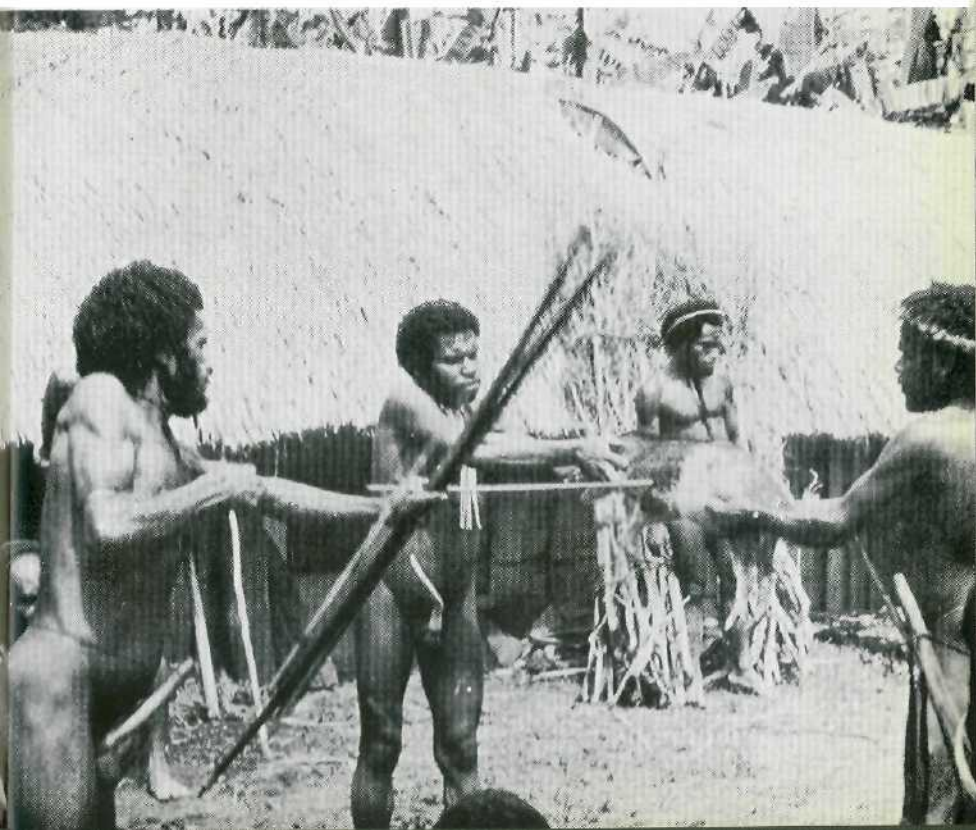
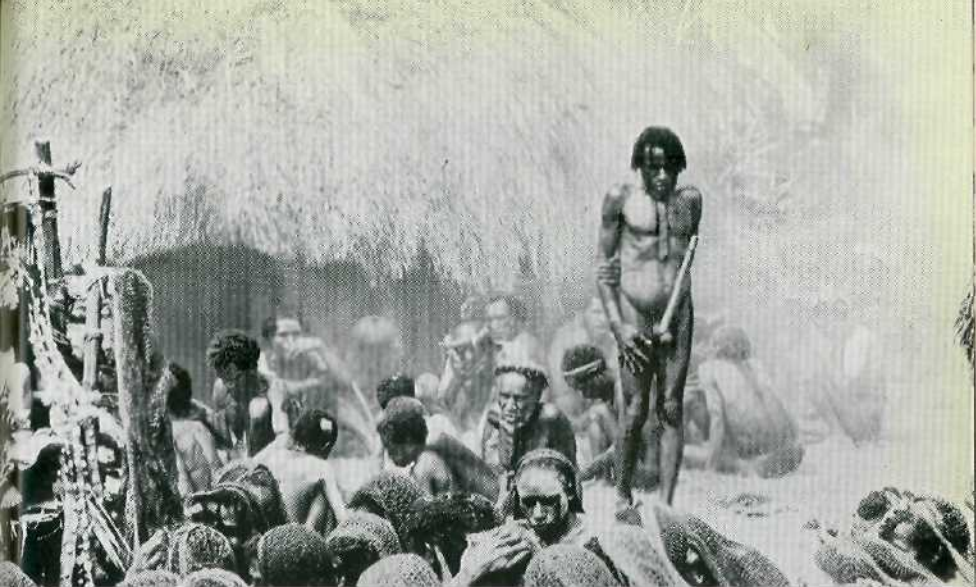
Er begon een zachte regen te vallen, hoewel Polik de hemel toeriep dat hij ermee op moest houden. Zijn onregelmatig gezicht stond als een silhouet tegen de stormwolken afgetekend, het krachtige gelaat van een leider. *'Hah! Miso lan! Hah! Legasin! Ga weg, regen!'* Aan het eind van het feest nam Polik van het wisavet en maakte er de heilige stenen mee schoon. De heilige stenen werden nu opgeborgen en het geluk zou met de Haloek-krijgers zijn.

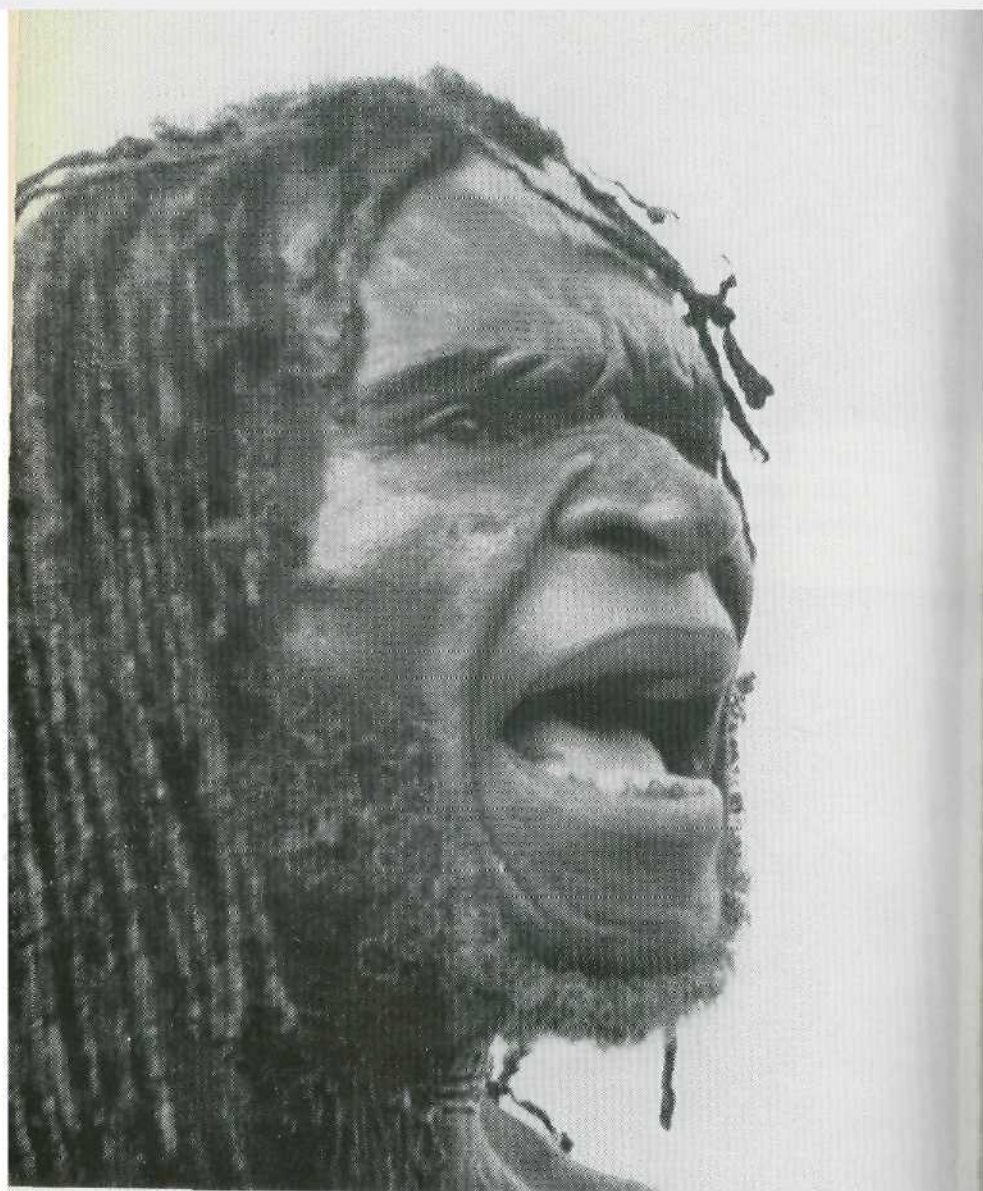
De laatste maanden is Asikanaleks oude vader te zwak geweest om buiten de pilai te komen. Een vrouw heeft daar gebruik van gemaakt en stal hiperi's uit de tuin van de oude man. De andere vrouwen betrapten haar en waren woedend. Toen Asikanalek het hoorde, ging hij naar de tuin en rammelde haar af. De vrouwen juichten hem toe en toen hij er tenslotte mee ophield en wegging, was de rustige middag vervuld van de kreten van de boosdoenster. Ekapoewe, Oemoë's vrouw was ook onder de toeschouwers en sprak luid en vrolijk haar genoegdoening uit over de gang van zaken. Een

Het rouwklagen was al ingezet

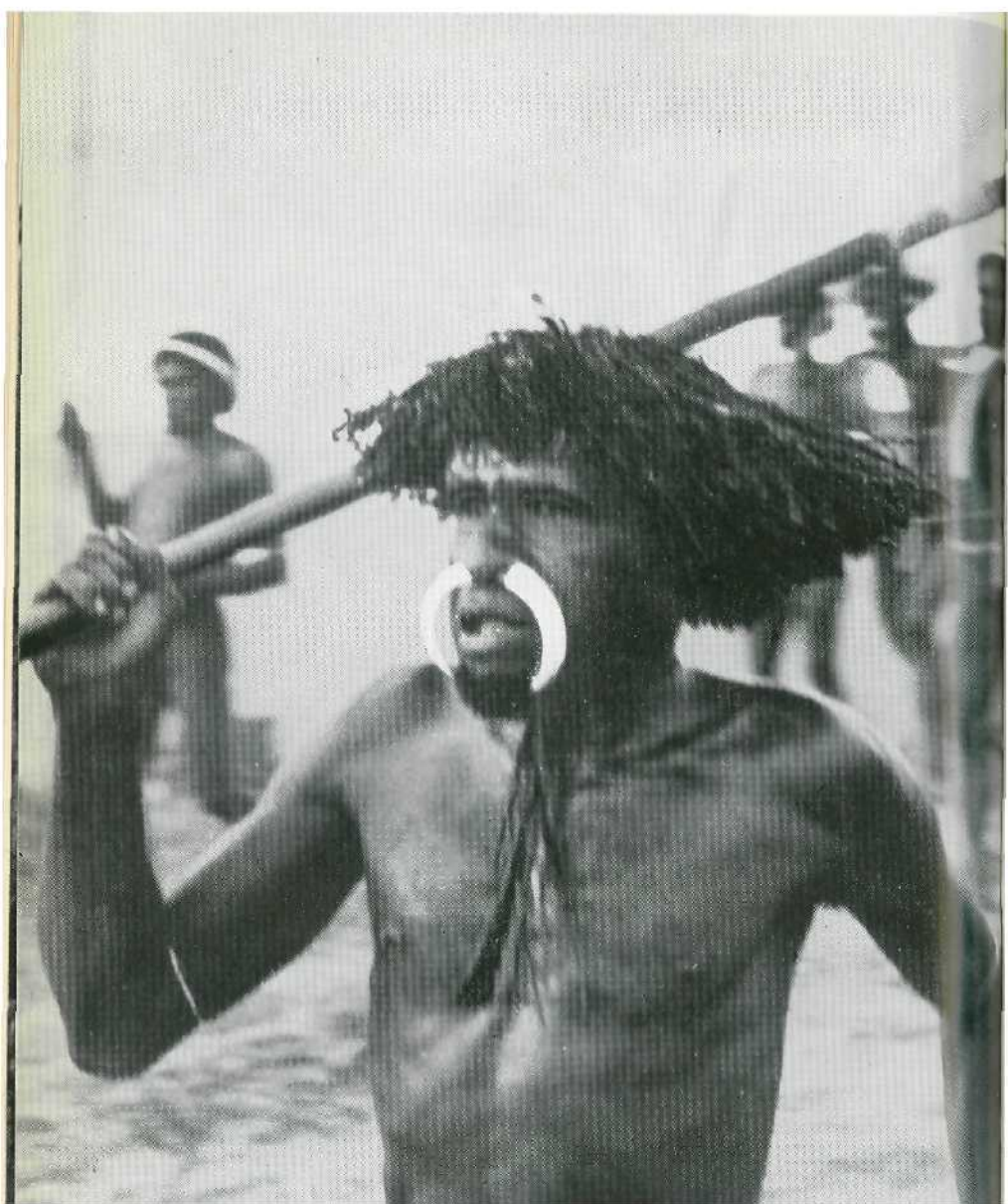
De offervarkens worden gedood

Polik roept de hemel toe dat de regen moet ophouden (ommezijde)

paar weken later is de schuldige weggelopen naar de Siep-Kosi.

Kabilek, de zoon van Ekali, die nu twaalf jaar kan zijn, wil dat de mensen hem Lokopma zullen noemen. Die naam moet de dood van zijn nami in herinnering brengen die vermoord werd tijdens een Wittaia-aanval bij een bosje *lokori*, dat Plaats der *Lokop-lokop-ma* heette. Kabilek voelt er niets voor zijn tegenwoordige naam Kabi-lek die Niet Scherp of Bot betekent, te blijven houden. De mensen doen hun best om de telkens veranderende namen bij te houden, maar het is niet eenvoudig voor hen. De kans bestaat dat Kabilek voortaan onder twee namen bekend zal staan, in plaats van onder één. Dat komt wel meer voor. Asikanalek is ook bekend als Walilo, Oemoë als Wali, Polik als Mokat.

Jeke Asoek is ook bezig zijn naam te veranderen, hoewel zijn motieven heel anders zijn. In de afgelopen maanden is hij twee keer gewond geraakt en daaruit heeft hij de conclusie getrokken dat Jeke Asoek een ongeluksmens is en dat het hem beter zal gaan onder de naam Iki dat Vinger betekent.

Enkele dagen nadat Kabilek en Jeke Asoek besloten hadden hun namen te veranderen, kondigde Toekoem aan dat men hem voortaan met de naam Poea moest aanspreken. *Toekoem lek*, gromde hij tegen iedereen. *'An etara Poea. Ik heet Poea'*. Toen hem naar de reden van zijn naamsverandering werd gevraagd zei hij: *'Mel... mel... mel... Welegat'*. In tegenstelling tot alle andere akoeni-namen betekent het woord Poea absoluut niets, hoewel Toekoem beweert dat het Modder betekent. Een poos daarna bekende Toekoem dat hij zijn naam veranderd had ter nagedachtenis van zijn vriend Weake. Poea was de afkorting van Poekaloba, de kaio waar Weake dichtbij was gestorven.

Tekman Bio in de aanval

De dode Jonokma (ommezijde)

In de eerste dagen van juli stierf een Wittai-man, maar hij was in een der oorlogen in het noorden gewond geraakt en Koereloe beschouwde door zijn sterven Weakes dood nog niet gewroken. De wraak was uitgesteld door de koude en natte weersgesteldheid die zelfs in de periode van de volle maan slecht was geweest. Nu hadden drie zonnige dagen het land doen opdrogen en werd een overval in elkaar gezet. De morgen van de tweede dag stroomden de mannen al naar de Aike, maar slechts enkelen van hen waren in de velden te zien. De rest trok langs Homoeak, door het bos naar het heuveltje Anelarok. Vandaar daalden ze in een kloof af naar het benedengedeelte van de Tabara. Over het pad was een tak geplaatst die in de richting van de kloof wees, om hen die zouden volgen, eraan te herinneren dat ze niet de open weg naar de rivier moesten nemen.

Aangevoerd door Wereklowe staken de overvallers de Aike over langs de natuurlijke brug die boven Poeakaloba ligt. Ze klommen vlug naar de top van de Toeraba en verdwenen aan haar andere kant. Andere krijgers verzamelden zich aan de Poeakaloba onder het zingen van een zang, vol ritueel geweest, dat mogelijk de aanvallers bescherming zou kunnen verlenen.

*We gaan aan de Alogalik vechten (tussen Toeraba en Waraba).
Wereklowe! Weaklekek! Verberg je en wees voorzichtig!
Hoesoek: Zorg ervoor dat ze je hals niet te zien krijgen
of je rug,*

*En jij Tegearek, met die grote vrouw van je. Houd je verborgen.
Wereklowe! Weaklekek! Blijft waar je zit!
Zij zullen hun wapens werpen! Weest moedig! Houdt stand!*

Er volgde een wachttijd van verscheidene uren, terwijl Wereklowe en zijn mannen de Toeraba in haar volle lengte afkropen, opnieuw de rivier overstaken om in volle lengte op te rijzen tussen de mensen die in de tuinen aan het werk waren. Lukt dat, dan zullen daar een of meer mannen, vrou-

wen of kinderen van hun werk opkijken, zoals Weake toen, en te laat de aanval van de woeste mannen met hun speren zien.

De morgenzon verdween achter een lage grauwte. De wolken dreven op iedere hoogte, er was een rook van regen in de kloven en hoge, smerige cumuluswolken in het oosten. Een valk kwam over de vlakke aanvliegen en zette zich een ogenblik op de top van een kasuarina aan de rivier. Hij draaide zijn kop om en vloog daarna verder over de rivier om dan neer te strijken op de hoogste rots van de Toeraba. Vandaar af keek hij over zijn schouders om, terwijl zijn veren door de zuidoostenwind plat tegen hem aan gedrukt werden.

Tegen de middag verschenen de mannen van Noord-Koereloe, zij slopen langs de Tabara en door de tuingoten naar de zuidelijke kaio's. Enkelen van hen kwamen naar de Poeakaloba, sterke, zwaar gebouwde krijgers met forse trekken en grote namen. Beleefd gingen zij van hand tot hand langs de wachtende mannen en hoewel het helemaal niet nodig was, spraken zij niet luider dan een fluistering, alsof zij de spanning waarin de aansluitende overvallers verkeerden, met hen moesten delen.

Limo kwam door de tuinen aan, in zijn eentje, rechtop lopend. Zijn komst veroorzaakte even wat opschudding en enkele krijgers die onder hem stonden, verdwenen in de bossen. Limo was bang dat te veel mannen in Poeakaloba de overval in gevaar zou brengen. Spoedig daarop verdween hij zelf ook, samen met Oemoeë, in de bossen aan de Aike. Vrijwel alle goede krijgers van Zuid-Koereloe die niet meededen aan de overval, hadden zich nu al verscholen, tot het moment dat zij naar de rivier zouden sluipen om Wereklowe en zijn mannen te steunen. Alleen Jeke Asoek die nog steeds over zijn wonden klaagde, bleef met de oude mannen in de schuilhut achter. Jeke Asoek is dapper genoeg om van tijd tot tijd te kunnen simuleren zonder kepoe genoemd te worden. De oude mannen praatten over een kain van de Siep-Elortak. Er ging een gerucht in de heuvels dat de Siep-Elortak verant-

woordelijk waren voor Weakes dood.

Een laag gejoel kwam aanwaaien met de wind van een plaats op de Toeraba; de overval was begonnen. De krijgers die zich in het bos verborgen hadden, stroomden langs de Aike tussen Poekaloba en het water. Zij bewogen zich diep gebukt en met grote snelheid in twee linies, één langs de oever van de rivier, de andere door het hoge gras bij de schuilhut. Asikanalek stak onder het langsgrennen zijn tabaksrol tussen het stro van het dak en verdween weer in het gras. Binnen enkele minuten waren meer dan honderd mannen gekomen en gegaan. Hun lange speren sleepten zij achter zich aan door het gras.

Er stak regen op, gepaard met zware wind. De Toeraba vormt een barrière die de zuidoostelijke hoek van de vallei vrijwel windstil maakt, maar vandaag was de wind veel sterker dan gewoonlijk en huilde hoorbaar door de holen en gaten van de uitgesleten stenen van de woeste en verlaten top. Verderop vloog een koppel eenden op uit de Aike, toen de krijgers er langs kwamen. De vogels vlogen over de tuinen weg, wild zwenkend in het rumoer van de wind.

Maitmo verscheen, hij had een hanenachtige rode hoofdbedekking. Net als Limo was hij alleen en bleef maar even in de schuilhut om een pijpje te roken. Hij sprak ook opgewonden over de Siep-Elortak en de andere mannen, merendeels oude, zagen hem met achting en een vage ongerustheid aan. Het was net of zij zich opgelucht voelden, toen hij weg ging naar de rivier.

Kort na hem verdwenen alle mannen, op de oudjes na. Boven Poekaloba staken zij een diepe inham van de Aike over, waar het water hen tot de borst reikte, en daarna vervolgden zij hun weg langs de oever. Reeds was er een bericht aangewaaid dat Tekman Bio gewond zou zijn. Siba kwam voorbijrennen, gevolgd door de jonge Siloba. Siloba hijgde luid van opwinding.

Op een plaats waar een steile rots was, klommen de oude mannen en jegereks omhoog. De krijgers renden verder over

de velden van Likinapma. Likinapma is een dorp dichtbij de rivier dat een paar seizoenen terug werd verlaten. De rieten daken hangen al scheef en de bananebomen zinken al weg in het wurgende onkruid. De goten van de tuinen zijn ingestort en het grove gras met zijn goudkleurige pollen overweldigt de gronden, want het dorp ligt nu in niemandsland. Het behoort aan de mannen van Oemoë's pilai, maar haar ligging vlak bij het vijandelijk gebied maakt het onveilig. Beneden en achter het dorp liggen wijde vlakken, laag en helder-groen die eindigen in een beboste engte. Aan de overzijde ervan is de Wittaiia-kant van de Tokolik, waar een grote kaio staat.

Uit het bos klonk een schrill gehuil. Er sprong een groot aantal Wittaiia's uit te voorschijn die de Koereloes teruggedreven. Er was een korte, hevige schermutseling waarna beide partijen zich plotseling terugtrokken. De Koereloes op de top van de rots en bij de ingang van het verlaten dorp stonden zwijgend in de koude, winderige regen. Zij keken naar de Wittaiia's die een grote op en neer springende kring hadden gevormd en een etaizang aanhieven.

De overval had Weake niet gewroken en een Koereloe was erbij gedood. Vier of vijf andere mannen werden gewond. Reeds kwamen de gewonden aanhinken en andere werden weggedragen, de een na de ander. Tekman Bio was er een van, hij had een speer voor in zijn dij, Siba had een pijl in zijn been en de derde was Wereklowes wild lachende zoon die twee speerwonden had, een in de rug en een in zijn zijde. Jonokma, de jonge krijger die in Aboelopak samen met Tekman Bio de pilai en de heilige stenen van zijn vader zou erven, was dood. Jonokma was een lange, magere en vrolijke jongen, een boezemvriend van Siloba. Hij had tot de eerste troep overvallers behoord die de Wittaiia's naar het bos hadden gedreven. Daar hadden die zich weer verzameld en een hinderlaag voor de achtervolgers gelegd. De teleurgestelde Koereloes waren het bos in gerend, Jonokma voorop. In een woest gevecht was hij van de anderen afgesneden, zij kregen hem te

pakken en doorboorden hem aan alle kanten met hun speren. Reeds was de tijding naar alle dorpen onderweg en enkele Wilil-vrouwen kwamen al over de velden aan. Zacht klagend, hun armen om de nek geslagen, zaten zij als uilen in de regen op de hoge rotssteen. Ver beneden hen stonden de mannen in groepjes bij elkaar en staarden naar de bossen waarin de Wittai'a's waren verdwenen. Niet alleen dat Jonokma dood was, maar de Wittai'a's hadden zijn lichaam meegenomen. De krijgers stonden in de kou te wachten om te zien, wat de vijand ermee ging doen.

De Wittai'a's hadden het lichaam ergens in het veld kunnen gooien om daar te liggen rotten, maar dat deden zij niet. Niet zozeer uit ridderlijkheid, maar meer omdat als zij dat zouden doen, Jonokma's geest hun gebied nooit meer zou verlaten. Zij riepen uit de verte dat zij het lichaam wilden uitleveren. Ondertussen gingen zij in de dekking van het bos verder met hun etai, in het volle gezicht van de wachtende Koereloes.

Koereloe kwam terug door het moeras en beklom de rotsen. Met de anderen stond hij een tijdje naar het bos te staren en klom toen weer naar beneden om de verre tocht naar huis te aanvaarden. Een troep Wittai'a's verliet met het lichaam van Jonokma het bos. Omringd door dansende krijgers haastten zij zich naar de gevechtlinie. De Koereloes kwamen naar voren en beide zijden maakten schijnbewegingen met hun speren, maar er werden geen pijlen afgeschoten.

De Wittai'a's legden het lichaam in het gras neer en vluchtten weg, want onmiddellijk daarop vielen de Koereloes aan. In dat gevecht werden de Wittai'a's naar het dorp teruggedreven en onder dekking van het handgemeen werd het lichaam teruggenomen. Een man kwam aanlopen met een vuurtje en wat droog stro en brandde de plek waar het gelegen had, schoon. Een dikke rook steeg op naar de hoge Wittai'a-heuvels.

Het lichaam werd een eind weggedragen en toen weer op de grond gelegd, omdat de krijgers met elkaar wat moesten overlagen. Na enkele minuten werd het weer opgenomen en vlug

naar het oude dorp gebracht en ook deze tweede plaats werd afgebrand. Het regende niet meer, maar de lucht was erg koud. Het was bijna donker. De rij mannen die met het lichaam meeliep, hield halt bij het dorp, waar een draagbaar in elkaar werd gezet. Het lichaam werd in gras gewikkeld en tussen de stokken in verder gedragen. Een van de dragers was Jonokma's vriend Siloba. De processie ging noordwaarts door de velden naar de centrale kaio en de mensen sloten zich er in een rij achter aan.

Een big was uit een van de dorpen gehaald en geslacht, toen de draagbaar naderbij kwam. Het lichaam werd op de grond gelegd en met het warme bloed ingewreven. Daarna schoot Oemoë over het lichaam heen vier pijlen naar het Wittaiia-gebied, een naar het noordwesten, een precies westelijk en twee over Jonokma's hoofd naar het zuidwesten, waar hij gestorven was. De pijlen zouden alle onvriendelijke geesten die misschien het lichaam al hadden opgespoord, terugdrijven. Weer werd de draagbaar opgenomen en naar de dorpen onder de bergwand gebracht.

Als de meeste eleges had Jonokma in heel wat pilais gewoond, maar daar Oemoë's vrouw Koaloro zijn oudste zuster was, bleef hij gewoonlijk in Woeperaima. Daarom waren de Wilils door zijn dood al even erg van streek als zijn eigen clan, de Haiman. Jonokma's dood en Tekman Bio's verwonding vijf dagen na de wijding der heilige stenen verminderden de macht en het prestige van de stenen die Tekman Bio zou erven. Zijn dood werd hoog opgenomen, en niet alleen omdat Jonokma een goed en dapper krijger was geweest. De gevoelens van verdriet en verbittering opgewekt door de moord op Weake, mengden zich nu met die om zijn dood. Hij was een van 'Wereks' mannen, had een grote bekendheid en was zeer gezien. De rouw die men om hem bedreef, was geheel gemeend. Zelfs Maitmo kwam ervoor uit Noord-Koereloe, al hield hij zich apart en sloot hij zich niet aan bij de groep zuidelijke kains die voor de pilai bij elkaar zaten. De hele dag steeg en daalde het rouwklagen, begeleid door

het hakken van hout en het klakken van de houten tangen op de stenen van het vuur. Het requiem van de vrouwen klonk zacht en vast, terwijl in de pilai de oude kains zuchtten en met bevende stem hun klacht deden weerklinken in een oude eensgezindheid. Van tijd tot tijd vielen de jonge mannen in, een sterk zuiver geluid dat klonk of allen gezamenlijk ademden.

Het jammeren ging tot laat in de middag door, hoewel het toen al zwakker was en afdwalende vrouwenstemmen onsamenhangend met de rest oprezen. Eén zong er uit de maat met haar zusters, *Hay,-jay-jay-egh-egh-egh*. Dikwijls zette dit klagen in met een enkel woord, vanwaaruit vertrokken werd, *nyerakenare-e-e, ay, ay, hitoe nan a-ayay, egh, egh, egh*. De *nyerakenare* is de lange schelpenband, *hitoe nan*-door het vuur verteerd-, sloeg op de verbranding die zou volgen.

De netten werden weggehaald, de stoel ontmanteld. Jonokma werd naar de bananebladeren voor de pilai gedragen. Daar vette Toeësike hem met behulp van anderen in, terwijl het hout werd gebracht en de brandstapel verrees. Varkens gromden hongerig in de stallen en het rusteloze kroost krolde. Bij de brandstapel klonk het geluid van bijslagen en een geschreeuw steeg uit boven de rouwklacht.

Jonokma werd snel naar het vuur gebracht en een gehuil trilde angstig in de windstille lucht. In rook gehuld werkten de mannen, legden hem op een zijde, weken terug en staarden, toen er tenslotte niets meer te doen was, alleen maar voor zich uit. Het vuur brandde langzaam en slecht en het was al bijna schemer voordat het vlam vatte en omhoog sloeg.

Voordat de begrafenis afgelopen was, trok de eenogige Aloka zich op de heuvel terug. Daar begon de jongen in zichzelf zingend op het met gras begroeide heuveltje een speelgoed sili te bouwen met takjes en grasjes, compleet met ingang en omheining. Hij boog er zich heel tevreden overheen, bekeek het en veranderde hier en daar er wat aan. De ondergaande

zon viel door de wolken in het westen en glom op de poelen in de savanne, wat goed weer voorspelde. Aan de voet van het heuveltje waarop Aloka speelde koelden de vlammen af en werden zwakker en donkere figuren bewogen zich heen en weer door een dikke rook.

Nilare het dochtertje dat Oemoë bij Koalero heeft, was een van de kleine meisjes die zeker een vinger zou moeten verliezen, want Koalero was niet alleen een zuster van de dode jongen, maar ook had Nilare nog nooit de *iki palin* ondergaan en ze had er nu de leeftijd voor. Onder een roze en blauwe morgenhemel ging ze mee met haar moeder van Woeperainma naar Aboelopak.

De zon had de ring der bergen nog niet in vuur gezet. In Aboelopak lag het sili-erf nog in een dichte blauwe schaduw. Twee oude vrouwen hurkten bij de sintels van het vuur en pikten met een tang de beenderen eruit. Met hun rug naar het vuur vulden vrouwen en kinderen de ingang van de kookhut. Hoegoenaro en Joeli brachten hiperi's en nadat de zon het kreupelhout en de toegangspoort bereikt had, kwamen er nog meer vrouwen en kinderen binnen. Akoe was met Nilare meegekomen en liep met haar arm om haar zusjes schouder geslagen.

In de pilai warmden de kains hun oude botten bij het vuur. Een van hen schoof met langzame, afgemeten bewegingen wat uitgegloeide stukjes hout en as over de grote hiperi's die naast elkaar in de sintels lagen. Er was nog geen overeenstemming bereikt, welke kinderen de *iki palin* zouden ondergaan, want dit is een gewichtige zaak waarmee varkensslagtanden en verplichtingen gemoeid zijn.

Een geheel met klei ingesmeerde man kwam in zijn eentje het erf op. Toen hij naast de overblijfselen van de brandstapel, waar de vrouwen de beenderen uitzochten, was gekomen, barstte hij in een luide rouwklacht uit. Vreemd genoeg had zijn speer bij zich gehouden en hield die rechtop, terwijl hij hilde, een vergrijp tegen de gewoonte, waarschijn-

lijk voortkomend uit verwarring en verdriet. Het was Jonokma's nami, een Siep-Kosi, die van over de heuvels was gekomen om de tweede dag van de begrafenis bij te wonen. De vrouwen aan de voeten van de vreemdeling en alle anderen die op het erf verzameld waren, — zo'n vijftig of zestig, — namen de rouwklacht van de man over en vormden een eigen lager gestemd koor. De grote Woknabin voegde zich bij hen en deed mee. Woknabin is een vriendelijke man en zijn gebaar scheen althans gedeeltelijk de bedoeling te hebben de man die van zo ver was gekomen, het alleen zingen met de vrouwen te besparen.

Zelfs onder het rouwklagen gingen de vrouwen door de stapel ceremoniële netten die voor hen lag, te bekijken en al heel gauw ging hun gejammer over in gesnater. Hoegoenaro zat aan een kant van de netten en leidde de onderhandelingen. Koalaro zat in de binnenste kring, haar verminkte hand op Nilares schouder. Nilare staarde met ronde donkere ogen om zich heen, een miniatuur figuurtje in de gekromde, gretige ring van bruin vlees.

Na een poosje begon zij met Oloema die met haar moeder vlak naast haar stond, te praten, hun hoofdjes op dezelfde hoogte als die van de vrouwen. Aan de overkant van de kring luisterde Loliloeks vrouw aandachtig naar Hoegoenaro. Haar zoontje Natorek die met een stuk bast op haar hoofd trommelde, hinderde haar daarbij op geen enkele manier. Hoegoenaro nam een voor een de netten op en besprak ze stuk voor stuk met iedereen. Het was een rustig gesprek, totdat Ekapoewe erbij kwam, die te laat was en zich haastig een plaatsje zocht. Het jonge vrouwtje Joeli bleef buiten de kring staan, waar de mannen haar goed konden zien en beraadslaagde in haar eentje.

Ekapoewe beperkte zichzelf eerst tot een humeurige en minachtende afwijzing van Hoegoenaro's autoriteit. Een poosje zat zij met haar rug half afgewend en maakte over haar schouder heen allerlei opmerkingen. Hoegoenaro merkte het wel en begon steeds harder te praten. Hoegoenaro's ogen hebben

niets zachts en het is duidelijk dat zij weinig tact bezit om moeilijkheden te vermijden. Binnen enkele minuten klonken de stemmen van Oemoë's vrouwen boven iedereen uit en op een gegeven moment lagen beiden op hun knieën en trokken aan het eind van hetzelfde net. Jeko Asoek die vanuit een hoek van het erf de rivalen bezig zag, barstte in een hees lachen uit en stak twee van zijn vingers tussen zijn tanden om spottend zijn schrik uit te beelden. Nu en dan slaan de akoeni-vrouwen met stokken op elkaar los, meestal gaat het over een man, maar het vooruitzicht hierop werd door de verschijning van een oud wijf de bodem ingeslagen. Zij zou de netten verdelen en Hoegoenaro en Ekapoewe bedaarden.

De oude vrouw stond tussen haar zittende zusters, steunend op een stok, een wirwar van netten, tweemaal haar eigen omvang als een verzameling rommel over haar gebogen rug. Met een zwakke stem noemde zij de naam van een vrouw, iedere keer dat haar een net werd aangereikt. Zij wankelde en was verward en het eigenlijke werk werd door de jonge vrouwen aan haar voeten verricht. Een andere oude vrouw, kouwelijk als een hagedis bij zonsopgang, kroop naar een warm plekje in de zon. De zon glansde op haar naakte schouders en zette de roestige hoofdjes der kleine kinderen in vlammen.

Die iki palin werd een dag uitgesteld, tot de hoofdpersonen gekozen waren, maar de werkelijke reden voor het uitstel was een tegenkating van de zijde der kains om verdere verplichtingen op zich te nemen. De gift van een vingertje van een dochttertje heeft de waarde van een big of een schelpenband, maar in tegenstelling tot andere geschenken is zo'n vingertje geen betalingsmiddel. Het afzien van de iki palin is bij een begrafenis van dergelijke betekenis heel ongewoon. Oemoë maakte al duistere toespelingen dat Wereklowe *we-ak*, slecht, is, omdat hij trachtte de vrouwen voor de plechtigheid te ontmoedigen. Als door het uitstel van een dag de volgorde van het ritueel verloren gaat, is de kans groot dat de iki palin in het geheel niet zal doorgaan. Het vrouwenfeest zal

gewoon voortgang vinden en het uitbannen van de geest zal de eerstvolgende dagen gebeuren, maar Oemoeë's Nilare en de andere kinderen zullen hun vingers nog wel een poosje mogen houden.

Net na donker bracht Jonokma's geest een bezoek aan Woeperrainma. De mannen van Oemoeë's pilai zaten rond het vuur en de schaduw van de geest ging langs de wand en daarna omhoog naar de zolder. Er ontstond een luide en onbehaaglijke opschudding. Jonokma's geest had in het Wittaiia-gebied moeten zijn om daar moeilijkheden te veroorzaken en hoewel de mannen wel voelden dat hij hen geen kwaad zou doen, — toen het weer licht was konden ze erom lachen, — scheen zijn rusteloosheid hen toch een kwaad teken toe.

De volgende morgen vertrok een troep gewapende mannen naar het drijvende moeras achter het verlaten dorp, naar de plaats waar de Wittaiia's het lichaam hadden gebracht. Terwijl de vijand hen van een daarachter gelegen heuvel beschimpte, staken ze op alle plaatsen waar het lichaam had gelegen, het gras in brand om zeker te zijn dat geen druppeltje bloed over het hoofd was gezien. Oemoeë was er zelf ook en zag er bezorgd en gemelijk uit. Het volk is ongerust geworden door de slechte omstandigheden van Jonokma's dood. De onvermijdelijke wraak moet nog altijd genomen worden, maar eerst moet vastgesteld worden, waarom hun heilige stenen hen in de steek hebben gelaten.

○ ewar en Toekoem, Okal en zijn vriend Weneloek en Soepoek gingen rivierkreeften vissen in een stroompje dat van achter de stenen waarop het zout verbrand wordt, wegsiepelt en langs de afrastering van Woeperrainma door een kloof naar de tuinen stroomt. Ze kwamen hard lopend aan

en sprongen er met veel geschreeuw in, hoewel het riviertje, zelfs als het erg gezwollen is, zelden meer dan twee voet breed en een voet diep is. Toen hij van de steile oever naar beneden ging, maakte Toekoem een misrekening en stootte zijn been. Hij zat treurig in het gras met zijn voeten in het water, probeerde zichzelf te troosten en wist nog niet of hij zou gaan huilen.

De jongens liepen in een vlug tempo tegen de stroom op en maakten daarbij allerlei buitenissige en onbeholpen bewegingen. Ze lieten zich in de modder vallen met hun vlugge voeten, grepen met hun handen in de met gras begroeide oevers en vlogen verder. Al gauw kwam Kabilek er ook bij en sloot zich bij hen aan, het aan zijn varkens overlatend om zichzelf maar te verdedigen. *'Kok-meke Kok-meke!'* riepen ze, *'Grote! Grote!'* en in een rij, met Toekoem zigzag lopend in de achterhoede, duwden en stompten ze rond in een smalle waterloop en lieten hele stukken van het riviertje ondoorzocht. In de schaduw van het oevergras waar ze met hun gezichten naar elkaar toe gewend naar rivierkreeften zochten, bonkten soms hun hoofden tegen elkaar.

Weneloeké vond de eerste kleine rivierkreeft en omdat Weneloeké zo meisjesachtig is, irriteerde die vangst Oewar. Hij *gooide uit valse speelsheid zijn grasspeer naar hem die Weneloeké met een lachje van ellende ontweek. 'Kok-meke, kok-meke!'* Toekoem schreeuwde maar wat en de jongens stormden voorwaarts, het riviertje op door gras en wild suikerriet.

Namilike kwam langs fladderen. Ze probeerde het wegzwerfen van haar varkens tegen te gaan door varens naar de zwaarlijvige dieren te smijten. Om een of andere beestachtige reden gehoorzaamden ze haar en ze danste achter ze aan terwijl ze de andere kinderen over haar schouder toeriep.

Bij Woepereinma kwamen Oloema en Natorek naar buiten lopen om naar ze te kijken, net als Eken die het pad uit Homaklep kwam afdwalen. Ekens linker oor is met klei ingesmeerd en telkens raakt ze het met haar korte vingers even aan. Een dag of wat geleden is er een stukje afgesne-

den, als een wat laat gebaar voor Jonokma. Eken deed ook nog eventjes aan de vangst mee, maar dronken van de omgang met hun mannelijke metgezellen hadden haar makers zwijnehoedertjes geen aandacht voor haar. Al gauw bleef Eken achter en hield er toen maar helemaal mee op. Ze plukte grassprietjes en vlocht die door haar vingers in de eenzame zon van de namiddag van haar kindertijd.

Onder woeste kreten werd nog meer rivierkreeft gevangen, de grootste was een vinger lang. Ze ving en ook nog een paar waterjuffers, maar die werden ter plaatse opgegeten, de rivierkreeftjes moesten eerst op het vuur gaar gemaakt worden. Nu en dan werd de vangst onderbroken door de kreet *Poenal* of *Pelal!* — waarop de kinderen uit de goot wegstoven. De Poena is de grote geplooid hagedis en de pelal kan iedere soort slang zijn, voor wie de jegereks grote vrees aan de dag leggen om het leven gevaarlijker te maken. In hun vrolijkheid tegenover het gevaar gedragen ze zich als de mannen in de oorlog. Maar Oewar had de kreten geuit en daarom waren ze waarschijnlijk ongegrond, want Oewar verveelt zich gauw. Hij houdt ervan de kinderen te plagen en op stang te jagen.

Oewar is intelligent en aantrekkelijk, hij bezit moed en heeft een grote vaardigheid in het werpen van grassperen. Hij ziet er knap uit, maar hij is geen kind meer. Er komt soms een gemene streek in hem op die misschien de eerste bewustwording van zijn eigen kracht is. Weer gooide hij een grasspeer naar Weneloeke die slap van angst werd, en daarna gooide hij zijn projectielen naar de rest, lachend op zijn wilde manier. De kleine jongens hieven hun hoofdjes uit het gras op en staarden hem aan. Toekoem gromde woest en brak een flinke bos grassperen los, hoewel zijn instinct hem waarschuwde ze maar niet te gooien. Net als de grote bek van de kikvors in de nachtwouden maakte hij zich dik en kwaakte met een diepe stem, en rekende op zijn verschrikkelijke uiterlijk om aanvallers van zich af te houden. Kabilek en Soepoek zijn, hoewel in geen enkel opzicht verlegen, zachte

kinderen, ze vochten zwakjes terug, totdat de storm voorbij zou zijn. Okal daarentegen is een echte vechter. Hij floepte uit het gras op, zijn magere schouders ingesmeerd met de gele oorlogs- en doodsklei, en vuurde zolang zijn speren op Oewar af, dat Oewar verveling voorwendde. Maar de betovering van de jacht was gebroken en de jongens keken elkaar misnoegd aan. Ze gingen uit elkaar.

Eak, Asikanaleks oude vader en de grootvader van Namilike is des nachts gestorven. Hij was helemaal tot niets verschrompeld en toen hij rechtop tegen de wand werd gezet was hij niet groter dan een kind. 's Morgens werden de schelpenbanden om hem heen gedrapeerd en zag hij eruit als een slecht ingepakt pakket. Gezeten in de duisternis waarin zijn leven geëindigd was, liet het zwakke licht niets anders meer van hem over dan een vreemd patroon van lichtende kaurischelpen, alsof hij lang geleden al gestorven was.

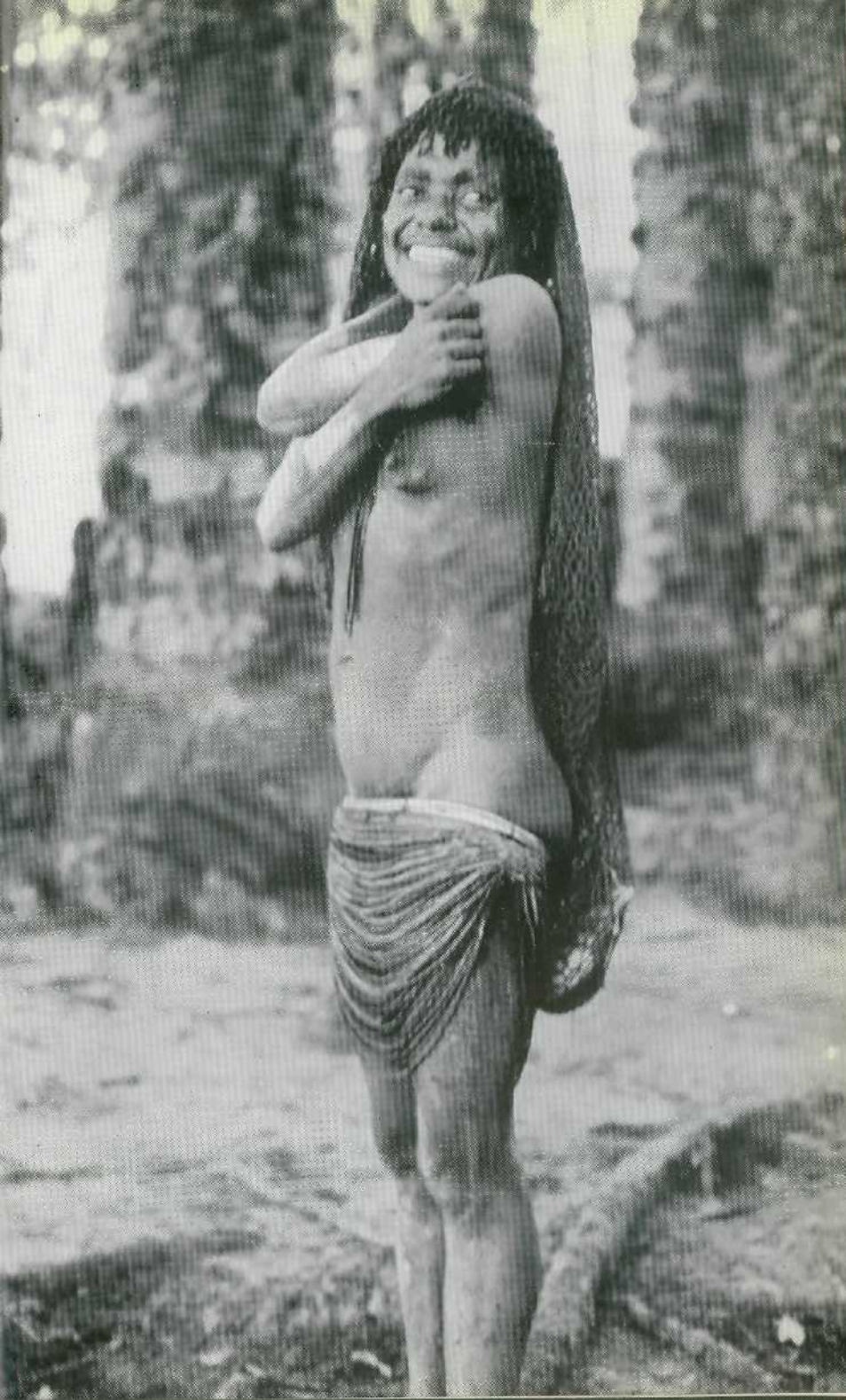
Ze hadden Eak in de pilai opgetuigd omdat hij een oude man was en een natuurlijke dood was gestorven. De rouw over hem was niets meer dan een formaliteit, zoals ook de begrafenis van vrouwen alleen formaliteiten zijn. Er werd geen stoel opgezet, geen vingers werden afgehakt en er werden te zijner eer slechts twee biggetjes geslacht. Er kwamen maar een paar mensen rouwklagen en dat waren nog grotendeels burens uit Homaklep en Woeperainma die voor Asikanalek kwamen. Werene droeg een hoofdnet van vers spinneweb dat hij gemaakt had door zijn haar door de enorme spinsels van ragfijne draden te rollen, afkomstig van een grote spin die zich in de bananebosjes verschuilt.

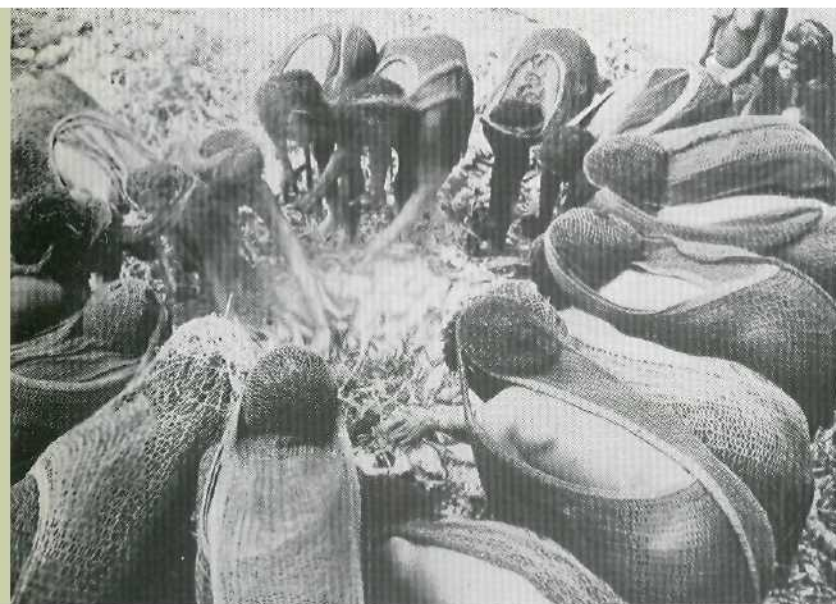
Omdat er geen stoel was opgericht waar gerouwd kon worden, bleef de oude man de hele dag in de pilai zitten, — de mannen rouwklaagden bij het vuur waarin de stenen ver-

hit werden. Tamoegi die van treuren houdt, kwam en huilde als een hond, maar niemand rouwde erg lang en er waren er heel wat die wel kwamen, maar geen rouwklacht uitbrachten. Oemoë zat met een somber gezicht bij Weaklekek en Wereklowe in de pilai. Het kookgat was nog niet gereed en ze hadden al honger, daarom roosterden ze zoete aardappelen op het pilai-vuur, zonder zich aan de verstikkende rook te storen. In die dichte lijkwade scheen Eaks lichaam angstwekkend te zweven.

De kinderen renden vrolijk over het erf op en neer. Namilike fladderde van het ene groepje naar het andere, een zelfbewuste en wat verwend kleuter. Op een gegeven moment stikte ze bijna in de rook van de sintels, toen ze probeerde een vuurtje te brengen aan een van de vrouwelijke gasten. Wamatoë stond tegen de ingang geleund, met een treurig gezicht, alleen en zijn miniatuur horim als gewoonlijk op de verkeerde plaats.

Met elkaar waren er zowat vijftig mensen op tijd om het openen van het kookgat bij te wonen. Na het eten werd Eak van de schelpenbanden ontdaan die buiten door Weaklekek werden verdeeld, hoewel Wereklowe als eregast aanwezig was; want Weaklekek is hoofd van de Aloea-clan van de drie dorpen aan de grens langs de Aike. Een van de banden werd aan Toeësike geschonken die er bescheiden glimlachend mee ging zitten. Hij zat daar tussen de andere mannen, maar was toch op een of andere manier niet bij ze. Toen de plechtigheid van het uitdelen van de banden voorbij was, greep Toeësike zijn kans om de familie van Eak te helpen de brandstapel op te richten. Toeësike is erg bedaard en spreekt weinig, maar staat altijd klaar om te helpen. Hij doet meestal het zwaarste werk bij de plechtigheden van andere mensen. Eak werd naar buiten gebracht als een gewond kind. Zijn gelaat stond kalm en gelouterd. In het daglicht ontdekte men dat er nog twee schelpenbanden aan zijn hals vastzaten. Er ontstond vertraging, toen men ze trachtte los te maken, en tenslotte werd de band losgesneden. Het vuur brandde al

en daarom gebeurde het lostrekken nogal haastig waardoor niet alleen de vredige sfeer van de plechtigheid verstoord werd, maar ook de mond van de oude man openviel en zijn ogen uitpuilden alsof hij weer levend geworden even de brandstapel zag. Een gemompel van onbehagen ging door de vrouwen die op een rij onder de dakrand zaten.

Als laatste hoffelijkheid en om zijn geest gunstig te stemmen, werd zijn lichaam voor het laatst met vet ingesmeerd. Glimmend en kaal werd hij vlug naar de brandstapel gebracht. Met iets dat op genegenheid leek, stopten de mannen Eak onder de houtblokken en op dit laatste moment brak er nog een echt verdriet los, alsof ze de oude man genoegdoening wilden geven voor de lange dag waarin zij alleen hun lusteloosheid hadden getoond. Er werd oprecht gesnikt en gehuild, misschien dat zij in dit verdroogde ding een ogenblik zichzelf zagen, op deze manier zouden ze allemaal gaan, onder een blauwe hemel, in de late schemering.

De kinderen van Woepereinma streden hun strijd van iedere morgen met de varkens. Ze schreeuwden, stompten, sisten en gilden in de varkensstallen, op het erf en tussen het onkruid daarbuiten. Loliloeks knappe Werekma rende door de bosjes om een zeug de pas af te snijden en liep dwars door een hoop uitwerpselen. Ze gilde van afschuw en boosheid en liep weg om haar voeten schoon te maken, terwijl de andere kinderen lachten. Werekma die waarschijnlijk de volgende mauwe uitgehuwelijkt zal worden, heeft de laatste tijd nogal een hoge dunk van zichzelf.

Ekapoewe zat met een streng gezicht naar de kinderen te kijken. Haar baby piepte in haar net. Ekapoewe is de laatste tijd nogal rusteloos en kijkt naar de mannen. Ook Loliloek die momenteel kreupel is door een infectie aan een oude

Met het uitdiepen van de goten hadden anderen hem bijgestaan

De volgende dag hielden de vrouwen een hiperi-feest

speerwond in zijn heup, keek naar de kinderen. Zijn heup is niet gezwollen, maar veeleer ingevallen, alsof zijn lichaam van binnen uit wordt uitgehoid. De man is ineens erg oud geworden, in het niets starend zit hij ergens neergehurkt of kruipt rond op zijn eigen erf tussen de vrouwen. Misschien is het al de oude dag die in de vallei al vroeg komt, alsof de eeuwige lente daar het leven snel opbrandt. Loliloek zal ongeveer zevenendertig zijn, op zijn vijfenveertigste zal hij tot de dorpsouderen behoren en als hij op zijn vijfvijftigste nog in leven is, zal hij een afgeleefd en spillebenig oude man zijn.

De oudste vrouw van Loliloek is van de Woekahoepi's, een volk beneden in de vallei aan de overkant van de Baliem. Door hun succes in het moorden en stelen van varkens hadden de Woekahoepi's de hevige woede van de Hoewikiaks opgewekt. De laatsten verbonden zich met de Wittai'a's en andere stammen en vielen, wat zelden gebeurt, de Woekahoepi-dorpen bij nacht aan, moordend en brandend. De Woekahoepi's vochten wat ze konden, maar de stammen waar zij zich mee hadden verbonden, lieten hen in de steek.

'Als de mokoko reigers zullen ze uit elkaar gedreven worden', had de Hoewikiak-kain gezegd en zo gebeurde het inderdaad, ze werden uiteen gedreven en verspreidden zich over de hele vallei. Zelfs hun stamnaam ging verloren, ze waren nu als Mokoko's bekend. De vrouw van Loliloek was een van de vele Mokoko-vrouwen die onder de Koereloes leefde.

De laatste maanden was de vrouw ziekelijk geworden en erg verzwakt. Ze klaagde over inwendige pijnen en werd de laatste tijd Wako Aik genoemd, wat Worm-bijt-in-Buik betekent. Haar mensen maken zich erg bezorgd over haar en vanmorgen vroeg is men daarom in de savanne buiten het dorp op jacht gegaan. De jagers waren daarbij niet tevreden met ratten, maar zochten zangvogeltjes, want het zal een ernstig ceremonieel worden.

Al vroeg in de morgen-der-voegelstemmen trokken Loliloek met Hanoemoak en Jeke Asoek, gevolgd door Oewar en Kabilek

erop uit. Oewar is de zoon van Wako Aik, maar de moederzoon verhouding geldt als niet belangrijk en Oewar was even luchthartig als altijd. Walimo en Asoekwan sloten zich bij de mannen aan en de jongens kregen gezelschap van andere jegeres. Al die mensen trokken mee voor het plezier om met stokken te gooien.

Zangvogels worden in een soort drijfjacht gevangen waarbij men met stokken op het struikgewas slaat. De jagers breken lange takken af en ontdoen die van hun bladeren. Ze vormen daarna met elkaar een lange linie in het hoge gras en omsingelen het kreupelhout, als de vogels daaruit opvliegen, worden ze met een regen van projectielen begroet. De mannen en jongens zijn reeds vanaf hun vroegste jeugd in het werpen getraind en ze gooien met grote kracht en vaardigheid. Hoewel slechts weinig vogels teruggevonden worden, — de kleine lichaampjes zijn moeilijk terug te vinden in het gras en de dichte ondergroei — halen ze er een verrassend aantal naar beneden.

De zon doorboorde de dofzwarte wolken boven de rots, de rode bladeren van de vaccinium vingen haar eerste stralen op. Bladeren en grassen waren nat van de regen van die nacht en de zon, nog altijd laag, bracht de hele wereld tot sprankelend leven, en legde om de schouders van de mannen een stralenkrans van glans. Ze slopen met hun armen omhoog door het kreupelhout en schreeuwden *Hoe-sha! hoe-sha!* Een grijze spriet fladderde op en wankelde langzaam vlak voor Jeke Asoek uit. Het was het eerste, gemakkelijke schot en de anderen lachten en jouwden, toen hij miste.

Drie geraakte vogels waren spoedig opgespoord. Ze werden netjes in bladeren verpakt en in triomf naar Woepereinma gebracht.

Men was het met elkaar eens geworden dat Wako Aiks geest haar had verlaten en dat er een ceremonie gehouden moest worden om hem terug te lokken. De vrouw van Joli, een welbekende wisakoen-vrouw, werd geroepen om te helpen. Nu het gevaar waarin zijn zoon Walimo hem had gebracht,

minder leek geworden was Joli weer zo mededeelzaam als altijd en kwam met haar mee om het varken te helpen opeten.

Het dier werd vroeg in de middag geslacht en door Toeësike die was komen helpen, uitgesneden. In het bananebosje buiten de omrastering werd het vuur aangelegd om de stenen gloeiend te maken, waarop het varkentje en de zoete aardappelen werden gelegd. Werekma en Oewar maakten de darmen van het beest schoon en hielpen daarna het vuur aan te maken. Akoe zat er in de deuropening naar te kijken, maar zij hielp niet en ook de andere kinderen deden er niet aan mee.

Terwijl het vlees gaar werd, kwamen de mannen in Oemoë's pilai bij elkaar. Ze praatten wat en Joli vlocht aan een lange schelpenband. Lolilok vroeg Hanoemoak om een veer van een zilverreiger en stuurde daar Oewar mee naar de ebeai. Jeke Asoek ging naar het bos en kwam met drie boompjes terug waar hij een stevig soort driepoot van maakte, zodat de bijna rechtop staande langste poot door de twee andere werd gesteund. Lolilok riep daarna de vrouwen die in Eka-poewes ebeai zaten. De zieke vrouw kwam eruit met de veer van de zilverreiger in haar haar en omhangen met netten. De mannen trokken zich in een hoek van het erf terug, het was een plechtigheid voor vrouwen waaraan zij verder niet deelnamen.

Zij hadden het varken geslacht, omdat geesten, net als mensen, de geur van sudderend varkensvlees niet kunnen weerstaan. De driepoot waar Wako Aik nu met behulp van de anderen op klom, diende om haar zo hoog mogelijk in de lucht te brengen. Een geest is iets dat vliegt, en zal daarom misschien eerder geneigd zijn in een lichaam terug te keren dat zich in zijn eigen element bevindt. Men reikte haar Natorek toe en zij hield hem bij zich, niet omdat hij ook maar iets tot de kuur zou kunnen bijdragen, maar omdat hij omvergelopen was en probeerde de driepoot om te stoten. Natorek klemde zich met alle macht aan de grootste paal vast en amuseerde zich kostelijk. Tenslotte overhandigde Joli's vrouw

Wako Aik pijl en boog. Zij hield beide een halve minuut vast, terwijl de vrouwen helende bezweringen mompelden. Daarna werd zij van boog en Natorek verlost en geholpen naar de aarde terug te keren. Met de pijl en boog in haar hand ging zij de ebeai in, gevolgd door Joli's vrouw en Loli-loek. De andere vrouwen gingen naar de kookhut en Jeke Asoek kwam in de pilai terug.

De aigrette die Wako Aik droeg, was een sein, een eerste waarschuwing aan de kwade geesten die haar plaagden, dat zij niet welkom waren. De pijl en boog waren een tweede waarschuwing dat zij tegen hen gewapend was, en dat moest hen zeker afschrikken. De kwade geesten werden door de vogeltjes vertegenwoordigd en de volgende morgen werd hun uiteindelijke nederlaag voltooid. De vogels werden op de grond gelegd en Wako Aik sloeg met haar hiperi-stok al dansend op hen in en doorstak ook de lucht boven hun lichaampjes. Toen de plechtigheid voorbij was, hadden de vogels hun betekenis verloren en werden door de mannen opgegeten.

De volgende dag hielden de vrouwen een hiperi-feest om het uitbannen van Wako Aiks ziekte af te sluiten. Geholpen door Ekali legden de vrouwen zelf het vuur aan. De vrouw van Ekali werkte aan de andere kant en trok met meer kracht dan haar man kon opbrengen, de rotanbindingen aan. Nog voor het vuur klaar was, begon het al te regenen, maar zij staken het gauw aan en lieten het rokend achter, terwijl zij zichzelf in de kookhut terugtrokken. Hoewel de vrouwen vrolijk met elkaar hadden gewerkt, — een vrolijkheid waar Ekali buiten stond — gingen zij, toen zij eenmaal binnen waren, toch weer aan hun eigen vuurtje zitten.

Er zijn vijf vuren in de kookhut. De twee aan de westelijke kant zijn van de oude Aneake en van wie er maar van Oemoeë's vrouwen aanwezig mocht zijn. Aneake zat bij het verste vuur en knoopte een purper en heldergeel gekleurd net. Aneake heeft tegenwoordig last van haar etai-eken die haar buikpijn bezorgt. Zij toont meer ongeduld dan dat zij erover klaagt en laat het zo'n beetje voorkomen, alsof zij

hem alleen maar op haar pittige manier hoeft toe te spreken om hem met zijn onzin op te laten houden. Zij is nogal gauw uit haar humeur en haar naam die afgeleid is van *ane-weak*, Slechte Stem, past op bepaalde momenten goed bij haar. Twee van Aneakes jongere burens zijn veel zieker dan zij. Asok-meke, Toekoems stiefvader, is zelfs niet in staat geweest om in de pilai de ceremonie voor Tekman Bio bij te wonen en men had een speciale wisa koen-man van de Siep Kosi voor hem moeten halen. En wat een oude vrouw in Aboelopak betreft, haar dood is niet meer veraf. Binnen enkele dagen zal zij in haar eigen netten gewikkeld aan de vlammen worden overgegeven.

Hoegoenaro zat met Akoe bij Aneake en haar lach en wilde, harde ogen verstrakten de hele atmosfeer. Aan het vuur er vlak naast zaten Ekali's vrouw en de tweede vrouw van Loli-loek in een somber zwijgen. Zij hadden de jongen, Weneloeke, en Werekma en Natorek bij zich. Natorek probeerde Werekma met een stok te slaan, hoewel hij op zijn buik lag en Werekma achter hem zat. Hij maakte daarbij een vreemde krampachtig wrijvende beweging, misschien zonder bedoeling, maar aan Natoreks slechte karakter twijfelde niemand. Werekma gaf hem een flink pak slaag. Ze belooft een echte feeks te worden. Ze is net aan het begin van haar puberteit en heeft al de kleine borstjes en de geaffecteerde maniertjes die aan de vrouwelijke adolescentie gepaard gaan. Er wordt al over gepraat dat ze de volgende mauwe zal trouwen, maar ze is nog jong, misschien twaalf, en het zijn alleen nog maar kletspraatjes.

Wako Aik zag er troosteloos en slapjes uit. Ze hurkte bij het vuur van de jongere vrouw, maar hoewel er geen animositeit tussen hen bestaat, ging die toch bij een ander vuur zitten. De jongere vrouw met haar smal wat afgetrokken gezichtje ziet er uit of ze ontevreden is zonder te weten waarom. Ze voedde haar baby. Op haar hoofd droeg ze een soort kap van tarobladeren. Ze zat zonder enige belangstelling naar de andere vrouwen te kijken. Ze had haar netten afgedaan en haar

zijdeachtige jonge meisjeshuid glom op schouders en rug. Ze was nauwelijks meer dan een kind.

De jongen Weneloeke vlocht het model van een hand met een vezeldraad die hij met al zijn vingers handig tot abstracte figuren verwerkte. Ze stelden een man en vrouw voor die tegenover elkaar stonden. Door met hun sekse te manipuleren maakte hij een mooie parodie op de copulatie. Zelfbewust schudde Werekma het hoofd en de jongen die iets onbehaaglijks heeft, grinnikte heimelijk om zijn eigen talent.

Terwijl ze op het gaar worden van het eten zaten te wachten, aten de vrouwen ondertussen toa en rolden vezels tot draden. Ze lachten en babbelden vredig, uit de regen in de lekkere warmte.

Asoekwan van Homaklep is een indolente sterke krijger met een kolossaal hoofd met haar en een herosiche neus die er woest uitziet door een zwarte houtskoolstreep. Zijn flinke houding gepaard aan het zeldzame talent om met zijn kiezen te knarsen hebben hem de bewondering van de vrouwen bezorgd. De laatste tijd wordt Asoekwan echter door een oude pijlwond in zijn enkel, die maar niet dicht gaat, geplaagd. In de overval waarbij Jonokma gedood werd, heeft hij bovendien aan de achterkant van hetzelfde been een verse wond opgelopen. Hij is nu genoodzaakt met een zware wandelstok rond te hinken. Het is een soort knuppel, zoals herstellenden die gebruiken.

Ten einde raad ging hij naar Elomaholan, de wisakoën. Als vrijwel iedere medische behandeling van de akoeni's was zijn kuur uitwendig en geestelijk, hoewel er soms voor pijlwonden een inwendig te gebruiken medicijn bestaat die uit het Jaligebied wordt ingevoerd. Asoekwan zat op de raadsstenen boven Homoeak en Elomaholan lag op zijn knieën voor hem over de wond gebogen die hij met zijn vingers betastte. Onder het masseren blies hij op de wonden, *o o Phoeh, o o Phoeh*, tussen het puffen door mompelde hij een litanie van helende woorden. De herhalende aard van de behandeling bracht hem

al gauw buiten adem. Nu en dan richtte hij zijn hoofd op en vorste bij Asoekwan op kalmerende manier naar andere factoren, die de behandeling zouden kunnen beïnvloeden. Asoekwan antwoordde hem serieus, zijn wenkbrauwen gefronst van het nadenken met de bescheiden gewichtigheid van een zieke. Asoekwan hinkte nog steeds op zijn stok, toen hij op de middag na het vrouwenfeest de vrouw van Palek, de moeder van het jongetje Soepoek, te pakken kreeg en misbruikte. Het was dezelfde vrouw die van de Wittai's was weggevlucht en bijna door de Koereloes werd vermoord. Palek wilde niet meer met Asoekwan in dezelfde sili wonen en die middag nog vertrok hij met zijn familie naar Woeperainma. Palek is een kepoe man, niet arm, maar ook niet rijk en Asoekwan is een krijger van Weaklekeks pilai. Van hem een varken als schadeloosstelling eisen zou voor Palek alleen maar tot nog grotere smaad leiden. Het ligt niet zo dat Weaklekek er zich toe laat lenen om een man die verkeerd deed, in bescherming te nemen. In werkelijkheid heeft Asoekwan niets misdadan. Hij nam de vrouw van Palek, omdat zijn kracht hem daartoe het recht gaf, het enige wat niet in de haak was, is Paleks zwakheid.

Hoewel Asoekwan jong is, is de geschiedenis van zijn liefdesleven een erg wanordelijke. Nog geen jaar geleden kwam de vrouw van Amoli, de woeste Haiman-kain, zo onder de indruk van Asoekwans imposante verschijning dat ze van haar man wegliep om bij hem in Homaklep te komen wonen. Amoli vroeg haar terug te sturen en kwam haar tenslotte halen, in gezelschap van een troep bewapenden. Er had een schermutseling plaats waarbij verscheidene mannen gewond werden, maar aan het einde bleef de van liefde dronken vrouw toch bij Asoekwan. In de ogen van Amoli is deze zaak nog steeds niet opgelost. Ze is er een uit vele die moeilijkheden veroorzaken tussen noord en zuid.

Het enige zout waarover de Koereloes beschikken, is afkomstig uit een zilte bron op een berghelling twee uur ten noor-

den van Homoeak. Vroeg in de morgen gingen Weaklekeks vrouwen er naar toe. Ze namen vezels van bananestammen mee die het zoute water moesten opslurpen.

Lakalokleks dochter Eken was er ook bij en nog twee andere meisjes uit de sili van Werene. Ook Soepoek en Toekoem hoorden tot het gezelschap. Werene ging mee, omdat het groepje dwars door het gebied van Amoli en Maitmo moest trekken. Door de kwestie van Walimo en zijn varkens waren de vijandelijkheden tussen noordelijke en zuidelijke Koereles de laatste tijd toegenomen en daarom vond Weaklekek dat de vrouwen bescherming nodig hadden. Woloekek en Siba die als gewoonlijk op zoek waren naar wat afleiding, sloten zich bij hen aan, voor ze nog erg ver gegaan waren.

Hoewel het de tijd van de volle maan was had het erg geregend en de paden over de velden en langs de dorpen waren modderig en vol plassen. De bruggetjes over de goten en sloten waren glad van de modder, maar toch kwamen de mannen en de zwaar beladen vrouwen vlug vooruit. Ze liepen, zoals ze dat altijd gewoon waren, met gelijkmatige vlugge passen, bijna in draf. De ervaring van vele eeuwen zat hen in de voeten en ze konden over de smalle knuppels lopen zonder uit de pas te raken. Kort daarop kwamen ze aan de Elokera-rivier, net ten zuiden van de plaats, waar ze zich van de bergwand af wendt naar de Baliem. Hier stond een groep vijge- en mirtebomen en een lange mirte lag over de rivier geveld die er met een snelheid van vijf voet onderdoor stroomde. De boomgroep ligt aan de overkant waar hoog gras tussen de bomen groeit, en aan de oever komen de mensen dikwijls drinken. De Elokera wordt bij stilzwijgende overeenkomst als grens tussen Noord- en Zuid-Koerele beschouwd. De beide groepen staan onder leiding van verschillende kains en slaan weinig acht op de binding aan clan en familie. Want ondanks de bindingen ontstonden er al vroeger regelmatig vetes en ook nu laten ze zelden een kans voorbijgaan om ruzie te maken. De noordelijke dorpen proberen geregeld de mensen uit het zuiden de toegang tot de

zoutbronnen te weigeren. Dat is de oorzaak van veel moeilijkheden en het onderwerp van een liedje uit het zuiden.

We willen naar Iloërainma gaan

Maar de mannen uit het noorden verbieden het ons.

Vergeet ze!

Want we zullen ze niet meer bijstaan in hun oorlogen.

Op de westelijke oever van de Elokera ligt niet ver van de boomgroep het dorpje Hoelainma waarvan Amoli hoofd is. De troep trok langs Amoli's dorp en ging verder.

Het pad boog naar het westen om langs de bergwand en leidde, over velden vol onkruid, dwars over een kalm stroompje en begon daarna te stijgen door een araucaria- en kastanjabos. De reizigers trokken nu door de streek van de kain Koereloe en kwamen in het zicht van een van zijn dorpen waarin vijf van zijn elf vrouwen woonden. Het pad naderde de bergen en daar waar een diepe kloof uitmondde, gingen Weaklekek en de jonge krijgers onder een boom zitten wachten, terwijl de vrouwen en kinderen verder omhoog klommen naar de bron.

Het bergpad naar de zoutbron loopt verder door naar het land van de Jali's. Het is uitgesleten tot op het kale gesteente en glimt van de vele generaties blote voeten die het betreden hebben. Op vele plaatsen is het rood van de vlekken, want het vocht dat uit de doorweekte vezels druipt, heeft die kleur. Tussen de stenen heeft de wind allerlei wortels bloot gewaaid en ook die zijn glad afgesleten. Er komen andere wortels te voorschijn als het pad stijgt naar de eiken en beuken in de met mos begroeide bossen. Hier vult de wonderlijke pandanus met zijn steltwortels de open plaatsen op. Het pad is donkergroen omzoomd met varens en lelies, orchideeën en begonia's die glinsteren van het vocht en de glans, eigen aan de zilveren lucht der bergkloven, en dit alles is doordrongen van de warme geheime geur van fungus en rottend hout. De rivier beneden het pad heeft een stenige bedding en het witte geweld van haar stroom smooit het roe-

pen van de vogels in een grote stilte. De stem van het water is een bosstem, een deel van de stenen, het groen en het gefilterde licht. Dicht bij de plek waar Weaklekek zat te wachten, zou ze wegsterven. Vandaaruit zwierf het stroompje verder onder een lome zon en stil gras op zoek naar de rivier, de lage landen en de zee.

De gebogen vrouwen kropen verder tegen de rotsstenen op, donkere lichamen gedempt door de schaduwen. Het licht viel in schachten en splinters in warme poelen van diep groen. Hier en daar stak het pad de stroom over langs grote stenen, glibberig van de algen. Op een ervan gleeed Ekens voet uit, zodat het kind op haar hoofd viel. Haar wollig zwartrood haar brak de val, maar ze was erg geschrokken. Zij huilde kort en zachtjes. Lakaloklek bond wat gras in een boog en legde dat als waarschuwing op de steen, naast een andere boog, al half verrot, die er al lag.

De zoutbron ligt niet ver onder het hoogste punt van de pas. Het is een van de twee zoute bronnen van de vallei, de andere ligt helemaal in het zuiden, in een andere streek. De bron ligt midden in de bedding op een open plek, gevormd door grote omhoog stekende stenen. Er is een poel in afgedamd en daar gingen de vrouwen het water in. Altijd zijn er vrouwen bij de zoutbronnen, soms wel veertig of vijftig tegelijk en van de oevers klinkt onafgebroken het meppen en hakken van platte messen op de stukken bananestam. De poel is donker en klein, nauwelijks tien voet in middellijn en daardoor staan de vrouwen dicht op elkaar, terwijl de vezels rond hun knieën drijven. De somberheid van het nevelbos en de openeengepakte, zich tot het uiterste inspannende vrouwenlichamen, de bruine oertinten en het zoute water opwellend uit het binnenste der aarde hebben iets gruwelijks. Een vlinder vliegt voorbij, een roodpaars schilvertje licht als het puntje van een toverstaf.

Als de vracht geheel met zout water doordrenkt is, wordt ze naar de dorpen beneden gedragen, in de zon gedroogd en dan op een speciale zoutsteen achter Woeperainma verbrand.

Het grijze residu van zout en as wordt dan in bladeren verpakt, opgeborgen om bij feesten gebruikt te worden. Lakaloklek, klaar met haar werk, zat op een steen en rookte. Toen stond ze met haar zware last langzaam op en begon de terugweg. Bij het begin van de pas volgde Weaklekek haar en zwijgend gingen zij in zuidelijke richting vlug door de velden.

¶ Vanmorgen kreeg Walimo zijn varkens terug, aan het slot van een gevaarlijke reeks van gebeurtenissen.

Gisteren kwamen drie van Amolis' mannen in Homoeak, waar Walimo en Hoesoek en verschillende andere Zuid-Koereloes rond het vuur zaten. De drie verklaarden het aan iedereen die het maar horen wilde, dat Walimo's varkens waren meegenomen, omdat hij er een van hen had gestolen. Maar dat was het niet alleen, hij had ook onbehoorlijke toenadering tot een van Amoli's vrouwen gezocht, Amoli die al een vrouw aan Walimo's vriend, de jonge krijger Asoekwan, had verloren.

Walimo hoorde dit een tijdlang zwijgend aan. Daarna nam hij zonder een woord te spreken twee speren die dichtbij tegen een araucaria stonden, en joeg een van de mannen op de vlucht. Bij de achtervolging lukte het hem die man een speerwond in de dij toe te brengen. De twee anderen gingen er onmiddellijk vandoor.

Amoli was woedend, toen de gewonde man thuis werd gebracht. Amoli staat bekend als *hoenoek palin*, een man van geweld. Hij wist al dat Weaklekeks troep 's morgens vroeg, op weg naar de zoutbronnen, zijn dorp was gepasseerd en hij wist precies wie er bij hem waren. Siloba en Woloeklek waren beiden vrienden van Walimo. Onmiddellijk werd besloten de terugkerende troep op te wachten met de bedoeling ieder die mocht achterblijven of afdwalen, te doden. Als dat

niet mogelijk was, zou het een van de kleine kinderen moeten worden. Zij dachten daarbij speciaal aan Toekoem die geen vader meer heeft en van wiens clan weinig vergeldingsmaatregelen zijn te verwachten.

Dichtbij het dorp van Koereloe werd Weaklekek door een oude vrouw aangehouden. Zij wist alleen maar dat er in het zuiden een man was gespeerd en dat er moeilijkheden zouden kunnen ontstaan.

Weaklekek ging verder. Iedere man die hij tegenkwam hield hij aan om inlichtingen te krijgen. Velen ontweken hem en anderen staarden hem en de mensen die hij bij zich had, op een onbehaaglijke en verbaasde manier aan. Tenslotte kwam hij erachter dat hij bezig was regelrecht in een hinderlaag te lopen. De troep hield halt en beraadslaagde, maar omdat er geen andere keus was, — zij waren diep in het onvriendelijke gebied en met geen enkele kans om weg te glippen of zich te verbergen, — besloten zij verder te gaan.

De mensen begonnen hen nu openlijk te vermijden, zij gingen al van het pad af, als zij hen in de verte zagen aankomen. De dorpen die zij in de olieachtige hitte van de warme namiddag voorbijkwamen, waren uitgestorven. In een rij achter elkaar gingen zij verder over de wijde savanne, de vrouwen en kinderen dicht bijeen in het midden en de mannen voorop en achteraan. Op Weaklekek en Woloeklek na waren ze allemaal even bang. Woloeklek liep zwierig en tilde zijn voeten hoog van de grond in een onbewuste parodie op zichzelf, een bedeesd lachje van zelfonderschatting op zijn vreemd gezicht.

Weaklekek vermoedde dat de overval in de buurt van de Elojera zou plaatshebben, dicht bij Amoli's dorp, want dat kruispunt moesten ze in ieder geval langs en er was daar een begroeiing van hoog riet, waar de overvallers zich konden verbergen. Toen ze Hoelainmo naderden, passeerden ze een plek waar het gras was platgestampt. Voor een oorlog of overval dansten hier de mannen om een wilde bezieling

aan te wakkeren en ze hadden hier pas een paar uur geleden gedanst. Voor hen uit zagen ze een groepje vrouwen verrast en geschrokken het kreupelhout in vluchten. In het dorp waren zelfs de bananebladeren stil.

Hoelainma ligt enkele honderden meters ten noorden van de Elokera. Toen ze het bereikt hadden, ging Weaklekek alleen het dorp in en liet de anderen op het pad achter. Hij wist niet dat Amoli enkele minuten eerder de overvallers had teruggetrokken. Amoli had gehoord dat de troep in gesloten slagorde en met alle voorzichtigheid naderde. Daar het op die manier onmogelijk was een van hen van de anderen af te snijden en te doden, had hij besloten ze maar helemaal niet te overvallen. Niet omdat hij bang voor ze was of vreesde verslagen te worden, want het was een kleinigheid om ze allemaal uit te moorden, maar omdat hij de gevolgen was gaan overwegen. Weaklekek vermoorden was een ernstige aangelegenheid die misschien niet in de smaak van Maitmo zou vallen, want het zou een openlijke strijd binnen de stam betekenen die misschien jarenlang niet bijgelegd zou kunnen worden.

Weaklekek zocht Amoli op en praatte met hem. Amoli was openhartig over het doel van de overval en Weaklekek waarschuwde hem dat hij er erg boos over was en dat Amoli en Maitmo ernstige moeilijkheden riskeerden. Werekdowe was al ongerust geworden en het is duidelijk dat hij niet meer zo heftig het gevoel heeft dat Walimo gedood moest worden; in ieder geval niet ten koste van een oorlog binnen de stam. Het is mogelijk dat Maitmo er net zo over denkt, want de volgende morgen kreeg Walimo de boodschap dat hij mocht komen en zijn varkens terughalen. Walimo ging niet zelf, want de gemoederen waren nog licht ontvlambaar. Hij zond een paar van zijn jongens die men niets zou doen. Voorlopig is Walimo uit de nood, maar dat betekent nog niet dat de hele zaak hiermee is afgedaan.

Een harde wind uit het zuidoosten woei de wolkenflarden weg

uit alle hoeken van de vallei. De berg Arolik stond naakt in de kristallen lucht, met littekens van sneeuw langs de kloven van zijn hoogste flanken. De wind en zon van de laatste dagen hadden de stukken bananestam die doortrokken waren van het water der zoutbron, gedroogd en vanmorgen al heel vroeg is Lakaloklek met haar dochter Eken naar de speciale steen ten westen van het dorp gegaan, waar in een holte die op een oven lijkt, de zoute stukken stam worden verbrand. Weaklekek was met ze mee gegaan. Hij zat in het gras en werkte aan een nieuwe schelpenband en wierp ieder moment een blik op de grens, iets wat alle mannen doen.

Eken plukte dorre rietblaadjes voor tonder, ze had vuur van het dorp meegebracht en de lange stukken stam werden boven de vlammen opgestapeld. Er was al gauw niets meer dan grauwe as over. Lakaloklek zocht er de onverbrande stukken uit en bracht het fijne residu over in een stuk bananeblad. Ze nam een flinke slok water uit de kalebas in haar mond en liet daarvan onder het werk telkens wat in de as vallen, zodat die aan elkaar koekte. Het laatste restje dat ze voortdurend nat gehouden had om er zoveel mogelijk as aan te laten kleven, rolde ze over de plek waar het vuur gebrand had, om het laatste zout te verzamelen dat ze met haar stompjes van vingers niet te pakken kon krijgen. Maar zelfs op die manier bleven er nog restjes over, tot Oewar erbij kwam en ze met een natte vingertop naar binnen werkte. Asoekwan kwam voorbij op zoek naar verstrooiing. Hij hinkt veel minder dan voor zijn kuur en is veel vrolijker. Hij ging op een steen zitten en begon aan een mooie varen armband te vlechten. Terwijl Lakaloklek het zout in ronde dikke plakken netjes in verse bladeren verpakte, bespraken Weaklekek en hij de gebeurtenissen van de dag. Asok-meke ging goed vooruit en liep al weer rond, maar in Aboelopak was de vorige nacht een oude vrouw gestorven. Die middag zou ze in vlammen opgaan. Maitmo ging een groot feest geven waarbij drieëntwintig varkens zouden worden geslacht. De ceremonie

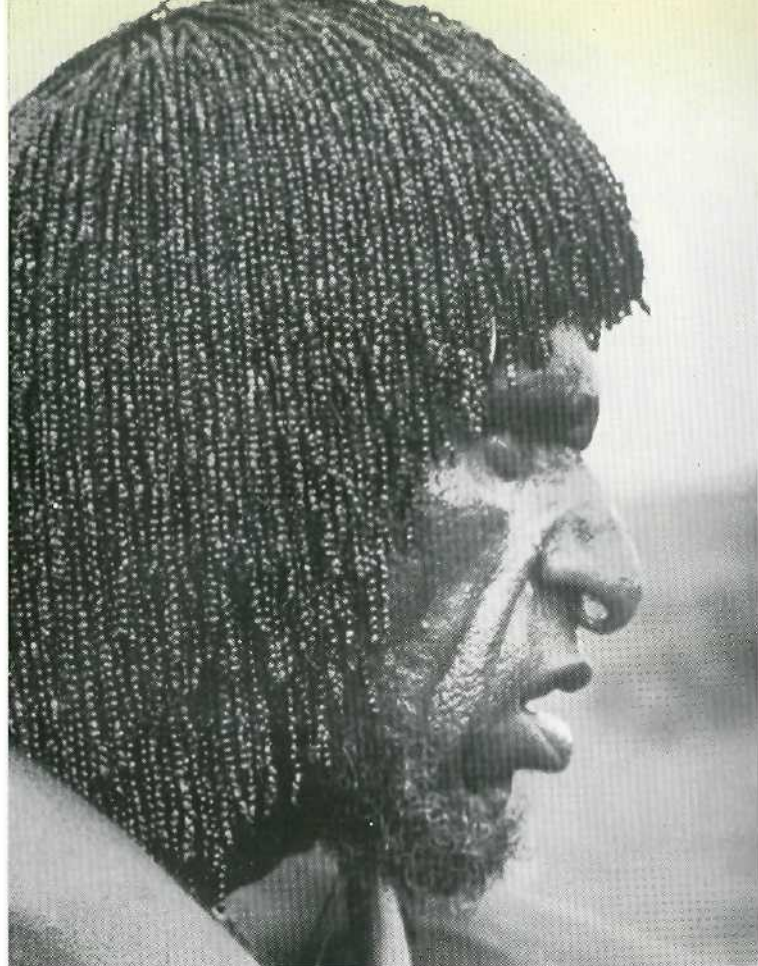
kropen door het dichte moeras naar de rand van de tuinen. Er was daar niemand en ook in de kaio's waren geen wachten. Teleurgesteld stonden de Wittai'a's op en een van hun krijgers ging naar de kaio en klom erin om uit te kijken. Maar de Koereloes hadden de overvallers al ontdekt en gisten wat hun doel was. Tegen de tijd dat de vijand door het riet kwam aankruipen, lagen zij al in hinderlaag. De krijger hoog in de kaio kreeg ze in de gaten. Hij uitte een waarschuwend angstkreet waarop zijn eigen troep er met achterlating van hun wapens vandoor ging. De krijger zelf sprong op de grond maar was al afgesneden en werd gedood.

Aan de oorlog die daarop volgde, werd aan geen van beide zijden iemand ernstig gewond en tegen de middag hielden de Koereloes hun overwinningsdans op het noordelijke etaiveld. Hun gezang dreef over de Elokera naar de paden en tuinen van Zuid-Koereloe. Weaklekek en de anderen kwamen op hun terugweg triomfantelijk op het geluid af en toen de schemering viel, was in Aboelopak het plechtstatige zingen begonnen. Hoewel zij geen overwinning hadden behaald die hen van de noodzaak Weake te wreken ontsloeg, voelden de Zuid-Koereloes toch dat hun kansen waren gekeerd. Voor de eerste keer sinds weken klonk uit alle velden en dorpen hun zingen dat opsteeg en verder werd gedragen om, bijna weggestorven, weer op te klinken.

De volgende morgen werd in het noorden een plechtstatige etai gehouden en een kleinere aan de Liberek. Het dansen aan de Liberek werd geleid door de krijgers die de vorige dag ten oorlog waren getrokken, maar Weaklekek deed er niet aan mee. Hij danst slechts zelden. Ook Woloekek danst maar zelden, maar vandaag deed hij verwoed met de rest mee, alsof zijn leven er vanaf hing.

Walimo wiens opgewektheid is weergekeerd woonde beide plechtigheden bij. 's Morgens vroeg ging hij naar het noorden en haastte zich daarna de vier, vijf mijl terug om met zijn eigen mensen te dansen.

In de velden boven Homaklep sepeiden Toekoem met Kabilek en Oewar een spelletje draaitol. Ze moesten proberen om met de armen als vleugels uitgestrekt al draaiend om hun eigen as een steile grashelling af te dalen om op beide voeten sierlijk beneden aan de heuvel uit te komen. Daar Toekoem regelmatig in gekruiste houding op zijn rug terecht kwam ging het doel van het spel voor hem verloren en na een poosje ging hij maar weg.

Een stel kinderen, veel kleiner dan hij, grotendeels kleine meisjes als Namilike, en Oemoë's dochtertje Nilare speelder in het watertje dat langs Woeperrainma vloeit. Ze gooiden twijgjes naar waterjuffers. Ze deden het heel voorzichtig vanuit het kreupelhout waar de juffers voorbij zoemden. Toekoem ging met hun spelletje meedoen en schreeuwde met zijn commandostem orders. Maar daar het hem al evenmin lukte om de waterjuffers te verdrinken en zijn frontale aanval hen of de vlucht dreef, nam het spel al gauw een einde.

Aan zichzelf overgelaten begon hij een lange diepe voor in de oever te graven waarin hij een oorvormige paddestoel plantte, die hij in de buurt had gevonden. Hij wierp aarde in de voor, daarbovenop hiperi-bladeren en gras, daaroverheen nog meer aarde, nog meer bladeren enzovoort tot de voor vol was. De paddestoel noemde hij *mokat asoek* of geest-oor. Het was zijn bedoeling dat het oor zou luisteren of zijn vader, die dood is, nog niet terugkomt. Van zijn moeder en stiefvader moet Toekoem nogal eens wat horen over de manier waarop hij hun varkens hoedt, daarom mist hij zijn vader erg en zou hem graag terughebben. Maar voorzover bekend heeft de mokat-asoek-ceremonie weinig uitwerking en is in feite bij iedere akoeni onbekend, Toekoem uitgezonderd.

In die tijd kwamen er op een middag vier vreemdelingen op bezoek in Aboelopak. Hoewel de mannen tot het Asoek-Palek-volk hoorden, een groep die gewoonlijk met de Wittaiia's verbonden is, meenden ze toch dat het veilig was, om

Nilik heeft een laag uitstekend voorhoofd, als de kop van een valk

De gedode Asoek-Palek lag op zijn rug met wijd open ogen

twee van hen naaste bloedverwanten in Wereklowes sili hadden. Maar ondanks de omkeer in hun fortuin vonden de Koereloes dat Weake en Jonokma nog niet voldoende gewroken waren, en bovendien was de man die die middag aan de Waraba een pijl in zijn dij had gekregen, daarna in een der bergdorpen gestorven. Daarom werd besloten om de vreemdelingen die geen familieleden hier hadden, aan te vallen onder het excuus dat ze ongetwijfeld gekomen waren om iemand te doden.

Een woest gehuil deed de lucht barsten. Eén man vluchtte uit de sili weg en daar het bijna donker was, lukte het hem in het zware kreupelhout tegenover Aboelopak te ontsnappen. De tweede vluchtte naar de pilai-zolder. Hij werd eruit gesleept en op het erf doodgespietst. Daar de meeste mannen die hieraan meededen, Wilils waren, eiste Oemoeë luid alle eer voor zijn clan op, een eer die hij in zijn opwinding kort daarop zichzelf begon toe te eigenen.

Het lichaam werd bij de hielen weggesleept langs de modderige paden, de hele weg van Aboelopak naar de Liberek. Tegearek gaf buiten zichzelf van woeste vreugde de leiding aan het gehuil. Een paar jongens die buiten hadden gespeeld, dansten nu voor het lichaam uit. Okal en Toekoem waren er ook bij en staken met hun rieten speren in het lichaam. Hoewel Toekoem eraan meedeed, leek het toch of hij bang was voor wat hij deed, en de volgende dag brak hij de speer waarmee hij het gedaan had, op zijn hoofd in stukken.

De Asoek Palek was een man van middelbare leeftijd met een hoog voorhoofd. Na het spietsen ademde hij nog, maar lang voor ze de Liberek bereikt hadden, was hij al dood. Hij lag op zijn rug onder een hoge harde maan, met wijd open ogen en een vage glimlach op zijn gezicht dat op een dwaze manier vertrouwd en onbekommerd leek.

Het volk liep bijeen en danste onder de sterren. Hoesoek kwam van de Kosi-Aloea vandaan, een bijl in zijn hand geklemd. Hij greep het lichaam bij de haren, wrikte het in een zittende positie en bekeek de speerwonden in de rug. De mond van de man viel open en zijn ogen staarden. Het

leek er een ogenblik op of Hoesoek het hoofd er af wou hakken, maar hij liet het lichaam vallen.

Tegearek, nog altijd erg opgewonden, sleepte het lijk naar de rand van het veld. Achter een lage afrastering ligt daar een groeve, waar men in tijd van oorlog en begrafenis de gele klei vandaan haalt. Het lijk werd over de omrastering heengeworpen en met het gezicht naar beneden in de groeve gegooid. De mannen staken er met hun speren naar, tot het onder water verdwenen was en zwarte bellen naar boven kwamen. Later op de avond werd het lijk uit de goot gehaald en de twee Asoek Paleks die niet aangevallen waren, droegen het de Eloker over naar huis. De volgende dag werd een grote etai gehouden, want eindelijk was de schaal in evenwicht en waren de afzwakkende etai-eken van het volk weer aangevuld.

Drie maanden lang had Werene aan zijn nieuwe tuin gewerkt en eindelijk was ze plantklaar. De wortels en grassen waren verbrand, de goten gewied en uitgediept en een hele nieuwe serie greppels erbij gegraven. Ze liepen van de hoofddwarsgoot vandaan als grote tanden in een kaak. De goten werden gevoed door een riviertje dat zijn water aan de met kreupelhout begroeide marslanden bij de Anelarok ontrok. Daar de tuin was aangelegd op een helling die licht glooiend naar de Baliem afliep, lag de grote goot die de hele tuin omcirkelde, — met inbegrip van de stukken die door Tegearek waren bewerkt, — in een serie trappen, ongeveer twaalf voet van elkaar, zodat in de droge tijd het water niet kon wegvloeien. De goot moest ook de varkens beletten het werk der mensen teniet te doen.

Tussen de goten waren de nieuwe bedden, ongeveer twintig voet breed en tachtig voet lang, opgehoogd met de uitgegra-

ven aarde. De kluiten, in de zon tot grijze klei verdroogd, waren verpulverd en gelijk getrokken. In Werenes helft van de nieuwe tuin was het mannenwerk gedaan en over een dag of wat zouden de vrouwen komen en de hiperi-stekken uitplanten. Tegearak die zich met oorlog en andere zaken had beziggehouden, was verscheidene weken ten achter en werkte nog ijverig in de oude greppels.

Voor het grootste deel had Werene al het werk zelf gedaan, zijn speer en de dunne rookpluim van zijn vuurtje eenzaam afstekend tegen de valleihemel. Alleen met het uitdiepen van de goten hadden de anderen hem bijgestaan en in de laatste weken was hij haast iedere dag door Hanoemoak geholpen. De ruzie die de broers jaren lang had gescheiden, was ontstaan toen Werene Hanoemoak die toen nog een jongen was, beval in de tuinen te gaan werken. Daar was Hanoemoak tegen in opstand gekomen en na een woordenwisseling die hoog opliep, had hij Werenes sili verlaten om in Woeperrainma te gaan wonen. Nu, jaren later was hij tenslotte teruggekomen om Werene te helpen. Zij voelden niet veel genegenheid voor elkaar, maar terwijl zij groeven en de aarde opwierpen, lachten zij met elkaar, verbaasd en opgelucht dat er aan hun twist een einde was gekomen.

Hanoemoaks eigen hiperi-bed vormde een deel van de grote nieuwe tuin die de mannen van zijn pilai gezamenlijk hadden aangelegd. Ze lag een eindje stroomafwaarts achter een smalle strook kreupelhout. Die tuin was een paar dagen eerder klaargekomen dan die van Werene en was al aan de vrouwen overgegeven. Maar daar Hanoemoak geen vrouw had hadden de vrouwen van Oemoë haar beplant. Voor dat werk zal Hanoemoak bij Oemoë in de schuld staan, net als Werene bij Hanoemoak. Tussen de werkende vrouwen in lag een net met hiperi-stekken. In ieder hoopje aarde maakten zij een putje en plantten daarin de gracieuze lange morgen-glòrie-rank, zo, dat alleen het uiteinde met het bosje hartvormige blaadjes aan zon en lucht was blootgesteld. In het gras rond de tuingrens zoemden de bijen slaperig in de middaghitte en een

robijnen tapuit zong uit volle borst zijn rollende zang. Van over de velden klonk eentonig een vrouwenstem met een vurig *o-ay-wa-ay, o-wa-ay, a-ay-wa-ay, o-wa-ay*, telkens en telkens opnieuw.

Een varken van de Wittai'a's, uit op een beestige boodschap in de grensbossen haalde een stommiteit uit en snuffelde rond in zicht van een van de Koereloe'kaio's. De mannen van de kaio overvielen het dier en escorteerden het met pracht en praal naar Aboelopak, waar zij het opaten. Het varken was een nieuw bewijs van hun nieuw geluk en de volgende morgen trokken de Koereloes rijdend op de storm van het geluk ten oorlog, onder leiding van Nilik en Joli. Joli had nog kort geleden een heilige stenenplechtigheid gehouden en zich veel belangrijker voelend dan gewoonlijk had hij bij de inwijding van de stenen Niliks steun verworven.

Midden op de morgen sloop een troep krijgers door de bossen ten noorden van de Waraba, want de oorlog zou met een overval worden ingezet. De eerste groep rende in gebukte houding langs de bescherming van het hoge riet dat tussen de Waraba en de Siobara langs de rivier groeit. Enkele krijgers droegen mikaks en witte veren, die over de velden flikkerden. Om die of om een andere reden werden zij opgemerkt door de Wittai'a-schildwachten op de top van de Siobara. De schildwachten klauterden stil als geesten tussen de rotsstenen naar beneden en tegen de tijd dat de overvallers probeerden de open plek tussen de heuvels over te steken, stonden de Wittai'a's gereed. Zij vielen de aanvallers op die plaats aan en dreven ze naar de Waraba terug, waar de eerste troep aan kwam rennen om ze te helpen. De Koereloes hadden het geluk nog altijd aan hun zijde, want geen van hun mannen was ernstig gewond, terwijl een Wittai'a door een pijl in de

buik was geraakt en wel zou sterven. Beide zijden hielden stand en wachtten op versterking.

In de trage morgenuren voor de oorlog begon, zat Aloro met gekruiste benen bij het vuur in Homoeak en sleep een nieuwe boog af. Hij was er helemaal in verdiept en sleep met de varkenstand de beide einden lang en puntig. Het fijne witte slijpsel viel in krullen op zijn verschrompelde dij. Later spande en boog hij haar in model tussen twee jonge bomen, zijn gezicht verstard in een intense grimas, nog niet helemaal een grijns.

Bij de Kosi Aloea-kaio verzamelden de mannen zich onder het afdak van de schuilplaats. Het was een vochtige morgen met wisselende regenbuien en de vonken van het vuur vlogen hoog op tegen het stro van het dak. Een bos brandende varens werd uit het vuur geslagen en Wereklowes zoon stampte ze met zijn blote voeten uit. Hij hinkt nog altijd van de twee wonden die hij bij de overval waarbij Jonokma gedood werd, opliep, en loopt rond met een wandelstok.

Wereklowe kwam in de regen met grote stappen het bergpad aflopen. Zijn witte speer zwaaide langs de rand en tekende zich duidelijk af tegen de grauwe wolken die uit het oerbos naar de vallei kwamen drijven. Hij zette zijn speer tussen de andere opzij van de hut en kroop onder het afdak. In gebogen houding zocht hij zijn weg naar het vuur, nam de handen van de mannen tussen zijn eigen beide handen, terwijl hij zijn woeste, wilde lach lachte. 'Wah', zei hij met zijn vriendelijke stem, 'wah, wah'. Hoewel hij zijn zoon die in zijn eigen dorp aan de rand van het Kosi Aloea-gebied woont, niet in het bijzonder gegroet had, ging hij toch naast hem bij het vuur zitten, toen aan de verwelkomingsronde een einde gekomen was.

De regen zwakte even af en de mannen uit de buitenste kaio's trokken door het moeras naar de Waraba. De krijgers van de Koereloes waren al samengepakt op de stenen bij de Siobara en op de Siobara zelf waren de Wittaita's bijeengekomen. Maar het begon opnieuw te regenen en enkele mannen

kwamen terug naar het met riet begroeide heuveltje in de hoek van de L. Asikanalek en Poemeka kwamen samen. Poemeka droeg in zijn goede arm Asikanaleks donkere speer. Poemeka zag er gelukkig en dwaas uit met dit wapen dat hij nooit gebruikt had en waar hij zelf smekend op wees nog voor de mannen hem ermee hadden kunnen plagen. Asikanalek lachte op zijn eigenaardige manier ,schril en hoog. 'An nai -Oek', riep hij en sprong van Poemeka weg. 'Ik ben bang'! Ze lachten allemaal.

Toen de regen weer afnam begonnen de Wittaias uitdagend te schreeuwen, hoewel ze feitelijk in de minderheid waren en nauwelijks sterk genoeg om hun eigen kant van de Waraba uit handen van de Koereloes te houden. De laatsten zaten tot op het verste heuveltje, vanwaar men uitzicht heeft op de kleine weide en het stroompje dat de Waraba van de Siobara scheidt. De Wittaias waren van over de rivier gekomen en er kwamen er nog steeds meer bij uit hun dorpen in het zuiden. De Koereloes dansten de heuvel naar beneden om hen te ontmoeten. Maar Nilik die zich wilde laten gelden, besliste dat de oorlog in de hoek van de Waraba gevochten moest worden. Hij ging de helling af, zijn krijgers toeschreeuwend dat ze zich moesten terugtrekken, en zond tenslotte een boodschapper het veld in. De man, een oude wijskoen, was opgewonden en nerveus en de krijgers zagen hem niet voor vol aan. Ze riepen: 'Mare! Mare! Pijl!' en huilden afgrijselijk en toen de man schichtig werd, lachte de hele heuvel om hem. Maar spoedig trokken de krijgers zich terug, tot er meer Wittaias zouden zijn verschenen, want de wedkamp was te ongelijk. Een oude kaim van de Noord-Koereloes dreef zijn mannen terug met het blad van zijn speer.

De krijgers klommen de heuvel weer op, maar voor ze op de top waren, dansten de Wittaias steigerend de weide op, terwijl ze schimpscheuten riepen. Ze wilden op die plaats vechten, misschien vermoedden ze dat de Koereloes in het lage bos in de hoek van de L mannen verborgen hadden.

Hun geschimp prikkelde de Koereloes en een paar Wilihiman-Walaloea's renden de heuvel af onder een verschrikkelijk voetgestamp. Ze dreven de Wittai'a's over de rivier terug en van de weide ver naar het zuiden. Er kwamen meer Wittai'a's van achteren opzetten, terwijl enkele van hun beste krijgers wervelend en bukkend, hun pijlen op de strak gespannen bogen voor- en achterwaarts gericht de aanval verspreidden.

De gevechtlinie kwam tot stilstand op de weide die naar het zuiden leidde, waar het smalle terrein, aan een zijde begrensd door een dicht doornbosje en aan de andere kant door de verwarde groei van de oude tuinen, de voorsprong die de Koereloes in hun aantal hadden, teniet deed. Aan beide zijden namen nu meer dan honderd mannen deel aan het gevecht en de linie spreidde zich uit tot in het kreupelhout. Voor het eerst sinds verscheidene maanden leidden de Wilihiman Walaloea's het gevecht en vooral Weaklekek en Asikanalek waren aanvoerders op een manier zoals een krijger als Aloro die altijd zijn eigen oorlog vecht, het niet is. Het was Asikanalek die in de vroege middag de gevaarlijke schermutseling in de tuinen aanvoerde, wegduikend en weer naar voren schietend met vele schijnbewegingen om Wittai'a's die zich mogelijk ergens verborgen hadden, te verleiden in een aanval naar voren te komen. Gesteund door krijgers als Hoenke die er wel grimmig uitzag maar geen enkele keer een aanval deed, vocht Asikanalek het gevecht vrijwel alleen. In een oorlog is Asikanalek heel anders dan de zachte, verlegen lachende man die alleen zijn pilai heeft gebouwd en die zo hartstochtelijk om Weake treurde. Hij is roekeloos tot in het krankzinnige, als het gevecht zich van hem meester maakt.

Weaklekek hield op de weide verblijf. Hij bewoog zich snel en krachtig langs de linie om zijn mannen te instrueren en het leek erop of zijn strenge bevelen hun verwondingen tot een minimum hadden beperkt. In een uur vechten waren slechts twee krijgers met pijlen door voet en bovenarm terug naar de heuvel gebracht, terwijl een derde pijl die nauwelijks naar binnen was gedrongen, op het slagveld zelf uit de schouder

van de grote Woknabin werd getrokken. Zonder verder behandeld te zijn ging Woknabin terug met een uitdrukking van verbazing en gekwetstheid op zijn gezicht.

Toen Aloro zijn onvermijdelijke wond opliep, trok hij zich achter de heuvel terug. Anders dan Woknabin ging hij niet naar huis, maar hielp om de pijlpunten te verwijderen uit de gewonden die na hem waren gekomen. Hij had nog altijd zijn oude boog, want de nieuwe was nog niet klaar en toen hij de punt van een pijl uit de kuit van een jonge elege had getrokken, reikte de jongen die zo lang zijn pijl en boog had vastgehouden, hem die eerbiedig weer aan.

Tegearek, Toeësike, Hanoemoak en Siba schoten nauwkeurig en onophoudelijk en ook Siloba vocht dapper voor Weaklekek. Net als zijn vriend Jonokma was hij van de gelederen der jegereks tot die van de volwassen krijgers bevorderd. IJdel als altijd wendde en draaide hij zich de hele middag in onnodige bochten om de pijlen te ontgaan en rende met zijn losse, springende passen roepend en lachend van achteren naar voren. Als Siloba hard loopt, lijkt het of hij alle botten van armen en benen naar zijn vingers en knieën gooit, zo rukt hij in alle richtingen. Maar deze ontwrichting komt alleen uit zijn opgewekte stemming voort, uit de waanzinnige vreugde om het eigen bestaan en in al zijn rare bewegingen weet hij een dolle gratie te behouden. Ondanks zijn moed is hij geen goede krijger, maar vanmiddag lukte het hem de wond te vermijden die hij vrijwel in ieder gevecht oploopt. De schade bleef tot een verzwikte enkel beperkt, door een sprong uit pure zorgeloosheid.

Vereenzaamd en altijd met zichzelf bezig was ook Woloeklek die middag in de voorste linie te vinden, waar hij met de gebruikte pijlen speelde. Nu en dan hield hij er even mee op om rond te kijken en verlegen tegen vrienden te lachen. Zelfs Ekali van Woepereinma sloot zich een tijd lang bij de krijgers aan, maar trok zich al gauw op het heuveltje terug. Zijn lange handen trilden verschrikkelijk, toen hij zijn tabak aanstak. In oorlogstijd is Ekali ellendig van angst en van

de noodzaak om zijn gezicht te redden. Jeko Asoek en Tekman Bio waren de enige belangrijke zuidelijke krijgers die niet aan het gevecht deelnamen. Jeko Asoek heeft de laatste tijd de smaak voor de achterhoede beet en Tekman Bio heeft nog steeds last van zijn speerwond. Zij waren in de geleederen boven op de heuvel te vinden, waar twee-, driehonderd man achter hun speren zaten. Boven hen dook de zon op uit een woeling van zwarte wolken en kreeg de ingevette schouders, de lange speerpunten en witte veren te pakken. Er was zojuist een Wittaija gesneuveld en ze waren daardoor allemaal in een goede stemming, tussen de oorlogskreten klonk verscheidene malen hun gelach op. Toen het gevecht op z'n hevigst was, wakte een duif over de heuvel, de mannen sprongen op en richtten hun speerpunten op haar en het leek of de heuveltop in de wind begon te bewegen. De duif ontsnapte en de mannen zuchtten goedaardig. Even later juichten en jouwden ze om hun eigen eleges die een apart oorlogje tegen de oudere Wittaija-jongens vochten. Met de rivier tussen hen in stonden de eleges tegenover elkaar, op de plaats waar de stroom door hoge rietbossen breekt om dwars over de weide te stromen. Over en weer schoten ze hun slechte pijlen op elkaar af en schreeuwden met hun afschuwelijke, krakerige puberstemmen beledigingen, zonder haat te voelen. Een Wittaija-krijger ging langs de kant van de rivier tussen zijn eigen eleges zitten, vlak tegenover de Koereloe-eleges. Hij vouwde zijn handen achter zijn hoofd en liet zich achterover in het gras vallen en schreeuwde de jongens toe wat hij allemaal over hun slechte richten dacht en daagde ze uit op hem te schieten. De beide partijen lachten hierom en even leek het of de oorlog niets anders was dan een onschuldig spelletje, een soort sport, want er waren die morgen maar een paar krijgers gewond en niemand ervan zwaar. De regen was weggetrokken en het werd een heldere dag met prachtige schaduwen in zachte harmonie met de bergen. Aan beide kanten renden de mannen in hun prachtige veren en met al hun drukte heen en weer. Ze gooiden hun lange

haren van de ene kant naar de andere en hielden dan plotseling halt om hun speren op de vijand te richten, een komische bedreiging van een tegenstander die te ver weg was om gevaarlijk te zijn. En dan sprongen zij weer op en neer, alleen maar om het plezier van het springen, terwijl de zon op hun huid brandde.

Joli bleef hoog op de heuvel staan en greep iedere mogelijkheid aan om met Nilik te overleggen in een poging zichzelf met het leiderschap te identificeren. Nilik die zich nog steeds ergerde dat men hem in de keuze van het slagveld niet had gehoorzaamd, schonk aan Joli niet de minste aandacht. Hoog op zijn heuvel zag hij uit over het gevecht. Nilik heeft een laag, vooruitstekend voorhoofd, als de kop van een valk en hij hield zijn handen tot vuisten gebald.

De mannen stonden boven en beneden hem opgesteld en begonnen vrolijk te jellen - *Kip, kip, kip, kip - hoe-r-ra, hoe-r-ra* en nu en dan rees de diepe grondeloze kreun op die beide partijen gebruiken als een man is geraakt. Wereklowe kwam op de top en keek opgewonden neer over het slagveld. Polik was bij hem, met zijn haar los over zijn schouders, schreeuwend terwijl hij met zijn grote speer zwaaide. Polik wenst wraak voor een vrouw van zijn sili die drie dagen geleden door Wittaija-krijgers werd vermoord en zijn gezicht met de diepe groeven en stenen ogen droeg de wilde, bezeten uitdrukking die het gehad moest hebben toen hij Mokat heette.

Wari - gi - djie! schreeuwde hij: *Wari - gi-djie!*

Luister o volk. . .

Po - kan. Koe - ma! Po - kan. Koe - ma!

Zie daar langs de Koemastroom. . .

E - lop - i - nima! E - lop - i - nima!

Ga terug! Ga terug!

Toegi! Toegi!

Sla ze! Slaat ze!

Maar Poliks stem maakt deel uit van iedere oorlog en hoewel de mannen bang voor hem zijn en hem als een grote

kain beschouwen, trekken zij zich weinig aan van zijn hoogdravende taal, want Polik wordt oud en vecht niet meer in de voorste gelederen. Het gevecht nam af en begon daarna weer opnieuw. Aan de Wittaiia-kant warrelden reigerveren en de ronddraaiende zwarte kwasten van de kasuarispluimen. In het bos achter de Waraba riep een paradijsvogel en een paar krijgers namen zijn schelle roep over.

Toen het even stil was, begonnen de Wittaiia's op en neer te fladderen. Zij maakten rennend schijnbewegingen met hun speren, draaiden de witte staafjes met aigretteveren in het rond, hielden dan een moment halt om hun boogpezen aan te trekken, sprongen op, dreigden en doken weg, — een uitvoerige dans, in doodse stilte uitgevoerd en gadeslagen. De dichtstbijzijnde Koereloe stond vijfhonderd meter verder, maar de dans maakte deel uit van de oorlog en werd ernstig opgevat. Plotseling krijsten de krijgers, alsof zij aangevallen werden, en hun gekrijs werd beantwoord. De Koereloes op de heuvel begonnen vlugger te praten, opzettelijk lachend en wijzend. Daarna sprongen zij als één man op, de heuvel af met opgeheven speren in een tumult van geschreeuw en het geluid van rennende voeten die met kracht op de aarde neerkwamen, een lawine van zwarte spieren en witte veren. Het gevecht raasde tussen de stille heuvels en dan, kortstondig als een donderbui, was het over en stroomden de mannen terug, zingend in etai. Het wilde gevecht was onbeslist gebleven en beide partijen eisten de overwinning voor zich op. De Wittaiia's verzamelden zich aan de voet van de Siobara. De vijanden zaten in de warme dalende zon, schreeuwden beledigingen en lachten schril. De beledigingen hielden grove opmerkingen in over de vrouwen van hun vijanden — ga naar jullie sloeries terug voor je hiperi koud wordt —. Iedere kwinkslag werd juichend en fluitend op een golf van luidruchtig plezier voortgedragen. Daarna antwoordden de Wittaiia's, terwijl de Koereloes hun mond hielden. De Koereloes wilden niet alleen horen wat de vijand te zeggen had, maar lachten er hard om als het geestig was. Toen, tegen de schemering,

leidde Asikanalek onverwachts een wilde charge over de weide. Met woest geschreeuw en vliegende benen schoot hij vooruit door het gras, de lange speer omhoog geheven. Hij draaide sierlijk weg om een pijl te ontwijken en snelde verder en deelde zijn eigen roekeloosheid mee aan de mannen achter hem. Een ogenblik werd er hard en zwijgend gevochten. Toen verbraken de Wittai'a's hun gelederen en vluchtten. Asikanalek en zijn mannen zetten hen niet na, want de glorieuze charge was hun enige bedoeling. Springend en lachend rende zij naar de heuvel terug.

Het duister naderde van de bergen en de Koereloes die naar de heuvel terugkwamen, staken duidelijk tegen de lucht af. Woleklek hield zich met een schaapachtig lachje op een afstand, alsof hij geen recht had erbij te zijn. In een rij achter elkaar daalden zij de Waraba af door de witte bloemen en rododendrons, op weg naar huis. Voldaan over Asikanaleks laatste charge waarmee hun kleine overwinning eindigde, lieten zij niet op de enkele Wittai'a's die, toen zij weggingen, weer naar de gevechtlijn steigerden. Met hun speren over de schouder plasten de mannen door het moeras. Zij zochten zich een weg langs de Tokolik langs de zwarte poelen en gingen dwars door het grensbos terug in een andere wereld, waar tuinen ademden in de laatste hitte van de zon. Bij het langzaam dichtvouwen der lavendelkleurige bloemharten omspoelde een gouden licht de bedden met de dommelende hipperi's. Van de vuurtjes waarin het afval verbrand werd, rees een dunne rook omhoog en verdween. De eenden snaterden tussen de waterlilies in de lange goten en de nachtlibellen vlogen al rond. Van de dorpen dreven kinderstemmen aan en het gouden licht klom omhoog naar de rand der bergen en de wolken.

Nu schoot de wilde eend uit de lilies te voorschijn in spetterende zilveren druppels. Ze vloden als zwarte snippers van de nacht langs de zachter wordende hemel. Voor de mannen uit werden twee krijgers in de laatste charge zwaar gewond, op de schouders van hun vrienden naar huis gedragen.

De moeder van Toekoem had moeilijkheden met haar man Asok-meke gehad en was naar haar eigen volk dat in Loekigin aan de andere kant van de Elojera woonde, teruggegaan. Toekoem bleef in Woeperrainma achter. Gisteren kreeg hij van Asok-meke een standje, omdat hij een van zijn varkens had laten ontsnappen in de buurt van de grens bij de Aike. Toekoem vergeet zijn varkens nogal eens, omdat hij zo gemakkelijk door andere kinderen, waterjuffers, poelen en in het wild voorkomend voedsel wordt afgeleid. Er is dus alle kans op dat Asok-meke gelijk had.

Toekoem is echter een stijfkop en daar zijn nami in hetzelfde Loekigin woont, waar zijn moeder naar toe is gegaan, besloot hij weg te lopen. Vanmorgen hing hij de kauriketting met het korte kralensnoer die zijn enig bezit is, om zijn dunne halsje, smeerde zijn lichaampje met varkensvet in tot het helemaal glom, alles om een goede indruk in Loekigin te maken. Daar zal hij misschien Poea genoemd worden. Helemaal alleen vertrok hij op de lange warme reis door velden en bossen, een klein bruin figuurtje met een plat hoofd en een rond buikje. Hij had een dun stokje in de hand en zo keerde hij Woeperrainma, zijn varkens, zijn vrienden en zijn jeugd de rug toe.

Er is een varken van Koereloe gestolen en het zou wel eens het teken van zijn zwakker wordende macht kunnen zijn dat hij nu in de dorpen rondgaat en tot hulp oproept. Koereloe bestelen zou in vroegere dagen het uitlokken van de dood betekend hebben, maar nu heeft iemand het gedurfd. Nog maar enkele maanden geleden verscheen Koereloe vaak in de zuidelijke dorpen en zijn aanspraak op dat gebied werd serieus genomen. Maar tegenwoordig komt hij er zelden en zijn komst met die boodschap zal opgemerkt worden en kon wel eens

het begin van het einde van zijn langdurige leiding aankondigen en de opkomst van Nilik die daar naar hongert.

Vier nieuwe manen waren gekomen en gegaan. De grote cicades, de anikili vulden niet meer in de schemering de bossen met hun schrill geluid. In de morgen-der-voegelstemmen zongen de fluiters gestadig in een soort smachtende loomheid en lieten de stilte der middag over aan de schelle wan-klanken der kiekendieven. De doordringende kreten der trekvogels hielden in de hoogste takken der araucaria's een ogenblik op, want het was nu augustus, midden winter, en de tijd waarin ze niet nestelden. 's Nachts verplaatsten de kikvorsen, geitenmelkers en de steelse uilen zich zonder geluid en de boomkikvorsen kleefden als natte bladeren aan de takken. De rode bloemen van de gemberplant waren uit het veld verdwenen en vervangen door het heldere rood van de karolimirte die kleurloos vanaf mei in een nieuwe bloei was uitgebarsten. Van de andere planten waren de afvallende bloemblaadjes op het naaste kreupelhout terechtgekomen, zodat het land met alle kleuren van rood, geel, wit en lavendel bespikkeld bleef en zonder op te houden zijn kringloop vernieuwde.

In de verlaten tuinen boven Woeperrainma verstikte het gras de laatste zwakke hiperi-blaadjes, maar nieuwe tuinen waren aan de savanne ontruikt en werden nu beplant. Akoeni's waren gestorven en in vlammen opgegaan, — Weake, Jonokma, oude Eak en enkele anderen en nog pas, ondanks alle voorzorgen Wako Aik. Het jonge dochtertje van Weaklekek was ook heel onverwachts gestorven en Weaklekek die zo verrukt van het kind was geweest, smeerde zich met modder in en hilde. Maar het verdriet van zijn jonge vrouw was nog erger. Oemoë's baby, die nu drie maanden was, was eindelijk Woraisige genoemd naar de worai-orchideeën die haar moeder aan het plukken was, toen ze door de dynamische Wilil-kain ontvoerd werd.

Jeke Asoek en Tekman Bio hebben nieuwe speren en Aloro een nieuwe boog waarmee hij al gedood heeft. Kort geleden

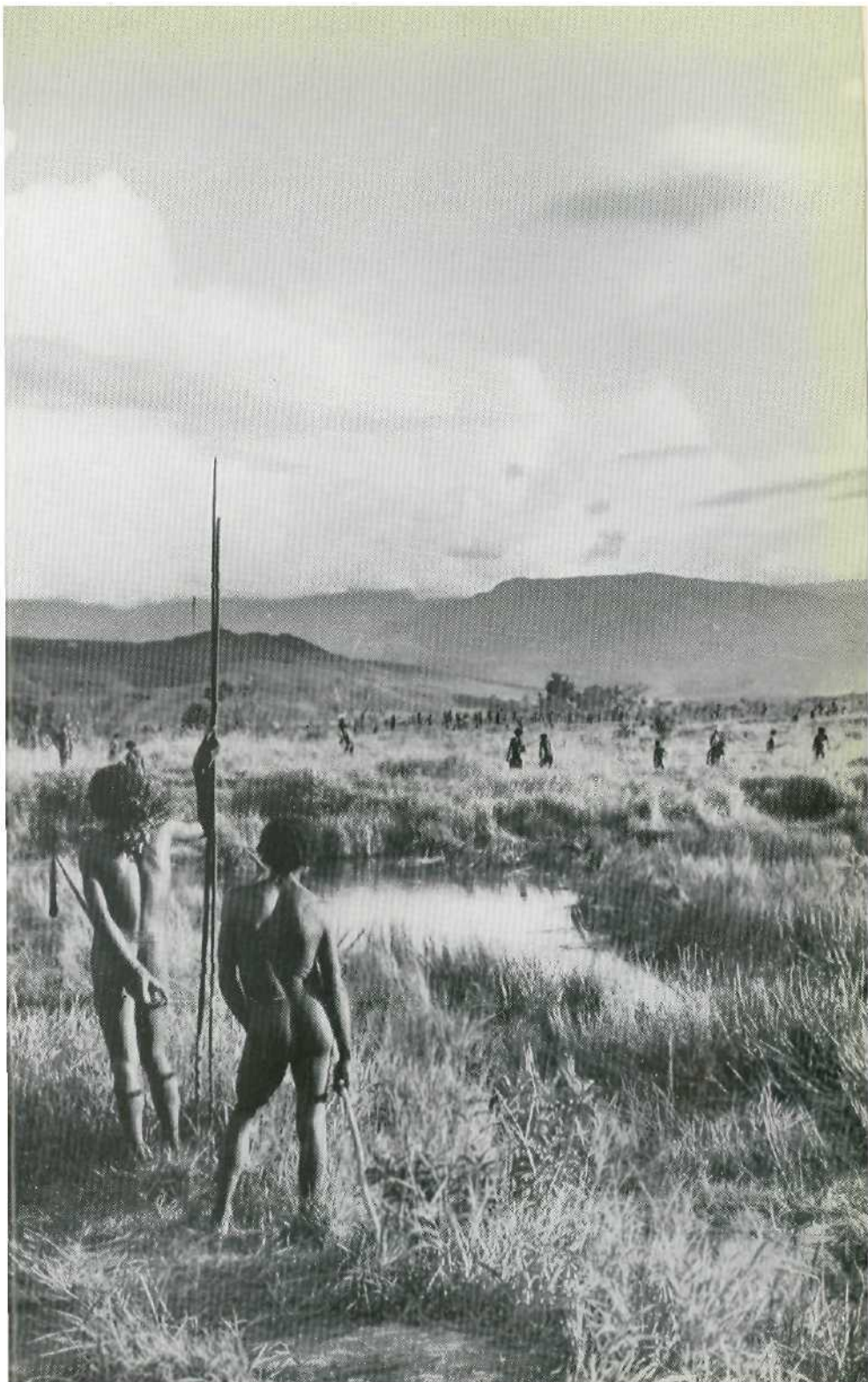
heeft de vijand Tikiliak van Mapiatma vermoord, maar twee van de overvallers werden neergeschoten, een van hen door Aloro's snelle pijl.

Toekoem was uit Woepereinma vertrokken, maar een andere jongen was er bijgekomen. Elomaholans sili staat vol onkruid, maar er wordt aan een andere gewerkt, achter die van Asok-meke. Natorik heeft nog maar pas geleden zijn eerste horim omgebonden en droeg haar bij die bijzondere gelegenheid op dezelfde eigenaardige manier als het kleine broertje van Soepoek. Men was overeengekomen dat een paar van Walimo's varkens gepakt en opgegeten zouden worden, en als hij nu maar zou voorwenden er niets van te merken kon de hele geschiedenis vergeten worden.

Op een der eerste dagen na de begrafenis van zijn dochtertje beklom Weaklekek langzaam de top van zijn kaiotoren. Hij voelde zich verdrietig om haar dood en staarde maar naar de stille Aike. In een goot vlakbij rekten twee witte reigers hun lange halzen in een stijve bocht en een blauwgrijze mokoko fladderde met een rasperige kreet naar de Tokolik. De mokoko is een reiger die veel meer voorkomt dan de witte, en Weaklekek zag er iedere dag wel een vliegen, hoog opstijgend boven de vallei, met lang uitgestrekte hals, iets wat een witte reiger nooit zal doen. De mokoko was een vreemde vogel, altijd op zichzelf.

Een rare rook steeg met de wind op uit de vallei. Daar woonden de laatste overlevenden van Wako Aiks Mokokostam rond het dorp van de Waro's, bij wie ze bescherming hadden gezocht. De Waro's waren een volk dat uit de lucht was neergedaald om op het door de Mokoko's verlaten land te leven. Waro betekent slang of insekt. De eerste Waro was vlak na de mauwe uit het land van de Wittaias bij de Koereloes gekomen. Hij had een witte huid en was in het gezelschap van zwarte mannen die net als hij gekleed waren. De vreemdelingen hadden bij de grens niet verder mogen gaan en een krijger die Awoelapa heette en een broer van Tamoegi was, was door een Waro-wapen met een geluid dat door de

De gevechtlinie kwam tot stilstand op de weide

vallei galmde, neergeveld en gedood. De mannen waren wel gevluht, maar de Waro was niet uit de vallei weggegaan, en ze waren nu al bezig overal in de vallei zich hutten te bouwen bij de stammen die aan de rivier woonden.

Terwijl hij wacht hield, bewogen Weaklekeks handen zich ritmisch heen en weer in de zon, hij was weer aan een nieuwe schelpenband begonnen. Hij was trots op de oude levenswijze, trots dat zijn volk leefde, zoals het dat altijd gedaan had sinds de tijd van Nopoe. Maar met de komst der Waro's had de wind veranderingen in het land gebracht. Een vreemde blauwe bloem had in de velden wortel geschoten en in een oude eik bij Homoeak was een gele stekende bij gekomen. De bij leefde in grote zwermen en huilde in het holle hout, zoals een slechte wind rond de rotsstenen van de Tabara kon huilen. De laatste maanden waren ze vanuit de tuinen van het Waro-dorp aan de Baliem naar het moeras gekomen. De blauwe bloem en de gele bij hoorden niet tot de akoeni-wereld en hadden daarom geen naam.

Een ogenblik werd er hard en zwijgend gevochten

Etai